

KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT

XXI. évfolyam 4. szám

2023. december

SZAKMAI SZEMLE

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Tajti Norbert vezérőrnagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Tajti Norbert	vezérőrnagy
Tagok:	Dr. Farkas Ádám, PhD	őrnagy
	Dr. Fürjes János Norbert, PhD	alezredes
	Dr. Kassai Károly, PhD	ezredes
	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Dr. Magyar Sándor, PhD	ezredes
	Dr. Puskás Béla, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
	Szabó Károly	dandártábornok
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Dr. Varga Sándor Gábor	ezredes
	Dr. Vida Csaba, PhD	ezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelőszerkesztő:	Szabó Beatrix	

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1021 Budapest, Budakeszi út 99-101. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	https://www.knbsz.gov.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

MEZEI JÓZSEF

**A MAGYAR KÉMELHÁRÍTÁS SZERVEZETI ÉS EGYES
LÉNYEGI MŰKÖDÉSI VÁLTOZÁSAI ÉS KIHÍVÁSAI AZ 1962-ES
NAGY ÁTSZERVEZÉST KÖVETŐ IDŐSZAKBAN – II.6**

DR. PÁL ISTVÁN

**A BUENOS AIRESI-I FÉRFI
JULIO JELINEK, A NEW YORK-I REZIDENTÚRA
„LEGÍGÉRETESEBB” JELŐLTJE 1961-1967.29**

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

DR. RITECZ GYÖRGY

KERÍTÉS A MEGOLDÁS?.....63

TECHNIKAI RENDSZEREK

FEHÉR ANDRÁS TIBOR – KERESZTHEGYI ISTVÁN

**A GÉPI NYELVFELDOLGOZÁS VÉDELMI FELHASZNÁLÁSI
LEHETŐSÉGEI ÉS KOCKÁZATAI75**

SZULCSÁNYI VIKTOR

**ÁLLAMI HÁTTERŰ HACKERC SOPORTOK TAKTIKÁINAK,
TECHNIKÁINAK ÉS ELJÁRÁSAINAK ELEMZÉSE 2023
ESEMÉNYEI ALAPJÁN94**

DR. BAUER PÉTER – JEVUCZÓ GÁBOR – TÓTH SZABOLCS

**DRÓNOKON ALKALMAZOTT OPTIKAI ÁRAMLÁS ALAPÚ
LEGYZÉSI SZÖGSEBESSÉGBECSLÉS ÉS
HIBADETEKTÁLÁS106**

ALKALMAZOTT NEMZETBIZTONSÁGI-ELHÁRÍTÓ ISMERETEK

DR. KENEDLI TAMÁS

**A BŰNÜGYI FELDERÍTÉS ÉRDEKÉBEN VÉGZETT ELEMZÉS-
ÉRTÉKELÉS KAPCSÁN MEGJELENŐ ÉS HASZNOSÍTHATÓ
ELEMZŐ ELJÁRÁSOK
MÓDSZERTANI AJÁNLÁSOK A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ SZAKEMBEREK SZÁMÁRA129**

FÓRUM

RÉMAI DÁNIEL

AZ IZRAELI NEMZETBIZTONSÁGI RENDSZER FEJLŐDÉSE .184

AZ OLVASÓHOZ

DR. FARKAS ÁDÁM

KATONAI KIBERTÉR 2023 KONFERENCIABESZÁMOLÓ210

E SZÁMUNK TARTALMA.....220

CONTENTS217

SZERZŐINK.....228

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK229

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI230

MEZEI JÓZSEF¹

A MAGYAR KÉMELHÁRÍTÁS SZERVEZETI ÉS EGYES LÉNYEGI MŰKÖDÉSI VÁLTOZÁSAI ÉS KIHÍVÁSAI AZ 1962-ES NAGY ÁTSZERVEZÉST KÖVETŐ IDŐSZAKBAN – II.

Jelen írás egy kétrészes tanulmány második része. Az első tanulmányban² a Belügyminisztérium III/II. kémelhárító Csoportfőnökség feladatköre bővülésének és szervezeti változásainak egyes lényegi elemei kerültek bemutatásra a Belügyminisztérium 1962-es nagy átszervezését követő években. Ezen írás pedig az első tanulmányban vizsgált időszakban folyamatban lévő kémelhárítási ügyeket ismerteti.

A vizsgált témakör szempontjából releváns jogszabályok áttekintése az érintett időszakban

Mielőtt a konkrét kémkedési ügyekre rátérnénk, szükségesnek tartom az ezzel összefüggő alapvető jogszabályok áttekintését, amelyek segítségünkre lehetnek a bemutatásra kerülő adatok, esetek egyértelmű értékelésében. A vizsgált időszakban az 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről volt hatályban³ egészen 1979. július 1-ig.⁴

A törvény IX., „Az állam elleni büntettek” fejezete tartalmazta többek között a „Kémkedés”-t, míg a XI., „Az államigazgatás és az igazságszolgáltatás elleni büntettek” fejezet foglalta magában az „Államtitoksértést”-t, amely elleni fellépés a kémelhárítás feladatkörébe tartozott.

A számunkra most leginkább fontos „Kémkedés” az 1961. évi V. törvény 131. szakasz megfogalmazása szerint:

„(1) Aki külföldi kormány, külföldi szervezet vagy ezek megbízottja részére hírszerző tevékenységre ajánlkozik vagy vállalkozik, öt évtől tizenkét évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a Magyar Népköztársaság hátrányára felhasználható adatot abból a célból szerez meg, gyűjt vagy szolgáltat ki, hogy az adat külföldi kormánynak, külföldi szervezetnek vagy ezek megbízottjának tudomására jusson, tíz évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

¹ ORCID azonosító: 0000-0002-2625-6317

² MEZEI József: A magyar kémelhárítás szervezeti és egyes lényegi működési változásai és kihívásai az 1962-es nagy átszervezést követő időszakban – I. Szakmai Szemle, 2023/3. pp. 6-29.

³ 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

⁴ 1979. évi 5. törvényerejű rendelet 2. § (1) bekezdése helyezte hatályon kívül

Ezen második esetében a büntetés akár halálbüntetés is lehetett, amennyiben a kémkedést:

- „a) államtitok tekintetében,
- b) rendszeresen vagy kém szervezet tagjaként, avagy
- c) háború idején követték el.”

A jogszabály az előkészületet is büntetni rendelte. Fontos, hogy a rendelkezés megadta annak lehetőségét, hogy azon magyar állampolgár esetében, akit külföldi kém szervezet beszervezett ugyan, de a kémtevékenység végrehajtására még nem került sor, és ezt önként a rendőrhatságnak bejelentette, továbbá a kapcsolatot „teljes egészében” feltárta, nem volt büntethető. Más szocialista országokat érintően elkövetett állam elleni bűncselekmények esetén az adott ország jogrendje szerint büntették az elkövetőt, illetve az állam elleni bűncselekmények esetén mellékbüntetésként a vagyonekobzás⁵ és a kitiltás is kiszabható volt mellékbüntetésként.

A bűncselekmény megnevezésére a jogalkotó a „kémkedés”-t, míg magára a cselekményre a „hírszerző tevékenység” fogalmat vezette be.⁶ A jogellenes tevékenységet a jogszabály szerint „külföldi kormány”, „külföldi szervezet vagy ezek megbízottja” részére lehetett elkövetni. A (külföldi)kormányok számára alapvetően a kormányzati struktúra részeként működő hírszerző szervezetek folytatták az adatgyűjtést a vizsgált időszakban. Az eredményesség érdekében azonban ezen szervezetek által alkalmazott módszer volt, hogy maguk, illetve tevékenységük elrejtése érdekében civil, vagy gazdálkodó szervezeteket, illetve hozzájuk hivatalosan nem köthető személyeket is bevontak a munkájukba. Előfordult továbbá olyan is, hogy a hírszerzést végző személy egy harmadik ország hírszerző szervének képviselőjeként lépett fel, a harmadik ország állampolgárának adva ki magát.

A gazdasági területen folytatott hírszerző tevékenység kapcsán az 1961. évi V. törvény megjelenését követően szakmai gondolkodás kezdődött arról, hogy egy „adatszolgáltatás” meddig nem tekinthető kémkedésnek. Ez a kérdés a külföldi gazdálkodó szervezetekkel való együttműködések kapcsán éleződött. A kérdéskör szorosan kapcsolódott a törvényben használt „idegen szervezet” fogalmához. A szakmai gondolkodás eredményeként született álláspont szerint: „A kémkedés elkövethető gazdasági adatok tekintetében, ha a hírszerzés olyan adatok megszerzésére, gyűjtésére vagy kiszolgáltatására irányul, amelyek révén a külföldi szervezet a tárgyaláson egyoldalú előnyhöz juthat, az üzleti feltételeket egyoldalúan szabhatja meg, az esetleges gazdasági nehézségeket kihasználhatja vagy éppen gazdasági nehézségeket okozhat.”^{7,8}

⁵ Rendszeresen alkalmazták a kémkedés miatt elítélt magyar állampolgárok esetében a vizsgált időszakban.

⁶ Ezeket az elnevezéseket a magyar büntetőjogban a mai napig megtartották, az aktuálisan hatályban lévő jogszabályban is ezek szerepelnek. – Forrás: 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

⁷ Az 1978. évi IV. törvény indokolása. Büntető Törvénykönyv. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979. 207.

⁸ ZALAI Péter: Kémkedés, gazdasági adatgyűjtés. Belügyi Szemle, 1982/6. p. 33.

A törvény miniszteri indoklásában foglaltak szerint pedig: „A külföldi szervezet nemcsak külföldi hírszerző szerveket jelent, hanem átfogja a külföldi gazdasági, kulturális és egyéb szervezeteket is.”⁹

Általánosan igaz, hogy a hírszerző szolgálatok törekvései között kiemelt helyen szerepel a célország különösen fontos információinak megszerzése. Ezen adatok megvédése érdekében a 20. században az országok különböző adatminősítési rendszereket vezettek be, amelyeket jogszabályokban is rögzítettek.

Ahogy az előző írásban szerepelt, a BM III/II. csoportfőnökség feladatkörében 1963-ban jelent meg az államtitkok védelmével kapcsolatos feladat.

Az 1961. évi V. törvény az „Államtitok és szolgálati titok megsértése” fejezeten belül foglalkozott ezzel. A 161. szakasz szerint államtitoksértést követett el, aki:

„a) államtitkot jogosulatlanul megszerz,

b) tudomására, illetőleg birtokába jutott államtitkot jogosulatlanul felhasznál, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé vagy az arra illetékes személy részére hozzáférhetlenné tesz”.

A jogszabály ezen tényállás esetében is különbséget tett a kiszabható büntetési tételek között az elkövetett cselekménnyel okozott kár mértéke szerint. A legkisebb büntetési tétel az előkészület és a gondatlanság esetén „hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés” volt, míg a legnagyobb, „öt évtől tizenkét évig terjedő szabadságvesztés” kiszabása akkor vált indokolttá, „ha az államtitok illetéktelen külföldi személy részére vált hozzáférhetővé.” Büntetni rendelte továbbá az államtitoksértés feljelentésének elmulasztását is.

A jogszabályban rögzítésre került az államtitok fogalma is. Eszerint:

„(1) Államtitok minden olyan adat, amelynek illetéktelen személy tudomására jutása a Magyar Népköztársaság biztonságát vagy más fontos érdekét veszélyezteti.

(2) Minden esetben államtitoknak minősül a jogszabály vagy jogszabályon alapuló rendelkezés által annak nyilvánított adat.”

Jól látható – de a jelenlegi szabályozással¹⁰ összevetve egyértelmű –, hogy az (1) fogalmi meghatározás eléggé tág keretet biztosított a jogalkalmazóknak arra, hogy mely adatok sorolhatók az államtitok körébe.

Külföldi állampolgárok esetében a törvény lehetőséget biztosított a „Kiutasítás”¹¹-ra is.

⁹ Az 1978. évi IV. törvény indoklása. Büntető Törvénykönyv. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979. 206.

¹⁰ 1995. évi LXV. törvény az államtitokról és a szolgálati titokról.

¹¹ „Azt az elkövetőt, aki külföldi állampolgár, a Magyar Népköztársaság területéről ki kell utasítani, ha az eset összes körülményeit figyelembe véve eltávolítása az országból kívánatos.” – Forrás: 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről, 54. §.

Meg kell említeni, hogy az 1961. évi V. törvény az államellenes bűncselekmények és az azzal kapcsolatos ítéletek tekintetében jobb lehetőséget biztosított a korábbiakhoz képest a differenciálásra. Ez megfigyelhető például a kémkedés esetében az ajánlkozás, a tevékeny részvétel és a minősített esetek megkülönböztetésével,¹² vagy abban, hogy újként jelent meg a törvényben a kártevés, a rombolás és a merénylet. További fontos változás volt, hogy csak az a bűncselekmény számított állam elleninek, amely az állam, mint jogi tárgy ellen irányult. Az állam elleni büntett olyan cselekedet kellett legyen, amely az állam egészét, illetve az alkotmányban¹³ rögzített, a társadalom alappilléreként szereplő értékeket (a társadalom gazdasági rendje és politikai felépítménye) veszélyeztette, mivel ezek a korabeli értékelés szerint a „népi demokratikus államrendszer meggingatásának veszélyét” hordozták magukban.¹⁴

A titkosszolgálatok munkája kapcsán elsődleges célként jelentkezik a megelőzés. Ezzel összefüggésben érdemel figyelmet az 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról (Be.).¹⁵ Az új jogszabályban hangsúlyt kapott a bűnüldözés terén a megelőzés, amelynek elérését egyrészt a bűncselekményeknek, azok okainak és az azokat lehetővé tevő körülményeknek az elemzésében és az ezzel kapcsolatos szignalizációban¹⁶ látták. Az új Be. előtt az állambiztonság területén nem alkalmazták a szignalizációt, annak ellenére, hogy a szakmai és politikai álláspont alapján a bűnüldözés megelőzése csak széles körű társadalmi támogatottság mellett lehetett eredményes.¹⁷ A szignalizáció alkalmazásának kérdésköre ezt követően azonban az állambiztonsági munkát érintő szakmai gondolkodásban is szinte azonnal megjelent,¹⁸ és éltek is vele az operatív szervek. A vizsgált időszakban belügyminiszter-helyettesi szinten foglalkoztak a szignalizáció fontosságával, és hívták fel rá figyelmet,¹⁹ a BM III/II. Csoportfőnökség is több alkalommal élt ezzel a módszerrel.

¹² VÁGÓ Tibor: Az államrend elleni izgatás differenciálása és annak egyes kérdései a cselekmények felderítése és értékelése során. *Belügyi Szemle*, 1963/1. p. 20.

¹³ A vizsgált időszakban hatályos Alkotmány az 1949. augusztus 20-án életbe léptetett 1949. évi XX. törvény volt (Magyar Népköztársaság Alkotmánya).

¹⁴ BARNA Péter: Állam elleni büntettek az új Btk-ban. *Rendőrségi Szemle*, 1962/3, p. 210.

¹⁵ 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntetőeljárásról.

¹⁶ „*Szignalizáció (lat.): a megelőzés és a büntetőeljárson kívüli differenciált felelősségre vonás módszere. A társadalomellenes tevékenységről jelzésadás az illetékes párt-, állami, társadalmi, gazdasági szervek (szervezetnek).*” Forrás: GERGELY Attila: *Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár*. BM Könyvkiadó, 1980. p. 177.

¹⁷ KÁSA Tibor – FENYVESI István: *Szignalizáció az Állam Elleni Bűnügyekben*. *Belügyi Szemle*, 1964/7. p. 7.

¹⁸ PÁSZTOR Dezsőné: Az állam elleni bűncselekmények megelőzésének néhány kérdése. *Belügyi Szemle*, 1964/12. p. 25.

¹⁹ ÁBTL 4.2 – 10-33/1/1978. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettesének 1/1978. számú Elvi Állásfoglalása az állambiztonsági szervek állam elleni és politikai jellegű bűncselekmények megelőzését szolgáló operatív tevékenységének értelmezésére és gyakorlatára. p. 3.

A vizsgált időszakban folyamatban lévő, kémkedéssel összefüggő ügyek

Az állambiztonsági szakmai vezetés a második világháborút követő időszakot kémelhárítási szempontból három jól elkülöníthető szakaszra osztotta a külföldi hírszerző szervezetek tevékenységének fő jellemzői alapján. Ezen álláspont szerint a világháború után a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagjaiként a katonai missziók folytattak nyílt kém- és „felforgató tevékenységet” a kapitalizmus restaurációja érdekében. 1950 után a fegyverkezési verseny miatt is fokozódott a kémtevékenység, amelyben az államhatáron illegálisan átdobott ügynökök játszották a főszerepet. Feladataik a hírszerzés mellett kémrezidentúrák és földalatti mozgalmak szervezése volt. Ezek közül sokat már a határőrség leleplezett. 1954-1961 között a kémügyek 25%-a határőrség által elfogott személyek kapcsán indult.²⁰ 1961-től ez megszűnt, illegálisan határt átlépő kémeket nem azonosítottak. A külföldi hírszerzők az újonnan létesített politikai, gazdasági, kulturális kapcsolatokkal és az idegenforgalom nyújtotta lehetőségekkel éltek leginkább.²¹

A Főcsoportfőnökség Ügyrendje 1963. január 01-vel lépett hatályba²², illetve a kémelhárítás új szervezeti struktúrájában több új vezetőt is találunk.²³ Vélelmezhető, hogy az új körülmények kapcsán is, a helyzet áttekintése érdekében egy értékelő jelentés készült, amely az 1964. 01. 01. és 1968. 12. 31. közötti időszakban a III. Főcsoportfőnökség vizsgálati szerve által nyílt nyomozás keretében vizsgált kémügyek tapasztalatait összegezte.²⁴ A továbbiakban erre az anyagra támaszkodom.

Az anyag szerint a vizsgált öt évben 69 ügyben 149 főt nyilvánítottak terheltté. Az állam elleni bűntettek csak tendenciákat mutathatnak, mivel kicsi az esetszám, és csak a felderített ügyeket tartalmazza. 51 ügy kezdete esett a vizsgált időszakra.²⁵ A vizsgált ügyek bűncselekményenkénti bontását az 1. táblázat tartalmazza.

²⁰ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. Értékelő jelentés. Az 1964. január 1-től 1968. december 31-ig terjedő időszakban vizsgált kémkedési ügyek tapasztalatai. 9.

²¹ Uo. 11.

²² 10–24/4/1963. - A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterhelyettesének 004. számú Utasítása a III. Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadására. – Forrás: https://www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/1963_004.pdf. (Letöltés ideje: 2022.11.10.)

²³ ÁBTL 4.2. – 10-21/30/1962. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0030. számú Parancsa. https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_30_1962.pdf.

²⁴ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m.

²⁵ Uo. 9. 3.

Bűncselekményi kategóriák:		1964.	1965.	1966.	1967.	1968.	Összesen:
Kémkedés	beszervezett	1	5	3	3	2	14
	hírszerző szervezettel kapcsolatban állód, de be nem szervezett	1		3	2		6
	külföldi hírszerző szolgálat által kihallgatott	4	4	5	4	2	19
	ajánlkozó, vállalkozó	5	4	7	4	2	22
	kémadatokat gyűjtő, szerző, de tényleges kapcsolattal nem rendelkező		7	4		2	13
	kémkedés előkészületét elkövető	7	3	2	2	8	22
Összesen:		18	23	24	15	16	96
Kémkedési ügyben feljelentési kötelezettség elmulasztása		4	5	12	3	1	25
Kémkedési ügyekben egyéb büntett alapos gyanúja miatt felelősségre vontak	izgatás			1			1
	állam- és szolgálati titoksértés		2	3	1		6
	tiltott határátlépés	1	1			1	3
	tiltott határátlépésben segítség nyújtás	2					2
	fegyver és lőszer rejtegetése	1				4	5
	deviza és vámbüntett			10			10
	őrutasítás megszegése			1			1
Összesen:		4	3	15	1	5	28
						Mindösszesen:	149

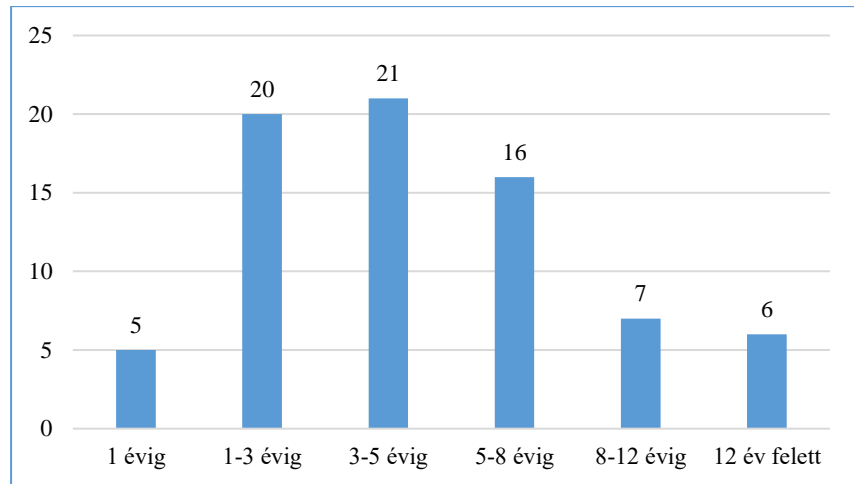
1. táblázat: A kémügyekben terheltté nyilvánítottak megoszlása a büntettet megvalósító magatartás szerint²⁶

A kémkedéssel közvetlenül összefüggésbe hozható cselekedet miatt terheltté nyilvánított személyek száma átlagban 4,9%-a volt a vizsgált 5 évben az állam elleni büntettet elkövető személyek számának, ami nem mondható jelentősnek. 38 fő adott át ténylegesen adatot külföldi hírszerző szolgálatnak, ebből 19 külföldön, kihallgatása során. A vizsgálati szerv 81 fő esetében adta át az ügyet az ügyészségnek, 10 fő esetében alkalmazta a Btk. 60. § szerinti figyelmeztetést, míg 5 esetben megszüntették az eljárást.²⁷ Büntetés kiszabására végül 75 személy esetében került sor. Az ítéletek időtartam szerinti eloszlását az 1. ábra szemlélteti. Az elítélt személyek közül 14 fő volt ténylegesen beszervezett kém.²⁸

²⁶ Uo. 4-5.

²⁷ Uo. 5.

²⁸ Uo. 6.

1. ábra: Ítéletek²⁹

A Büntető Törvénykönyv 60. §-án alapuló, valamint a büntetőeljáráson kívül alkalmazott rendőrhatalósági figyelmeztetés jelentőségét mutatja, hogy azzal kapcsolatosan a Belügyminiszter is kiadott egy utasítást, amely részletesen összefoglalta, hogy arra mikor és hogyan kerülhet sor. Az utasítás szerint a 60. §-on alapuló eljárás esetén politikai vonatkozású ügyben a nyomozás megszüntetéséről a tájékoztatást és a figyelmeztetést a vizsgálati alosztály vezetőjének kellett megtenni. Annak során „egyszerű szavakkal” kellett közölnie az érintettel, hogy megértse, a tevékenysége veszélyt jelentett a társadalomra, de a „népi hatalom” megbocsátja, amit tett, és bizalmat ad ahhoz, hogy jóvátegye azt. A figyelmeztetésben részesített személyekről a III/2. Osztály központi nyilvántartást vezetett.³⁰ A nyilvántartás részeként a nyomozás során keletkezett anyagok vizsgálati dossziéba, azok pedig irattárba kerültek, a személyt pedig Nyilvántartó lappal kutató-nyilvántartásba vették. A nyilvántartásból való törlés legkorábban három év múlva történhetett meg.³¹

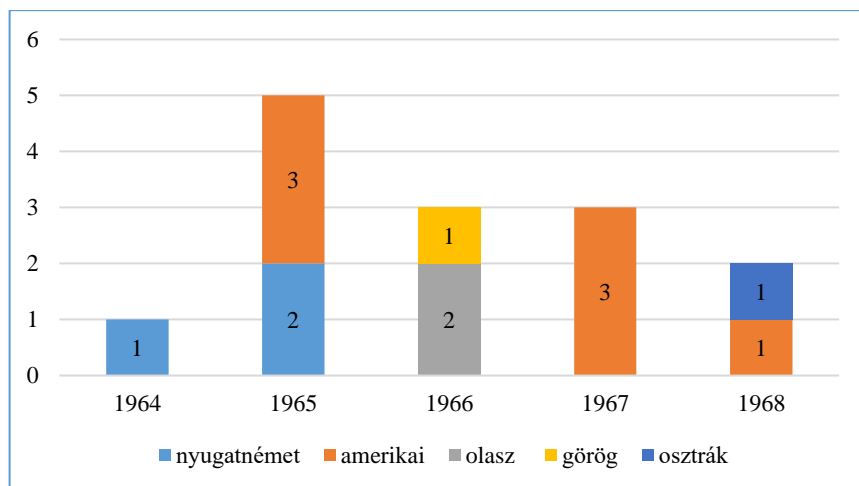
A felelősségre vont személyek között két külföldi volt, egy-egy nyugatnémet és olasz állampolgár.³² A 14 beszervezett kémelhárítási vonalankénti megoszlását az 2. ábra szemlélteti.

²⁹ Uo. 7.

³⁰ ÁBTL 4.2. – 10-22/3/1965. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 003. számú Utasítása – A Büntető Törvénykönyv 60. §-án alapuló, valamint a büntető eljáráson kívül alkalmazott rendőrhatalósági figyelmeztetés újabb szabályozása. 3. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_22_3_1965.pdf. (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)

³¹ Uo. 5.

³² ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 7.

2. ábra: A ténylegesen beszerzett kémek vonalankénti megoszlása³³

A vizsgált időszak adatai egyértelmű tendenciát nem mutatnak, de az jól látszik, hogy a legtöbb személy, 51 fő – amely a periódus összlétszámának, a 149 főnek valamivel több, mint egyharmada – 1966-ban került látókörbe. Figyelemre méltó párhuzam, hogy ugyanebben az évben a BM III/II-9. osztályaként létrehozták az elemzésért, értékelésért, tájékoztatásért felelős szervezeti elemet,³⁴ majd 1967-ben a III. Főcsoportfőnökség keretében is megalakult egy önálló Elemző Értékelő Osztály.³⁵ Ezen szervezeti egységek működésével egyértelműen javulhatott a beszerzett információk hasznosulása, az állambiztonsági munka eredményessége, bár a következő két év számai alapján érdemi összefüggést nem lehet megállapítani.

A számok alapján az látható, hogy az amerikai és a nyugat-német hírszerző szolgálatok voltak a legaktívabbak az 1964-1968 közötti 5 év során. A 14 főből a vizsgált 5 év alatt 9 állt még mindig aktív kapcsolatban a külföldi hírszerző szervvel.³⁶

³³ Uo. 11-12.

³⁴ Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára munkatársai által a BM III/II. Csoportfőnökséget érintően összeállított archontológia. https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:10:14681420457258::NO:RP:P10_SZE_ID:3. (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)

³⁵ ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 020. számú Parancsa – A BM. III. Főcsoportfőnökség Elemző Értékelő Osztálya létrehozásáról. 1-2. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf. (Letöltés ideje: 2022. 11. 21.)

³⁶ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 12.

Az ezen személyekkel kapcsolatos információk alapján a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) hírszerző szolgálata, a Bundesnachrichtendienst³⁷ (BND) a beszervezett személyeket elsődlegesen az NSZK-ba kitelepített rokonaikat meglátogató magyar állampolgárokból választotta ki.³⁸ Ezirányú törekvése teljesen érthető, mivel az azonos nemzetiséghez tartozás több, a titkosszolgálattal való együttműködés kialakítása és fenntartása szempontjából fontos előnyök (közös nyelv, kultúra, vallás) lehetőségét hordozza. Másrészt az NSZK területén történő beszerzés, kiképzés összehasonlíthatatlanul kisebb kockázattal járt, mintha azt az MNK területén kellett volna végrehajtani.

Az állambiztonsági szolgálat lépéseket tett a kiutazók ellenőrzésére, például a csoportos (IBUSZ, üzemi, vállalati stb.) kiutazások során a III/II-9. Osztály feladata volt a csoport tagjai előzetes ellenőrzésének, a kiutazás ideje alatti operatív biztosításának és védelmének megszervezése.³⁹ A 60'-as évek elején a „kapitalista” országokba utazó csoportokat, amennyiben a kint tartózkodás a hat hónapot meghaladta, az állambiztonsági szerv hálózat⁴⁰ alkalmazása útján is ellenőrizte.⁴¹

Az állambiztonság adatai szerint a 60-as évek első éveiben több magyar állampolgár beszerzését és kiképzését is a BND ugyanazon csoportja hajtotta végre, amely alapján vélelmezhetjük, hogy a BND-n belül működhetett magyar vonal. A kiválasztás, az állambiztonság értékelése szerint, a kiutazó magyarok közül ad-hoc módon történt kutató ügynökök bevonásával. Egy esetben azonban azt tapasztalták, hogy a megszólított magyar állampolgárról a BND már a beszerzése előtt lényegi információkat birtokolt.⁴² A német szolgálat a sikeres beszerzést követően még a kint tartózkodás alatt több napos kiképzésben is részesítette az ügynököket, amely kiterjedt az információgyűjtés módozataira és a titkos kapcsolattartásra.

³⁷ Az 1976-ban kiadott Állambiztonsági Értelmező Kézisótár szerint: „BND – Bundesnachrichtendienst (ném.): a Német Szövetségi Köztársaság központi hírszerző szerve. Székhelye: München (Pullach). Az amerikai segítséggel létrehozott Gehlen szervezetből 1956-ban alakult meg, és törvényesen beépítették a bonni államapparátusba. Politikai, gazdasági, tudományos és katonai hírszerzést folytat, valamint támadólagos elhárítást végez a szocialista országok ellen. Alapítója: R. Gehlen, hitlerista tábornok 1971-ben nyugdíjba vonult; jelenleg Gerhard Wessel tábornok vezeti - minisztériumi igazgatói rangban. Végrehajtó hatalommal nem rendelkezik. Személyi állománya polgári fedéssel működik.” Forrás: GERGELY i. m. p. 29.

³⁸ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 13.

³⁹ ÁBTL 4.2. – 10-21/23/1967. A 023/1967. számú Belügyminiszteri Parancs 1. számú végrehajtási utasítása – Az állambiztonsági szervek feladatai a tiltott határ átlépés és a hazatérés megtagadása büntettekkel össze függő operatív és vizsgálati eljárás során. https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1967.pdf. (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)

⁴⁰ „Hálózat: az állambiztonsági szervek titkos segítőitársainak összessége. Fő eszköz, amelynek tagjai az állambiztonsági szervek vezetésével és irányításával a szervezetszerű titkos együttműködés keretében vesznek részt a Magyar Népköztársaság védelmének erősítéséhez szükséges információk megszerzésében, a titkos operatív intézkedések végrehajtásában, a külső és a belső ellenség aknamunkájának felderítésében, megelőzésében és megszakításában. – Tagjait az állambiztonsági szervekhez fűződő munkakapcsolatuk alapján minősítjük.” Forrás: GERGELY i. m. 72.

⁴¹ ÁBTL 4.2 – 10-23/5/1962. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettesének 005. számú Parancsa.

⁴² ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 13.

Ez utóbbi elsődlegesen fedőcímekekre küldött titkosírási leveleken keresztül valósult meg. Ehhez ellátták az ügynököket a szükséges eszközökkel, fedőcímekekkel, vegyindigókkal, vegyszerekkel. A BND ellentételezésként havi 200 nyugatnémet márkát ígért a beszerzéskor.⁴³ A hírigény fő elemét a magyar és szovjet katonai alakulatok elhelyezkedése, fegyverzete, a repülőterek helye, az ott állomásozó géppark és a rakétakilövő állások képezték. Érdekes, és helytállóan tűnik az állambiztonság azon értékelése, hogy a BND szándékosan az idősebb korosztályból válogatta ki a beszerzésre alkalmas személyeket, azért, mert így az ügynökeik egy esetleges fegyveres konfliktus esetén is elkerülték volna a katonai szolgálatot, és információikkal tovább segíthették volna a németeket.⁴⁴

A kémelhárítás értékelése szerint az amerikai hírszerzés a nyugatnémettel szemben nem véletlenszerűen választotta ki a lehetséges ügynököket. A beszerzésre alkalmasnak tartott személyekről a szolgálat előzetesen információt gyűjtött, személyesen is tanulmányozta, amelybe külföldön élő ismerőst, rokont is felhasználtak. Ilyen volt például Taby Árpád esete, aki az 1950-es évek második felében Ausztriában élt, és a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége bécsi csoportvezetője volt. Egy 1959-ben készült jelentés azt írta róla, hogy ebben az időszakban közel járt ahhoz, hogy hazatérjen, de az állambiztonság munkatársai nem tették meg azokat a lépéseket, amelyek Tabyt terve megvalósításában segíthették volna.⁴⁵ Néhány évvel később, 1961-ben Taby Árpád közreműködésével vette fel a kapcsolatot, majd szervezte be az egyik amerikai titkosszolgálat Taby személyes ismerőseit, Dr. E.L. és Dr. E.E. magyar állampolgárokat.⁴⁶

Figyelmet érdemel, hogy az amerikaiak már a 20. század közepén az ügynökök megbízhatóságának megállapítása érdekében műszeres hazugságvizsgálatot is elvégeztek.⁴⁷ Az együttműködés kialakítása során az elvi meggyőződés mellett a „*busás anyagi ellenszolgáltatás*” is megjelent. A kiképzés alaposabb volt, mint a németeké, a fő részét az információgyűjtés és a kapcsolattartás módszerei (titkosírás, titkosítás, rádiókapcsolat) képezték. Az amerikai beszerzők között magyar származású személy is megtalálható volt.⁴⁸ Az amerikai hírszerzés is elsődlegesen katonai adatok megszerzésére törekedett.⁴⁹

Az esetek közül bizonyos szempontból kilóg a sorból az MNK-ban élt görög emigráns újságíró, a Magyar Rádió munkatársának ügye, akit a görög titkosszolgálat szervezett be. A személy haza kívánt települni, de az ezzel összefüggő egyeztetéseken a budapesti görög nagykövetségen azt mondták neki, hogy előtte még „*bizonyos szolgálatokat*” el kell végeznie Magyarországon. A részére meghatározott hírigény részét képezte: a görög emigráció helyzete; a Magyar Rádió görög szekciójának munkatársai; közéleti személyek és a nemzetközi munkásmozgalom pártközi tárgyalásai.

⁴³ Uo. 14.

⁴⁴ Uo. 15.

⁴⁵ JOBST Ágnes: *Hontalan Hadsereg? – Epizódok a hidegháborús hírszerzés történetéből.* Jaffa Kiadó, Budapest, 2023. p. 146.

⁴⁶ BÀN Ernő: *Kémek hazaáruolók.* Zrínyi Katonai Kiadó, 1966.

⁴⁷ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 16.

⁴⁸ Uo. 17.

⁴⁹ Uo. 18.

Mint újságíró, illetve mint a pártközi tárgyalásokon jelen levő tolmács a kért adatokat be tudta szerezni. Beszámoltatására a követségen, illetve nyilvános helyeken került sor.⁵⁰

A be nem szervezett, de adatot kiszolgálók csoportjába tartozó személyek a vizsgálati anyag szerint a Szabad Európa Rádió⁵¹ (SZER) müncheni magyar részlegnek szolgáltatott ki általában katonai jellegű adatokat, amely érintette például a veszprémi „Szikla” objektumát, egy dunántúli rakétakilövő bázist és néhány szovjet laktanyát. Az állambiztonság értékelése szerint ezen katonai adatok egyértelműen nem a SZER hírigényét képezték, hanem a mögötte álló CIA-t.⁵²

19 személyt vontak felelősségre azért, mert külföldön, külföldi rendőri titkosszolgálati szervek részére olyan adatokat adtak át, amelyek az állambiztonság értékelése szerint az MNK hátrányára felhasználhatók voltak. Ezen személyek között voltak katonák, határőrök, akik úgy szöktek külföldre. Előfordult, hogy őket nem csak az osztrák rendőrség, hanem az amerikai és a nyugatnémet titkosszolgálat is részletesen kihallgatta. A kérdések a határőrizetre, például annak szervezésére és a határőrök felszerelésére, ezen túl a szovjet katonai egységek elhelyezkedésére, mozgásukra, fegyverzetükre és a rakétakilövő bázisok, a modern fegyverek helyzetére vonatkoztak.⁵³ Az osztrák rendőröknek a kihallgatásokban egy Schumann Ferenc (Feri bácsi) nevű személy segített.⁵⁴

A kémkedésre ajánlkozó 22 fő közül 13 a SZER-nek ajánlotta fel a szolgálatait levélben. 3 fő az Amerikai Egyesült Államok Nagykövetsége, 2-2 fő pedig a budapesti Izraeli Követségnek és a budapesti Angol Követségnek, 2 fő pedig a BND-nek. Az érintett személyek nagy része fiatal volt.⁵⁵

35 fő volt érintett kémkedés előkészületében. Őket az anyagi haszonszerzés, a külföldi karrier és a rendszer iránt érzett ellenséges beállítódás motiválta. A cselekmények magukban foglalták többek között speciális katonai objektumokról vázlatok készítését,⁵⁶ katonai objektumok fényképeinek, haditechnikai eszközök tervrajzainak megszerzését.⁵⁷

A beszerzett ügynökökre visszatérve, az általuk átadott adatokat öt oldalon keresztül sorolja a jelentés, amelyek között megtalálható volt:

⁵⁰ Uo. 19.

⁵¹ „Szabad Európa Rádió – SZER – Radio Free Europa (ang.): Münchenben működő amerikai uszító rádióadó, a hidegháború maradványa. Öt nyelven sugároz adást a szocialista országok felé. Napi 19 óra magyar nyelvű adást sugároz. Magyar szekciója prominens disszidensekből tevődik össze. Kikérdező irodák hálózatát tartja fent a nyugat-európai városokban, amelyek a kiutazó magyar állampolgárokkal foglalkoznak.” – Forrás: GERGELY i. m. p. 85.

⁵² ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 21.

⁵³ Uo. 23.

⁵⁴ Uo. 24.

⁵⁵ Uo. 28.

⁵⁶ Uo. 30.

⁵⁷ Uo. 31.

- „a taszári katonai repülőtér műszaki leírása, a repülőgépek száma, típusa a személyi állománya”;
- egyes „szovjet katonai szállítmányok”;
- „a kapitalista országok budapesti követségeinek elhárítása, operatív technika úján történő ellenőrzése”;
- „egyes külföldi diplomaták beszerzésének előkészítése, beszerzése, a beszervezést végrehajtó operatív tiszt jellemzése”;
- „a BM egyes vezetőinek jellemzése”;⁵⁸
- „részleges adatok a Győri Vagon- és Gépgyár munkájáról”;
- „a debreceni Kossuth laktanya, a kiskőrösi és a szentendrei laktanya elhelyezési vázlat”;
- „a debreceni és kecskeméti szovjet repülőterekről vázlat”;⁵⁹
- „a csornai és a soproni határőr kerületek és alárendelt egységei,...”;
- „a magyarországi rádióadó és zavaró állomások”;
- „a magyarországi mikróhullámú relé-rendszer”;
- „a budaörsi laktanya”;⁶⁰
- „a pápai, a sármelléki, taszári és mezőkövesdi repülőterek”;
- „a börgöndi rakétakilövőhely”;
- „a kőszegi határőrség elhelyezési körlete, a kiképzés tematikája”;
- „a BM politikai szervek egyes operatív módszerei /lehallgatás/”.⁶¹

A jelentés szerint az átadott információk túlnyomórészt nem voltak teljes körűek, „részletekbe menően pontosak”.⁶² Az idézett mintából is jól látható, hogy a katonai adatok képezték a külföldi hírszerző szervezetek hírigényének jelentős részét, amely a hidegháborús időszakra tekintettel nem szorul különösebb magyarázatra.

A vizsgált időszakban két személyt azonosított az állambiztonság, akiket a külföldi hírszerző szervek a Belügyminisztérium Állambiztonsági szerveibe próbáltak beépíteni.⁶³ Ennek jelentősége különösen fontos, hiszen az ellenérdekelt hírszerzés egy sikeres beépüléssel jelentős károkat tud okozni nem csak az érintett titkosszolgálatnak, de rajta keresztül az adott országnak is.⁶⁴

A felelősségre vont, illetőleg figyelmeztetésben részesített 88 főből 4 fő a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP), 18 fő pedig a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) tagja volt.⁶⁵ Iskolai végzettségüket tekintve az elkövetők több mint 70%-a legfeljebb a 8 általánost végezte el (3. ábra), illetve 58%-uk 25 év alatti (4. ábra) volt. Mindenképpen figyelmet érdemel, hogy a fiatal kommunisták tették ki az összes elkövető 20%-át, a fiatal korosztálynak pedig az 50%-át.

⁵⁸ Uo. 34.

⁵⁹ Uo. 35.

⁶⁰ Uo. 36.

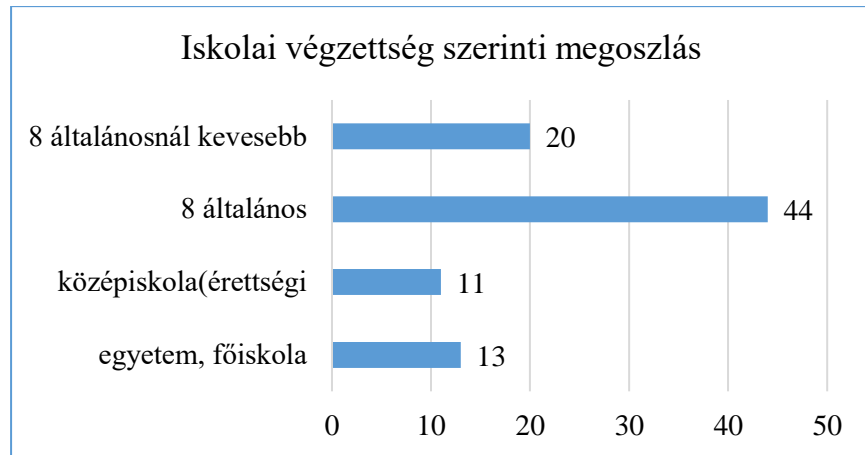
⁶¹ Uo. 37.

⁶² Uo. 39.

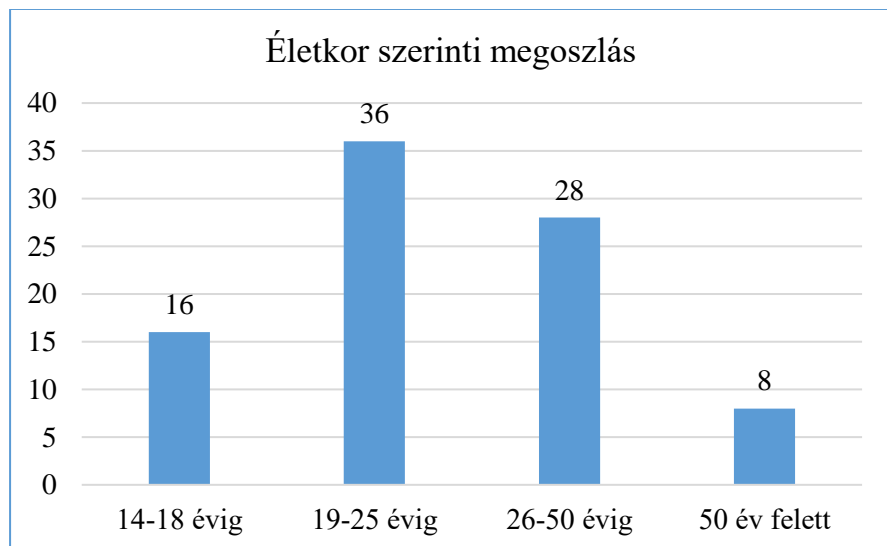
⁶³ Uo. 33.

⁶⁴ Gondoljunk csak az amerikai Aldrich Ames-re vagy a szovjet Oleg Penkovszkij-ra, vagy éppen a Magyarország szempontjából is tragikus ügy főszereplőjére, Alfred Redl-re.

⁶⁵ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 41.

3. ábra: A felelősségre vont, illetőleg figyelmeztetésben részesített személyi kör iskolai végzettség szerinti megoszlása
(saját szerkesztés)

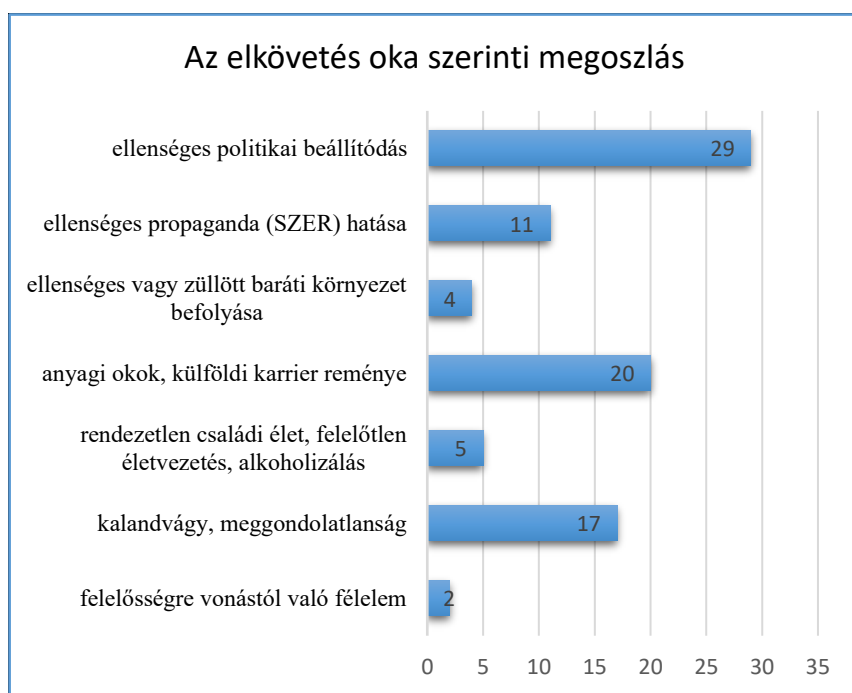
4. ábra: A felelősségre vont, illetőleg figyelmeztetésben részesített személyi kör életkor szerinti megoszlása
(saját szerkesztés)

Figyelmet érdemel, hogy a jelentés készítője több helyen is kritikát fogalmaz meg az operatív és a vizsgálati szervek feladatellátása kapcsán. Így például a 60-as években azért indult kis számban eljárás kémkedési ügyekben, mivel a kémelhárító szervek nem voltak képesek a legális behatolási csatornák operatív ellenőrzését megoldani azok rövid idő alatt történt jelentős kiszélesedése miatt.⁶⁶

⁶⁶ Uo. 11.

A jelentés érdekes kinyilatkoztatása az is, hogy 1964-ig nem vizsgálták a bűncselekményt kiváltó okokat, illetve az elkövetést elősegítő körülményeket.⁶⁷ Ezen tényezők pedig a megelőzéshez komoly segítséget jelenthettek volna.

A vizsgált időszakot tekintve a jelentés az okokat hét csoportba sorolta (5. ábra).

5. ábra: A felelősségre vont, illetőleg figyelmeztetésben részesített személyi kör elkövetési ok szerinti megoszlása
(saját szerkesztés)

A számok alapján a legtöbben, az összlétszám közel 33%-a ellenséges politikai beállítódás miatt követte el a tettet. Jelentős volt azonban azok aránya is, 22%, akik valamilyen előnyt, pénzbeli juttatást reméltek tevékenységükért. De jól mutatja a titkos tevékenység misztikumát is, hogy a harmadik helyen, 19%-kal a kalandvágy szerepelt. Ezen harmadik kategória kapcsán a jelentés egy érdekes gondolatot is megfogalmaz. Az ezen kategóriába tartozó személyek közül több nyilatkozott úgy, hogy a kémtevékenység végrehajtása a Belügyminisztérium ezzel kapcsolatos kiállításának⁶⁸ megtekintése hatására merült fel benne, sőt előfordult, hogy a módszert is onnan vették.⁶⁹

⁶⁷ Uo. 43.

⁶⁸ 1966-67-ben országos vándorkiállítást szerveztek „Védjük szocializmust építő államunk biztonságát” címmel. A kiállítást csak Budapesten 60 000 ember tekintette meg. Forrás: RÉVÉSZ Béla: Az utolsó SZER-per 1967-ben. Beszélő Online, 2003/10. http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-utolso-szer-per-1967-ben#2003-f10-08_to_13. (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)

⁶⁹ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 47.

Az operatív munka megindításához az alapinformáció 19 esetben „K”-ellenőrzésből,⁷⁰ 17 esetben hálózati személytől, 12 esetben a határőrségtől, rendőrségtől, 9 esetben bejelentésből/feljelentésből, 8 esetben más szervtől érkezett. 2 fő önként jelentkezett.⁷¹

A vizsgálati osztály az érintett öt év alatt 19 szervezethez küldött szignalizációt, hét ügyben adtak ki sajtónyilatkozatot, három ügyben pedig a Magyar Rádió és Televízió keresztül tájékoztatták a közvéleményt. Cikkeket jelentettek meg továbbá a Magyar Rendőr és a Belügyi Szemle nevű szakmai folyóiratokban, valamint a középiskolákban osztályfőnöki órák keretében tudatosították a diákokat a kémkedést érintően.⁷²

A. L. magyar állampolgár ügye

Azzal a céllal, hogy egy kicsit jobban megismerhessük, mit is jelentett egy magyar állampolgár külföldi hírszerző szerv általi beszerzése,⁷³ és ügynökként történő foglalkoztatása a 60-as években Magyarországon, a tizennégy tényleges kémtevékenységre megnyert személy közül egy ügyét részletesebben is ismertetem. A választásom A. L.-re esett, akinek az esetét az állambiztonság a munkatársai képzése mellett a társadalom figyelmének a kémkedés problémakörére történő fókuszálásához is felhasználta. Már az ítélethirdetés évében a Zrínyi Katonai Kiadó nyilvános kiadványban ismertette az ügy lényegi elemeit, „a per dokumentumfelvételei”-vel illusztrálva.⁷⁴ A Belügyminisztérium Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség is összefoglaló anyagot készített belőle.⁷⁵ Dokumentumfilm készült róla, amit 1967. március 22-én a Magyar Televízióban is bemutattak „Ítélet kémügyben” címmel.⁷⁶ Ezen túl a Békés Megyei Népújságban⁷⁷ és a Dunántúli Naplóban is megjelent⁷⁸ róla egy-egy hír, és még egy, a fellazítással foglalkozó diasorozatban is helyet kapott.⁷⁹

⁷⁰ A „K” ellenőrzés a levelek és csomagok tartalmának titkos ellenőrzését jelentette. Forrás: BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között (rövid áttekintés). Betekintő, 2010/1. pp. 1-16.

⁷¹ ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 50.

⁷² Uo. 64.

⁷³ „Beszerzés: titkos, tervszerű és célratoró munkafolyamat, amelyben az operatív tiszta rendelkezésére álló, ellenőrzött adatok, körülmények birtokában a szervezetszerű, titkos együttműködés vállalását eléri a beszerzési jelölnél.” Forrás: GERGELY i. m. p. 22.

⁷⁴ BÀN i. m.

⁷⁵ ÁBTL 4.1. – A 2114. Összefoglaló.

⁷⁶ TABAJDI Gábor: Állambiztonság – propaganda – történetírás. Töredékek az állambiztonsági irattár működésének történetéhez (1965-1980). Betekintő, 2009/2. p. 2.

⁷⁷ MTI: Hírszerzők a bíróság előtt. Békés Megyei Népújság, 1966. 05. 27. p. 2. https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesMegyeiNepujsg_1966_05/?pg=193&layout=s (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)

⁷⁸ Ítélet az Egedy – Asbóth kémperben. Dunántúli Napló, 1966. június 4. https://library.hungaricana.hu/hu/view/DunantuliNaplo_1966_06/?pg=22&layout=s (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)

⁷⁹ BENJAMIN Róbert: A fellazítás elve, módszerei, gyakorlata és az ellene folyó harc. Budapest: BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1978.

Az állambiztonság összefoglaló anyaga alapján az úgyről a következőket lehet tudni. A. L. is a korábban említett levéllenőrzés⁸⁰ titkosszolgálati módszer alkalmazása során került az állambiztonság látókörébe,⁸¹ majd személyét érintően 1965-ben indult vizsgálat⁸² egy nyugati hírszerző szervezettel kialakított titkos együttműködése okán.⁸³ Végül 1965. november 28-án vették őrizetbe a Belügyminisztérium szervei kémtevékenység gyanúja miatt.⁸⁴

Letartóztatásakor 63 éves volt, és egy Veszprém megyei, Pápa melletti kistelepülésen élt, ahol már több tíz éve tanítónak dolgozott. Korábbi életéről az állambiztonság a következő adatokat gyűjtötte össze. A II. világháború alatt a pápai repülőtéren, a légvédelmi tüzereknél teljesített szolgálatot őrmesteri rendfokozatban. A II. világháború alatt körzeti leventeparancsnok volt. A felszabadulás után bekapcsolódott lakóhelyén a társadalmi életébe, a községi tanács végrehajtó bizottságának a tagja, az ifjúság kulturális és sportéletének tevékeny szervezője lett. A. L. bátyja katonatiszti iskolát végzett és az I. világháborúban szerzett érdemeiért vitézi címet kapott, nevét akkor meg is változtatta. Az I. világháború után a csendőrséghez került, ahol különböző helyeken parancsnokként teljesített szolgálatot. „Kárpátukrajna” megszállása után az ungvári nyomozó alosztálynak volt a parancsnoka. Ebben a beosztásban szorosan együttműködött a katonai kémelhárítással. Parancsnoksága alatt ügynökséget szervezett a „*haladó mozgalmak és személyek*” felderítésére. A Szovjetunió ellen megindított támadáskor a frontra vezényelték, és a II. Magyar Hadsereg hadtápparancsnokság karhatalmi főnöke lett. Hozzá tartoztak a hadművelési területen szolgálatot teljesítő csendőrök. A visszavonulás során egységével Ausztriába távozott, majd az 1950-es évek elején Nyugaton telepedett le. A. L. és testvére az 1960-as években levelezéssel tartotta a kapcsolatot. 1962-ben A. L. testvére azt javasolta, hogy találkozzanak személyesen Ausztriában. Ehhez egy rokonán keresztül meghívó levelet is biztosított. A. L. 1963 júliusában Ausztriába utazott, ahol testvérével 10 napot töltött el. Ez idő alatt testvére bemutatta neki Joe nevű, magyar származású ismerősét, akiről azt mondta, hogy az egyik nyugati ország bécsi nagykövetségének munkatársa. Azt mesélte még róla, hogy régi barátja, és sokat segített neki is a letelepedésben. A 10 nap alatt sok időt töltöttek hármasan, kirándultak, és egy alkalommal Joe meghívta őket bécsi lakásába, ahol bemutatta felségét is. A. L. 1964 augusztusában ismét Ausztriába utazott, ahol ekkor 12 napot töltött. A megérkezését követő napon bátyjával, annak javaslatára Seefeldbe mentek, ahol a Hotel Phillip-ben szálltak meg. A következő napon megérkezett Joe is egy Stevenként bemutatkozó személlyel.

⁸⁰ A III. Főcsoportfőnökség szervei munkájuk során operatív eszközöket, módszereket alkalmazhattak, például a korábban említett „K” ellenőrzést: „*A kémek és ellenséges szervezkedések tagjai kapcsolattartási módjainak felderítésére, kémanyagok kijuttatásának, valamint ellenséges propaganda anyagok terjesztésének megakadályozására jogosult a postai küldemények (levél, csomag, távirat, stb.) ellenőrzésére. (A párt és vezető kormányzervek levelezésének ellenőrzése szigorúan tilos.) A titkosírással és jellel ellátott postai küldemények tartalmának megállapítására köteles a technika legfejlettebb eszközeit és módszereit alkalmazni.*” – Forrás: 45-160-1/63. Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje. 4-5.

⁸¹ UNGVÁRY Krisztián: A Kádár-rendszer kémelhárítása. In: TISCHLER János (Szerk.): Kádárizmus: mélyfúrások. 1956-os Intézet, Budapest, 2009. p. 368.

⁸² ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. i. m. 11.

⁸³ Uo. 16.

⁸⁴ ÁBTL 4.1. – A 2114. Összefoglaló. i. m.

Még ugyanezen a napon Joe egy séta során felkérte A. L.-t, hogy gyűjtsön számára információkat a pápai repülőtérrel, az ott található repülőgépekről. A. L. nem mondott először igent, de Steven, és még inkább bátyja rábeszélésére elvállalta. Jelentésekként 50-100 dollárt ígértek neki.⁸⁵

A titkosszolgálatok esetében a titkos együttműködők kiválasztása és meggyőzése az együttműködésre minden esetben valamilyen cél eléréséhez kötődik. Az érintett nyugati hírszerző szervezet vonatkozó utasítása nem áll rendelkezésre, de ha a titkos együttműködők beszerzésével kapcsolatos magyar állambiztonsági szabályzót megnézzük, akkor azt látjuk, hogy valakit a titkos együttműködés kapcsán releváns „lehetőségei és személyi tulajdonságai”⁸⁶ tehetek alkalmassá a titkosszolgálattal való titkos együttműködésre. Ezen gondolatokat figyelembe véve, az állambiztonság által összegyűjtött, fent közölt adatok sok kérdésre adnak választ, de talán a „lehetőségek”-et érintően, Pápa vonatkozásában érdemes egy kis kitérőt tenni. A pápai repülőtéren 1961-ben jelentős fejlesztés történt, az év második felében ott állították először hadrendbe Magyarországon a MiG-21F-13 vadászrepülőgépeket.⁸⁷

A. L. esetére visszatérve beszerzési nyilatkozatot nem írtak alá vele. Ügynöki kiképzését azonnal megkezdték, ami az adatok megszerzésére és a kapcsolattartásra fókuszált. Az öt napos kiképzést Steve irányította, Joe tolmácsolt. Helyszíne az Innsbrucki Alpen Motel egyik szobája volt, ahova Seefeldből a beszerzés után átköltöztek.

Az 1964-es kiképzés során érintett témakörök:

1. *Katonai adatok megszerzésének módjai személyes megfigyelés és sötét hírszerzés*⁸⁸ útján.

Azt javasolták neki, hogy a katonai objektumokat tömegközlekedési eszközökkel közelítse meg (a pápait pld. vonattal), és így szerezzen személyes megfigyelés útján információkat. Látogassa továbbá a katonai objektumok mellett található nyilvános helyeket (szórakozóhelyek, vasútállomások) és hallgassa ki, hogy az ott lévők – például a hazautazó sorkatonák – a létesítménnyel kapcsolatban mit beszélnek.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ ÁBTL 4. 2. – 10-21/5/1972. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 005. számú Parancsa – Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadása. 14.

⁸⁷ KELECSÉNYI István: MIG-21-Sztori: Majd negyven év Magyarországon – 2. rész. 2015. <https://iho.hu/hirek/mig-21-sztori-majd-negyven-ev-magyarorszagon-2-resz-150215>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)

⁸⁸ „Sötét hírszerzés: a hírszerző vagy ügynök beszélgetés során szerez meg értékes adatokat, értesüléseket olyan módon, hogy a partner nincsen tudatában annak, hogy ellenséggel áll szemben, és számára jelentős hírtudást szolgáltat ki. Nem ismeri az ellenség „sötét” szándékát. A beszélgetést a hírszerző vagy az ügynök megtervezi és előkészíti.” Forrás: GERGELY i. m. p. 169.

2. *Harci eszközök, katonai létesítmények és berendezések felismerhetőségi jegyei.*

Ehhez szemléltető eszközöket is használtak. Rajzokat mutattak neki a különböző típusú katonai repülőgépekről. Kiemelten foglalkoztak az orr-részen elhelyezett radarokkal, illetve a szárny alatt található felfüggesztő rendszerekkel. Lényegi kérdés volt, hogy alkalmas-e az adott gép rakéták szállítására.

3. *Kémjelentések elkészítése, továbbítása. Kapcsolattartás.*

A jelentéseit titkosírással, a nyugati hírszerző szervezettől kapott vegyindigóval kellett elkészítenie. A vegyindigó használatára elméletben és a gyakorlatban is kiképezték. A titkosírást „OK” betűkkel kellett kezdenie és az „ENDE OK” jellel kellett befejeznie. A fedőszöveg tartalma nem volt meghatározva. Kezdeként a „Kedves Barátom” vagy „Kedves Vilmosom” megszólítást kellett használnia, illetve befejezéskor a „baráti szeretettel” kifejezést. Aláírnia „Károly” névvel kellett. Jelentést 3-4 hetente a Wilhelm Turner Gmunden, In der Au. 15. Ausztriai fedőcíme kellett küldenie. A borítékra mindig fiktív nevet, címet kellett feltüntetnie, de a helyiségnek mindig annak kellett lennie, ahol a levelet feladta. A leveleket csak nagyforgalmú városokban szabadott postára adnia. A hírszerző szolgálat utasításait a testvérével folytatott családi levelezés keretében kapta meg, szintén titkosírással levélben. Megtanították a titkosírás előhívására, az ehhez szükséges eszközök használatára. A normál családi levelekhez képest az utasításokat tartalmazó levelek a papírjaikban különböztek.⁸⁹

A kiképzés után, 1964. augusztus 14-én utazott vissza Magyarországra, magával hozta a titkosíráshoz és az előhíváshoz szükséges eszközöket, megkezdte információgyűjtő tevékenységét, és elkezdte a jelentések küldését. 1965. augusztus 8-án bátyja kérésére ismét Ausztriába utazott. Testvérével az ebenfurthi vasútállomáson találkozott, majd együtt Bécsbe utaztak, ahol már várta őket Joe, aki elvitte A. L.-t az Intercontinental Szállóba. Itt az egyik első emeleti szobában már várta őket Steven, és egy doktor néven szólított személy, aki egy géppel „őszinteségi” vizsgálatnak vetette alá. A vizsgálat negatív eredményét követően, 1965. augusztus 10-én ismét Innsbruckba utaztak, ahol, mint egy évvel korábban, az Alpen Motel-ben szálltak meg. Itt megkezdődött kémkiképzésének második része. Ezt Joe és Steven együtt hajtották végre, de később csatlakozott hozzájuk egy harmadik személy Münchenből – az ő neve nem vált ismertté az állambiztonság előtt –, aki rádiós kiképzésben részesítette. Ez a kiképzés 8 napig tartott, és az alábbi területeket érintette:

1. *Átismételték a katonai adatok megszerzésére, a harceszközök és haditechnika felismerésére vonatkozó előző kiképzési anyagot.*
2. *Kapcsolattartás*
 - a) a kémjelentések titkosítását kiegészítették azzal, hogy a jelentéseket rejtjeleznie is kellett. Erre szintén elméleti és gyakorlati kiképzést is kapott. A rejtjelezéshez ellátták átalakító táblázzal, továbbá az adást és a vételt szolgáló rejtjeltömbökkel.

⁸⁹ ÁBTL 4.1. – A 2114. – Összefoglaló. i. m.

- b) Az utasítások tekintetében megszüntették az eddig befelé irányuló titkosírási rendszert, és kiképezték az egyoldalú befelé irányuló rádióösszeköttetésre. Az utasításokat meghatározott hullámhosszon, minden hónap harmadik péntekén, 11 órakor sugározták, amit az azt követő vasárnap ugyanabban az időpontban megismételtek. Az „Aida” bevonulási indulóval jelezték a számára német nyelven sugárzott utasításokat. Az utasításokat a vételre szolgáló rejtjeltömb és az átalakító táblázat alapján kellett megfejtenie. A rádió sugárzott utasítások vételére és a megfejtésére alaposan kiképezték, amelyhez felhasználtak magnetofont, illetve egy alkalommal gyakorló adást is sugároztak. A kémutasítások vételére alkalmasnak ítélték A. L. meglévő, bolgár gyártmányú rádiókészülékét. Kioktatták, hogy a vételi lehetőségek javítása érdekében a padláson hogyan építsen ki antennát.
- c) Eligazítást kapott arra vonatkozóan, hogy esetenként a postán keresztül is küldenek részére mikrofilmeken rögzített utasításokat. A mikrofilmet a testvére által küldött levelek esetén a fehér színű borítékokban a ragasztott oldal alsó részén, a szegélytől kb. 2 cm-re, mindkét oldalon elhelyezték, azonos tartalommal.⁹⁰ A duplikálás indoka az volt, hogy valamely mikrofilm akár a szállítás, akár az előhívás során sérülhetett. Gyakorolták A. L.-el mind a mikrofilm megtalálásának, mind az elolvasásának módját. Az elolvasáshoz szükséges mikroszkóppal ellátták.
- d) A rádiós kiképző gyakoroltatta vele a morzéval való adást és vételt. Adni akartak neki egy gyors adót, azonban A. L. a határellenőrzéstől tartva nem vállalta annak Magyarországra hozatalát. Abban állapotok meg, hogy ezt egy személy fogja Magyarországon átadni neki. Ennek kapcsán egyeztettek két budapesti találkozási helyszínt, jelszót és jeltárgyat, amikkel kölcsönösen azonosítani tudják majd egymást a hírszerzés által küldött személlyel. Abban maradtak, hogy az időpontot majd rádióon vagy mikrofilmen közlik. A kiképzést követően átadták A. L.-nek a tevékenységéhez szükséges eszközöket: 3 db vegyindigót, mikroszkópot és a rejtjelező eszközöket. Ezen eszközöket egy cipőkrémes tubus előre kialakított helyében rejtették el.

A. L. a kicsivel több, mint egy évnyi tevékenyége során többek között az alábbi feladatokat hajtotta végre:

- a) Személyes megfigyelés alapján helyszínrajzot készített a pápai repülőtérrel. Figyelemmel kísérte a pápai repülőtéren elhelyezett gépek számát, típusát, a létesítmények rendeltetését, adatokat szerzett a személyi állományról és a repüléssel összefüggő egyéb technikai berendezésekről.
- b) Figyelemmel kísérte a légtérben mozgó repülőket, a repülések időpontjait, a repülőgépek számát, típusát, összefüggésben az időjárási viszonyokkal.
- c) Adatokat szerzett más nyugat-magyarországi szovjet és magyar katonai objektumról.

⁹⁰ Ez volt az úgynevezett mikropont, amely nagyjából egy A4-es méretű lapnyi szöveget tartalmazott. „*Mikropont: fototechnikai eljárással pont méretűre kicsinyített negatív filmkocka. Előállításához megfelelő berendezés és szakismeret szükséges.*” Forrás: GERGELY i. m. p. 130.

- d) 1964 decemberében utasítást kapott egy különleges rendetetésű radarállomás felderítésére, valamint az akkoriban hozott gazdasági jellegű párthatározat visszhangjának felmérésére.

A. L. letartóztatásáig 18 jelentést küldött, ebből 14 jelentést csak titkosírással, 4 jelentést titkosírással és rejtjelezve. Jelentései ellentételezéseként 1965 májusában egy Renault típusú személygépkocsit kapott, amelyet fia hozott be Magyarországra, és amit neki a Joe nevű személy, mint az autógyár képviselője adott át Ausztriában, mint édesapja testvérének ajándékát. A házkutatás során a hatóságok A. L. lakásában megtalálták a tevékenyége során használt eszközöket: vegyindigót, mikroszkópot, rejtjeleszközöket, feljegyzést a fedőcímről, és a kémjelentések kiküldésének időpontjait tartalmazó feljegyzést.⁹¹

A bíróság végül 14 évi szabadságvesztésre, 10 évre a közügyektől való eltiltásra, kártérítés megfizetésére és teljes vagyonelkobzásra ítélte.⁹²

Befejezés

A kémekedési ügyek kapcsán az 5 év alatt ténylegesen beszervezett személyeként azonosított 14 fő nem tekinthető soknak. A. L. esetének körülményei alapján is vélelmezhető azonban az, hogy rajtuk kívül is tevékenykedtek abban az időszakban külföldi érdekeket kiszolgáló magyar állampolgárok. A. L. ügye jól szemlélteti, hogy a hidegháború időszakában milyen kiforrott rendszer szerint szervezte, képezte és foglalkoztatta egyik nyugati hírszerző szerv a számára titkos információgyűjtést folytató személyeket. Az is egyértelműen megmutatkozik, hogy ehhez jelentős anyagi források állhattak rendelkezésre.

A feldolgozott jelentés sok fontos körülményt feltárt, mindazonáltal a Csoportfőnökség munkájának hatékonysága összességében ez alapján nem ítéltető meg.

A két írás eredményeként bepillantást nyerhettünk a Belügyminisztérium III/II. Kémelhárító Csoportfőnökség 1960-as évekbeli működésébe. A vizsgált periódus Magyarország nemzetközi kapcsolatai szempontjából egy intenzív időszaknak tekinthető. Kijelenthető, hogy a hidegháborús szembenállás és a nemzetközi elszigeteltségből történő kitörés kettőssége komoly kihívás elé állította a III/II. Kémelhárító Csoportfőnökséget.

⁹¹ ÁBTL 4.1. – A 2114. Összefoglaló. i. m.

⁹² BÀN i. m. p. 31.

Felhasznált irodalom:

- Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadására.
https://www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/1963_004.pdf (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)
- 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya
- 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről.
- 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról.
- 1979. évi 5. törvényerejű rendelet.
- 1995. évi LXV. törvény az államtitokról és a szolgálati titokról.
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
- ÁBTL 1.11. 9. – J/8/34-355/1/1969. Értékelő jelentés. Az 1964. január 1-től 1968. december 31-ig terjedő időszakban vizsgált kémkedési ügyek tapasztalatai.
- ÁBTL 4. 2. – 10-21/5/1972. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 005. számú Parancsa – Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadása.
- ÁBTL 4.1. – A 2114. Összefoglaló.
- ÁBTL 4.2 – 10-23/5/1962. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettesének 005. számú Parancsa.
- ÁBTL 4.2 – 10-33/1/1978. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettesének 1/1978. számú Elvi Állásfoglalása az állambiztonsági szervek állam elleni és politikai jellegű bűncselekmények megelőzését szolgáló operatív tevékenységének értelmezésére és gyakorlatára.
- ÁBTL 4.2. – 10-21/20/1967. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 020. számú Parancsa – A BM. III. Főcsoportfőnökség Elemző Értékelő Osztálya létrehozásáról.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_20_1967.pdf.
(Letöltés ideje: 2022. 11. 21.)
- ÁBTL 4.2. – 10-21/30/1962. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0030 . számú Parancsa.
- ÁBTL 4.2. – 10-22/3/1965. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 003. számú Utasítása – A Büntető Törvénykönyv 60. §-án alapuló, valamint a büntető eljáráson kívül alkalmazott rendőrhatalósági figyelmeztetés újabb szabályozása.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_22_3_1965.pdf.
(Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)

- ÁBTL 4.2. – 10-21/23/1967. A 023/1967. számú Belügyminiszteri Parancs 1. számú végrehajtási utasítása – Az állambiztonsági szervek feladatai a tiltott határ átlépés és a hazatérés megtagadása büntettekkel össze függő operatív és vizsgálati eljárás során.
https://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1967.pdf. (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)
- Az 1978. évi IV. törvény indokolása. Büntető Törvénykönyv, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979.
- Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára munkatársai által a BM III/II. Csoportfőnökséget érintően összeállított archontológia.
https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:10:14681420457258::NO:RP:P10_SZE_ID:3. (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)
- BÁN Ernő: Kémek hazaárulók. Zrínyi Katonai Kiadó, 1966.
- BARNA Péter: Állam elleni büntettek az új Btk-ban. Rendőrségi Szemle, 1962/3, pp. 210-223.
- BENJAMIN Róbert: A fellazítás elve, módszerei, gyakorlata és az ellene folyó harc. Budapest: BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1978.
- BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között (rövid áttekintés). Betekintő, 2010/1.
- GERGELY Attila: Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, 1980.
- Ítélet az Egedy – Asbóth kémperben. Dunántúli Napló, 1966. június 4.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/DunantuliNaplo_1966_06/?pg=22&layout=s (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)
- JOBST Ágnes: Hontalan Hadsereg? – Epizódok a hidegháborús hírszerzés történetéből. Jaffa Kiadó, Budapest, 2023.
- KÁSA Tibor – FENYVESI István: Szignalizáció az Állam Elleni Bűnügyekben. Belügyi Szemle, 1964/7. pp. 5-13.
- KELECSÉNYI István: MIG-21-Sztori: Majd negyven év Magyarországon – 2. rész. 2015. <https://iho.hu/hirek/mig-21-sztori-majd-negyven-ev-magyarorszagon-2-resz-150215>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)
- MEZEI József: A magyar kémelhárítás szervezeti és egyes lényegi működési változásai és kihívásai az 1962-es nagy átszervezést követő időszakban – I. Szakmai Szemle, 2023/3. pp. 6-29.
- MTI: Hírszerzők a bíróság előtt. Békés Megyei Népújság, 1966. 05. 27.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesMegyeiNepujtag_1966_05/?pg=193&layout=s (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)
- PÁSZTOR Dezsőné: Az állam elleni bűncselekmények megelőzésének néhány kérdése. Belügyi Szemle, 1964/12. pp. 24-30.

- RÉVÉSZ Béla: Az utolsó SZER-per 1967-ben. Beszélő Online, 2003/10. http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-utolso-szer-per-1967-ben#2003-f10-08_to_13. (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)
- TABAJDI Gábor: Állambiztonság – propaganda – történetírás. Töredékek az állambiztonsági irattár működésének történetéhez (1965-1980). Betekintő, 2009/2.
- UNGVÁRY Krisztián: A Kádár-rendszer kémelhárítása. In: TISCHLER János (Szerk.): Kádárizmus: mélyfúrások. 1956-os Intézet, Budapest, 2009.
- VÁGÓ Tibor: Az államrend elleni izgatás differenciálása és annak egyes kérdései a cselekmények felderítése és értékelése során. Belügyi Szemle, 1963/1. pp. 21-28.
- ZALAI Péter: Kémkedés, gazdasági adatgyűjtés. Belügyi Szemle, 1982/6.

**A BUENOS AIRES-I FÉRFI
JULIO JELINEK, A NEW YORK-I REZIDENTÚRA „LEGÍGÉRETESEBB”
JELÖLTJE 1961-1967.**

Bevezetés

Az 1956-os forradalom leverését követően a Kádár János vezetésével létrejött Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány nem járult hozzá az ENSZ Tényfeltáró Bizottságának magyarországi vizsgálódásához, és Dag Hammarskjöld főtítkár látogatásához, a világszervezet részéről felmerült, hogy a Magyar Népköztársaságot (MNK) megfoszsa közgyűlési mandátumától, de végső soron csak annak szimbolikus értékű felfüggesztéséről döntött. A magyar delegáció továbbra is részt vehetett a plenárius üléseken, azonban tagjait kizárták a bizottságok munkájából, valamint az apparátus különböző hivatali tisztségeinek betöltésénél nem számoltak magyar állampolgárságú jelentkezőkkel.¹ New York lakói közül sokan beszólásokkal zaklatták a magyar ENSZ-diplomatákat, a misszióvezető helyettesének feleségével és gyerekeivel szemben a tettelegességet is kilátásba helyezték, de egyes fenyegető telefonok már gyilkossággal fenyegetőztek.² 1957 júliusában az Eisenhower-adminisztráció kiutasította az Amerikai Egyesült Államok területéről a Belügyminisztérium (BM) II/3. (Hírszerző) Osztályán szolgálatot teljesítő Rác Pál rendőr századost, aki az ENSZ-misszió fedésével a New York-i rezidentúrán tevékenykedett.³ A magyar hírszerzés az ország rendkívül kedvezőtlen megítélése nyomán védekező pozícióba kényszerült, hiszen az amerikai szövetségi kormányzatba történő behatolás terén a KGB sem tudott érdemi eredményt felmutatni. A szovjet állambiztonság ekkortól helyezte át a hangsúlyt a harmadik világbéli országok küldöttjeire, akik befolyásolása az Amerika-ellenesség és anyagi juttatások jóvoltából könnyebben megvalósíthatónak tűnt.⁴ 1961 tavaszán az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország kormányai között már zajlottak a titkos tárgyalások, hogy a magyar kérdés végre lekerüljön az ENSZ napirendjéről,⁵ ami nem csak a feszültségek oldódását, hanem a New York-i rezidentúra mozgásterének növekedését is magával hozta.

¹ NAGY András: Halálos együttérzés. A „magyar ügy” és az ENSZ, 1956-1963. Kossuth Kiadó, Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Budapest, 2020. pp. 101-121. ISBN 978-963-09-9478-1

² HOLLAI Imre: Út az elnökséghez. Ad Librum Kft, Budapest, 2010. pp. 123-124. ISBN 978-615-5014-56-7

³ TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1989. 1956-os Intézet – Corvina, Budapest, 2008. p. 110. ISBN 978 963 13 5717 2

⁴ ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vasili: The Mitrokhin Archive II. The KGB and the World. Penguin Books, London, 2005. pp. 224–226. ISBN 963645 076 5

⁵ BÉKÉS Csaba: A magyar forradalom és az ENSZ az újabb levéltári kutatások tükrében. In: BÉKÉS Csaba – KECSKÉS D. Gusztáv (Szerk.): A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956-1963. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2006. pp. 20-26. ISBN: 963 86322 4 0

(Sajnos, az ügy amerikai olvasatát nem ismerhetjük, mert az FBI (Federal Bureau of Investigation [Szövetségi Nyomozó Iroda] – 1939. szeptember 7-től a legfontosabb amerikai kémelhárító szervezet)⁶ a már elhunyt pártállami hírszerzők megfigyelésére vonatkozó iratok esetében sem volt hajlandó a betekintést engedélyezni).⁷

Julio Jelinek felbukkanása

1961 áprilisában "Róna" (Horváth József rendőr főhadnagy, a New York-i rezidentúra vezetője)⁸ igencsak meglepődött, amikor a világszervezet központjában az egyik, a 20-as évei végén járó ruhatáros magyarul szól hozzá. Nem sokkal később a férfi már az ENSZ-rendőrség egyenruhájában tűnt fel, mire a főhadnagy érdeklődni kezdett az életéről. Ekkor még csak annyit sikerült kiderítenie, hogy a világszervezet biztonsági őrei egyszer a ruhatárban, máskor a közgyűlési termében láttak el védelmi feladatokat, harmadszor az ENSZ-palota látogatóit kísérték. Mivel Julio Jelinek udvariasan viszonyult hozzá, és nem zárkózott el a társalgástól, Horváth komoly esélyt látott a baráti kapcsolatra. Ezzel egy időben értékes tippszemélyként kezelte, ugyanis az ENSZ-rendőrség célobjektumnak számított.⁹ "Szántó" (Borsányi Imre őrnagy, az angol–amerikai alosztály vezetője)¹⁰ egyetértett a rezidens értékelésével, majd elrendelte Julio Jelinek – a továbbiakban Ratour – személyének és körülményeinek tanulmányozását. Az alosztályvezető hangsúlyozta, a jelölt felhasználása nagymértékben függ attól, hogy kapcsolatukat sikerül-e titokban tartani az amerikai elhárítás előtt. A rövid beszélgetések gyakorlatától nem volt szabad eltérni, amely első körben a jelölt beosztása, lakcíme és szolgálati ideje felderítésére irányult. Az ENSZ-palotán kívüli véletlen összejövetelre csak a legfontosabb adatok ismeretében volt szabad sort keríteni.¹¹ A Belügyminisztérium (BM) II/3. (Hírszerző) Osztály 1961 októberében viszont már azt kifogásolta, hogy az ügyben nincs előrelépés. Ahogy az egykori afrikai és ázsiai gyarmatok függetlenné válása révén megnőtt a küldöttek száma, az ENSZ biztonsági szolgálat figyelme egyre jobban megoszlott, így a kapcsolat folyamatossá tétele előtt már nem tornyosult jelentős akadály.

⁶ BATVINIS, Raymond J: The Origins of FBI Counterintelligence. Lawrence, University Press of Kansas, 2007. p. 75. ISBN 978-0-7006-1495-0

⁷ FOIPA Request No.: 1497430-000. – Subject: Surveillance of the Staff of the Hungarian Legation/Embassy (January 1, 1957 – December 31, 1972) – U. S. Department of Justice Federal Bureau of Investigation Washington, D. C. 20535 May 27, 2021.

⁸ PÁL István: Egy felesleges tiszteletkör. A hírszerzés célszemélye: Kelen Imre karikaturista. Levéltári Szemle, 2017/1. p. 51.

⁹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1 – „Ratour” – 192/”A”-1961. sz. jelentés. – Tárgy: Jelinek Julio ENSZ rendőr ügye. – New York, 1961. IV. 27. pp. 33-34.

¹⁰ PALASIK Mária: A BM II/3. (Hírszerző) Osztály. In: CSEH Gergő Bendegúz – OKVÁTH Imre (Szerk.): A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. p. 87. ISBN 1586-9784

¹¹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” –... sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: Ratour ügye. – Budapest, 1961. V. 11. pp. 35–36.

Az utasítás szerint "Sásdi" (Gömöri Edit, az ENSZ Emberi Jogi Bizottság munkatársa)¹² és "Dexler" (Csapó László közgazdász)¹³ titkos munkatársak közreműködésével kellett az adatgyűjtést kimozdítani a holtpontról.¹⁴ Horváth azonban jelezte, hogy Gömöri és Csapó nem jutott közelebb a beszerzési jelölthöz, így a találkozások lebonyolítása rá hárul. A novemberi közgyűlés elején akkor futott össze a jelölttel, amikor az az ENSZ-palota garázsának bejáratánál örködött. A szóban forgó poszton a biztonsági őrök kapcsolatban álltak az FBI megfigyelőivel, onnan értesítették a központot, amikor a magyar küldöttség megérkezett. A következő beszélgetésre ezért csak 1961. november 10-én került sor. Az akkor már civil ruhás Jelinek örömmel elújságotta, hogy ő már az ellátási ügyekben illetékes Purchase Service – helyesen Procurement Division (Beszerzési Osztály)¹⁵ – állományába tartozik. Ennek következtében a magyar ENSZ-missziót is érintő vámmentességi vita jóvoltából könnyebb lett a megközelítése, ám hírszerzési lehetőségei beszűkültek. Horváth mindentől eltekintve a foglalkozás folytatása mellett kardoskodott,¹⁶ amit Borsányi őrnagy sem vetett el. Az alosztályvezető által meghatározott viselkedési kódex értelmében Horváthnak diplomataként udvariasan kellett viszonyulnia az ENSZ beosztottjához, hogy ki tudja használni annak magyar származását. Ki kellett puhatolni a jelölt életkörülményeit, otthoni és külföldi kapcsolatait, politikai nézeteit és jellemét. A két legfontosabb kérdés úgy szólt: Miért került sor a munkahelyváltásra? Van-e lehetősége visszatérni az ENSZ rendőrséghez?¹⁷ Bár a változások miatt a korábbi elképzelés módosult, feltételezésünk szerint a BM II/3. Osztály az Argentínában született magyar származású biztonsági őrt perspektivikus ügynökként tervezte felhasználni. Julio Jelinek nyelvtudása jóvoltából tolmács vagy fordító karrierről álmódott, a magyar hírszerzés egy olyan a szövetségi kormányzati szervbe próbálta volna bejuttatni, ahol honosított amerikai állampolgárok is dolgozhattak. A kísérlet látszólag ígéretesen indult, a siker végül mégis elmaradt.

A jelölt tanulmányozása

Horváth főhadnagy előzetes megbeszélés szerint 1962. március végén a hivatalában kereste fel Jelineket, aki az ENSZ-misszió külföldi beszerzési és vámügyeiben részletes útmutatással szolgált, mire a rezidens hálából meghívta vacsorázni. A március 28-i találkozón kiderült, hogy tisztviselő szülei az 1910-es évek elején Sátoraljaújhelyről vándoroltak ki Argentínába. Julio Jelinek az érettségi után vasesztergályosnak tanult, a kötelező katonai szolgálatot tiszti rendfokozattal abszolválta. 1955-ben az Egyesült Államokba költözött, azonban az elhelyezkedés kilátástalansága miatt önként jelentkezett az amerikai hadseregbe. 1957-ben tolmácsként közreműködött a magyar menekültek kihallgatásánál.

¹² NAGY i. m. p. 287.

¹³ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-2909/1. – „Dalibon”(„Dexler”). Évkör: 1961-1970. pp. 1-409.

¹⁴ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – XI./20. sz. utasítás "A"-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1961. X. 18. p. 41.

¹⁵ UN Procurement Division (UNPD) – <https://www.un.org/Depts/ptd/about-us/about-un-procurement-division-unpd> (Letöltés ideje: 2023. 12. 05.)

¹⁶ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – 134/"A"-1961. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour ügye. – New York, 1961. XII. 1. pp. 42-43.

¹⁷ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – ... sz. utasítás "A"-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1962. I. 5. p. 44.

A gyalogsági szolgálattal párhuzamosan elvégezte az amerikai középiskolát, leszerelést követően először az argentin ENSZ-misszióhoz ment dolgozni, majd 1959-ben az ENSZ biztonsági őrségéhez került. 1960-ban megkapta amerikai állampolgárságot, így a világszervezetnél az USA által delegált személyzethez tartozott. A tisztviselő a spanyolon kívül jól beszélt angolul és franciául, ezért komoly várakozással tekintett a májusban esedékes fordítói vizsgára. Az egyetlen amerikai rokona egy idős nagynéni volt, akivel csak ritkán találkoztak. A baráti köre elsősorban munkatársaiból állt, de ismert egy-két New York-i magyart, akik társaságában el-eljárt a diaszpóra által kedvelt szórakozóhelyekre. Jelinek egyedül élt egy bérelt Queens-i lakásban, magánéleti elkötelezettséget nem vállalt, idejét a tanulás kötötte le. Argentínában 7 évvel azelőtt járt utoljára, de már készült szülei közelgő látogatására. Az amerikai életformához kritikusan viszonyult, az oktatási rendszert színvonalatlannak tartotta, a kulturális és vallási életről pedig úgy vélekedett, hogy azt az üzleti szemlélet uralja. A rezidens mégis úgy érezte, hogy politikai téren nehéz megtalálni a közös hangot, hiszen vitapartnere abból indult ki, hogy minden ember a saját jólétén keresztül mond véleményt a társadalmi rendszerekről. Az Egyesült Államok Jelinek számára azért volt megfelelő, mert jobb feltételek közé került, mint Argentínában. Horváthnak az is feltűnt, hogy ismerőse a diskurzus közben nem csak őt, hanem saját magát is próbálja meggyőzni az általa adott válaszok és ellenérvek helyességéről. Magyarország politikai berendezkedését nem ismerte, azonban büszke volt magyar nyelvtudására és érdeklődni kezdett a téma iránt. A tisztviselő olyan megállapítást tett, miszerint a magántulajdon nagyon sok igazságtalanságot szült, de a szocializmus felépítése sem kivitelezhető, mert az emberek többsége a jelenben él, és nem a jövőre gondol. Ezzel párhuzamosan megkérdezte, hogy áttelepülése esetén Magyarországon nem fogják-e államosítani a magával vitt gépkocsit. A rezidens erre semmitmondó választ adott, mivel érzése szerint a jelölt repatriálási szándéka nem igazán volt komolyan vehető. Horváth főhadnagy a következő kérdések figyelembevételét tartotta lényegesnek a további foglalkozásnál. 1. Jelinek az ENSZ biztonsági szervénél dolgozott, így a kettőjük közötti nyilvánvaló kapcsolat ellenére óvatosságra kell törekedni. 2. A tisztviselő művelt, tele van ambícióval, ezért bátorítani kell a törekvését, hogy az ENSZ-ben tanulás révén érvényesüljön. 3. A politikai érdeklődése felhasználható befolyásolására. 4. Fel kell éleszteni benne a magyarságának érzését és fokozatosan tájékoztatni az otthoni eseményekről. 5. A személyi rokonszenvre épülő kapcsolatra épüljön a rendszeres érintkezés. 6. A felhasználási terv ennek során lesz kialakítható. 7. Jelinek akkori beosztásában nem fért hozzá titkos anyagokhoz, így a közvetett információs lehetőségekre helyeződött a hangsúly. 8. A foglalkozást magyar származása indokolta, amely az első alaposabb beszélgetés alapján kihasználhatónak tűnt. 9. A találkozókra csak fedésben kerülhetett sor, mert az ENSZ-palotában túl nagy volt a lebukás veszélye. A kezdeményezést a rezidentúra fenntartotta magának, hogy Jelinek felesleges hívásait el tudják kerülni.¹⁸ Borsányi őrnagy 1962 júliusában nyugtázta az elképzelését,¹⁹ november közepén viszont arról értesítette a rezidentst, hogy Sátoraljaújhely környékén nincs nyoma a jelölt családjának. Az egykori vármegyeháza tisztviselői nem emlékeztek a névre és a helyi rendőrkapitányságon sem szerepelt a nyilvántartásban, ráadásul 1956 óta Dél-Amerikából egyetlen egy látogató sem érkezett a környékre.

¹⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – 044/”A”-1962. sz. jelentés. – Tárgy: Találkozó RATOUR-ral. – New York, 1962. IV. 17. pp. 45-48.

¹⁹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – V/4. sz. utasítás ”A”-tól – Róma elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1962. VII. 4. p. 49.

A BM a csehszlovák állambiztonsághoz (Statní Bezpečnost)²⁰ fordult, a kutatás eredményéről értesítést ígért. Borsányi ezzel egy időben úgy döntött, hogy fel kellett deríteni a szülők magyarországi életútját és a jelölt argentinai kapcsolatait, valamint a közvetett információszerezési lehetőségeit. A politikai érdeklődésére történő alapozással ki kellett találni a befolyásolás leghatásosabb módszerét, valamint erősíteni kellett Jelinek hazafias érzelmeit. Az első lépést az ENSZ rendészetéről sötéten – az érintett tudta nélkül történő²¹ –, adatgyűjtésre való felkéréssel kellett megtenni, miközben a jelölt pályafutását is folyamatosan figyelemmel kellett kísérni. A találkozókra csak az ENSZ-székházon kívül kerülhetett sor.²²

Családi, munkahelyi körülmények és latin-amerikai viszonyok

A rezidens december 7-én a hivatalában kereste a tisztviselőt, aki barátságosan fogadta a jelentkezést, így 12-én fél hétkor találkoztak a 1st Avenue és 42nd Street keresztezésénél. A találkozón Jelinek elmondta, hogy anyja és húga megérkezett Buenos Aires-ből. Első körben csak turista vízumot kaptak, de gazdasági okok miatt a két nő az Egyesült Államokban kívánt maradni. Az apja viszont csak akkor kelt volna útra Argentínából, ha az USA-ban biztos állásba mehet. A lánytestvére gyógyszerésznek készült, de nyelvtudás hiányában csak egy orvosi műszergyárnál tudott elhelyezkedni. Jelinek elpanaszolta, hogy a hozzátartozók beköltözésével az egyébként is magas lakbér tovább emelkedett, ugyanakkor a fordítói vizsga nem sikerült, pedig tolmácsként 8-10 ezer dollár lett volna az éves fizetés. A tisztviselő kereskedelmi tanfolyamra járt, hogy a beszerzői munkakörben magasabb fizetési osztályba kerüljön. Az argentin politikai helyzetről úgy nyilatkozott, hogy a válsághelyzet megoldásához elkerülhetetlenül diktatúrára van szükség. A peronista erők komoly támogatottsággal rendelkeztek a munkások között, a hatalomra jutásuk egyáltalán nem volt kizárható. Ám a fejlődés érdekében munkára kellett szorítani a társadalmat, amely hozzászókot az egymást követő juntákhoz és a tőlük kapható adományokhoz, miközben jobbra tétlenül szemlélte az eseményeket. A baloldalt nem látta elég erősnek, és abban sem hitt, hogy rendbe tudná tenni a gazdaságot. A tisztviselő szimpatizált a kubai forradalommal, de tovább gyűrűző hatásra csak úgy számított, ha a Castro-rendszer megelőzi a közép-amerikai országokat.²³ Mennyire volt reális Jelinek helyzetértékelése? Kuba 1959-ben valahol a hetedik-nyolcadik helyen állt a latin-amerikai országok fejlettségi mezőnyében, míg az ipar GDP-n belüli részaránya a harmadik legmagasabb volt. Ezt a 80-as évek elejére sem sikerült túlszárnyalni, a gazdaság diverzifikációja viszont jelentős eredményekkel járt, pedig az USA által elrendelt szankciók alaposan megnehezítették a feladatot. Mindazonáltal, a térségben a Castro iránti szimpátia nem a kimagasló kubai életszínvonalnak, hanem (a kor lehetőségei közepette) ingyenes egészségügyi ellátásnak és oktatásnak szólt.²⁴

²⁰ KRAJCSÍR Lukács: „Kalapács” otthonkában – avagy a Londont Prágára cserélő brit „aktivista” története. *Betekintő*, 2022/2. p. 1.

²¹ DEZSŐ András: *Fedősztori. Kémek és titkos játszmák Magyarországon*. 21. Század Kiadó, Budapest, 2021. p. 424. ISBN 978 963 568 115 0

²² ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” XI/6. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR fn. ügy. – Budapest, 1962. XI. 19. pp. 55-56.

²³ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – 1226/”A”-1962. sz. jelentés. – Tárgy: Találkozó Ratour-ral. – New York, 1962. XII. 21. pp. 59-60.

²⁴ ECKSTEIN, Susan: *The Impact of the Cuban Revolution: A Comparative Perspective; Comparative Studies on Society and History*, 1986/3. pp. 502-534.

Az új rendszer megpróbálta a forradalom eszmeiségét Latin-Amerika más országaiba exportálni, ez azonban egyáltalán nem párosult sikerrel. Az 1967-es nicaraguai sandinista felkelés rövid idő alatt elbukott, de az Ernesto Che Guevara által 1966 őszen kezdeményezett bolíviai gerillaháború sem mozgósította a helyieket, végül a hivatásos forradalmárt 1967 októberében az USA által kiképzett különleges erők likvidálták. A Szovjetunió határozottan ellenezte a kubai próbálkozásokat, mivel a célországokban rendkívül szigorú lett a hatósági ellenőrzés, amely gátolta a KGB befolyásszerzésre irányuló műveleteket.²⁵ Argentínában a szakszervezeti mozgalom és a munkásság többsége egyáltalán nem hagyta szó nélkül Juan Peron 1955. szeptember 16-i félreállítását. 1956 júniusában felkelés robbant ki a korábbi elnök visszatérése érdekében, amit a fegyveres erők bevetésével sikerült elfojtani, az internálások és a rendszerkritikus személyek eltüntetése már ekkor része volt a hatósági represszióknak. A munkabeszüntetések és demonstrációk intenzitása továbbra sem csökkent, így a hivatalban lévő Arturo Frondizi elnök 1958 végén kihirdette az ostromállapotot. Végül, 1962. március 29-én a katonaság őt is megbuktatta.²⁶

Horváth a latin-amerikai politikai helyzet elemzését követően részletes beszámolót tartott az otthoni viszonyokról, amit Jelinek nem vitatott, csak alkalmanként tett megjegyzést. U Thant közelgő magyarországi útja azonban felkeltette érdeklődését, így rákérdezett, hogy milyen lehetősége volna az ENSZ főtitkárával tartani. A saját szemével meg akart győződni arról, amit szülei és más amerikai magyarok meséltek. Horváth megadta a "magyar kérdés" hivatalos értelmezését, míg a beutazásra úgy látott lehetőséget, ha a tisztviselő bekerül U Thant kísérei közé. Jelinek közölte, hogy jó viszonyt tart fenn a biztonsági szolgálat több tagjával, köztük a főtitkár személyi biztosítójával. Horváth ugyanakkor megígérte, hogy ha U Thant az MNK-tól kér tolmácsot, őt fogják ajánlani. A rezidens úgy érezte, hogy a közelebb került a jelölthöz, akit politikai téren is sikerült befolyásolni. Jelinek nem kérte el a címét, és azt sem ígérte, hogy telefonon keresni fogja, amit betartott. Horváth azt javasolta, hogy újév után egyeztessenek U Thant budapesti útjáról és Jelinek utazási lehetőségéről. Mindazonáltal, az operatív lépések megtétele előtt újabb találkozókat indítványozott, a következő alkalommal pedig már az ENSZ Biztonsági Szolgálat néhány emberéről ki akarta kérdezni.²⁷ Borsányi őrnagy azt tekintette a legfontosabb eredménynek, hogy elindult a jelölt politikai orientációja, ugyanakkor egyetértett az ENSZ-rendőrség többi tagjáról kért jellemzéssel. Az alosztályvezető szerint az argentin lekötését elősegítette, hogy anyja és húga áttelepülése miatt anyagi helyzetének romlására kell számítani.²⁸

A tisztviselőt 1963 elején baleset érte, ezért az érintkezés öt hónapon keresztül szünetelt. Ráadásul Jelinek a május 22-i találkozó időpontját félreértette, így Horváthtal elkerülték egymást. A rezidens május 31-én a Hawaii Room szórakozóhelyre invitálta a jelöltet, de hosszabb beszélgetésre csak két héttel később került sor a Broadway-n található argentin vendéglőben.

²⁵ ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vaszilij: A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és nyugaton. Talentum Kiadó, Budapest, 2000. pp. 52–57. ISBN 978-0-140-28488-1

²⁶ ROBBEN, Antonius C. G. M.: Political Violence and Trauma in Argentina. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2005. pp. 12–43. ISBN 0-8122-3836-2

²⁷ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – 1226/”A”-1962. sz. jelentés. – Tárgy: Találkozó Ratour-ral. – New York, 1962. XII. 21. pp. 60-62.

²⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – I/4. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1963. I. 4. pp. 63-64.

Jelinek ekkor már sokkal bátrabban mesélt az életéről és gondjairól. Mindenekelőtt azért szabadkozott, hogy nem vállalhatja a viszonzást. Noha havi 240 dolláros fizetéséből hárman próbáltak megélni, a második találkozón mégis ő fizetett. A tisztviselő folyamatosan arról panaszkodott, hogy az ENSZ-ben pártfogó nélkül nagyon nehéz előre jutni, a munkatársnők érvényesülése sokszor az erkölcstelenségen, a férfiaké a jellemtelenségen és a politikai állásfoglaláson alapult. Ezen kívül azt is visszássággként értelmezte, hogy az előléptetés önmagában nem járt fizetésemeléssel. A biztonsági szolgálat előmeneteli rendszere eltért a többi hivataltól, ugyanis a nyomozói beosztásokba mindig kívülről hoztak embereket. A nyomozók fegyvert hordtak, az egyenruhásoknál szélesebb jogkörrel és a magasabb jövedelemmel rendelkeztek, a titkársági beosztottak között számtalan besúgójuk működött. A leghosszabb ideje szolgáló ENSZ-rendőrt sem léptették elő, amikor üresedés volt a civil ruhásoknál. Jelinek ezzel párhuzamosan hangsúlyozta, hogy Horváthot főleg azért tiszteli, mert az egyenrangú félként tekint rá.²⁹

A felkérés

A tisztviselő 1963. szeptember 4-én arról számolt be, hogy – az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1960. július 18-i határozata értelmében az akkor függetlenné vált Kongó-Léopoldville (ma Kongói Demokratikus Köztársaság) egységének megóvása érdekében indított békefenntartó hadművelet³⁰ – nemsokára véget ér, így beosztása rövidesen megszűnik. A közvetlen felettese a Postal Administration (Postai ügyek) szekcióban ajánlott neki állást, amit a visszaminősítés miatt nem fogadott el. Jelinek remélte, hogy Horváth segítségével a Travel Section (Utazásszervező csoport) felveszi egy olyan posztra, ahol lehetséges lesz túlórázni. A főhadnagy ezt a baráti viszonyra való tekintettel megígérte, de aggályait sem titkolta el. Tudniillik, Jelinek számára kellemetlenséget okozott volna, ha amerikai állampolgárként egy szocialista ország képviselője pártfogásba veszi. Amikor szeptember 19-én újra találkoztak, Horváth eltitkolta a másik előtt, hogy a valóságban semmit sem intézett. Állítása szerint pár emberrel már tárgyalt az ügyről, de érdemi ígéret nem hangzott el. A rezidens hangsúlyozta, hogy egy magyar állampolgár támogatása nyíltan vállalható, de partnerét csak az protezsálhatja, aki nem keveri gyanúba az FBI előtt. A kapkodásnak nem látta értelmét – az ENSZ békefenntartó erők kivonása még csak ekkor kezdődött³¹ –, ezért esélyt látott rá, hogy a jelölt magasabb beosztásba kerüljön. A főhadnagy ekkor felvetette, hogy a magyar hivatalos szervek sokszor magas díjazásért gyakran dolgoznak külföldi fordítókkal, majd arról érdeklődött, hogy Jelinek vállalja-e magyar vagy angol nyelvű szövegek spanyolra fordítását. Ezzel egy időben leszögezte, hogy az ENSZ-misszió a saját ügyviteléhez nem veszi igénybe mások közreműködését, de tudott volna megbízást szerezni, amit az argentin anyagi okokból szívesen elvállalt.

²⁹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 0713/”A”-1963. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour. – New York, 1963. VII. 26. pp. 69-71.

³⁰ United Nations Security Council S/4389 18 July 1960 First Report by the Secretary-General on the Implementation of Security Council Resolution S/4387 CF 14 July 1960. pp. 1-12. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDIC/GEN/N60/171/85/PDF/N6017185.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2023. 12. 16.)

³¹ HOUSE, Arthur H.: The U. N. in the Congo: The Politics and Civilian Efforts. University Press of America, Lanham, 1978. p. 166. ISBN 9780819105165

A főhadnagy titoktartást kért, mert Jelinek az adminisztratív vezető engedélye nélkül nem végezhetett külön feladatokat. A tisztviselő partnernek mutatkozott abban, hogy a fordítást otthon csinálja, amiért készpénzben kap fizetést. Ekkor szóba került, hogy Castro-ellenes tüntetők zúdultak be a közgyűlésre, akiket a biztonsági őrök csak verekedés árán tudott leszerelni. Jelinek barátai azt mondták, hogy őket nem értesítették, míg az FBI nem akarta megakadályozni az incidenst. A főhadnagy ekkor megpendítette, hogy a sajtó szerint az FBI az ENSZ-en belül is szokott nyomozni. A tisztviselő megerősítette a belső nyomozócsoporthoz és az FBI szoros együttműködését, ami elsősorban tájékoztatáson alapult. A vizsgálatot az ENSZ-rendőrség végezte, a városi kapitányság bevonására csak bűncselekmény esetén került sor. Ezzel egy időben elmondta, hogy az egyik újonnan felvett nyomozó azelőtt New York Állam Rendőrségében szolgált. Az illető átigazolásán igencsak csodálkozott, mert előző munkahelyén sokkal jobban keresett, ráadásul David Vaughan, a Director of General Services (Üzemeltetési Szolgálat Igazgatója)³² ajánlásával került az ENSZ nyomozókhoz, pedig erről a Security Section (Biztonsági Szolgálat) vezetője, Louis Mayan szokott dönteni.³³ Ez utóbbi állítás igencsak valószínűtlen, ugyanis Mayan az 1950-es évek elején az ENSZ-titkárság épületének volt a tűzvédelmi előadója.³⁴ Horváth komoly előre lépésről beszélt, hiszen a jelölt segítséget kért tőle, ugyanakkor rájött, hogy mindezt titokban kell tartania. Az első körben 75 dolláros díjazással egy öt oldalas angol szöveg spanyolra fordítását kérte három hetes határidővel. Amennyiben a Központ ezt nem támogatta volna, az lett volna a válasz, hogy a munka minősége nem érte el a kívánt színvonalat.³⁵

1963. október 4-én Horváth átadta a tisztviselőnek a "U. S. News and World Report" legfrissebb számából a dél-amerikai országok fejlődésével foglalkozó háromflekkes cikket. A munkára a hivatalos díjszabás szerint került sor, hibátlan teljesítés esetében a korrektornak járó összeget is felszámíthatta. Jelinek a próbafordításért nem akart elfogadni fizetséget, a rezidens azonban tudatosította, hogy azt a minőségétől függően fel kívánják használni az ENSZ-misszió valamelyik kiadványához. Ezzel egy időben jelezte, hogy a sokasodó megbízásokra való tekintettel újra kell gondolni a fedőtörténetet. Jelinek azt válaszolta, hogy nemsokára el fog költözni a nagybátyja házában lévő lakásból. A főhadnagy ekkor felhívta a jelölt figyelmét a telefonlehallgatásra, aki kételkedett a felvetésben, de egyetértett azzal, hogy a direkt hívást el kell kerülni. Jelinek részéről felmerült, hogy a Columbia Egyetem magyar tanszékén szerezzen végzettséget, az ENSZ ugyanis diplomához kötötte a vezető állásokat. Egyúttal arra kérte a diplomatát, hogy érdeklődjön a felvételi vizsgáról.

³² United Nations Archives and Record Management Section (UNARMS) – S 0852-0001-06. Box 1 File 6 Begley, Frank – Date: 1965-01-26 – 1965-02-05. UNITED NATIONS FORCE IN CYPRUS 1 February 1965. p. 8.

³³ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1 – „Ratour” – 1012/”A”-1963. sz. jelentés. – Tárgy: Találkozó Ratourral. – New York, 1963. X. 2. pp. 72-74.

³⁴ UNARMS S-0472-0037-09-00001 – Headquarters planning – legal – insurance – Box31 File 9 – FIREMEN’S MUTUAL INSURANCE COMPANY – February 13, 1951. pp. 1-2.

³⁵ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 1012/”A”-1963. sz. jelentés. – Tárgy: Találkozó Ratourral. – New York, 1963. X. 2. pp. 74-75.

A rezidens az utóbbi lehetőséget a jövőre vonatkozóan nyitva kívánta tartani, ha megoldható, hogy az argentin a tandíját a mellékjövedelméből fedezze.³⁶ Borsányi őrnagy utasítása szerint el kellett érni, hogy a jelölt arra következtessen: a magyar ENSZ-misszió számára hasznos munkát végez, nem minden ok nélkül kap segítséget egy keleti diplomatától, és csak az elvégzett munka után kap fizetést. A jelölttől a korábbi beosztásából adódóan kellett értesítéseket szerezni, az ENSZ Biztonsági Szolgálat felépítéséről, az FBI-al való kapcsolatáról. Amennyiben a rezidens úgy látta, hogy lehetséges felvetni a fenti témáról szóló tanulmány elkészítését, a Központ engedélye nélkül intézkedhetett. Ha túlságosan általánosak Jelinek válasza, vagy már ismert adatokat közöl, a főhadnagy további kérdésekkel állhatott elő. Minthogy a tisztviselő hajlandónak tűnt a titkos együttműködésre, rendszeres információszolgáltatás esetén sor kerülhetett a bevonására. A szovjet társszerv New York-i rezidensétől mindenképpen meg kellett kérdezni, hogy látnak-e esélyt a tisztviselő útjának egyengetésére. Ezen kívül tisztázandó volt, hogy a KÜM szemében nem fog-e visszatetszést kelteni Jelinek fordítói közreműködése és miként intézhető az elszámolás fedőszervi vonalon. Borsányi egyben azt tanácsolta, hogy spanyolról angolra történő fordítást rendeljenek a tisztviselőtől, mert a Misszió senki nem beszél spanyolul.³⁷

A fordítómunka eredménye és a közös pontok

A jelölt október 25-re elhozta magával az első fordítást, amit a november 6-i találkozón a rezidens a lektori vélemény alapján kitűnőre értékelt, a 3 és fél oldalért járó 35 dollár a legmagasabb szintű a fordító és tolmácsirodai díjazással volt egyenértékű. A tisztviselő jelezte, hogy szívesen fordítana franciából angolra, amit a rezidens nem garantálhatott, mert az ENSZ-Misszió nem feltétlenül igényelte. Jelinek ezt követően elmondta, hogy 1956 novemberétől – az USA-ba érkező magyar menekültek elszállásolására és átvilágítására kijelölt³⁸ – a Camp Kilmer katonai tábor őrségében szolgált. Nem sokkal később tolmácsnak nevezték ki, így az újonnan érkezők regisztrációjában és ellátásának megszervezésében vett részt. A tapasztalatai szerint az 56-os emigránsok között eluralkodott a kölcsönös vádaskodások gyakorlata, amihez nagymértékben hozzájárult, hogy az amerikai hadsereg tisztjei az egyes embert sokszor a társai tevékenységéről is kihallgatták. A vizsgálók kezdetben elhitték az ÁVH-s múltra vonatkozó gyanúsításokat, ám ennek gyakorisága egy bizonyos idő elteltével a táborparancsnok számára is feltűnt. Az őrnagy utasítására az egyik tolmács újonnan érkezőnek adta ki magát, mire a szembesítés alkalmával a táborlakók mindegyike azt válaszolta, hogy az illető az ÁVH ügynöke volt Budapesten. A korábbi feljelentéseket erre felülvizsgálták, és megszüntették az önkéntes informátorok számára biztosított előnyöket. Ezzel egy időben a menekültek között nem egy olyan akadt, aki a pénzbeli támogatások reményében letagadta a magával hozott anyagi javak értékét. Jelinek egyszer észrevette, hogy az egyik család egy táskányi aranyórával érkezett a táborba, ezért nem volt hajlandó őket a segélyosztásra elkísérni.

³⁶ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – 1002/”A”-1963. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour. – New York, 1963. X. 24. pp. 79-84.

³⁷ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. „Ratour” – –XI/1. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOIR ügye. – Budapest, 1963. XI. 6. pp. 86-88.

³⁸ NIESSEN, James P.: Hungarian Refugees of 1956: From the Border to Austria, Camp Kilmer and Elsewhere. Hungarian Cultural Studies, 2016/9. p. 123.

Az érintettek feljelentették, így a hadsereg önkényes eljárás miatt visszahelyezte az eredeti alakulatához. Horváthban ekkor olyan érzés támadt, hogy Jelinek azt próbálja igazolni, hogy a tábor lakói nem annyira szabadságharcosok, hanem inkább haszonlesők. (Jelinek az 1945-ös emigrációhullámmal érkezők jelentős részéhez hasonlóan az 56-os menekültek nagy többségét kalandornak tartotta, aki a váratlanul megnyílt határok révén pusztán a jobb élet reményében hagyta el szülőföldjét,³⁹ ám nagyon sokan, mindenekelött az egyetemi és főiskolai hallgatók és a fiatal értelmiségiek az 50-es évek itthoni kilátástalansága, valamint a forradalom leverését követő megtorlástól való félelemből döntött a távozás mellett.)⁴⁰ A rezidens ugyanakkor elmondta, hogy a Columbia Egyetemen a magyar nyelv főszakként is felvehető, csak hogy Jelinek számára az esti képzésre fizetendő 1300 dolláros tandíj még részletre is sok lett volna, ugyanakkor az egyetemi magyar tanszéken való megjelenéstől és érdeklődéstől az FBI gyanújának várható felkeltése miatt maga a rezidens is lebeszélte. Horváth úgy látta, Jelinek nem mutat különösebb érdeklődést az időszzerű politikai kérdések iránt, de felszínes ismereteiből a szocialista országok melletti állásfoglalásokat von le. Azt eredményként könyvelte el, hogy a jelölt elfogadta a konspirációt: zárt borítékban hozta magával a fordításokat, rájött, hogy a kapcsolat titokban tartása neki is érdeke, valamint az az érzés uralkodott el rajta, hogy tevékenysége hasznos az ENSZ-misszió szempontjából. A fordítás költségeit nem tudta külön elszámolni a KÜM irányába, a jelölt precíz munkavégzésére való tekintettel mégis az oldalanként szokásos legnagyobb összeg kifizetése mellett kardoskodott. A rezidentúra egyúttal arra is felkészült, hogy U Thant szovjet helyettese – pontosabban a személyi titkára, Viktor Leszjovszkij⁴¹ – segítségével fogja elintézni a jelölt világszervezeten belüli áthelyezését. Az érdemi döntésre viszont várni kellett, mert Leszjovszkij még nem döntött a hatáskörébe tartozó személyzeti osztályvezetői poszt betöltéséről.⁴² ”Pál” (Kövesdi János alezredes, a III/I-4-es Osztály vezetője)⁴³ azt javasolta, hogy a főhadnagy térjen vissza Camp Kilmer kérdésére. A kihallgatási módszereken túl arról érdeklődjön, hogy a kihallgatást végzők melyik szervhez tartoztak, kiket és milyen alapon vettek nyilvántartásba az amerikai hatóságok, a menekültek közül kik adtak használható értesítéseket a számukra, kik voltak a besúgók. Kövesdi a politikai beszélgetéseknek komoly jelentőséget tulajdonított Jelinek nevelése céljából, valamint az információszerezési folyamat kezdetét is biztatónak tartotta. Az argentint a lebukás veszélye miatt a Columbia Egyetemtől el kellett téríteni, a szovjetek megkeresése zöld utat kapott.⁴⁴

³⁹ VÁRDY Béla: Magyarok az Újvilágban. Az amerikai magyarság rendhagyó története. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2000. pp. 450-451. ISBN 9630050633

⁴⁰ CZIGÁNY Magda: Kényszerű tanulmányúton. 1956-os magyar egyetemi hallgatók Nagy-Britanniában. Jászöveg műhely kiadó, Budapest, 2007. pp. 17-25. ISBN 978-963-7052-58-3

⁴¹ ANDREW – MITROKHIN i. m. p. 223.

⁴² ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 1012/”A”-1963. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour ügy. – New York, 1963. XI. 21. pp. 89-93.

⁴³ PALASIK (2013). i. m. p. 88.

⁴⁴ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –XII/4. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1963. XII. 3. pp. 102-103.

Jelinek 1963. december 2-án egy 11 oldalas fordítást hozott magával, de az utolsó 8 oldallal még nem végzett. Horváth ezért december 11-én a Johnson nevű vendéglőben várta a 44. utca és a Lexington sarkán. A rezidens 110 dollárt fizetett, majd átadta az Economist egyik számát a kijelölt feladatokkal. A tisztviselő időközben U Thant magyarországi jelentését is elkezdte fordítani, amit hivatali kötelezettségével is megindokolhatott. A főhadnagy azonban felhívta a figyelmét, hogy ez kockázatos, mivel a húga esetenként megfordult az ENSZ-ben és bármikor elszólhatta magát, amit a csoportvezetője kész lett volna ellene felhasználni. Jelinek arra hivatkozott, hogy testvérét a munkahelyén nem ismerik. Azt viszont bevallotta, hogy egyszer a kollégájától kért tanácsot egy kifejezéssel kapcsolatban, de az nem kért tőle magyarázatot. Horváth azonban jelezte, hogy további felkérést csak akkor tud adni, ha otthon dolgozik, mire Jelinek megígérte, hogy nem fordul a munkatársaihoz. Egyben rákérdezett, hogy a fordítók közül fel tudna-e kérni valakit a munkája ellenőrzésére. Az argentin megnevezte az egyik tolmácsnőt, akivel az ENSZ nyelviskolájában franciául tanult, de kételkedett a segítségében. A díjazásáról senkinek nem beszélt, a pénzt mindig félretette a váratlan kiadások miatt – édesanyját kórházba kellett vinni – de mindenekeelőtt egyetemi tanulmányaira gyűjtött. Horváth ezt elismerően nyugtázta, azonban vészhelyzet esetére sem tartotta volna helyesnek, hogy a jelölt a pénz eredetéről beszéljen. Jelinek a fordítást egyszerű üzletnél többnek tekintette, amiért más körülmények között nem is fogadott volna el pénzt. A kettejük kapcsolatáról pedig úgy nyilatkozott, hogy az a bizalomra épül. A rezidens az alapvető társadalmi kérdéseben mutatkozó egyetértésen túl azt hangsúlyozta, hogy az ENSZ-ben uralkodó állapotok leírása összecseng a Misszió tapasztalataival. Ezzel egy időben az egymásra utaltságra hivatkozott, amit partnere láthatóan helyeselt. Jelinek egyértelműen úgy vélte: az argentinok azért nem segítik, mert amerikai állampolgár, az amerikaiak pedig azért nem, mert dél-amerikai bevándorló. Az érvényesülését az egyetemi diploma hiánya gátolta, bár egy hasonlóan baloldali elkötelezettségű barátja felsőfokú végzettsége ellenére sem vitte semmire. A rezidens elismerte, hogy a tisztviselő alacsony származása nem segíti az előrejutását, ugyanakkor szóvá tette, hogy az együttműködése nélkül nem tudja elindítani a magasabb pozíció megszerzését. Az egyik ismerősétől a szovjet személyzetis kedvező véleménye miatt meg akart válni az ENSZ, ami demonstrálta, hogy a személyzeti politikában az amerikaiak akarata érvényesül. Ám nyomban hozzátette: az akadékoskodás megkerülhető, ehhez viszont az argentinak kellett érdeklődni a tényleges álláslehetőségekről. Jelinek arra készült, hogy utána néz a fordítói minősítés megszerzésének, valamint ismerőse közreműködésével tisztázni fogja, hogy az OPI (Office of Press and Information – Tájékoztató Osztály)⁴⁵ keretében van-e üresedés. Az utóbbi két helyre jó szívvel ment volna dolgozni, a statisztikai osztályt viszont a matematika iránti ellenszenv miatt nem vállalta, míg a Travel Section az amerikai igazgatón múlt. A politikai kérdések közül a Kennedy-gyilkosságról esett szó részletesen. Az argentin úgy vélekedett, hogy a néhai elnök felismerte, hogy először otthon kell mindenkinek biztosítani az egyenlő szabadságjogokat, ha az USA tekintélyét meg akarja őrizni. Törekvéseit az értelmiség és a tulajdonosi körök egy része is támogatta, ellenfelei viszont úgy látták, hogy népszerűsége hosszú távra is felhajtóerőt biztosít az elnök és pártja számára, ezért döntöttek a meggyilkolásáról. Kennedyt a Szovjetunió is elfogadta, tehát azt nem lehet bizonyítani, hogy a kommunisták álltak volna a merénylet mögött.

⁴⁵ ILKEI Csaba: Újságírók, szerkesztők, sajtómunkások és az állambiztonság. II. kötet. Szerzői Kiadás, Budapest, 2018. p. 192.

A tisztviselő azokkal értett egyet, akik összeesküvésről beszéltek, ugyanakkor elítélte az amerikai jobboldalt. Csak abban tudott reménykedni, hogy 1968-ban Robert Kennedy lesz a Demokrata Párt elnökjelöltje.⁴⁶ Ma már tudjuk, hogy a merénylet nem Lee Harvey Oswald, az állítólagosan magányos elkövető, hanem Carlos Marcello, a texasi és louisianai maffia keresztapjának műve volt, aki a kitoloncolásáért gyűlölte a Kennedy-testvéreket.⁴⁷ A korábbi igazságügyi miniszter 1967 őszén bejelentette, hogy ringbe fog szállni az elnökjelöltségért zajló versenyben, azonban 1968. június 3-án bátyjához hasonlóan gyilkosság áldozata lett.⁴⁸

Kétélyek, hiányosságok, veszélyek és tévedések

Nem sokkal azt követően, hogy a széleskörű amnesztia jóvoltából az 1963-as esztendő végére a magyar kérdés lekerült a világszervezet napirendjéről,⁴⁹ az amerikai alosztály vezetője 1964. január 21-én arról tájékoztatta a New York-i rezidentúrát, hogy Jelinek nem szerepel sem a csehszlovák, sem a szovjet állambiztonság nyilvántartásában, azonban a jelölt élettörténetét nem igazán lehetett ellenőrizni. Az ENSZ Biztonsági Szolgálatáról, az ott érvényesülő nepotizmusról, valamint az FBI jelenlétére utaló gyanús jelenségekről szóló értesüléseit Borsányi szubjektív véleménynek tekintette, ugyanakkor a menekülttáborban történtek ismertetése is felszínesebbnek tűnt. A hírszerzési szempontból releváns kérdésekre, pld. ENSZ-rendőrség és az FBI kapcsolata, sokkal határozottabban rá kellett kérdezni. Jelinek rokonszenvében az őrnagy sem kételkedett, hiszen az a kubai forradalom támogatásával kinyilvánította az USA-val szembeni kritikus érzületét, de kimondottan baloldali megnyilvánulásokról nem olvasott a jelentésekben. Az alosztályvezető úgy vélte, hogy a jelölt gyerekkorában sem találkozott forradalmi gondolatokkal, később viszont az amerikai hadseregben és az ENSZ alkalmazottjaként jobboldali közegben mozgott, ezért a politikai orientációval el kellett érni, hogy tudatosan álljon az MNK oldalára. Az FBI vélhetően nem tudott a Horváthhoz fűződő kapcsolatáról, ti. Jelinek az ENSZ-palotában megelégedett a rövid udvariassági társalgással, nem hozott magával figyelőket a városi találkozókra, nem tanúsított érdeklődést a rezidens személye és beosztása iránt, nem akart minden áron jelentkezni, vállalta rejtőzködést. A legnagyobb gondot mégis az jelentette, hogy Jelinek felhasználhatósága korlátozott maradt. Az ENSZ-rendőrség ismertetését követően megszűnt a hírszerzési potenciálja, új beosztása csak átmeneti időre szólt, ezért nagyon úgy tűnt, hogy a világszervezeten kívül kell helyet találni a számára.

⁴⁶ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 1204/”A”-1963. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour. – New York, 1963. XII. 16. pp. 95-99.

⁴⁷ WALDRON, Lamar: A Kennedy gyilkosság elhallgatott története. A 20. század bünténye az új adatok fényében. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014. pp. 277–377. ISBN 978 963 05 9521 6

⁴⁸ TALBOT, David: A két Kennedy. Jack és Robert élete és felderítetlen halála. Gabo Kiadó, Budapest, 2008. pp. 400-445. ISBN 978 963 689 222 7

⁴⁹ BORHI László: Nagyhatalmi érdekek hálójában. Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig. Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2018. pp. 200–217. ISBN 978-963-276-258-6

Az együttműködés lehetősége fennállt, de előbb tisztázásra szorult az ENSZ-örségtől való távozása, ki kellett találni egy hihetőbb fedőtörténetet, valamint márciusban el kellett készíteni a szervezési javaslatot.⁵⁰

Az 1964. január 8-i és 17-i találkozó rendben megtörtént, noha a rezidens az utóbbi alkalommal csak a fordítások átvételére és a 23-i időpont rögzítésére vállalkozott. A tisztviselő január 19-én délután fél kettőkor váratlanul telefonon jelentkezett Horváthnál, majd a Gyula néven történő bemutatkozással egy időben közölte, hogy 23-án vendégségbe kell mennie. A főhadnagy gyorsan félbeszakította, hogy semmi gond, akkor hétfőn fognak összefutni. Jelinek ezt megértette, ugyanis 27-én pontosan felbukkant a Charles francia vendéglőben. A rezidens nem adott telefonos elérhetőséget a jelölt számára, hiszen a biztosító találkozó a rendes alkalmat követő héten lett volna ugyanazon helyen és időben. Az argentin az ENSZ-székházból telefonált, pedig a rezidens nem sokkal azt megelőzően új szolgálati lakásba költözött, száma még nem volt a telefonkönyvben. A váratlan bejelentkezést a január 27-i találkozón azzal indokolta, hogy a vele baráti viszonyban lévő egyik brazil titkársági alkalmazott búcsúztatásáról az utolsó pillanatban értesült, ugyanakkor nem akarta a diplomatát a hivatalában zavarni, illetve feleslegesen a találkozó helyszínére rángatni. A régi számon kereste, végül a telefonközpont megmondta az új elérhetőséget. Horváth szemrehányással illette ügynökjelöltjét, egyben rámutatott a könnyelmű magatartása veszélyeire. Igaz, nem tartotta valószínűnek, hogy az FBI rögzítette volna a beszélgetést, mert semmi gyanúsat nem észlelt. A tisztviselő jelentkezett a fordítói vizsgára, de az OPI által meghirdetett kiadványszerkesztői állás is elnyerte a tetszését. Az utóbbit a főhadnagy azzal a gondolattal karolta fel, hogy megnyílhat az út az amerikai sajtónál történő elhelyezkedésére. A jelölt ugyanakkor bevallotta, hogy a Camp Kilmer-i incidens nyomán vizsgálat folyt ellene, a katonai elhárítás – CIC (Counterintelligence Command – Kémelhárító Parancsnokság)⁵¹ – még azt is megtudta, hogy apja egészen 1947-ig kárpitosként szolgálatokat tett a Buenos Aires-i magyar követség számára. Az amerikai állampolgárságot ettől függetlenül könnyen meg tudta szerezni, de amennyiben az ENSZ tudomást szerez a CIC nyomozásáról, nem vették volna fel a biztonsági részleghez. Jelinek elmondása szerint alapjában véve egyetért a kommunista elvekkel, miközben nagyra becsülte azokat, akik az USA-ban kiálltak eszméikért. Ezzel együtt tisztában volt azzal, hogy az FBI már azok ellen is vizsgálatot indít, akik csak közelednek a CPUSA (Communist Party of the United States of America) bármely tagjához. Horváth felvetette, hogy a hozzá fűződő kapcsolatát az amerikai hatóságok aligha néznék jó szemmel.⁵² A megérzés nem volt alaptalan, mert noha az FBI Intelligence Division (Hírszerző Osztály – a kémelhárítás) 1975-től már nem foglalkozott a rendszerellenes mozgalmak elleni nyomozással, a CPUSA ellenőrzése és bomlasztása a szóban forgó szervezeti egység hatáskörében maradt.⁵³

⁵⁰ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –II/3. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1964. I. 21. pp. 104-108.

⁵¹ SIMÁNDI Irén: „Nemzetközi sajtószemle” a Szabad Európa Rádióban. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. p. 158. ISBN 9789639610644

⁵² ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 0226/”A”-1964. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour ügy. – New York, 1964. II. 16. pp. 109-113.

⁵³ RICHELSON, Jefferey T. – BALL, Desmond: The Ties That Bind. Intelligence Cooperation between the UKUSA Countries – the United Kingdom, the United States of America, Canada, Australia and New Zealand. Boston, Allen & Unwin, 1985. pp. 117-119. ISBN 0-04-327092 1

Horváth partnere óvatlansága ismeretében és az újabb operatív tartalmú értesülések hiányában jelezte, hogy újabb megbízást nem tud adni, amit azzal magyarázott, hogy az anyag terjedelmére és a rövid határidőre való tekintettel hivatásos fordítót kellett felkérniük. Jelinek felajánlotta, hogy kiveszi a maradék szabadságát és otthon elvégzi a feladatot. A rezidens viszont úgy érezte, hogy feltűnéssel járna a szabadnapok egyesítése, ha erre korábban nem került sor. A tisztviselő eközben azt hangsúlyozta, hogy szívesen segített az MNK küldöttségének, mire Horváth azt kezdte el fejtegetni, hogy másféle segítség is elképzelhető. Például több amerikai kiadványt lehetne figyelemmel kísérni, csak partnere elfoglaltságai miatt nem hozta fel az elképzelést. Jelinek azonnal rábólintott, hogy segít a különböző anyagok összegyűjtésében, ha azzal pénzt lehet keresni. A főhadnagy a nyílt forrásokból készítendő összefoglalókkal tervezte elérni a beszerzés második szakaszát. Az első feladatként a Columbia Egyetem könyvtárába kellett beiratkozni, megismerendő a kölcsönzés–másolás szabályait, majd egy-egy téma irodalmát és annak elérhetőségét kell ismertetnie. Később az egyes intézményekhez őt terveztek elküldeni a hírszerzési szempontból fontos kiadványokért, vagy például a Külpolitikai Tanács előadásaira.⁵⁴

A budapesti intelmek és a hiánypótló beszélgetés

Borsányi 1964. március 12-i utasítása viszont szóvá tette, hogy a rezidens nem úgy alkalmazta az operatív módszereket, hogy azzal célirányosan eljusson a jelölt beszerzéséhez. A spanyolról angolra fordított szövegekkel összefüggésben politikai természetű kérdéseket is fel kellett volna tenni, de az alosztályvezető további hiányosságként könyvelte el, hogy az argentin kapcsolatait, munkakörülményeit, vezetőit és munkatársait – a szóba jöhető hírforrásokat – nem sikerült megismerni. A jelölt feletteseinek és közvetlen munkatársainak neve, származása, jellemzése sem lett volna érdektelen, ugyanis a megszerzett adatokat egyeztetni lehetett más szocialista országok hírszerző szolgálataival. Az egyik-másik ENSZ-alkalmazott gyors előmenetelével kapcsolatban megfogalmazott gyanú viszont mégsem nyert valódi igazolást. Az őrnagy szerint Jelinek közepes szintű felkészültsége és műveltsége miatt az ENSZ-ben a magasabb beosztásra nem számíthatott, a lebukás veszélye nélkül aligha lehetett volna támogatni az előmenetelét. A beszerzéshez világos képre lett volna szükség a személyiségéről, így a további ellenőrzéshez a titkos munkatársak kapcsolatait és a szocialista országok által a Beszerzési Osztályra delegált állampolgárait kellett igénybe venni. A könyvtárlátogatás más ügyben, sokkal jobb feltételek közepette sem hozott érdemi eredményt – 1962-től az FBI elindította a Library Awareness Program (Könyvtári Készség) elnevezésű akciót, amely a keleti blokk hírszerzőinek ezirányú információszerzését próbálta meggátolni⁵⁵ –, miközben a rezidens olyan anyagokat kíván a jelölttel tanulmányoztatni, amely meghaladta volna annak felkészültségét.

⁵⁴ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 0226/A”-1964. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour ügy. – New York, 1964. II. 16. pp. 109-113.

⁵⁵ NEWTON, Michael: The FBI Encyclopedia. McFarland & Company, Inc, Publishers, London, 2003. pp. 195- 196. ISBN 0-7864-1718-8

Jelinek a Külpolitikai Tanács előadásain hiányos műveltségével egyből feltűnést keltett volna, ezért csak olyan operatív feladatot bízhattak rá, amely összhangban volt képzettségével, könnyen ellenőrizhető, és valóban közelebb hozza az együttműködéshez. Borsányi azért is bírálta a rezidentet, mert elbagatellizálta az otthoni telefon lehallgatását.⁵⁶

A főhadnagy a március 4-i találkozón kizárólag arra törekedett, hogy megismerje politikai elkötelezettségét. A tisztviselő elmondása szerint apja szocialistának tekintette magát, de nem igazán tudta volna megmondani, hogy ez mit jelent, ahogy sok vallásos ember sem ismerte jól az egyház tanításait. Azt viszont ki merete jelenteni, hogy sem apja, sem a hívők többsége nem tett semmit az általuk fontosnak tartott elvek megvalósítása érdekében. Ő nem azonosult ezzel a szemlélettel: azt sem állította, hogy vallásos, de azt sem, hogy kommunista. Jelinek úgy vélte, hogy a szocialista országok által képviselt eszmék magasabb rendűek, ám addigi életében nem állt elő olyan helyzet, hogy tetteivel melléjük álljon. Örömmel fogadta, hogy a diplomatával megértették egymást, valamint azt, hogy a fordításokkal segítséget kapott tőle. Az utóbbi két alkalommal viszont úgy látta, hogy ezirányú tevékenysége már elveszítette a jelentőségét, pedig nagyon szívesen csinálta, de a könyvtárba járást is gond nélkül elvállalta volna. 1964. március 20-án a rezidens aggodalmát fejezte ki, mert érzése szerint Jelinek nem volt tisztában az együttműködés veszélyeivel, majd felvázolta az amerikai hatóságok haladó mozgalommal szembeni fogantatosított intézkedéseit. (Az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság a 40-es évek elejétől beidézte a kommunista párt tagjait és szimpatizánsait, végül 1950-ben a vezetőket a bíróság elmarasztalta az Egyesült Államok kormányának megdöntésére irányuló törekvései miatt).⁵⁷ Az argentin nem kételkedett abban, hogy kettejük baráti viszonya elbocsátással és további kellemetlenségekkel járhat. Ő azonban gyerekként megtanulta a titoktartást, így senki sem beszélt a magyar ENSZ-misszióknak végzett fordításokról. A főhadnagy mindenekelőtt egy fontos elvi kérdésben szeretett volna egyetértésre jutni, így megpendítette a politikai összefoglalók készítésének lehetőségét. Jelinek továbbra is jó szándékát hangsúlyozta, amit azzal bizonyított, beszélt a spanyol fordítói részleg argentin állampolgárságú vezetőjével. Roberto Unane támogatta a jelentkezését a június 4-i vizsgára, azonban személyes pártfogására nem lehetett alapozni. Jelinek megmutatta a megadott szempontokat, amely komoly nehézségi fokozatról árulkodott, ráadásul az ENSZ jellemzően csak a 3-4 legfelkészültebb vizsgázót minősítette át fordítónak. A rezidens minél alaposabb tanulásra ösztönözte a jelöltet, mert kudarc esetén nem tudott rajta segíteni, de még a siker sem szavatolta a gyors előléptetést. A főhadnagy ezzel egyidőben érdeklődött a rokonságáról.

⁵⁶ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –III/3. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOOUR ügye. – Budapest, 1964. III. 12. pp. 114-116.

⁵⁷ FINAN, Christopher M: From the Palmer Raids to the Patriot Act. A History of the Fight for Free Speech in America. Beacon Press, Boston, 2007. pp. 134–168. ISBN 978-0807044292

Jelinek továbbra is a 34-39, 24th Street Lond Island City 6, N. Y. címen élt az anyai nagybátyánál.⁵⁸ Landek István (1903–1985)⁵⁹ esztergályos 1922-ben Temesvárról Németországba ment dolgozni, majd egy évvel később kivándorolt Argentínába. 1929-től önálló szerelőként tevékenykedett, majd műhelyt nyitott. A felesége, Hornok Franciska,⁶⁰ női kalapkészítő 1928-ban távozott Argentínába, ahol háztartási alkalmazottnak állt, mielőtt házasságot kötött volna. Violetta lányuk 1933-ban született. A házaspár az Argentin Kommunista Párt filiáléjának tekinthető⁶¹ Törekvés (Sport és Társadalmi Egyesület)⁶² tagja volt, mielőtt szocialista érzelmei nyomán feleségével és lányával 1950-ben hazaköltözött Magyarországra. 1955 folyamán sikertelenül nyújtottak be kivándorlási kérelmet egészségi gondokra való hivatkozással.⁶³ Végül felesége és színművészeti hallgató lánya – később táncosnő a Broadwayen⁶⁴ – rábeszélésére a család 1956-ban az USA-ba távozott. A rezidens szerint a tisztviselő szégyellte rokonsága 56-os múltját, de valahol mindig egy kicsivel többet mutatott hozzátartozóiról vagy főnökeiről, de a viszonyt még nem érezte olyanak, hogy nyíltabban kérdezze az egyes személyekről. Az ENSZ biztonsági őreiről pontosan ezért nem érdeklődött minden alkalommal, mert az riasztóan hatott volna. Horváth úgy érezte, hogy Jelinek tudása és felkészültsége révén komolyabb állást is be tudna tölteni, ezt viszont az egyetemi végzettség hiánya akadályozza.⁶⁵

A bevonás terve és a belső viszonyok jellemzése

A rezidens a beszerzési javaslatot mindenképp arra alapozta, hogy Jelinek az amerikai hadseregben letöltött szolgálati idő révén szerezte meg az állampolgárságot és a politikai megbízhatósággal járó erkölcsi bizonyítványt. A sikeres fordítói vizsga lehetőséget kínált ahhoz, hogy politikai munkakörbe kerüljön. Ekkor még csak tanulmányozó szerepkörben tervezték volna felhasználni, de egy-két évvel később már esélyesnek tűnt a Tájékoztató Osztály keretében egy külföldi iroda megszervezése, amely állandó kapcsolatot jelentett a fogadó ország kormányzatával.

⁵⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 0309/”A”-1964. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour ügy. – New York, 1964. III. 24. pp. 117-120.

⁵⁹ Index Record for Stephen Landek Birth Date 14 May 1903 Death Date Apr 1985 Last Residence Astoria New York Social Security Number ***-**-5660 – <https://www.fold3.com/record/14472753/stephen-landek-us-social-security-death-index> (Letöltés ideje: 2023. 12. 01.)

⁶⁰ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – BM III/I Csfség 1-A alosztály – Tárgy: ”Ratour” ügyében JELENTÉS. Budapest, 1964. IV. 7. pp. 133-134.

⁶¹ PÁL István – SZILÁGYI Ágnes: Amikor az argentin politikában már más irányú „törekvés” érvényesült. A Törekvés Sport és Társadalmi Egyesület tündöklése és bukása (1932–1963). Múltunk, 2018/1. pp. 1-38.

⁶² TORBÁGYI Péter: Magyarok Latin-Amerikában. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2004. p. 104. ISBN 963 214 906 8

⁶³ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – BM III/I Csfség 1-A alosztály – Tárgy: ”Ratour” ellenőrzése ügyében JELENTÉS. Budapest, 1964. IV. 24. pp. 138-139.

⁶⁴ Charles Steinberg Obituary March 14 2021 – <https://www.legacy.com/us/obituaries/nytimes/name/charles-steinberg-obituary?id=7042475> (Letöltés ideje: 2023. 12. 02.)

⁶⁵ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 0309/”A”-1964. sz. jelentés. – Tárgy: Ratour ügy. – New York, 1964. III. 24. pp. 120-123.

A legalapvetőbb célként a – Dag Hammarskjöld korábbi ENSZ-főtitkár szándékosan előidézett halálos balesetével végződő⁶⁶ – kongói küldetéséről írt összefoglaló és a Beszerzési Osztály feldolgozása merült fel szimultán az ENSZ-rendőrség szóban történő jellemzésével. Horváth úgy készült, hogy az argentint felkészíti az anyagátadásra, miközben ellenfigyelést szervez a májusi találkozóra. Amennyiben az amerikai elhárítás közbelép, akkor nyilvánosság előtt vállalja az MNK ENSZ-küldöttsége, hogy Jelinek fordításokat végzett a megbízásukból.⁶⁷ A Központ április közepén úgy döntött, hogy Horváth ne forduljon közvetlenül a szovjet társszerv képviselőjéhez Jelinek állásügyével összefüggésben, de az újabb fordításokkal tartsa fenn a jelölt anyagi érdekelttségét.⁶⁸

1964. április 20-án a rezidens nyári szabadsága előtt beszámoltatta a jelöltet az ENSZ Biztonsági Szolgálatáról. (Jelinek állításával szemben a David B. Vaughan által irányított Office of General Services (Általános Szolgálatok Hivatala) alárendeltségébe az ún. Safety Section (Műszaki Védelmi Szekció) tartozhatott.)⁶⁹ A tisztviselő egyébként is azt állította, Frank M. Begley, a Building Management Service (Épületüzemeltetési Szolgálat) kvázi mindenható vezetője irányítja a világszervezetten belül az ellenséges országok képviselőinek megfigyelését és a politikai rendészeti tevékenységet. Begley alárendeltségébe tartozott ugyanis az Information and Reception Unit (Tájékoztató és Fogadó Egység), az Engineering Section (Műszaki Szekció), valamint a Security Section (Biztonsági Szekció). Az egyenruhás biztonsági őrök és a bűnügyi nyomozók az ENSZ-főtitkár és magas rangú tisztségviselői védelmével párhuzamosan őrséget adtak a tárgyalóterem karzatain és a kijáratoknál, a fontosabb eseményeknél az összes civilruhás rendőr is részt vett a biztosításban. Az utóbbiak mindig fegyverrel adtak szolgálatot, a rendfenntartás érdekében erőszakot is alkalmazhattak. Ezzel párhuzamosan ők végezték az ENSZ-palotában előforduló bűncselekmények kivizsgálását. Begley elsősorban Frank Acinapura, Philip Hergenrother és J. Kelley segítségével gyakorolta hatalmát. Acinapura volt a Reception Unit vezetője, míg Hergenrother és Kelley hivatalosan a magasrangú vendégek fogadójaként szerepelt. A Vaughan támogatásával érvényesülő Kelley korábban a New York-i rendőrség kötelékébe tartozott, de sokan (a szélsőjobboldali, összeesküvéselméletekben hívő szövetségi kormányellenes)⁷⁰ John Birch Society tagjának könyvelték el. Jelinek úgy értesült, hogy Begley emberei a személyzeti osztályon és a küldöttek magántermészetű programjait szervező ún. Hospitality Committee keretében is megtalálhatók. A Biztonsági Szolgálat működésére az elvtelen érdekszövetségek, indokolatlan előléptetések és érdemtelenül szerzett jutalmak, a jogosulatlan látogatók nagy számának beengedése volt jellemző.

⁶⁶ GIBBS, David N.: Dag Hammarskjöld, the United Nations, and the Congo Crisis of 1960-1: a Reinterpretation. *Journal of Modern African Studies* 1993/1. pp. 163-174.

⁶⁷ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 0308/A-1964. sz. jelentés. – Tárgy: Beszerzési javaslat /Ratour/. – New York, 1964. III. 26. pp. 124-131.

⁶⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – III/3. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1964. IV. 17. pp. 136-137.

⁶⁹ UNARMS – S 0874 United Nations Operations in the Congo 1961–1964 Box 0001 28/08/1961 – 04/08/1964

⁷⁰ MILLER, Edward H.: *A Conspiratorial Life: Robert Welch, the John Birch Society, and the Revolution of American Conservatism*. University of Chicago Press, Chicago, 2022. pp. 11–371. ISBN 9780226449050

A rezidens további tájékoztatót várt a fenti jelenségekről, mivel az amerikai hatóságok nem tartották tiszteletben az ENSZ Alapokmányába foglalt elveket, azaz politikai előítéletek szerint korlátozzák a külföldi állampolgárságú munkatársai tevékenységét. (Az FBI a keleti blokk által delegált ENSZ-missziókon és a világszervezet hivatali egységeinél fedésben tevékenykedő hírszerzői ellen minden lehetséges eszközt bevetett, ahogy az utóbbiak is kihasználták a területen kivüliségből származó előnyöket).⁷¹ A tisztviselő ezt azzal a megszorítással vállalta, hogy csak a másoktól hallható értesüléseket tudja átadni, mert napközben csupán szűk munkaterületével foglalkozik. Horváth egyúttal megtudta, hogy Jelinek részletre gépkocsit szeretne vásárolni, ez pedig anyagi okokból a rezidentúrához kötötte. A vásárlás előtt még szorgalmazta az újabb fordításokat, de azt követően már csak írásbeli anyagokért vagy értékes szóbeli tájékoztatásért javasolt fizetni. Pld. Begley, Hergenrother, Kelley és Acinapura jellemzését, a Biztonsági Szolgálat működésének ellentmondásosságát, valamint az amerikai hatóságok korlátozó intézkedéseit szóban kérte, a kongói ENSZ-küldetést írásban.⁷² Az utóbbi feladatot nem végezte el, de az is kérdéses: mi az igazság a felettesei jellemzéseiből? Frank Begley, aki a 60-as évek elején az ENSZ Általános Ügyek Hivatalának alárendelt épületfenntartási szolgálat igazgatója volt, mielőtt kinevezték volna a ciprusi békefenntartás adminisztratív főnökének, 1946-ban vezető biztonsági tisztként került a világszervezethez. 1947-től a hatáskörébe tartozott az ENSZ-Központ biztonsága és védelme, az építkezési és javítási munkálatok. 1948-ban közvetítőként járt el Palesztinában 1950-ben a New York-i rendőrség tiszteletbeli helyettes rendőrtanácsossá, a 1952-ben a párizsi rendőrség tiszteletbeli rendőrtanácsossá választotta. A Connecticut-i Állami Rendőrség és Amerikai Hadsereg Légierő Hírszerzési Csoportjának egykori tisztje egy ideig a Fairchild repülőgépgyárban volt biztonsági főnök, aki elvégezte az FBI Akadémiát.⁷³ Nagyon valószínű, hogy a Szövetségi Nyomozó Iroda felé Begley volt az összekötő, aki mindenekelőtt az ex rendőr Kelley szakmai segítségére támaszkodott. Hergenrother pályafutásának egyelőre nincs nyoma az ENSZ levéltárban, Frank Acinapura viszont nem töltött be vezető tisztséget.⁷⁴

⁷¹ HUSS, Pierre J. – CARPOZI Jr. George: Red Spies in the UN. Coward-McCann, Inc. New York, 1965. pp. 9-15.

⁷² ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –0407/A-1964. sz. jelentés – Tárgy: Ratour ügy. – New York, 1964. IV. 24. pp. 140-144.

⁷³ UNARMS – S 0852-0001-06 Box 1 File 6 Begley, Frank – Date: 1965-01-26 – 1965-02-05. UNITED NATIONS Press Services Office of Public Information United Nations, N. Y. (FOR USE OF INFORMATION MEDIA – NOT AN OFFICIAL RECORD). Press Release BIO/309 26th January 1965. p. 12

⁷⁴ Administrative Tribunal on the United Nations Judgement No. 160. Case No, 162: Acinapura Against: The Secretary General of the United Nations. – New York, 9 October 1972. 131. In: UNITED NATIONS JURIDICAL YEARBOOK 1972. UNITED NATIONS – NEW YORK, 1974. – <https://legal.un.org/unjuridicalyearbook/pdfs/english/volumes/1972.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 12. 16)

A beszerzés

Az amerikai alosztály vezetője mindenekelőtt azt tekintette aggályosnak, hogy a személyes kapcsolat kialakulása egyidőben zajlott Jelinek ENSZ-rendőrségből való távozásával. Borsányi véleménye szerint a gépkocsivásárlás ugyancsak támadási felületet kínált, de az emlékműhöz tervezett találkozó is kelthetett olyan érzést a külső szemlélőben, hogy törvénytelen dolog zajlik. A jelöltet meg kellett győzni az autó megvételének elhalasztásáról, valamint felmerült, hogy harmadik országban kerüljön sor a jelölt bevonására.⁷⁵ A Központ végül jóváhagyta a beszerzési tervet, amelynek végrehajtására az ekkor már rendőr százados Horváth József kapott megbízatást. A III/I-1-A alosztály részben minősített információk megszerzésére, részben az ENSZ Biztonsági Szolgálat munkatársai között tippkutatásra, személyek tanulmányozására tervezte felhasználni az argentin, akire később beszerzői és összekötői feladatok végrehajtásában is számítottak. Amennyiben nem jut magasabb beosztásba, ezért más területre megy dolgozni, az egyetemi végzettség megszerzéséhez vagy önálló vállalkozás létesítéséhez tervezett anyagi támogatást nyújtani. A jelölt bevonására New York-ban vagy közvetlen környékén, zavartalan körülmények között kerülhetett sor. A rezidens úgy készült, hogy az együttműködésére irányuló kérést a KÜM nevében vezeti elő, miközben tudatosítja, hogy a jövőben már írásos jelentéseket kér barátjától. A beszerzés égisze alatt meg kellett határozni a feladatokat, a végrehajtást, az elemzésre váró anyagok témáit. A munka színvonalától függően tervezték pénzjutalomban részesíteni, majd az eredményesség függvényében döntöttek volna arról, hogy melyik rangosabb felsőoktatási intézmény elvégzéséhez folyósítanak pénzügyi támogatást. A fedőtörténet szerint az ügynök az ENSZ ruhatárában találkozott a diplomatával, és ő ajánlotta fel segítségét a fordítások elvégzéséhez, amit az állandóan magánál tartott szöveggel igazolhatott. A rezidens ugyanakkor megígérhette, hogy az eredményes együttműködést követően, vagy vészhelyzet esetén Jelinek lehetőséget kap a Magyarországon történő letelepedésre. Az első körben részletes jelentést várt az ENSZ Biztonsági Szolgálat szervezeti felépítéséről, vezetőiről, beosztottjairól. A felsorolt személyek jellemzése, politikai beállítottsága kiemelt helyre került, ugyanakkor fel kellett sorolnia mindazt, ami alapján bizonyítható volt az amerikai elhárítással fennálló összeköttetés. Ezzel egyidőben meg kellett neveznie az FBI általa ismert ügynökeit és informátorait. Az alosztály részletes leírást szeretett volna látni Jelinek kapcsolatrendszeréről, amely a viszony jellegét, a személyek azonosítására alkalmas adatokat és a politikai beállítottságot is tartalmazza.⁷⁶

Horváth százados 1964. augusztus 20-án egy rövid időre összefutott az argentinnal, hogy a 31-i találkozóról egyeztessen vele. Jelinek fordítói vizsgája nem sikerült az átminősítéshez elvárható színvonalon, így maradt a korábbi beosztásában. Az ENSZ Technikai Segély keretében zajló, Ciprust érintő beszerzései is hozzá tartoztak, míg félállásban a Travel Section megbízásából a magasrangú diplomaták repülőtéri fogadásában is közreműködött.

⁷⁵ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –V/2. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOURL ügye. – Budapest, 1964. V. 11. pp. 145-146.

⁷⁶ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –VIII/3. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOURL ügynökjelölt ügyében. – Budapest, 1964. VIII. 15. pp. 165-168.

A rezidenstől származó előleget és a túlórapénzt végül felhasználta egy új autó havi 45 dolláros részletre történt megvásárlásához.⁷⁷ 1964. augusztus 31-én Jelinek pontosan érkezett az Italian Pavillon nevű vendéglő kerthelyiségébe, ahol megerősítette a további együttműködésre vonatkozó szándékát. A százados meggyőződött a tisztviselő önkéntességéről és a titoktartásáról, majd az ENSZ Biztonsági Szolgálatánál uralkodó személyzeti politikáról és az ott tapasztalható visszaélésekről kérte az első írásbeli jelentést. Ezzel egyidőben felfedte, hogy a magyar hírszerzés megelőlegezi az egyetemi tanulmányainak költségeit, vagy vállalkozása alaptőkéjének egy bizonyos hányadát. Jelinek határozottan nagyra becsülte a tandíj kifizetésére szóló ajánlatot, mert ez állt közelebb az elképzeléséhez. Bár felmerült a barátnőjével közös dél-amerikai áruk eladásával foglalkozó üzlet elindítása, a banki hitel visszafizetését nem tudta volna vállalni, ugyanakkor bevallottan nem volt üzleti érzéke. A rezidens a jelentések minőségétől tette függővé a tandíjhoz biztosítandó hozzájárulást, amit Jelinek is elfogadott. Az ENSZ-től egyelőre nem akart kilépni, mert 1900 dollárral tartozott az anyja kórházi ellátására, a saját nyugdíjbiztosítására és a gépkocsi biztosítására felvett kölcsön miatt, végkielégítése pedig nem lett volna több 1200 dollárnál. Az álláskereséssel az előléptetés reményében addig nem foglalkozott, kiegészítő keresete viszont megszűnt, főnöke végül nem járult hozzá a Travel Section állományába való áthelyezéséhez. A százados arra próbálta rábeszélni az ügynököt, hogy a New York Times-ban adjon fel hirdetést üzleti levelezői, fordítói és árubeszerzői állásra, valamint küldje el önéletrajzát az általa kiszemelt vállalatokhoz. Jelinek egyetértett azzal, hogy jólfizető munka esetén otthagyja a világszervezetet, ám erre csak az egyetemi végzettsége megszerzését követően gondolt. Ekkor eldöntötte, hogy beiratkozik a New York City College Business Management (vállalatirányítási) szakjára, ahol tanulmányi eredményével törekszik kedvezmény megszerzésére. Horváth megállapodott az ügynökkel, hogy az az egyetemen, új munkahelyén és az elhelyezkedési folyamat során megismert emberekről részletes jellemzést készít, de csak a külön kérésre hozhatja el a találkozókra, Jelinek 1965 nyarán Európába készült, Magyarországra is szeretett volna beutazni. A rezidens is támogatta az ötletet, hogy az együttműködés módszertani kérdéseiről nyugodt körülmények között tárgyalhasson vele. Az ügynök az ENSZ utazási szövetségében viselt tagsága jóvoltából jelentős kedvezménnyel repülhetett New York és London között, ez azonban csak az ő személyére volt érvényes. Az európai utat nem kellett eltitkolni, a magyarországi látogatást viszont igen. A beszélgetés Jelinek számára láthatóan nem járt megrázkódtatással, az együttműködés elvi alapra helyeződött. Első feladatként a rezidentúra által megírt és preparált boríték postára adásával tervezte megbízni, amit csak utasításra adhatott fel, vagy magával kellett hoznia a legközelebbi találkozóra. A rezidens nem akart szólni, hogy a levél felbontása ellenőrizhető legyen. A beszámoltatása az ENSZ Biztonsági Szolgálat szóbeli ismertetésére szorítkozott, mert sehol nem tudta volna a jelentéseit zavartalanul megírni. Az egyetem könyvtárába és klubjába minél előbb be kellett iratkoznia, hogy elkészíthesse az első jellemzéseket. A rezidens az USA-ban még három személyes találkozóra készült 1965 márciusáig bezáróan, ugyanakkor azt indítványozta, hogy Jelinek operatív felkészítésére Magyarországon kerüljön sor.⁷⁸

⁷⁷ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 0805/A-1964. sz. jelentés – Tárgy: Ratour. – New York, 1964. VIII. 27. pp. 175-176.

⁷⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 104-860/A-1964. sz. jelentés – Tárgy: Ratour. – New York, 1964. IX. 14. pp. 182-188.

A továbbtanulás és a kommunikációs rendszer

A százados 1964. október 12-én séta közben lépett kapcsolatba az ügynökkel, majd az 58. utcai Dogwood Room étteremben került sor az egyeztetésre. Jelinek még nem távozott a világszervezettől, ugyanakkor az álláshirdetés feladásával is adós maradt. Ezt csak a sikeres egyetemi vizsgákat követően vállalta, mert anélkül korlátozottan látta az esélyeit. A New York City College hallgatójaként Business Management és Public Administration (Üzleti és Közigazgatás) kurzusokra járt, a többi kötelező tárgyat csak a második félévben vehette fel. Az ún. Bachelor szintű képzés 8 szemesztert foglalt magában, Jelinek viszont már az első egyetemi évekkal párhuzamosan el akart helyezkedni az üzleti életben, a szövetségi vagy a helyi közigazgatás területén. Amennyiben sikerül jogi diplomát szereznie, akkor vállalati vagy városközi jogtanácsosnak áll. A rezidens 300 dollárral támogatta a tanulmányait, az ügynök viszont az eredményével tandíjmentességet próbált kiharcolni. Jelinek tanácsot kért az amerikai útlevelel és a magyar vízum igénylésének időzítésére vonatkozóan, ugyanakkor európai útjára menyasszonyát is magával szeretne vinni. Az ENSZ utazási szövetség által szervezett hathetes kirándulás két turnusa júniusban és augusztusban indult. Az instrukció szerint az ügynöknek mielőbb jelentkezni kellett az útra, de útlevelekérelmével csak a pozitív visszajelzést követően forduljon az amerikai külügyminisztériumhoz. A százados arra kérte, hogy a menyasszonyát ne vigye magával, mert csak akadályozná a szabad mozgásban. Ezen kívül megbeszélték az összeköttetési rendszert: a biztosító találkozót a soros találkozó utáni napon változatlan helyen és időben, a végtelen biztosító találkozót február, május, augusztus és november második vasárnapjára időzítették. Az ügynöktől az ENSZ Biztonsági Szolgálat általa ismert tagjainak jellemzését várták, amely elsősorban az érintkezés során általuk önként elmondott értesülésekre épült, ugyanis az érdekesnek tűnő aspektusok iránti érdeklődés már gyanút keltett volna. Az írásos jelentésről egyelőre lemondott, mert felkészítés nélkül több veszélyt hordozott magában, mint amennyi eredménnyel járt volna. Ezzel egyidőben felmerült, hogy Jelinek a katonai hírszerzés számára külső megfigyeléssel gyűjtsön adatokat. A washingtoni katonai attasé jelezte, hogy meg tudja határozni a szóban forgó helyszíneket.⁷⁹ A III/I. Csoportfőnökség elismerően szólt a beszervezés végrehajtásáról, a legfontosabb célként Jelinek egyetemi végzettségét tekintette, ugyanakkor a kezdeti időszakban nem szorgalmazta írásos anyagok készítését. "Sziertes" (Kovács Tibor alezredes, az 1-es osztály helyettes vezetője)⁸⁰ jóváhagyta a New York City College tandíjának kifizetését, az európai utazás részleteit viszont mielőbb szeretne megismerni. Az itthoni kiképzés érdekében viszont el kellett érní, hogy Jelinek menyasszonya maradjon az USA-ban. Ezzel együtt tisztázni kellett, hogy az ügynök mennyi időre tud elszakadni a csoporttól, megoldható-e a júniusi kiutazás és az augusztusi visszatérés. Kovács az európai út előtt csak két találkozót engedélyezett, a katonai létesítmények felderítésében való részvételhez azonban nem járult hozzá.⁸¹

⁷⁹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 1002/A-1964. sz. jelentés – Tárgy: Ratour. – New York, 1964. X. 20. pp. 194-198.

⁸⁰ PALASIK Mária: Kovács (Meszler) Tibor. In: GYARMATI György – PALASIK Mária (Szerk.): Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953–1956. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan, Budapest, 2013. pp. 345-346. ISBN 978-963-236-724-8

⁸¹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –XI/10. sz. utasítás "A"-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1964. XI. 13. pp. 201-203.

Az ügynök 1965. január 12-én pontosan megjelent a találkozón, majd a közeli vendéglőben és egy pubban sor került a megbeszélésre. Az első vizsga eredményét még nem ismerte, valamint felvette a következő félévre előírt matematika és történelem órákat, a rezidens viszont túl lassúnak találta diploma megszerzésének folyamatát. Azt javasolta, hogy nyáron ideje függvényében próbáljon újabb szemináriumokat teljesíteni, amire az argentin csak az európai út függvényében vállalkozott. Jelinek a NY Városi Főiskolán baráti viszonyba került egy fiatalemberrel, akit hozzá hasonlóan Queensben élt. A leendő mérnök nagyon szorgalmasan tanult, de nem rendelkezett autóval, így sokszor ő vitte haza a tanítást követően. A százados a jó viszony elmélyítését és az illető jellemzését adta ki az ügynök feladataul. Az ENSZ még nem tűzte ki az indulási időpontot, így a rezidens azt tűzte ki célul, hogy az ügynök a júniusi társasutazásra jelentkezzen. Mint kiderült, az ENSZ által bérelt repülő Londonba megy, onnantól a 6 hét múlva esedékes hazautazásig mindenki saját maga dönt a programjáról. Horváth ugyanakkor jelezte, hogy küszöbönálló hazautazása miatt átadja a kapcsolattartást egy barátjának. Jelinek kérte, hogy az illetővel személyesen is találkozhasson, mert akkor nyugodtabb lesz. A rezidens átadta a preparált borítékot, amit az ügynök csak akkor adhatott fel, ha külön jelzés érkezik. A közösen kitalált fedőtörténet szerint Horváth Schönfeld nevében paprikát fog megvétele felkínálni a tisztviselőnek, akit a szóban forgó New York-i üzletember időről időre telefonon zaklatott az ajánlataival. Amennyiben nem jön értesítés, a borítékot a februári találkozóra magával kellett hoznia. A rezidens a magánlevelezéséről érdeklődött, mire az ügynök elmondta, hogy Argentínából egyik-másik barátja ugyan ír neki, de legtöbbször csak hivatalos értesítés érkezik a címére. A küldeményeit a család nem bontotta fel, ezért a százados jelezte, hogy elutazása előtt néhány levelet küldene számára. Jelinek ekkor maga állt elő a dupla borítékos eljárással, mert így elsőre nem derül ki a címzett. A belső boríték Roberto Elms nevű argentin születésű New York-i barátja nevére szölt, amit neki kellett volna továbbítania. Amennyiben az FBI vizsgálódni kezd, a magyarázat úgy szölt volna, hogy nem sikerült kideríteni a régi barát tartózkodási helyét. Az utasítás értelmében a legutoljára érkező küldeményt felbontás nélkül kellett a soros találkozón a tartótiszt számára átadni. Jelinek az ENSZ Biztonsági Szolgálat általa ismert vezetőiről, akiket legtöbb ismerőse és munkatársa az FBI világszervezetbe telepített informátoraiként könyvelt el, nem igazán tudott újat mondani. Kelley végezte a személyzet továbbképzését, Hergenrother irányította az ENSZ-en belül a figyelési akciókat, miközben az 50 éves John Cosgrove lett a Biztonsági Szolgálat helyettes vezetője,⁸² aki 1946 óta a Security Section szolgálatban állt.⁸³

⁸² ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 0117/A-nak – Tárgy: Ratour. – New York, 1965. I. 26. pp. 205-209.

⁸³ UNARMS S-0922-0002-01-0001 – Record Group (RG) 15 Box2 File15 – Date: 1947-08-21-1947-09.30. – WORKING COMMITTEE ON GENERAL ASSEMBLY PUBLICATIONS. Second Meeting held at Lakes Success 19 August 1947 at 2: 00 p. m. pp. 1-5.

Amikor Frank Begley 1965. január 26-án 54 éves korában váratlanul elhunyt,⁸⁴ a Building and Management Service élére valóban a holland származású, felkészült szakemberként elkönyvelt Esmond Van Name (1910–1989) került.⁸⁵

Az európai út előkészítése gyanús momentumokkal

”Hegedűs” (Józan Sándor rendőr őrnagy)⁸⁶ 1965. február 3-i kiutazása alkalmával átadta a Központ jóváhagyását az ügynök és a rezidens január 12-i megállapodásaira, ugyanakkor engedélyezte az európai utazáshoz az 500 dolláros hozzájárulást. A tartótiszt-váltásra viszont még New York-ban sort kellett keríteni, mert ”Bányai” (Galambos József rendőr őrnagy)⁸⁷ feltűnés nélkül nem hagyhatta volna el az Egyesült Államok területét. A bemutatkozás alkalmával azt kellett közölnie az ügynökkel, hogy az MNK az európai körút keretében engedélyezi a két-három hetes magyarországi tartózkodást, aminek költségeit magára vállalja. A beutazása a MALEV Budapest–Róma járatán vízum és feltűnés nélkül megoldható, azonban családja előtt csupán az Olaszországban teendő látogatásáról szólhatott. Az utasítás szerint Londonból az első adandó alkalommal Rómába kell mennie, ahol jegyet vált a Róma–Budapest–Stockholm járatra. Amint ez megtörtént, a Budapest V. Bajcsy-Zsilinszky u. 36-38 szám alatt Mrs. Ida Fries címére „Mike” aláírással angol nyelvű táviratot küld: „Adott hó, adott napjáig Rómában vagyok, a minél előbbi viszontlátásig”. A stockholmi gép hétfőn 13.30-kor indult, az ügynököt a repülőtéren várták volna a BM tisztjei. Az ENSZ charterjáraton le kellett rázni ismerősöket, Rómában csak egyedül szállhatott fel a budapesti járatra, a MALEV gépen nem említhette amerikai állampolgárságát, a magyarországi beutazás előtt el kellett időznie Olaszországban.⁸⁸ 1965. február 11-én az ügynök új fejleményekről számolt be az európai útjával kapcsolatban. Az ENSZ utazási iroda június 12-én Zürichbe, 13-án Londonba készült charterrepülőt indítani másfél hónappal későbbi visszatéréssel, így azonnal jelentkezett a zürichi járatra, illetve a londonira, ha a svájci kirándulás a kevés jelentkező miatt meghiúsul. Az első európai találkozót 1965. június 16-án 19 órára tűzték ki a Genfi-tó melletti virágóránál, a második összejövetel helyszíne a párizsi Notre Dame főbejárata volt 1965. június 20-án este 7 órai kezdettel, a biztosító 21-én változatlan időpontban. Az utóbbi csak akkor lép életbe, ha Genf meghiúsult. Amennyiben váratlan akadály a párizsi találkozót is meghiúsítja, Jelinek 22-én, az ottani konzulátuson készült érdeklődni a magyarországi beutazás lehetőségéről.

⁸⁴ UNARMS – S 0852-0001-06 Box 1 File 6 Begley, Frank – Date: 1965-01-26 – 1965-02-05. UNITED NATIONS Press Services Office of Public Information United Nations, N. Y. (FOR USE OF INFORMATION MEDIA – NOT AN OFFICIAL RECORD). Press Release SG/SM/229 – TEXT OF MESSAGE OF CONDOLENCES FROM SECRETARY-GENERAL ON DEATH OF FRANK BUGLEY. 27th January 1965. p. 11.

⁸⁵ Esmond Van Name, 79, U. N. Building Chief. In: New York Times CXXXIX (March 22, 1989). p. 110.

⁸⁶ PÁL István: A bostoni prospektusok. Sikertelen kísérlet egy fiatal villamosmérnök hazacsábítására. Szakmai Szemle, 2023/2. p. 26.

⁸⁷ PÁL István – SZILÁGYI Ágnes: Párbeszéd az ENSZ-ben. Adalékok a Magyarország és Costa Rica közötti diplomáciai kapcsolatfelvétel történetéhez. Világtörténet, 2021/3. p. 384.

⁸⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –II/1. sz. utasítás ”A”-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1965. II. 12. pp. 211-215.

A budapesti útját június 25. és július 10. közé tervezte, az útlevélkérelem beadásánál csak akkor ismerhette el, ha egyértelműen rákérdeznek. Az érdeklődést hivatalos helyen és a családban is azzal kellett háritani, hogy a költségek miatt erősen kétesélyes. Horváth az új kapcsolattartót február 13-án 17 órakor tervezte bemutatni a 4th Avenue és az Avenue of Americas sarkán lévő mozi előtt. Az utazásig tartó időszakra 3 feltételes találkozót egyeztettek március, április, május második hétfőjére este 7 órai kezdettel, de csak sürgős megbeszélő esetére.⁸⁹ Az ügynök átadása két nappal később zavaró tényezők nélkül megtörtént.⁹⁰ Jelinek ezzel párhuzamosan visszaadta a levelet, amit csak akkor kellett volna postára adnia, ha Schönfeld nevében keresik. A III/I-6. (Illegális Rezydentúrák)⁹¹ Osztály Budapesten megvizsgálta a borítékot, majd megállapította, hogy azt felbontották, ami az ügy szempontjából komoly veszélyt hordozott magában. Pintér László rendőr százados három magyarázattal szolgált a jelenségre. Az első változat szerint az argentin megmutatta a levelet az FBI-nak, a második esetben a szokásos – New York esetében tömeges⁹² – levélellenőrzés kiemelte a postai forgalomból, míg a harmadik variáció az ügynök kíváncsiságával magyarázta a kutakodást. A levél tartalma gyanút kelthetett, ugyanis a benne lévő újsághirdetés Nelson nevű feladója egy parti üdülőt kínált tartós bérletre vagy megvételre, miközben a címzett azonos volt az ingatlan tulajdonosával. Pintér szerint a felbontó egyből észrevette az üzenet értelmetlenségét, amiből kiderült a küldemény ellenőrzést szolgáló jellege. Amennyiben a harmadik feltételezést vette alapul, az azt jelentette, hogy Jelinek őszintesége finoman szólva megingott. A bontási módszer kezdetlegessége ellenére is jártasságról tanúskodott, pedig azt állította, hogy nem volt az FBI-al kapcsolatban. Emiatt felmerült a kérdés: hol sajátította el a fenti gyakorlatot? A százados úgy látta, hogy Jelinek nem önmagától adta oda az amerikai hatóságoknak, mert így számukra bontás nélkül is világos lett volna a levél ellenőrző jellege. Mindez viszont arra utalt, hogy az ügynök személyére az FBI felfigyelt, ezért azt javasolta, hogy az új tartótiszt ne menjen el a március 14-i találkozóra.⁹³

Galambos március 8-án este hat körül az úttest túloldaláról szemügyre vette a rendkívüli találkozó helyszínét, ahol szokatlan jelenségre lett figyelmes. Az érintkezési ponthoz közel egy Volkswagen várakozott, amelynek vezetője úgy tett, mintha újságot olvasna, míg a közvetlen közelében egy férfi céltalanul támasztotta a falat. Jelinek 19 órakor ért oda, nem várta be Galambos közeledését, hanem egyből szembement vele, és azonnal köszönt neki. Az őrnagy megfordult, elkísérte a 47. utcáig, ahol 5-6 perc után elváltak egymástól. A sürgős konzultációra azért volt szükség, mert a svájci út elmaradt, így az ügynök átjelentkezett a londoni csoportba. Galambos udvariasan jelezte, hogy ezt ráért volna a következő alkalommal közölni.

⁸⁹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 2/II/65/A-nak – Tárgy: Ratour. – New York, 1965. II. 22. pp. 220-221.

⁹⁰ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – 3/II/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – New York, 1965. II. 23. pp. 218-219.

⁹¹ TÓTH Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete 1945–1990. In: CSEH Gergő Bendegúz – OKVÁTH Imre (Szerk.): A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. p. 418. ISBN 1586-9784

⁹² WEINER, Tim: Az FBI története. Ellenség az egész világ. Gabo Kiadó, Budapest, 2013. p. 332. ISBN 978 963 689 720 8

⁹³ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – BM III/I Csfség 1-A alosztály – Tárgy: „Ratour” ellenőrzésének eredményéről JELENTÉS. Budapest, 1965. III. 8. pp. 227-229.

Az ügynök azzal magyarázta a rendkívüli találkozó kérését, hogy a június 13-i indulással nem fog 16-ra Genfben érni. Az őrnagy megígérte, hogy ezt jelzi Horváth számára, ugyanakkor az áprilisi és a májusi találkozó a hónap második péntekjére került. Galambos visszafelé már nem látta a két férfit, de a megjelenésük alapján sem tartotta valószínűnek, hogy az FBI lett volna. A Volkswagen vezetője túlsúlyos volt, az utcán várakozó fiatalember pedig túlságosan rendetlen kinézetű. "Réti" (Borsányi Imre őrnagy, a rezidentúra új vezetője),⁹⁴ sem hitt abban, hogy ellenőrzésről van szó, de a találkozó egészét helytelenítette.⁹⁵ Az április 9-i összejövetelt a Központ letiltotta, csak az ügynök ellenőrzésére adott engedélyt.⁹⁶ Kovács alezredes később úgy döntött, hogy az ügynök június 13-i londoni indulására való tekintettel a kapcsolatfelvételre 1965. június 21-én Bécsben kellett sort keríteni 19 órai kezdettel a Caffè Grillparzer előtt a Währinger Gürtel és a Nussdorfer Strasse sarkán, a tárgyalásra pedig 23-án a Kinderdorf főterén lévő szökőkút mellett ugyancsak este hétkor. A biztosító találkozó 24-én lett volna az utóbbi helyszínen. Jelének végszükség esetén június 28-án jelentkezett volna a bécsi konzulátuson a vízumért, hogy Magyarország területéről a KÜM telefonján értesítse Horváthot, ám enélkül folytatnia kellett az útját a tervezett idejű New York-i visszatéréssel.⁹⁷ 1965. május 14-én az ügynök pontosan és figyelők nélkül érkezett a találkozóra, ezért Galambos elkísérte a 42. utcáig, ahonnan taxival mentek a 213 Park Avenue alatti Southern Restaurant-ba. Jelének kétségbeesetten érdeklődött a százados távolmaradásáról, hiszen sürgősen értesíteni akarta a változásról. Az utazás dolgában nem tett további lépést, hiszen az ír légitársasággal egy háromhetes turnus 100, menetrendszerinti amerikai járatral 250 dolláros többletkiadást jelentett volna. Galambos utasítására május 17-én június 17-i vagy 18-i indulással mindkét járatra el kellett intéznie a foglalásokat. A megbeszélést május 21-én hét órára tervezték az aktuális helyszínnel szemközti oldalra, ugyanakkor Galambos távolléte esetén 24-i hatállyal mindent le kellett mondania. Ez esetben június 11-én lesz a találkozó. Jelének átadta a borítékot és az útlevelebe szánt fényképeit, majd elmondta, hogy J. Kelley az ENSZ Staff Committee (Személyzeti Bizottság) tagja lett. Mindez alapján igazolni látszott, hogy szoros kapcsolatban áll az FBI-al. Az ügynök a május 21-i találkozóra már megszerezte az egész Európára érvényes útlevelet, amiről az illetékesek előtt úgy nyilatkozott, hogy Franciaországba, a Német Szövetségi Köztársaságba és Olaszországba utazik. Ezzel együtt azt is kiderítette, hogy a New York–Bécs repülőt 569 dollárba kerül. Galambos megállapodott az ügynökkel, hogy az június 17-én közvetlenül utazzon Ausztriába.⁹⁸

⁹⁴ PÁL István: Neumark Zoltán, a New York-i ügyvéd. Egy Vas megyei munkásmozgalmi veterán fia a III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség érdeklődésének középpontjában. Vasi Szemle, 2022/2. p. 223.

⁹⁵ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – III/6/65/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – New York, 1965. III. 14. pp. 233-235.

⁹⁶ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –III/2. sz. utasítás "A"-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1965. III. 10. p. 232.

⁹⁷ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” –IV/1. sz. utasítás "A"-tól – Róna elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1965. IV. 16. pp. 243–245.

⁹⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/1. – „Ratour” – V/3/65/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. New York, 1965. V. 23. pp. 254-259.

A második felvonás New York-ban

Kovács alezredes 1965. július 16-án arról értesítette Borsányi őrnagyot, hogy az új összeköttetési terv szerint a legközelebbi személyes találkozó 1965. december 19-én esedékes. Az ügynök a közties időszakban minden hónap 19-én 19 órakor virágnyelvű telefonos helyzetjelentést fog adni a RA 9-9155 számú nyilvános állomásról, amely az East 27 Street és a Bridge Plaza sarkán található. A hívást csak a tartótiszt kezdeményezhette MIKE néven, amire az ügynök MAX néven válaszolt. A kommunikációval olyan érzést kellett generálni a lehallgatókban, mintha két távoli ismerős beszélgetne, de semmiképpen nem hangozhatott el olyan érdemi információ, amely azonosításhoz vezetne. Bármilyen számhoz hozzá kellett adni négyet, a minden rendben szófordulat pedig azt üzenté, hogy nincs új fejlemény. Jelinek számára 200 dollárt ígért az amerikai alosztály az útiköltség megtérítésére és a tandíjra, amit 1965. augusztus 6-án 16 és 17 óra között kellett eljuttatni a tulajdonában lévő gépkocsi felhasználásával. A világoszöld 3508QC rendszámú 1964-es VW az ENSZ-palota mélygarázsában állt a második pinceszinten, a 4-es számú konferenciaterem alatt. Akadály esetén ugyanazon a napon 21 és 22 óra között a menyasszony lakásánál a 340East 61stStreeten a 1st és 2nd Avenue közötti részen kellett egy konténerben bedobni a jármű háromszög alakú szellőző ablakán. A műveletre csak akkor kerülhetett sor, ha nem álltak figyelés alatt és Jelinek sem tartózkodott a közelben. Az átvételt virágnyelven vissza kellett igazolnia az augusztus 19-i hívása során.⁹⁹ 1965. július 4-én Galambos és Borsányi a New York University pénztárából távozóban összefutott Jelinek húgával, akit előbbi egy nyelvtanfolyamról ismert. A fiatal nő jól érezte magát az új egyetemi állásában, hiszen kevesebb munkáért is megkapta a korábbi fizetését, magyar származású főnökével is könnyen egy hullámhosszra került, ráadásul a tandíj 15%-át kell csak befizetnie. Galambos nem tulajdonított jelentőséget a találkozásnak, ugyanakkor az ügynök is rendben visszatért New York-ba, a telefont a hívás pillanatában felvette.¹⁰⁰ A tartótiszt augusztus 6-án az ENSZ garázsban bedobta a 200 dollárt a VW vezető felőli oldalán, amiről úgy vélekedett, hogy a módszer zárt térben használható, de nyílt közterületen már sokkal kockázatosabb. Az ügynököt viszont nem sikerült utolérni, mert augusztus 19-én nem vette fel a telefont a kijelölt fülkében.¹⁰¹ Jelinek a szeptemberi beszámoltatás alkalmával felfedte, hogy édesanyját kórházba kellett szállítania, majd az orvosi ellátás költségeiről panaszkodott, és szívesen vett volna egy kis anyagi támogatást. Ezzel összefüggésben szeptember 24-én este 7-re a szokott helyen találkozót kért Galambostól, aki az idő szűkösségére való hivatkozással csak feltételesen mondott igent. Az őrnagy nem tudta, hogy Horváth milyen összeköttetési rendszerben marad az ügynökkel, hogy melyik helyszínen lenne a találkozó. Jelinek a beszélgetés során nem adott hozzá a számokhoz négyet, ráadásul szeptember 13-án a tartótiszt ismételt az argentin húgába botlott a New York-i Egyetem nyelvtanfolyamára történő beiratkozásnál. 1965. szeptember 24-én sem az ENSZ-palota mélygarázsában, sem a barátnő lakása előtt nem tudta bedobni a 200 dollárt. Az első esetben zárva volt az ablak, este pedig nem állt a megbeszélt helyen az ügynök autója. Galambos szerint az anyagi probléma valós volt, hiszen addig alapos indok nélkül nem kért rendkívüli juttatást.

⁹⁹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –VII/9. sz. utasítás ”A”-tól – Réti elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1965. VII. 16. pp. 68-70.

¹⁰⁰ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –VII/2/65/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. New York, 1965. VII. 28. pp. 71-72.

¹⁰¹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –VIII/2/65/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. New York, 1965. IX. 7. pp. 73-74.

A legközelebbi hívása keretében emlékeztetni kívánta a megállapodásra, miszerint csak decemberben fognak találkozni.¹⁰² Horváth József rendőr őrnagy, ekkor már az amerikai alosztály vezetője, eligazítás céljából elküldte a Jelinek kiképzéséről szóló jelentést New York-ba. A történet bonyodalmakkal indult, hiszen az ügynök már Bécsben is a Grillparzer helyett a Parzifal kávéház előtt várakozott, ráadásul KINDBERG helyett KINDENDORF szerepelt a vidéki kapcsolatfelvétel helyszínéeként. A felkészítésre Prágában került sor június 28-a és július 5-e között, miközben a genfi rezidentúra július 2-án elküldte azokat a leveleket, amelyek menyasszonya előtt azt igazolták, hogy Jelinek a Staff Council (az ENSZ Beosztottak Szervezete) tagjaként utazott Genfbe. Az ügynök egy 27 éves brazil származású, amerikai állampolgárságú, mulatt nőt készült elvenni, akinek az első férje rövid idő után elhunyt. A menyasszonya egy vegyiáru-üzem titkárságán dolgozott, nem kedvelte az amerikai életformát, csak párja kedvéért maradt az USA-ban. Horváth felkészítette az ügynököt, hogy mi a teendő, ha az amerikai elhárítás megkísérli a beszervezését. Amennyiben elvi alapon közelítenek hozzá, azt kellett mérlegelnie, hogy a magyar hírszerzéshez fűződő kapcsolatának mi az előnyösebb. Csak akkor vállalhatta el, ha saját biztonsága érdekében nem volt célszerű azt visszautasítania. Ha olyan állásba kerül, ahol kötelező a kapcsolattartás, el kellett fogadnia az együttműködési ajánlatot. Amint viszont nyomásgyakorlással próbálták volna szolgálatukba állítani, és a rezidentúrával történő együttműködés a vád, akkor ragaszkodni kellett a fedőtörténethez, és az együttműködésre csak terhelő bizonyíték alapján állhatott rá. A feladatai között szerepelt az ENSZ-en belül a fedett FBI ügynökök azonosítása, 2-3 jelentős hírszerző lehetőséggel bíró személy kiválasztása és jellemzése, a munkatársak között tippkutatás, valamint tanulmányaival párhuzamosan saját működési területének kialakítása jogtanácsosi vagy ügyvezető állás megszerzésével. A lehetséges munkahelyek között tűnt fel UPI (United Press International) és Associated Press hírügynökség, Országos Gazdasági Kutató Intézet, National Research Bank, International Institute of Education, Columbia University, Külpolitikai Tanács. Az ügynök elsősorban a közigazgatás területén készült feltárni a lehetőségeket, függetlenül a várható újabb háttérellenőrzéstől. A tartótiszt egyben arra orientálta, hogy próbáljon ideiglenes fordítói vagy tolmácsi munkát vállalni a State Department (az USA Külügyminisztériuma) állományában.¹⁰³ A III/I. Csoportfőnökség a KGB és a keletnémet HVA (Hauptverwaltung Aufklärung – Felderítési Főigazgatóság) módszereit követte, amely ekkoriban már nem az ellenséges országok magas rangú hivatalnokai és diplomatái, hanem a velük dolgozó adminisztratív beosztottak beszervezésében gondolkodott, vagy körükbe próbált ügynököket bejuttatni.¹⁰⁴

¹⁰² ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –IX/2/65/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. New York, 1965. IX. 20. pp. 78-79.

¹⁰³ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –X/1. sz. utasítás ”A”-tól – Réti elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1965. X. 16. pp. 82-89.

¹⁰⁴ ANDREW – MITROKHIN i. m. p. 449-454.

A negatív előjelek

Galambos október 1-én a "Hörpintő" fedőnevű Taeng Fong kínai vendéglőben várta az ügynököt az Utica Avenue és a President Street sarkán, de az nem ment el. Az október 19-i telefonbeszélgetés az amerikai alosztály utasítására elmaradt,¹⁰⁵ ugyanis három nappal azelőtt Szabó László rendőr őrnagy Londonban átállt az amerikaiakhoz.¹⁰⁶ Az ügynök biztonsága érdekében a címére fel kellett adni egy könyvprospektust, amelyben angol-spanyol szótárt hirdettek, hogy eltérítsék az soros összejöveteltől. Galambos napi szinten figyelni kezdte a New York Times-ban a hirdetési rovatot, hogy az ügynök nem keres-e spanyol-francia levelezői és tolmácsi állást. Ez ugyanis azt jelentette, hogy az FBI tud a kapcsolatokról, vagy rosszabb esetben együttműködésre kényszerítette. Az ENSZ-ben az érintkezés elől ki kellett térnie, vagy legfeljebb annyit mondhatott a tartótiszt, hogy majd jelentkeznek.¹⁰⁷

1966. január 20-án az ügynök felhívta Galambost, majd azt mondta: "Helló, itt Mike beszél, szervusz, Jóska, hogy és mint vagy". Az őrnagy egyből téves kapcsolásról beszélt, mire Jelinek bement a valódi telefonszámát, majd a bocsánatkéréssel egy időben elköszönt. A tartótiszt úgy vélte, hogy az ügynök pár dolgot összekevert, hiszen rossz nevet használt a bejelentkezésre, magyarul beszélt, a telefonszámához nem adta hozzá a négyet. Nagyon úgy tűnt, hogy a prospektus alapján nem vonta le a következtetést, hogy onnantól a végtelen biztosító találkozó rendszer van érvényben. A másik lehetőség az volt, hogy a küldemény nem jutott el hozzá.¹⁰⁸ Galambos 1966. február 2-án a küldöttek éttermében ebédelt Szitnyikov belorusz küldöttel, amikor az egyik asztalnál észrevette az ügynököt, aki távozóban rápislantott. Az őrnagy kiment a telefonfülkéhez, majd az illemhelyen belebotlott az ügynökbe. Az előbbi megkérdezte, hogy másnap a könyvtár alagsorában tudnának-e beszélni, ám az utóbbi külső helyszínt kért, mert már kilépett az ENSZ-től és leszerződött egy New Jersey vállalathoz. Galambos közölte, hogy a személyes érintkezés nem járható út, de nem arról van szó, hogy a rezidentúra neheztel rá. Jelinek megértette, hogy további utasításig csak a tanulásra összpontosíthat. Az autóját február 3-tól 5-ig menyasszonya lakása közelében hagyta a pénzáadásra, továbbá minden hónap utolsó szombatján ugyanezt készült tenni. Galambos úgy látta, Jelinek talpraesetten viselkedik, a találkozó rövidsége jóvoltából nem keltett gyanút. A február 4-i pénzáadás ugyancsak zavartalanul lebonyolódott.¹⁰⁹

1966. november 12-re Philadelphiába hívták az ügynököt egy a kocsijába dobott feljegyzéssel, hogy tisztázni lehessen az összeköttetési rendszer ismeretét.

¹⁰⁵ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –X/2/65/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. New York, 1965. X. 24. p. 90.

¹⁰⁶ PALASIK Mária: A szolgálati helyéről eltűnt hírszerző. Betekintő, 2016/1. pp. 1-29. https://betekinto.hu/sites/default/files/_betekinto-szamok/2016_1_palasik.pdf (Letöltés ideje: 2021. 09. 05.)

¹⁰⁷ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –XI/3. sz. utasítás "A"-tól – Réti elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1965. XI. 20. pp. 94-95.

¹⁰⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –I/2/66/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. New York, 1966. I. 20. p. 98.

¹⁰⁹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –II/2/66/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. New York, 1966. II. 13. pp. 100-101.

Amennyiben a találkozóra szóló felhívás nem ér célba, november 1-jével képeslapot kellett küldeni az ügynöknek "Your Mike" aláírással. Jelinek felbukkanására november 19-én a kínai vendéglőnél lehetett számítani, ami Galambos szempontjából kockázatosnak tűnt, mert washingtoni áthelyezése után New York-ban várhatóan meg fogja figyelni az FBI.¹¹⁰ Borsányi őrnagy október 29-én nem találta Jelinek autóját a menyasszony lakásának környékén, emiatt feladta a képeslapot.¹¹¹ 1966. november 19-én a tartótiszt a szokásosnál is alaposabb önellenőrzést követően New York-ba utazott, de az ügynök nem tette tiszteletét a kínai étterem előtt, és 26-án ugyanígy távol maradt a biztosító találkozóról. A tartótiszt azt indítványozta, hogy ha a New York Times-ban nincs ott a várt hirdetés, képeslappal hívják Philadelphiába, vagy reggel telefonon keressék a lakásában, és szervezzenek egy pillanatnyi összejövetelt a megbeszélés időpontjának tisztázására. A legrosszabb esetben az ügynök hűgát tervezték leszólítani a New York University-n.¹¹²

Galambos 1966. december 20-án felhívta Jelineket, de csak az anyjával tudott beszélni. Az őrnagy 1967. január 10-én újból New York-ba ment, majd a szállodai bejelentkezés után kiutazott Queens-be. Az ügynök lakásához legközelebb eső fülkéből háromnegyed hétkor telefonált, azonban húga közölte, hogy bátyja 22 óra után ér haza az egyetemről. A tartótiszt a nő engedélyét kérte, hogy a kései időpontban még egyszer felhívhassa. Galambos kb. 3 órával később visszatért a környékre, majd nem sokkal később az ügynök is megérkezett a Volkswagenjével. Amint beállt a háza előtti parkolóba, Galambos angolul egy közeli címmel kapcsolatban érdeklődött. Ám a következő pillanatban már magyarul szólt hozzá, halkán arra kérte: kísérje el a sarokra, mintha útbaigazítással szolgálna. Jelinek elmondta, hogy mindkét alkalommal Philadelphiában várt a tartótisztjére. Az ENSZ-től anyagi okok miatt már kilépett, azóta egy illatszergyárban dolgozott. Apja időközben elhunyt, és magánéleti kapcsolata is véget ért, ettől függetlenül az exbarátnő háza előtt tartotta a VW-t az arra kijelölt napokon. A gépkocsi továbbra is alkalmasnak tűnt tárgyi postaláda céljára, a tartótiszt az évfolyam és munkatársak jellemzésén túl más utasítást nem adott.¹¹³ Az ügynök 1967. január 26-án pontosan megjelent a kínai étteremnél, hogy biztonsági helyzetéről beszéljen Galambossal. Jelinek elmondta, hogy az új munkaadó érdeklődött személyével kapcsolatban a szomszédjától, aki utóbbi jelezte a történeteket, de azóta újabb megkeresés nem volt. Ezzel egyidőben kiderült, hogy az ENSZ-től való távozásában komoly szerepet játszottak a korábbi főnökével állandósuló viták. Nem sokkal az európai utat követően a Beszerzési Osztály egyik sokkal kevésbé felkészült beosztottja magasabb tisztségbe került, míg saját helyzete folyamatosan romlott. Az életrajzát 40-50 helyre elküldte, 10-12 helyről választottak, mielőtt a Bristol Myers gyógyszer- és illatszergyár Hillside-i (New Jersey) üzeme felvette a külföldi árubeszerző részleg vezetőjének. A munkahelyén a 201-923-5000/481-482 számon lehetett keresni, a hívást a titkárnője, Loren Monaco fogadta.

¹¹⁰ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –IX/1. sz. utasítás ”A”-tól – Réti elvtársnak! New York. – Tárgy: RATOURLAL VALÓ KAPCSOLATFELVÉTEL. – Budapest, 1965. IX. 16. pp. 103-104.

¹¹¹ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –XI/2/66/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. New York, 1966. XI.2. p. 106.

¹¹² ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –XII/46/66/A-nak – Tárgy: Ratour. – Jelentés. Washington, 1966. XI.30. pp. 107-108.

¹¹³ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –I/38/67/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Washington. New York, 1967. I.14. pp. 109-111.

Az új munkakörében jól érezte magát, a New York University-n tanult ismeretanyag jól jött a beosztásához. A középvezetői értekezleteken mindig jelen volt, a külföldi vendégeket ő vitte szórakozni a cég számlájára. Testvére az egyetemen dolgozott, ugyanakkor átmeneti jelleggel a házukban élt egy argentin nő, aki nem sokkal később Puerto Rico-ba készült férjhez menni. Jelinek elmondása szerint azért szakított a menyasszonyával, mert az állandóan az esküvőt sürgette, míg ő előbb anyagi téren szeretett volna előre lépni. Az egyetemen már négy szemesztert sikerült elvégeznie, a diploma megszerzéséhez még három év tanulás volt hátra. Galambos jelezte, hogy ez a legfontosabb, és átadott neki 1000 dollárt. Az összeköttetést újból elmagyarázta, ugyanis Jelinek november 19-én és 26-án Philadelphiában várta a tartótisztjét, nem pedig New York-ban. A másik gondot az jelentette, hogy a hirdetésben spanyol–angol és nem spanyol–francia szótár szerepelt, valamint lakásának telefonszámát kellett feltüntetni, névről szó sem volt. Jelinek ugyanakkor érdeklődött, 1967-ben lesz-e a harmadik országos találkozó, mert új munkahelyén csak évi 14 nap szabadságra jogosult. Az őrnagy nem szavatolta, hogy erre sor kerül, viszont nem örült annak, hogy az ügynök új állása még a gazdasági hírszerzés vonalán sem érdekes. Mindezzel együtt az argentin tanulmányi előmenetelével sem volt igazán elégedett.¹¹⁴

Az ügy halála

1967. április 21-én Bernát Ernő rendőr százados, a washingtoni rezidentúra sajtóattaséja váratlanul lemondott tisztségéről, miközben politikai menedéjogot kért az amerikai kormánytól.¹¹⁵ 1967. július 4-én a Belügyminisztérium jelezte, hogy Julio Jelinek szinte biztosan lelepleződött, ezért a foglalkozást bizonytalan időre fel kell függeszteni.¹¹⁶ Galambos jó egy hónappal később úgy emlékezett, hogy a Bernát Ernővel közös philadelphiai látogatása során a Hotel Benjamin Franklin kávéházában összefutottak Pintér László századossal (fn. "Nagy")¹¹⁷ és Borsányi Imrével. Amikor Bernát elment regisztrálni a konferenciára, Borsányi előtt kimondta az ügynök fedőnevét, illetve azt, hogy a vele történő kapcsolattartásra keres új találkozóhelyet. A százados ekkor ért vissza, így lehetségesnek tűnt, hogy hallotta az ominózus részletet. Az őrnagy szerint a korábbi sajtóattasé Budapesten már megismerhette az ügy részleteit, még ha nem is tudott Jelinek személyazonosságáról. Ám nyomban hozzátette, hogy ha Bernát hozzáfért az utolsó találkozók anyagaihoz, a munkahelyi elérhetősége és a titkárnője nevének átadásával nyomra vezethette az FBI-t. Józan Sándor washingtoni rezidens megvalósíthatónak tartott egy soron kívüli találkozót Jelinek New York-i lakása közelében, hogy kikérdezze biztonsági helyzetéről, vagy a lebukás jeleiről. Józan a komoly anyagi ráfordítások tükrében azt javasolta, hogy próbálják a kapcsolatot jobb időkre átmenteni akár egy európai találkozó megszervezésével.¹¹⁸

¹¹⁴ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” –I/38/67/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. Washington, 1967. II.13. pp. 112-117.

¹¹⁵ PÁL István: A második ember. Bernát Ernő washingtoni sajtóattasé átállásának története 1967-1974. Szakmai szemle 2023/3. p. 30.

¹¹⁶ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” – ...sz. utasítás "A"-tól – Hegedűs elvtársnak! Washington. – Tárgy: RATOUR ügye. – Budapest, 1967. VII. 4. p. 120.

¹¹⁷ ILKEI (2018) i. m. pp. 192-193

¹¹⁸ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” – VIII/20-/67/A-nak – Tárgy: Ratour ügye. – Jelentés. Washington, 1967. VIII.24. pp. 121-122.

Rontó Gyula rendőr őrnagy, az amerikai alosztály vezetője 1968. március 20-án Jelinek hálózatból történő kizárását javasolta, tudniillik Bernát noteszában szerepelt a "Ratour" fedőnév, és az akkori szabályok értelmében a rezidentúra páncélszekrényébe gond nélkül belenyúlhatott. Tóth Pál rendőr alezredes, az 1-es (Angol–Amerikai) ¹¹⁹ Osztály vezetője egyetértett a javaslattal, amit Rajnai Sándor ezredes is jóváhagyott.¹²⁰ Az ügyet 1968. május 17-én lezárták.¹²¹

Végszó

Mi történt a Julio Jelinekkel a későbbiekben? Erre nem tudunk válaszolni, mert a NARA (National Archives and Records Administration [Országos Levétár és Köziratkezelő Hivatal] – az USA Szövetségi Levéltára) által fenntartott internetes adatbázis nem tartalmaz bejegyzést a szóban forgó személy haláláról.¹²² (Az Freedom of Information Act – Információszabadsági Törvény – eleve nem engedélyezi az élő személyről történő adatszolgáltatást). Azt, hogy az FBI milyen ellenintézkedéseket fogantatott az ügynökökkel szemben, 2058 előtt aligha fogjuk megtudni, mert nemzetbiztonsági ügyben a titkosítás 90 évig tart.¹²³ Amennyiben Jelinek lebukott és az FBI szembesítette az MNK felé tett vállalásaival, szinte bizonyos, hogy az együttműködést választotta. J. Edgar Hoover igazgató 1972-ben bekövetkezett haláláig ugyanis érvényesítette azt a gyakorlatot, hogy a politikai értelemben túl radikálisnak vélt vagy megbízhatatlan bevándorlókat visszaküldte szülőhazájukba.¹²⁴

Felhasznált irodalom:

- ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vasili: The Mitrokhin Archive II. The KGB and the World. Penguin Books, London, 2005. ISBN 978-0-140-28488-1
- ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vaszilij: A Mitrohin-archívum. A KGB otthon és nyugaton. Talentum Kiadó, Budapest, 2000. ISBN 963 645 076 5
- BATVINIS, Raymond J: The Origins of FBI Counterintelligence. Lawrence, University Press of Kansas, 2007. ISBN 978-0-7006-1495-0
- BÉKÉS Csaba: A magyar forradalom és az ENSZ az újabb levéltári kutatások tükrében. In: BÉKÉS Csaba – KECSKÉS D. Gusztáv (Szerk.): A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956-1963. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2006. pp. 20-26. ISBN 963 86322 4 0

¹¹⁹ TÓTH (2013) i. m. p. 423.

¹²⁰ ÁBTL 3. 2. 1 – Bt-980/2 – „Ratour” – BELÜGYMINISZTERIUM III/I-1-A alosztály – Tárgy: "Ratour" fn. ügynök hálózatból való kizárására JAVASLAT. Budapest, 1968. III. 20. pp. 123-124.

¹²¹ ÁBTL – 3. 2. 1 Bt-980/2 – „Ratour” – III/I-1-A – ZÁRÓLAP. Budapest, 1968. V. 17. p. 126.

¹²² www.fold3.com

¹²³ WEINER (2013) i. m. p. 75-77.

¹²⁴ FINAN (2007) i. m. p. 4-5.

- BORHI László: Nagyhatalmi érdekek hálójában. Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig. Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2018. ISBN 978-963-276-258-6
- CZIGÁNY Magda: Kényszerű tanulmányúton. 1956-os magyar egyetemi hallgatók Nagy-Britanniában. Józsefvegy műhely kiadó, Budapest, 2007. ISBN 978-963-7052-58-3
- DEZSŐ András: Fedősztori. Kémek és titkos játszmák Magyarországon. 21. Század Kiadó, Budapest, 2021. ISBN 978 963 568115 0
- ECKSTEIN, Susan: The Impact of the Cuban Revolution: A Comparative Perspective; Comparative Studies on Society and History, 1986/3.
- FINAN, Christopher M: From the Palmer Raids to the Patriot Act. A History of the Fight for Free Speech in America. Beacon Press, Boston, 2007. ISBN 978-0807044292
- GIBBS, David N.: Dag Hammarskjöld, the United Nations, and the Congo Crisis of 1960-1: a Reinterpretation. Journal of Modern African Studies 1993/1.
- HOLLAI Imre: Út az elnökséghez. Ad Librum Kft, Budapest, 2010. p. 123–124. ISBN 978-615-5014-56-7
- HOUSE, Arthur H.: The U. N. in the Congo: The Politics and Civilian Efforts. University Press of America, Lanham, 1978. ISBN 9780819105165
- HUSS, Pierre J. – CARPOZI Jr. George: Red Spies in the UN. Coward-McCann, Inc. New York, 1965.
- ILKEI Csaba: Újságírók, szerkesztők, sajtómunkások és az állambiztonság. II. kötet. Szerzői Kiadás, Budapest, 2018.
- KRAJCSÍR Lukács: „Kalapács” otthonkában – avagy a Londont Prágára cserélő brit „aktivista” története. Betekintő, 2022/2.
- MILLER, Edward H.: A Conspiratorial Life: Robert Welch, the John Birch Society, and the Revolution of American Conservatism. University of Chicago Press, Chicago, 2022. ISBN 9780226449050
- NAGY András: Halálos együttérzés. A „magyar ügy” és az ENSZ, 1956-1963. Kossuth Kiadó, Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Budapest, 2020. ISBN 978-963-09-9478-1
- NEWTON, Michael: The FBI Encyclopedia. McFarland & Company, Inc, Publishers, London, 2003. ISBN 0-7864-1718-8
- NIESSEN, James P.: Hungarian Refugees of 1956: From the Border to Austria, Camp Kilmer and Elsewhere. Hungarian Cultural Studies, 2016/9.
- PÁL István – SZILÁGYI Ágnes: Amikor az argentin politikában már más irányú „törekvés” érvényesült. A Törekvés Sport és Társadalmi Egyesület tündöklése és bukása (1932–1963). Múltunk, 2018/1.

- PÁL István – SZILÁGYI Ágnes: Párbeszéd az ENSZ-ben. Adalékok a Magyarország és Costa Rica közötti diplomáciai kapcsolatfelvétel történetéhez. Világtörténet, 2021/3.
- PÁL István: A bostoni prospektusok. Sikertelen kísérlet egy fiatal villamosmérnök hazacsábítására. Szakmai Szemle, 2023/2.
- PÁL István: A második ember. Bernát Ernő washingtoni sajtóattasé átállásának története 1967-1974. Szakmai szemle 2023/3.
- PÁL István: Egy felesleges tiszteletkör. A hírszerzés célszemélye: Kelen Imre karikaturista. Levéltári Szemle, 2017/1.
- PÁL István: Neumark Zoltán, a New York-i ügyvéd. Egy Vas megyei munkásmozgalmi veterán fia a III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség érdeklődésének középpontjában. Vasi Szemle, 2022/2.
- PALASIK Mária: A BM II/3. (Hírszerző) Osztály. In: CSEH Gergő Bendegúz – OKVÁTH Imre (Szerk.): A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. ISBN 1586-9784
- PALASIK Mária: A szolgálati helyéről eltűnt hírszerző. Betekintő, 2016/1.
- PALASIK Mária: Kovács (Meszler) Tibor. In: GYARMATI György – PALASIK Mária (Szerk.): Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953–1956. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan, Budapest, 2013. ISBN 978-963-236-724-8
- RICHELSON, Jefferey T. – BALL, Desmond: The Ties That Bind. Intelligence Cooperation between the UKUSA Countries – the United Kingdom, the United States of America, Canada, Australia and New Zealand. Boston, Allen & Unwin, 1985. ISBN 0-04-327092 1
- ROBBEN, Antonius C. G. M.: Political Violence and Trauma in Argentina. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2005. ISBN 0-8122-3836-2
- SIMÁNDI Irén: „Nemzetközi sajtószemle” a Szabad Európa Rádióban. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. ISBN 9789639610644
- TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1989. 1956-os Intézet – Corvina, Budapest, 2008. ISBN 978 963 13 5717 2
- TALBOT, David: A két Kennedy. Jack és Robert élete és felderítetlen halála. Gabo Kiadó, Budapest, 2008. ISBN 978 963 689 222 7
- TORBÁGYI Péter: Magyarok Latin-Amerikában. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2004. ISBN 963 214 906 8
- TÓTH Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete 1945–1990. In: CSEH Gergő Bendegúz – OKVÁTH Imre (Szerk.): A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. ISBN 1586-9784

- VÁRDY Béla: Magyarok az Újvilágban. Az amerikai magyarság rendhagyó története. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2000. ISBN 9630050633
- WALDRON, Lamar: A Kennedy gyilkosság elhallgatott története. A 20. század bünténye az új adatok fényében. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014. ISBN 978 963 05 9521 6
- WEINER, Tim: Az FBI története. Ellenség az egész világ. Gabo Kiadó, Budapest, 2013. 978 963 689 720 8

DR. RITECZ GYÖRGY

KERÍTÉS A MEGOLDÁS?

Bevezetés

Az Egyesült Államok építsen kerítést a mexikói határon, mert különben nem tudja feltartóztatni a migránsáradatot, javasolta a magyar külügyminiszter¹ a Fox Newsnak adott interjújában.² Elmondása szerint az Orbán-kormány tapasztalatai szerint nincs más megoldás, mert különben védtelen marad az ország. Célszerű megvizsgálni az adatokat, ahhoz, hogy megalapozott állítást tehessünk arról, hogy az ún. Ideiglenes Biztonsági Határzár (IBH), köznyelvi megközelítésben a „kerítés” valóban képes arra, hogy feltartóztassa a „migránsáradatot”.

A tudományos igényesség megköveteli, hogy az elején tisztázzuk, vagy legalábbis pontosítsuk az említett „migránsáradat” belső tartalmát. Ugyanis a migráció sokkal szélesebb kört fed le, mint ahogy az a politikai és a közbeszédben megjelenik. Migráns³ mindenki, aki valaha megváltoztatta a tartós tartózkodási helyét, vagyis már az is, aki egyik városból (vagy faluról) egy másikba költözött. Itt tehát egy szűkebb kategóriáról, vagyis a nemzetközi migrációról, azon belül is az illegális migrációról beszélünk,⁴ amelynek alanya az irreguláris migráns.⁵ Vagyis a külügyminiszterünk ajánlása az országhatárokat jogsértő módon átlépő, hosszabb idejű tartózkodást tervező személyeket⁶ érintette.

Magyar adatok és fogalmak

Ezek után nézzük meg mit is mutatnak a magyarországi irreguláris migrációs adatok.

¹ Magyarországon a minisztérium megnevezése Külgazdasági és Külügyminisztérium.

² SHAW, Adam: Hungary backs US conservatives on border wall as illegal immigration skyrockets: 'You have to do it'. https://news.yahoo.com/hungary-backs-us-conservatives-border-150019195.html?fr=sycsrp_catchall (Letöltés ideje: 2023. 09. 26.)

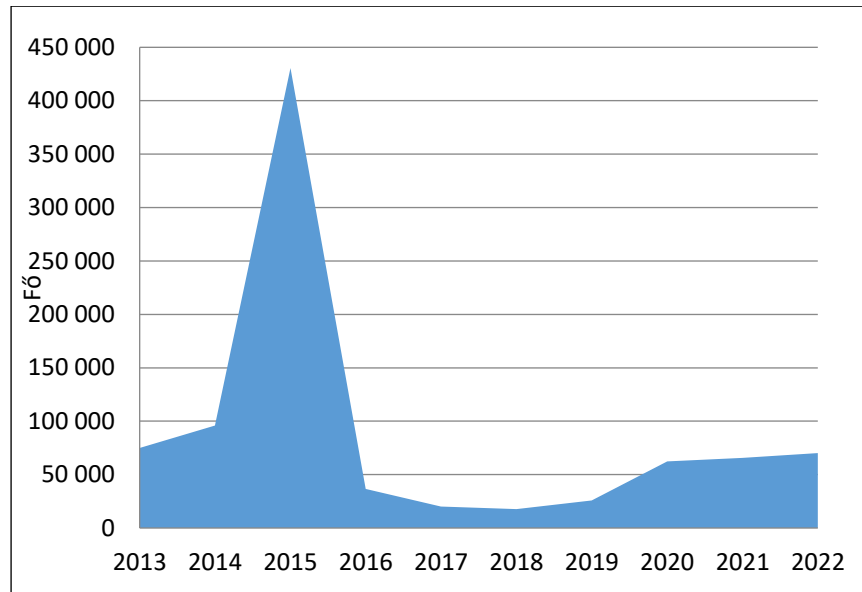
³ Európai migrációs fogalmak – EUROSTAT STATISTICS EXPLAINED:

Glossary:Migration. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Migration> (Letöltés ideje: 2022. 09. 10.)

⁴ HAUTZINGER Zoltán – HEGEDÜS Judit – KLENNER Zoltán: A migráció elmélete. NKE RTK, 2014. pp. 16-17.

⁵ HAUTZINGER Zoltán: Idegen a büntetőjogban. AndAnn Kiadó, Pécs, 2016. pp. 12-13.

⁶ Ebbe a csoportba tartozhatnak a menedékkérők is, akik határátlépését morális és nemzetközi jogi okokból sem lehet(ne) megakadályozni. Lásd: például a Tanács 2001/55/EK irányelvet és a 2013/33/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvet.

1. ábra: A Magyarországon felfedezett irreguláris migránsok száma⁷

Az elmúlt tíz év adatait mutató grafikon (1. ábra) alapján az első pillanatra úgy tűnik, a „kerítés” hatékony fizikai akadálya lehet az illegális migráció feltartóztatásának. Bár, ha megnézzük, hogy a 2015-ös tömeges illegális migráció előtt, például 2013-ban közel ugyanannyi (74.926 fő) felfedést detektáltak a határrendészek,⁸ mint 2022-ben (70.295 fő). Sőt, korábban a teljes jogú schengeni csatlakozást (2008) követően 2010-ig évente 42-45 ezer fő között volt ez az érték (IBH nélkül). Ez alapján kérdéses, hogy az IBH hatékonyságáról egyértelműen nyilatkozhatnánk. Érdekes lehet kicsit elmélyülni, mit is tartalmaznak a hivatalos rendőrségi adatok.

Az ORFK határrendészeti helyzetképeiben az illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények közé az alábbiak tartoznak:

- embercsempész és jogellenes tartózkodás elősegítése bűncselekmények;
- illegális migrációhoz kapcsolódó közokirat-hamisítás bűncselekmények;
- határzárral kapcsolatos bűncselekmények az elfogott személyek száma szerint;⁹
- tiltott határátlépés és kísérlete szabálysértés (a továbbiakban: THS);
- külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértések.

⁷ Határrendészeti Helyzetképek. <https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/statisztikak/hatarrendeszet> (Letöltés ideje: 2023. 09. 27.) alapján saját szerkesztés.

⁸ Jelen tanulmányban a határrendész kifejezés alatt értendő a rendőrség (más szolgálati ágban tartozó) illetve a honvédség azon állománya, mely a határrendészeti feladatokat ellátta az adott időszakban. Ugyanis 2015-től a jogszabályok is lehetővé tették, illetve a gyakorlat is megkövetelte „megerősítő erők” alkalmazását.

⁹ Érdekes itt a „az elfogott személyek száma szerint” kifejezés használata is, amely a többi cselekménynél nem jelenik meg.

Tovább árnyalja a képet, ha megnézzük az összetevők arányát és annak tartalmi jellegét. A jelzett illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekmények döntő többsége (2020 áprilisától¹⁰ 90-97%-a) a külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértés elkövetése miatt került eljárás alá. Azt is tudni kell, hogy ez alapvetően a túltartózkodásra vezethető vissza. Ezért is emelkedett meg a számuk és arányuk a Covid19 időszakában, mivel a hazatérni szándékozó nyugaton dolgozók az ún. schengeni külső határokon kifelé lépve lelepleződtek, hogy a 90 napos jogszerű tartózkodási időt túllépték.¹¹ Ezt jelzi az is, hogy az elkövetők döntő többsége (70-99%) 2016-2023 között három ország – Moldávia, Szerbia és Ukrajna – polgáraiból tevődött ki. Ez nem igazán egyezik a közbeszédben „migránsként” aposztrofált csoport tagjaival, sem az elkövetett cselekmény, sem a honosság szempontjából. Ha a cselekményre fókuszálunk, sokkal inkább (az illegális migrációs tevékenységek közül) a THS az a jogsértés, amely megakadályozására hivatott az IBH, mivel ez nem más, mint a határátkelőhelyek közötti határszakasz (másnéven: „zöldhatár”) tiltott (jogszályellenes) átlépése. Ha ennek a hivatalos adatait nézzük, teljesen más kép tárul elénk. Ugyanis 2015-ben, a tömeges illegális migráció évében több mint 400 ezer (413.043 fő) ilyen cselekményt elkövető személyt regisztráltak a magyar hatóságok, majd 2016-ban kevesebb, mint húszezret (19.069 fő), 2017-ben már hármezeret sem (2766 fő), 2018-ban alig valamivel többet, mint ezret (1436 fő), és bár 2019-2022 között némileg emelkedett, de országosan összesen évente 2-3 ezer főnél több THS-t elkövetőt nem tartottunk nyilván. Eszerint mégiscsak megoldotta az illegális migrációval kapcsolatos fő problémát az IBH?

Ezt csak addig állíthatnánk, amíg nem jut eszünkbe, hogy gyakorlatilag a THS cselekménye a déli határszakaszainkon¹² 2015 óta¹³ már nem szabálysértésnek, hanem bűncselekménynek minősül,¹⁴ vagyis másik kategóriába tartozik, a határárral kapcsolatos bűncselekménynek számít.¹⁵ 2015-ben több mint ezer személlyel szemben (1.194), míg 2016-ban több mint hármezer (3180) fővel szemben indított ez ügyben eljárást a rendőrség. De 2017-ben egyet sem, és azt követően is minimális mennyiségben (évi 2-34 fő ellen). Külső szemlélő számára ez is arra utalna, hogy a kerítés képes megállítani az illegális migrációt. Pedig a hétköznapi valóság mégiscsak más.

¹⁰ A korábbi időszakban, 2016-2019 között is az összes irreguláris migránsként nyilvántartott személy 50-70%-a került ki a külföldiek rendészetével kapcsolatos szabálysértésekből.

¹¹ Harmadik állam polgárai a Schengen térségben 180 napos időszakon belül 90 napig jogszerűen tartózkodhatnak, (a vízummentesek) egyéb okmány, vagy engedély nélkül is. Lásd. az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1806 rendeletét (2018. november 14.) a külső határok átlépésekor vízumkötelezettség alá eső, illetve az e kötelezettség alól mentes harmadik országbeli állampolgárok országainak felsorolásáról.

¹² Ahol a Magyarországot érintő illegális migrációs cselekmények 85-95%-a történik.

¹³ Az úgynevezett „jogi határzár” részeként a Be. és a Btk. módosítása. Lásd: 2015. évi CXL. törvény egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról 24-32.§.

¹⁴ Pontosabban az államhatár jogellenes átlépése migrációs válsághelyzetben (2015-től folyamatosan az van) kizárólag ott, ahol IBH van (vagyis a szerb–magyar határszakasz 96%-án).

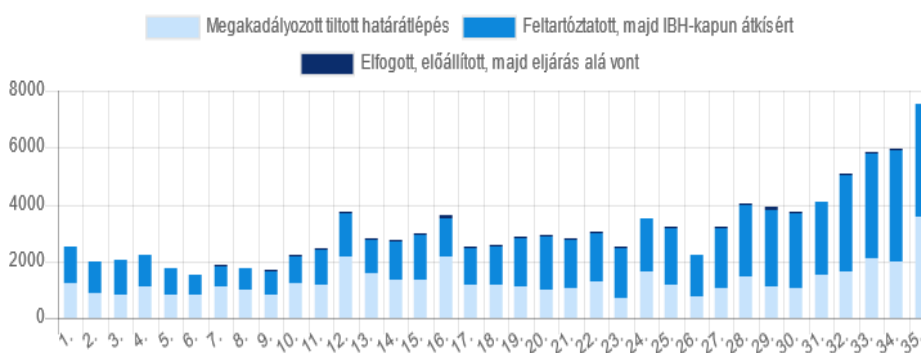
¹⁵ HAUTZINGER Zoltán: Büntetőjogi tényállások a külföldiség és a migráció vonzásában. In: HAUTZINGER Zoltán (Szerk.): A migráció bűnügyi hatása. MRTT Migrációs Tagozat, Budapest, 2016. pp. 191-192.

Nagyon leegyszerűsítve úgy lehet fogalmazni, hogy a rendőrség tagjai a büntető és a büntető eljárási törvény előírásait nem tartják be, pontosabban a menedékjogi törvényi rendelkezések primátusát alkalmazzák a nyomozó hatóságok a büntetőeljárási törvénnyel szemben konkrét törvényi felhatalmazás nélkül. Eszerint a statisztikai adatszoport nem mutat teljes képet az illegális migráció esetszámaira vonatkozóan.¹⁶

Ezt igazolja, és egyben a fent elemzett, a határrendészeti helyzetképekben látható illegális migrációhoz kapcsolódó jogellenes cselekményekkel szemben a rendőrség „illegális migráció” adatai teljesen más képet mutatnak. Ez a rendőrség hivatalos honlapján¹⁷ heti bontásban látható, amely az alábbiakat tartalmazza:

- megakadályozott tiltott határátlépés;
- feltartóztatott, majd IBH-kapun átkísért;
- elfogott, előállított, majd eljárás alá vont.

Ezen adatok nagyságrendekkel magasabbak, mint a korábban jelzett illegális migrációs cselekményeké, az említett 2022. évi 70 ezres érték közel négyszeresét (273.237) mutatja az ún. „illegális migráció”. A 2023-as évben még további emelkedés tapasztalható, illetve látható a grafikonon (2. ábra)

Az illegális migráció alakulása az államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX. törvény módosításának hatályba lépése óta

2. ábra: Az illegális migráció 2023. évi adatai (heti bontásban) szeptemberig¹⁸

Kérdés, hogy akkor most melyik az igazi, illetve miből ered a különbség, melyik mutatja ténylegesen az illegális migráció mértékét.

¹⁶ HAUTZINGER Zoltán: Idegenrendészet a büntető igazságszolgáltatás szolgálatában. Belügyi Szemle, 2023/3. pp. 390-391.

¹⁷ Illegális migráció alakulása – heti bontásban. <https://www.police.hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa> (Letöltés ideje: 2023. 09. 28)

¹⁸ Forrás: ORFK, https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa?weekly_migration_created%5Bmin%5D=2023-01-01+00%3A00%3A00&weekly_migration_created%5Bmax%5D=2024-01-01+00%3A00%3A00 (Letöltés ideje: 2023. 09. 28)

Fontos megjegyezni, hogy a 2. ábrán jelzett kategóriák a rendőrség egyes intézkedéseit és azok számát mutatják, vagyis nem a jogsértést elkövetők számát, mint a korábban elemzett kategóriában. Mindez viszont jelentős torzulást is generál, amely a tényleges gyakorlatból eredeztethető. Miről is van szó. Kezdjük a megakadályozott tiltott határátlépéssel, amely nem más, mint, hogy a rendőrség¹⁹ az IBH (kerítés) mentén, pontosabban a két kerítés közötti úgynevezett manőverúton haladva megpillantja a kerítés nem honi (alapvetően a szerb) oldalán az illegális átlépést tervező személyeket, és felszólítja őket, hogy távolodjanak el a határtól, és ne kíséreljék meg annak jogellenes átlépését.²⁰ A járőr rádióon jelenti, hogy kb. hány főt szólított fel, és ez bekerül a statisztikába. Józan ésszel végiggondolva, mit tesz erre a felszólított²¹ „migráns”, kicsit eltávolodik az IBH-tól, és/vagy megvárja, amíg a járőr továbbhalad, vagy ő megy egy kicsit távolabb, és pár kilométerrel arrébb ismét megközelíti az IBH-t. Ezután vagy ismét felszólítja egy járőr, és ismételtelen bekerül a statisztikákba, vagy át is jut legalább az egyik kerítésen, és ha elfogja egy járőr, akkor (jó esetben) megkérdezi, mely országból származik, személyazonosítás és ellenőrzés nélkül²² elkísérik az IBH legközelebbi kapujához és átküldik a kerítésen a szerb oldalra. Ez utóbbi már (ábrán a sötétebb kékkel jelölt) „feltartóztatott, majd IBH-kapun átkísért” kategóriát jelenti. Logikusan ez is többször is lejátszódik az érintett irreguláris migránsokat érintően. A szerb határszakaszon szolgáló kollégák gyakorlati tapasztalatai szerint egy-egy „migráns” 4-7 próbálkozás után jut át a határőrizeti rendszerünkön, vagy gondolja meg magát, és választ nem hazánkon keresztül menő útvonalat a hőn áhított célország felé. Ebből látszik, hogy ezen statisztikák sem igazán alkalmasak a valós mozgás megismerésére, a csak becsülhető többszöröződés okán. Nem véletlen, hogy már doktori értekezés keretében²³ is vizsgálták a problémát és igyekeztek „megoldási képletet” adni a statisztikai anomália feloldására.

Megjegyzendő, a 2. ábrán alig láthatóan szereplő (legsötétebb) rész az elfogott, előállított, majd eljárás alá vont személyeket jelöli, akik azonosak a korábban THS-ként definiált személyekkel, akikkel szemben az IBH-val rendelkező határszakaszon már büntetőeljárás keretében kellene eljárni, de mint említettük már, ez nem történik meg, alapvetően idő, energia és humánerőforrás-megtakarításra való hivatkozással. Lényegét tekintve tehát a rendőrség honlapján „illegális migráció”-ként megjelenített adatok nem helyettesítik a határrendészeti helyzetképben bemutatott illegális migrációs cselekmények adatsorát, sokkal inkább azt kiegészítik, pontosabban részben helyettesítik, vagyis THS-ek és a határárral kapcsolatos bűncselekményeket elkövetők helyett a „megakadályozás” és az átkísérésük esetszámai kerülnek a statisztikába az említett többszöröződéssel. Viszont azt is meg kell jegyezni, hogy az átkísértek állampolgársági megoszlása lényegében megfelel a közbeszédben stigmatizált „migránsoknak”, mivel gyakorlatilag a szíriai, afgán és pakisztáni polgárok együtt kiteszik az összes átkísért személy 52-93%-át.

¹⁹ Korábban akár katona is lehetett, később talán polgárőrök is lehetnek.

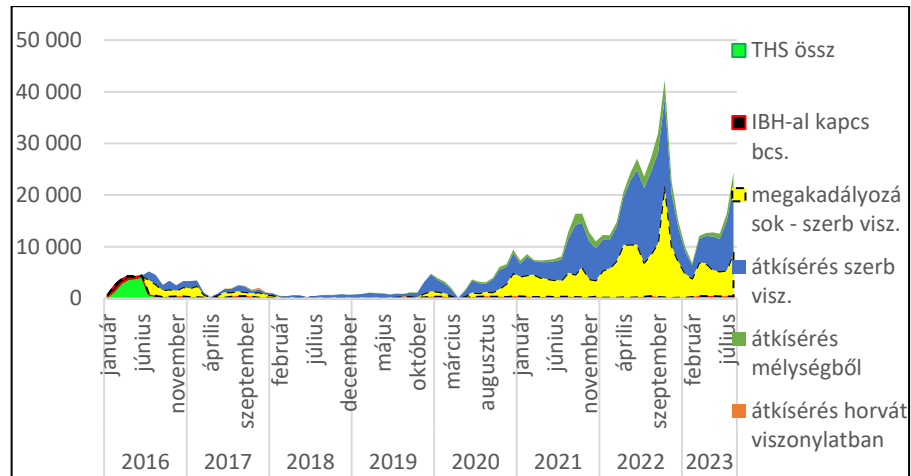
²⁰ Korábban (amíg léteztek tranzitónák Röske és Tompa térségében) azzal kiegészült, hogy a tranzitónák kapujánál belépve kérhetnek menedéket, arra menjenek inkább. EU normákkal való ütközés miatt 2020-ben megszüntetésre kerültek a tranzitónák.

²¹ Aki hazájából több ezer kilométeres utat végigszenvedve idáig eljutott, ilyen könnyen nemigen „beszélhető le”.

²² Általában ekkor már nem is rendelkeznek okmánnyal az irreguláris migránsok.

²³ SZÉP Ferenc: Magyarország illegális migrációs trendjei a szerb–magyar államhatáron 2008-2019 között, PhD-disszertáció, NKE RDI, 2023.

Vagyis ez az adatsor sokkal inkább érzékelteti²⁴ azt az illegális migrációt, amelyre a politika és a média hivatkozik.

3. ábra: Illegális migrációhoz kapcsolódó intézkedések alakulása havi bontásban²⁵

Ha az alapkérdésre visszatérünk, miszerint a kerítés lenne-e a megoldás, az ábrát elnézve aligha állíthatjuk ezt. Igaz, hogy a 2015-ös tömeges illegális migrációt követően valóban egy intenzív csökkenés volt tapasztalható,²⁶ de 2019, majd 2020 második felétől intenzív növekedés látható. Ez utóbbi alapján talán azt is lehetne mondani, a kerítés mégsem segít, mert az újabb irreguláris migrációs hullámot²⁷ még sem tudjuk vele megállítani. Bár a statisztikai szemléletmódot követve azt is lehet mondani, hogy a kerítés hozzájárul, hogy egyre több embert lehessen visszaküldeni, más megközelítésben viszont ez nem más, mint a „falra hányt borsó”, mivel átkísérjük a kerítésen, de újra és újra visszajönnek. Mondhatnánk sziszifuszi tevékenységnek is, amely hatalmas energiát igényel, de lényegében semmi értelme.

Azt is látni kell, hogy az IBH kialakítása és folyamatos fejlesztése jelentős költségvetési forrást emészt fel (2022-ig 600 mrd Ft),²⁸ hatalmas előerőt igényel és a határőrizeti elvek csak részben érvényesíthetők,²⁹ vagyis aligha nevezhető hatékonnak. Ezzel együtt, a mai magyar határrendészeti-, de leginkább a határőrizeti rendszer meghatározó része.

²⁴ A nagyságrendet viszont torzítva mutatja a többszöröződés miatt.

²⁵ Forrás: ORFK havi Határrendészeti helyzetképek, a szerző által készített grafikon

²⁶ Természetesen ez esetben is, mint ahogy a legtöbb esetben sok más tényező is közre hatott. Lásd: RITECZ György: Az Európába irányuló tömeges irreguláris migráció felfutásának és megszűnésének okai. pp. 66-78. Hadtudomány, 2018/3-4. szám, MHTT, Budapest, 2018.

²⁷ Felmerülhet a kérdés, hogy van-e ilyen, de ehhez mélyebb elemzésre lenne szükség, amelyre most nem térhetünk ki.

²⁸ <https://szegeder.hu/megye/2022-10-28/retvari-bence-roszken-a-hatarakerites-megerositesenek-600-milliardos-koltseget-nem-allja-az-unio/635bbf4547d3c078f745de9c> (Letöltés ideje: 2023. 10. 01.)

²⁹ BALLA József – KUTI László: A határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár és határőrizetre gyakorolt hatásai. Hadtudományi Szemle, 2017/1. pp. 222-238.

Azt, hogy ez a rendszer mennyire hatékony a magyar adatok alapján (mint fentebb láttuk) nem igazán megítélhető, és talán nem is ebből célszerű megállapítani. Ugyanis nem feledkezhetünk meg róla, hogy hazánk alapvetően tranzitország a migráció szempontjából is. Ebből adódóan az, hogy az illegális migráció ellen mennyire hatékonyan tudunk fellépni, abból állapítható meg, hogy az úgynevezett balkáni útvonalon rajtunk keresztül jogsértő módon átmenni szándékozóknek mekkora részét vagyunk képesek megállítani, ténylegesen visszafordítani, és nem engedni, hogy rajtunk keresztül eljussanak a célországokba (pl. Németországba, Nagy Britanniába), vagy a következő tranzitországba (Ausztria, Szlovákia).

Szlovák adatok

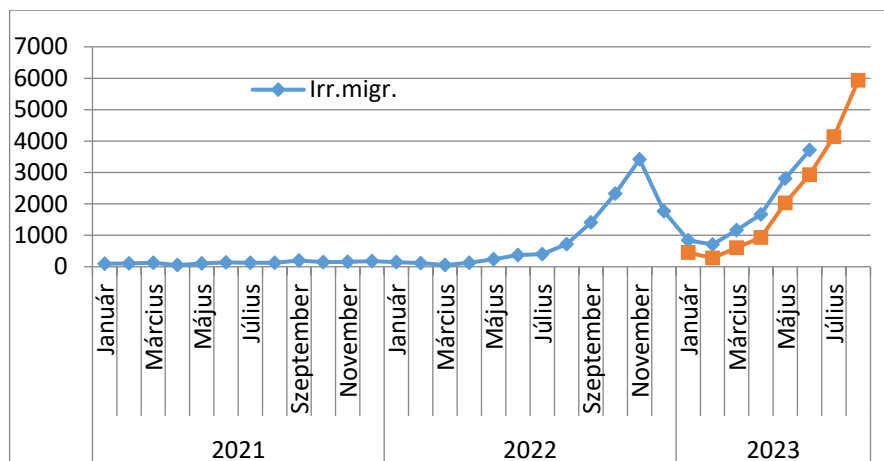
2023 augusztusában, szeptemberében a média igencsak felkapta a hírt, hogy Magyarország felől egyre több irreguláris migráns jut át Szlovákiába.³⁰ Kérdés, hogy ez csak a szeptember 30-ai szlovákiai választásnak szólt, vagy ténylegesen megjelent egyfajta migrációs hullám. Nézzük az adatokat. Az elmúlt három évtized adatai vizsgálva³¹ megállapítható, hogy Szlovákia nem igazán volt érintett a Nyugat Európába irányuló illegális migrációban. Az ezredforduló előtt évente 2-3 ezer irreguláris migránst fedtek fel. Az ezredforduló és az EU csatlakozás (2004) között viszont relatíve intenzív illegális migrációs mozgás jellemezte az országot, mely egyre inkább az ukrán határszakaszra koncentrált, a nagyságrendje éves szinten elérte a 15-16 ezres szintet³² (2002-ben 16.243 fő). A teljes jogú Schengen csatlakozásig (2008) ez folyamatosan csökkenő trendet mutatott és a kétezres szintre csökkent.³³ Lényegében ez a szint 2015-ig nem is változott, de még akkor is „csak” 2535 esetet regisztráltak. Ezt követően is a 2-3 ezres nagyságrend között maradt a felfedett irreguláris migránsok száma. A COVID-19 folytán 2020-ban és 2021-ben ismét kétezer alatti mozgást detektáltak. 2022-ben viszont már a korábbi hat-hétszeresére, a 12 ezres szintre ugrott a felfedett irreguláris migránsok száma. Még beszédesebb, hogy a 11.791 fő irreguláris migránsból 7.895 főt a Pozsonyi és 3.151 főt pedig a Besztercebányai Igazgatóság illetékességi területén fogtak el, vagyis Magyarországon keresztül érkeztek, ahogy ezt a meghallgatásukon is elmondták.

³⁰ Lásd például: <https://telex.hu/kulfold/2023/09/04/zuzana-caputova-embercsempeszet-szlovakia-novak-katalin> (Letöltés ideje: 2023. 09. 04.)
Telex: A szlovák kormány ideiglenesen visszaállítja a határellenőrzést a magyar határon (Letöltés ideje: 2023. 10. 04.)
<https://hu.euronews.com/2023/09/28/szlovakia-bevando-ro-migrans-orban-hatar> (Letöltés ideje: 2023. 10. 01.)
<https://index.hu/kulfold/2023/10/11/szlovakia-hatarellenorzes-migracio-illegalis-bevando-ras-magyar-hatar/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 11.)
<https://infostart.hu/tudositoink/2023/09/07/keszenletbe-helyeztek-a-szlovak-katonasagot-az-illegalis-migracio-miatt> (Letöltés ideje: 2023. 09. 07.)

³¹ A Szlovák Belügyminisztérium adatai alapján. Ročenky, Ministerstvo vnútra SR – Polícia <https://minv.sk/> (Letöltés ideje: 2023. 09. 20.)

³² Ebben az időben a Magyarországon felfedett irreguláris migránsok száma 21-56 ezer között volt.

³³ 2009-ben 611 fő THS és 1.174 fő mélységben felfedett irreguláris migráns.

4. ábra: Szlovákiában felfedett irreguláris migránsok, havi bontásban³⁴

Talán még érzékletesebb a kép, amikor az elmúlt évek adatait havi bontásban nézzük. (4. ábra) Itt látható, hogy már 2022 nyár végén és ősszel nagy mozgás indult, amely télre alábbhagyott, majd 2023-ban újraindult, és az első félév végére új csúcstra ért (2023 júniusában 3.714 fő). Mivel a hivatalos honlapon csak az első féléves adatok vannak meg, így a magyar rendőrségnek megküldött statisztikák³⁵ alapján feltüntettem a júliusi és augusztusi adatokat is, amely a győri, komáromi és nógrádi vármegyékkel szomszédos szlovák területen történő felfedéseket tartalmazza. Ez is jól mutatja, hogy az országos összes felfedés 52-78%-a az említett magyar határszakaszhoz közeli részekben történt. A magyar területek felől, 2023. augusztusban már 5.937 főt fogtak el a szlovák kollégák, miközben Magyarország egész területéről a mélységből 2.468 átkísérés történt Szerbiába. Ez nemcsak azt bizonyítja, hogy a Szlovákiában felfedett irreguláris migránsok döntő többsége rajtunk keresztül jutott oda, hanem azt is, hogy a magyar határőrizeti rendszer igencsak átjárható, vagyis a kerítés mégsem a megoldás.

Osztrák adatok

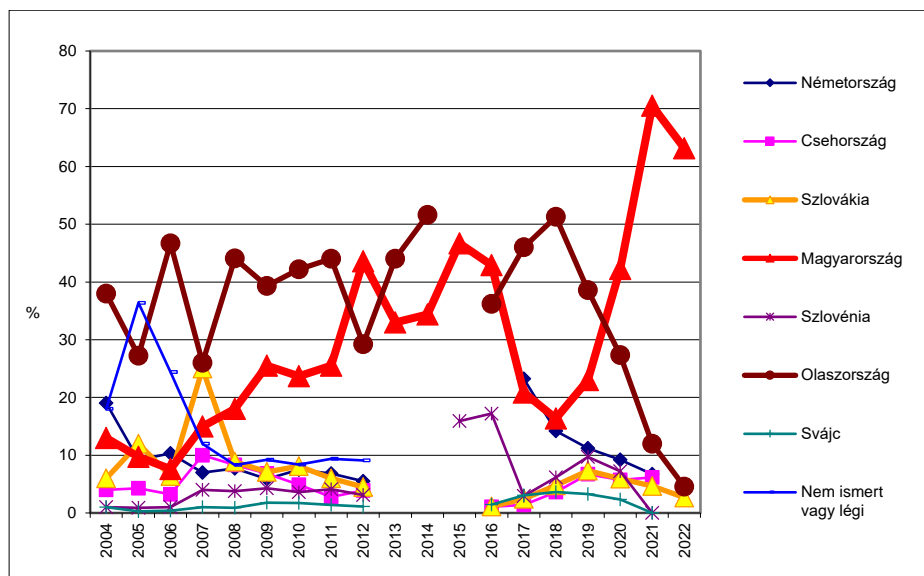
A statisztikával foglalkozók szerint „egy adat nem adat”, így egy viszonylat adatainak elemzésén túl érdemes lehet megvizsgálni a másik, és a Nyugat-Európa irányába menő illegális migrációs útvonalak főágán elhelyezkedő Ausztria adatait is. A részletekbe nem túlságosan belemenve meg kell állapítanunk, hogy 2022-ben már többen kértek menedékkérelmet (106.380 fő)³⁶ Ausztriában, mint a tömeges illegális migrációs hullám idején (2015-ben 88.160 fő).

³⁴ Forrás: Szlovák Belügyminisztérium adatai alapján saját szerkesztés.

³⁵ A szomszédos országok regionális rendőri szervei rendszeresen (napi és heti gyakorisággal) megküldik egymásnak a statisztikai adataikat.

³⁶ Osztrák Szövetségi Bűnügyi hivatal adatai alapján.
https://bundeskriminalamt.at/304/files/Lagebericht_2022_Schlepperei_Menschenhandel_bf_25042023.pdf (Letöltés ideje: 2023. 09.10.)

Ahogy a csempésztett személyek (Geschlepte Personen)³⁷ száma is 2015-ben hetvenezres szinten volt (72.179), majd 2016-ban ez kevesebb, mint a felére (27.850) esett, és továbbcsökkent egészen 2019-ig, amikor 2.469 főt regisztráltak. Ezt követően viszont hatványozottan emelkedni kezdett (a COVID ellenére is), 2020-ban már 4.832 főt fedtek fel, majd 2021-ben 15.941 főt regisztráltak, mint csempésztett személyt. 2022-ben pedig már ismét a hetvenezres szinten vagyunk, vagyis 73.096 főt fedtek fel az osztrák kollégák.³⁸ Ami arra utal, hogy a kerítés építése után valóban érzékelhető volt egy csökkenés, amely (más tényezők mellett) az IBH-nak is köszönhető lehetett. Viszont a rendszer kialakítása után 4-5 évvel mintha megszűnt volna a „varázsa”, a visszatartó ereje. Az osztrák adatok alapján mondhatni, ugyanott vagyunk, mint a „nagy migrációs hullám” idején.

5. ábra: Ausztriában felfedezett illegális migránsok érkezés iránya szerinti megoszlása %-ban³⁹

Ha viszont megvizsgáljuk az elmúlt húsz év adatait⁴⁰ és ezen belül, hogy az Ausztriában felfedezett irreguláris migránsok mely határszakaszokon keresztül érkeztek az országba, akkor még szomorúbb képet látunk. Hazánk teljes jogú schengeni csatlakozása előtt még szinte elenyésző arányt (7-9%) jelentett a Magyarországról Ausztriába átjutó irreguláris migránsok aránya.

³⁷ Jelen tanulmány értelmezése szerint ezeket az embereket tekinthetjük irreguláris migránsnak.

³⁸ Ha figyelembe vesszük az említett Szép Ferenc féle számítási módot. Az osztrákok ugyanannyi irreguláris migránst fogtak el 2022-ben, mint amennyi irreguláris migránssal mi foglalkoztunk a külső határokon. Vagyis gyakorlatilag szinte minden illegálisan átjutni próbálkozó, előbb, vagy utóbb, de átjutott rajtunk.

³⁹ <https://bundeskriminalamt.at> alapján saját szerkesztés.

⁴⁰ Sajnos az évek során az adatok nem minden évben azonos formátumban kerültek megadásra, ezzel együtt a feldolgozás során sikerült egy vizuálisan is értékelhető formát kialakítani.

A határőrség megszűntével ez az arány egyre rosszabb lett, és fokozatosan, a legnagyobb „küldő” országgá váltunk Ausztria számára. A migrációs válság időszakában már az ott felfedettek közel fele (46,7%) rajtunk keresztül jutott el oda. A tömeges illegális migráció elcsitulásával, mondhatni az IBH kialakítása után⁴¹ javult a helyzet és egyre kevesebben, illetve kisebb arányban érkeztek irreguláris migránsok Magyarországról Ausztriába. 2019-től viszont ismét egyre dominánsabb lett a Magyarország irányából érkező illegális migrációs mozgása, amit jól szemléltet, hogy 2021-ben az egész Ausztriában felfedett irreguláris migránsok 70,5%-a, 2022-ben 63,1%-a hazánkból érkezett.

Összegzés

Láthatjuk, hogy a magyar hivatalos statisztikákban, illetve azok belső tartalmában jelentős ellentmondások vannak az illegális migráció tekintetében. Két fajta illegális migrációs fogalmat is használ az ORFK, amelynek belső tartalma, így a nagyságrendje és trendje is jelentősen eltér egymástól, miközben a valós tényeket egyik sem tükrözi. Ebből következően kijelenthető, hogy a magyar illegális migrációval kapcsolatos statisztikai rendszer átdolgozásra szorul.

Ami a kiinduló felvetést, ajánlást illeti, megállapítható, hogy az IBH (kerítés) határőrizeti kedvező hatása, hatékonysága csak rövid távon lehet eredményes, hosszabb távon inkább káros hatásai érvényesülnek.⁴² Ahogy már többen, tudományos anyagokban is kimutatták,⁴³ az államhatáron „kerítéssel” nem lehet feltartóztatni a „migránsáradatot”, legfeljebb kezelni, főleg amíg a migrációt kiváltó okok⁴⁴ meg nem szűnnek, vagy legalábbis nem csökkennek.

⁴¹ Természetesen más tényezők is közre játszottak. Lásd: 19. lábjegyzetet.

⁴² Nem véletlenül kellett annak idején lebontani a „vasfüggőnynek” nevezett, Elektromos Jelző Rendszert is. Lásd, SALLAI János: Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasfüggöny története. Hanns Seidel Alapítvány, 2012.

⁴³ RITECZ György – SALLAI János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0. Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2016.

⁴⁴ A kauzalitás elve alapján, amíg az ok fenn áll, addig mindig lesz okozat, melyet csak „tüneti kezelés” alá vehetjük, de nem szüntethetjük meg, amíg az ok létezik. „*Mindig, amikor az ok fennáll, az okozat is bekövetkezik.*” Lásd: NÉMETH Renáta: Oksági következtetés az empirikus szociológiai kutatásban. Habilitációs dolgozat, Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar, Budapest, 2014.

Felhasznált irodalom:

- 2015. évi CXL. törvény egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról 24-32.§.
- BALLA József – KUTI László: A határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár és határőrizetre gyakorolt hatásai. *Hadtudományi Szemle*, 2017/1. pp. 222-238.
- Európai migrációs fogalmak – EUROSTAT STATISTICS EXPLAINED: Glossary:Migration. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Migration> (Letöltés ideje: 2022. 09. 10.)
- Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1806 rendeletét (2018. november 14.) a külső határok átlépésekor vízumkötelezettség alá eső, illetve az e kötelezettség alól mentes harmadik országbeli állampolgárok országainak
- Határrendészeti Helyzetképek. <https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/statisztikak/hatarrendeszet> (Letöltés ideje: 2023. 09. 27.)
- HAUZINGER Zoltán – HEGEDÜS Judit – KLENNER Zoltán: A migráció elmélete. *NKE RTK*, 2014. pp. 16-17.
- HAUZINGER Zoltán: Büntetőjogi tényállások a külföldiség és a migráció vonzásában. In: HAUZINGER Zoltán (Szerk.): *A migráció bűnügyi hatása*. MRTT Migrációs Tagozat, Budapest, 2016. pp. 191-192.
- HAUZINGER Zoltán: *Idegen a büntetőjogban*. AndAnn Kiadó, Pécs, 2016. pp. 12-13.
- HAUZINGER Zoltán: *Idegenrendészet a büntető igazságszolgáltatás szolgálatában*. *Belügyi Szemle*, 2023/3. pp. 390-391.
- https://bundeskriminalamt.at/304/files/Lagebericht_2022_Schlepperei_Mensch_enhandel_bf_25042023.pdf (Letöltés ideje: 2023. 09.10.)
- <https://hu.euronews.com/2023/09/28/szlovakia-bevadorlo-migrans-orban-hatar> (Letöltés ideje: 2023. 10. 01.)
- <https://index.hu/kulfold/2023/10/11/szlovakia-hatarellenorzes-migracio-illegalis-bevadorlas-magyar-hatar/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 11.)
- <https://infostart.hu/tudositoink/2023/09/07/keszenletbe-helyeztek-a-szlovak-katonasagot-az-illegalis-migracio-miatt> (Letöltés ideje: 2023. 09. 07.)
- <https://szegeder.hu/megy/2022-10-28/retvari-bence-roszken-a-hatarkerites-megerositesenek-600-milliardos-koltseget-nem-allja-az-unio/635bbf4547d3c078f745de9c> (Letöltés ideje: 2023. 10. 01.)
- <https://telex.hu/kulfold/2023/09/04/zuzana-caputova-embercsempeszet-szlovakia-novak-katalin> (Letöltés ideje: 2023. 09. 04.)
- https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa?weekly_migration_created%5Bmin%5D=2023-01-01+00%3A00%3A00&weekly_migration_created%5Bmax%5D=2024-01-01+00%3A00%3A00 (Letöltés ideje: 2023. 09. 28)

- Illegális migráció alakulása – heti bontásban. <https://www.police.hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa> (Letöltés ideje: 2023. 09. 28)
- NÉMETH Renáta: Oksági következtetés az empirikus szociológiai kutatásban. Habilitációs dolgozat, Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar, Budapest, 2014.
- RITECZ György – SALLAI János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0. Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2016.
- RITECZ György: Az Európába irányuló tömeges irreguláris migráció felfutásának és megszűnésének okai. pp. 66-78. Hadtudomány, 2018/3-4. szám, MHTT, Budapest, 2018.
- SALLAI János: Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasfüggöny története. Hanns Seidel Alapítvány, 2012.
- SHAW, Adam: Hungary backs US conservatives on border wall as illegal immigration skyrockets: 'You have to do it'. https://news.yahoo.com/hungary-backs-us-conservatives-border-150019195.html?fr=sycsrp_catchall (Letöltés ideje: 2023. 09. 26.)
- SZÉP Ferenc: Magyarország illegális migrációs trendjei a szerb–magyar államhatáron 2008-2019 között, PhD-disszertáció, NKE RDI, 2023.
- Telex: A szlovák kormány ideiglenesen visszaállítja a határellenőrzést a magyar határon (Letöltés ideje: 2023. 10. 04.)

A GÉPI NYELVFELDOLGOZÁS VÉDELMI FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉGEI ÉS KOCKÁZATAI

1. Bevezetés

Az NLP rövidítés több kifejezésre terjedt el, itt nem a neurolingvisztikus programozásról lesz szó. Témánk a természetes nyelvek feldolgozása (angolul Natural Language Processing, azaz NLP), amely az utóbbi évtized egyik legnagyobbat fejlődő technológiája. Az NLP-n alapuló szoftverek lehetővé tették, hogy a gépek megértsék az emberi kommunikációt és reagáljanak rá, akár emberi nyelven is. Mindenki megdöbben az egyik ilyen szolgáltatás, a ChatGPT 4-es verziójának tudásán, amely ugyan még nagyon sok tekintetben szorul javításra, de humora van, képes korosztályok számára fogalmazni, és sok embert lepípál világos, nem sértő nyelvezete. Még közelebb hozhatja az ilyen szolgáltatásokat a nemrég elérhetővé (megvásárolhatóvá) vált a Microsoft Copilot funkció, mely a megszokott MS Office dokumentumokba integrál egy olyan párbeszéd-ablakot, ahol természetes nyelven kérhetünk táblázat-műveleteket, egy prezentáció legenerálását, vagy egy levél adott szempontok szerinti udvarias megválaszolását és hasonló hasznos dolgokat.¹

Ezekre, és további ehhez hasonló szolgáltatásokra azért nagy az igény, mert „a bőséges mennyiségű természetes nyelvű szöveg a világban nagy tudástartalommal bír, de egyre nehezebb értelmezni az ember számára, hogy megtalálja a benne rejlő tudást adott időkereten belül. Az automatizált NLP célja, hogy ezt a munkát hatékonyan és pontosan végezze el úgy, ahogy az ember teszi (korlátozott mennyiségű szöveg esetén).”² Sokféle alkalmazási lehetőség kínálkozik, az automatizált ügyfélszolgálati chatbotoktól kezdve az automatikus nyelvi fordításig.

Egyik célunk ezen felhasználási lehetőségek áttekintése, erről szól tanulmányunk első fele. A másik, fontosabb cél, hogy megkezdjük a listázását a legfontosabb kockázatoknak és védelmi felhasználási lehetőségeknek, erről a második rész szól. Az így kapott anyagból diszkurzív módon következtetünk a szakirodalomban nem talált kockázatokra és lehetőségekre is, az összefoglalásban pedig igyekszünk reménytelen végkövetkeztetésekre jutni.

¹ Microsoft ügyfélszolgálat. A Microsoft 365 Copilot áttekintése. 2023.
<https://learn.microsoft.com/hu-hu/microsoft-365-copilot/microsoft-365-copilot-overview>
(Letöltés ideje: 2023. 11. 16.)

² CHOWDHARY, K. R.: Natural Language Processing. In: Chowdhary, K. R. (Szerk.):
Fundamentals of Artificial Intelligence. pp. 603-649. Springer India, New Delhi, 2020.
DOI: 10.1007/978-81-322-3972-7_19 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

2. Dióhéjban az NLP működéséről

Anélkül, hogy mélyebben akarnánk a technológiát elemezni, meg kell említenünk működésének néhány fontos elemét, hiszen mind a lehetőségek, mind a kockázatok a technológia képességeiből következnek. Már a számítástechnika harmadik generációjánál megjelent az igény az NLP fő felhasználásaira: a gépi szövegértésre és szöveg-előállításra, beszédértésre, beszéd-előállításra, ám ez akkor még csak látványosságként vagy kényelmi funkcióként merült fel. Jellegzetes példa arra a Commodore-64 gépre írt beszéd-szintetizátor.³ Azóta a helyzet jelentősen megváltozott, és az igény középpontjába az az ellentmondás került, amelyet a bevezetőben idézett szövegben is említettünk. Túl sok és sokféle az információ, és ebből gyorsan kell a számunkra fontos adat egy adott szituációban. Vagyis az NLP az úgynevezett BigData feldolgozó technológiáinak egyike lett, és ezt a kapcsolatot érdemes alaposabban tárgyalnunk.

A közelmúltig egyszerűen nem tudtuk automatizálni azt a problémát, hogy a szükséges adatok nagy része nem strukturált adatbázisokban tárolódik. Ezek csak jelentős humán erőforrás segítségével voltak kereshetőek: végig kellett nézni, hallgatni, olvasni az anyagokat. Még az is elég költséges, hogy címkézzük az ilyen jellegű adatokat, és csak töredéküket érte meg relációs adatbázisokban rögzíteni, igaz onnan SQL-lekérdezésekkel könnyen kinyerhetőek lettek. Jó lett volna már a kevesebb digitalizált adatot is automatizáltan elemezni, de mára eljutottunk oda, hogy az adatfelhők mérete exponenciális tempóban növekszik. Már lehetetlen pusztán humán erőforrással kezelni a gépek (pld. IoT-szenzorok⁴) és emberek által generált elképesztő mennyiségű adatot. Ráadásul, ebben az újszerű BigData⁵ paradigmában a strukturált és nem strukturált adatokat egyben kezelik, tehát egy ilyen óriás adatbázisban vegyesen szerepelnek egyszerű adatok és teljes dokumentumok, szövegek, képek, videók és egyéb fájlok. Ezekből nem lekérdezésekkel vagy programozott keresésekkel, hanem úgynevezett adatbányászattal lehet információhoz jutni. Erre a mesterséges intelligencia (továbbiakban MI) adta meg a kulcsot, amely által képeken, videókon arcok és tárgyak, hangfájlokban szövegek váltak kereshetővé, és dokumentumokban összefüggések, érzelmek váltak felismerhetővé. Témánkhoz hasonló a képfelismerés és képalkotás most zajló forradalma, most azonban csak a szövegek MI-alapú kezelhetőségét tárgyaljuk.

A szöveget ugyanis sok szinten tudja elemezni és előállítani az MI, és minden képességére külön létezik input és output funkció, ahogyan ez az alábbi ábrán, a technológia rétegmodelljén⁶ is látható.

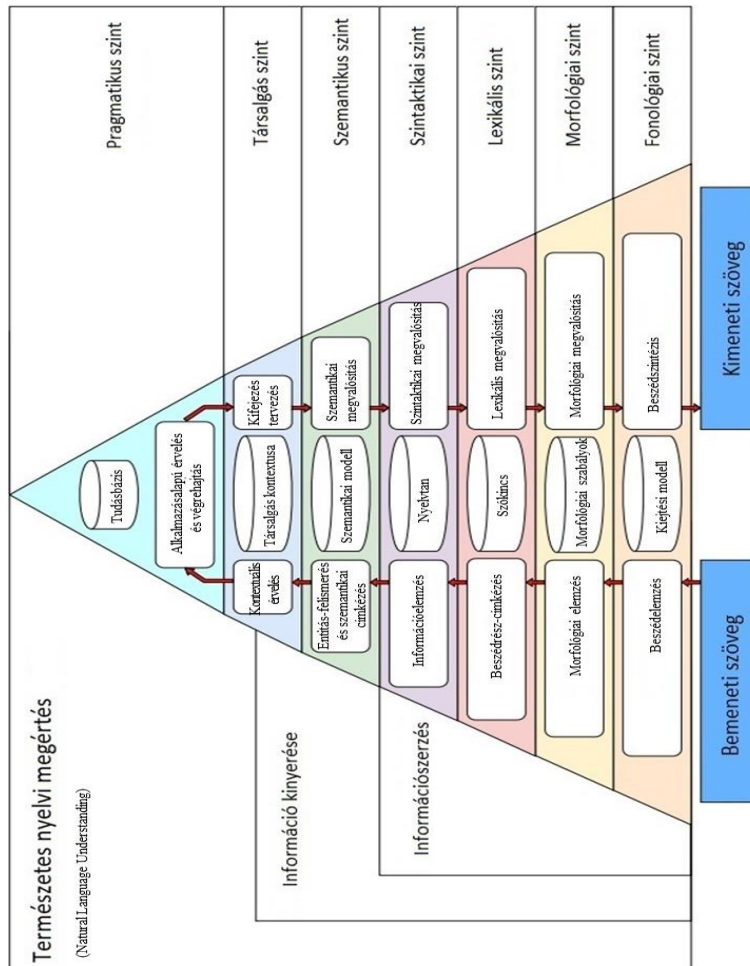
³ Ezt ma is meghallgathatjuk: SAM: Software Automatic Mouth. <https://discordier.github.io/sam/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 15.)

⁴ Lásd: TÖRÖK Péter – NÉGYESI Imre: A short overview for the cognition of the Internet of Things (MTMT). AMERICAN JOURNAL OF RESEARCH EDUCATION AND DEVELOPMENT, 2017. pp. 4-15.

⁵ A NagyAdat pontos definíciója nehéz feladat, melyre most nem térhetünk ki, számos próbálkozás született rá, pld. SZÜTS Zoltán – JINIL, Yoo: Big Data, Az Információs Társadalom Új Paradigmája. Információs Társadalom, 2016/1. pp. 8-28.

⁶ WIJERATNE, Yudhanjaya – DE SILVA, Nisansa – SHANMUGARASA, Yashothara: Natural Language Processing for Government: Problems and Potential. 2019. https://www.researchgate.net/publication/333968711_Natural_Language_Processing_for_Government_Problems_and_Potential. (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)

Ez a gépi séma a hagyományos, emberi szövegkezelés nyelvészeti szintjeit követi le, és úgy működik, hogy szintenként „tokenizálja” a szöveget. A tokenizálásra még nincs megfelelő magyar kifejezés, pedig az NLP egyik kulcskifejezése és a szinthez tartozó specifikus részekre bontást értik alatta.⁷ A nyelvek közötti eltérések a különböző szinteken nem egyformán érintik a tokenizációt, némelyik réteget nehezebb magyarítani, ezért erre az aspektusra szintenként kitérünk egy magyar rendszer dokumentációjában.⁸

1. ábra: Az NLP rétegmodellje⁹

⁷ KUMAR, Gautam: Role of Tokenization in NLP. Medium (blog), 2023. <https://kmr-gautam2893.medium.com/role-of-tokenization-in-nlp-18057618a102> (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)

⁸ VÁRADI Tamás – SIMON Eszter – SASS Bálint – GERŐCS Mátyás – MITTELHOLTZ Iván – NOVÁK Attila – INDIG Balázs – PRÓSZÉKY Gábor – VINCZE Veronika: Az e-magyar digitális nyelvfeldolgozó rendszer. Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, Szeged, 2017. pp. 49–60. <http://real.mtak.hu/72361/>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)

⁹ WIJERATNE– DE SILVA – SHANMUGARASA i. m. alapján saját szerkesztés

A bemenetnél és a kimenetnél a **fonológiai** elemzés szintjén a hangok vagy karakterek értelmezése zajlik. A betűíró nyelvek esetében itt nincsenek a digitális szövegnél technológiai eltérések, viszont, ha a digitális szöveget képből vagy hangból kell előállítani, akkor ehhez egyéb technológiákat kell segítségül hívni, és a kép- vagy hangfelismerés terén radikálisan eltér a különböző nyelvekhez tartozó technológia.

1. **Morfológiai** szinten a szöveget annak legkisebb egységeinél, az úgynevezett morfémáknál¹⁰ (szóelemeknél) vizsgálja a rendszer. Itt egy magyar modul némileg bonyolultabb egy angolnál, hiszen a ragozó nyelvünkben a legtöbb szót szét kell választani a toldaléktól, kezelve bonyolult hasonulási szabályainkat.
2. **Lexikai** szinten az előző szinttől kapott szótöveket elemezzük, elsősorban a szófajok azonosítása fontos, ami a több jelentésű karaktorsorok esetében ezen a szinten nem is fejeződhet be. Technológiai szempontjából itt nincs jelentős eltérés nyelvenként, csak más-más szótárakat kell használni.
3. A **szintaktikai** elemzésben a nyelvtani szerkezetek elemzése következik az előző két szinttől kapott információk alapján. Kulcsfontosságú a mondat alanyának és állítmányának pontos megértése, ezzel kezdődik a mondat szintjén történő elemzés. Ez lehet nyelvenként közepes mértékben eltérő.

Bár bizonyos elemzések (pld. gyűlöletbeszédre utaló kulcsszavak keresése) már a 2-es szinten megkezdődhetnek, az információ igazi kinyerése az alábbi, felsőbb rétegekben indulhat el. Ezekben a szinteken már szembetűnően eklatánsan jelennek meg a radikálisan eltérő nyelvek közötti különbségek. Ráadásul itt a konkrét rendszer munkaigényes tanítására van szükség, nem lehet egy kész szótár alapján betanítani ezeket a rétegeket.

4. A **szemantikai** elemzésnél a mondat általános jelentését próbáljuk meghatározni az előző szinteken feltárt szósztintű jelentések kölcsönhatásain keresztül. A kulcs itt a kontextus azonosítása annak érdekében, hogy melyik jelentést társítsuk hozzá, hiszen egy-egy szó gyökeresen változtatja meg a mondatot. Nem mindegy, hogy az utcán zajlik a munkások felkelése, vagy a munkásszállón 6:30-kor történik a munkások felkelése.
5. A **társalgási** szinten, más szóval diskurzuselemzésben, a mondatnál hosszabb szövegegységek összefüggéseiből nyerünk ki jelentésmódosulásokat. Ez a szint a dokumentum szerkezetének meghatározásával foglalkozik, szétszedi a mondat elejét, közepét és végét. Ennek segítségével állapítható meg egy adott mondat viszonya a szomszédos mondatokhoz, és funkciója a szöveg egészében.
6. A **pragmatikai** szinten az olyan jelentéseket próbálja meg a rendszer feltárni, amelyek a szöveggörnyezet egésze alapján módosulhatnak, például egy-egy szófordulat használatakor, vagy egy ironikus megállapítás következtében.
7. Egy **generatív** szinttel érdemes lehet a modellt kiegészíteni. Ez a réteg valójában csak „rokona” az NLP-nek, de egy másik szakterület az ún. generatív MI használatára utal.

¹⁰ Scribd szótár: A Morfémák Típusai – PDF.
<https://www.scribd.com/document/412352286/A-Morfemak-Tipusai>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)

Ebben egy sajátos gépi alkotás jöhet létre (más rendszereknél akár kép, videó vagy egyéb), ahol a gép a különféle művészi, kor szerinti és egyéb stílusjegyek véletlenszerű keverése által képes valami sajátosat alkotni, például egy Shakespeare-szonettet írni. Ennek alapos vizsgálata messzire vezetne tanulmányunk tárgyától, de annyit meg kell jegyezni, hogy ez a szint lehet rendkívül alkalmas dezinformáció generálására.

A **prompt** fogalma világít jól rá arra, hogyan is működtethető egy NLP-rendszer, továbbá segít megérteni a gépi nyelvértelmezés néhány aspektusát is, ezért szükséges erre is kitérünk. A kifejezés egykor (a harmadik számítógép generációnál) úgy terjedt el, hogy parancs-soros operációs rendszerek várták a parancsokat a prompt sorban. Ez akkor akár egy hosszú és összetett, de az emberi nyelvtől távol álló, szigorú szabályok szerint kiadott utasítás lehetett. Az NLP megjelenésével a mai fejlett robotchat rendszereknek egyre kevésbé van szükségük a kötött, gépies utasításra vagy programozási kódra. De továbbra is a prompt szót használják a gépnek adott utasítások megjelölésére. Egy ilyen prompt tehát állhat sok, természetes nyelven megfogalmazott mondatból is, ezeket a gép egyben fogja értelmezni. Ehhez a fentiek szerint tokenizálja a kapott szóhalmazt, értelmezi, és alapértelmezésben emberi nyelven ad választ. (Ezen rendszerek fejlesztésének egyik motorja a programozás segítése volt, így a válasz lehet egy adott nyelven írt kódrészlet is, ha azt kérünk tőle.) A chatrobotokról elvonatkoztatva nézzük át a legfontosabb területeket, ahol ilyen rendszer bevethető.

3. Az NLP főbb felhasználási lehetőségei

3.1. Szövegértés, szövegelemzés

Az információkeresés terén jelentős lépés, hogy a dokumentumok nagy gyűjteményéből képes az NLP leszűrni a felhasználó számára lényeges információkat. Ez a technológia nem csupán nagyobb hatékonysággal találja meg keresett dokumentumokat, hanem alkalmas összefoglalások előállítására is, ha például arra kérjük, hogy foglalja össze az NLP hét legfontosabb jellemzőjét.

A hagyományos, általános célú keresési módszerek statisztikai módszerek, amelyek a szöveget alig többnek tekintik, mint egy szóhalmazt. A nyelvi szintek összetett elemzésének segítségével azonban az értelmezhetetlen adatokat is sokszor lehet értelmezhető formába hozni. Az élőbeszéd (hangfelvételek vagy az élő közvetítések) szöveggé alakítása után az NLP által egy jól kezelhető, könnyen kereshető és elemezhető tartalom keletkezik.¹¹

Az NLP hasznos lehet a jogi területen is, például a jogi dokumentumok elemzésében és az ügyvédek munkájának támogatásában. A jogi szövegek természetes nyelven fogalmazznak meg feltételeket, amelyek leírják, hogy az általuk szabályozott szövegekörnyezetben mi megengedett, tiltott vagy kötelező. A különböző NLP-technikák támogatják a szabályok jogi dokumentumokból történő kinyerését.

¹¹ RACSKÓ Péter. Korszerű adatelemző algoritmusok alkalmazása a közigazgatásban. NKE Jegyzet, 2020. p. 110.

Egy ilyen kombinált megközelítés hatékony megoldást jelent a géppel olvasható szabályok jogi dokumentumokból való kivonására.¹² Ezen túlmenően sablonos dokumentumok korrekta, a megfelelő paragrafus-hivatkozásokat citáló összeállítását is hamarosan rájuk lehet bízni (pld. magánszemélyek ingatlan adásvételi szerződéseit).

3.2. Oktatás, ismeretszerzés

A technológia lehetővé teszi a gyors és pontos nyelvi fordítást. Ezáltal a kommunikáció hatékonyabbá válik a különböző nyelveken beszélő emberek között. Az online tartalom fordítása, az idegen nyelvű dokumentumok értelmezése és az idegen nyelvű tartalmakhoz való hozzáférés és a nyelvtanulás mind lehetséges alkalmazási területek. Segíthet a nyelvi akadályok leküzdésében olyan emberek számára is, akiknek különböző okokból nehézségeik vannak a nyelvek használatával. Ezekon felül képes arra, hogy azonosítsa a problémákat, amelyek a tanárok és diákok nyelvi akadályai miatt fellépnek.¹³

Az oktatásban, az oktatók munkaterhének enyhítésében az automatizált feladatok értékelésében és a tanulók segítésében is jelentős szerepe lehet a nyelvi feldolgozásnak. Alkalmas például óravázlatok, tesztek generálására, interaktív feladatokat képes javasolni, és egy adott célkorosztály számára megfogalmazni a tananyagot. Az NLP-technológiák kiemelkedő szerepet játszanak a tanulói visszajelzések szöveges formátumú elemzésében is.¹⁴ A Szegedi Tudományegyetem kutatásai szerint az NLP hatékony megközelítés az oktatási környezet javítására, amely a tanárok, diákok, szerzők és oktatók számára az íráshoz, elemzéshez és értékeléshez nyújt segítséget. A természetes nyelvi feldolgozás széles körben képes integrálni számos oktatási kontextust, például a kutatás, tudomány, nyelvészet, e-learning, értékelési rendszer.

3.3. Kereskedelem, üzleti élet

Az NLP segítségével automatikusan elemezhetjük a kérdőíveket és visszajelzéseket. Ez lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy kérdőívek nélkül, szöveges panaszokból is gyorsan megértsék a fogyasztói véleményeket, és reagáljanak rájuk. Az NLP képes hangulatelemzésre is, amiben az emberek attitűdjét, véleményét, érzelmeit és értékeléseit értékeli ki a rendszer. A hangulatelemzés egyfajta szövegosztályozás, amely természetes nyelvi feldolgozást foglal magában. A közösségi médiához való hozzáférés könnyűsége miatt ez a legbefolyásosabb és leghatékonyabb platform a felhasználók véleményének és érzéseinek megismeréséhez.

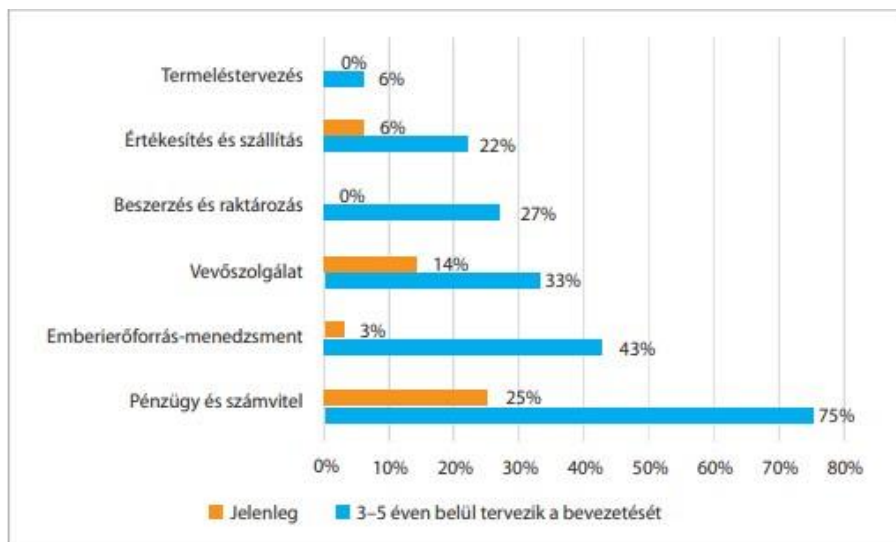
¹² BOTTYÁN Sándor: A mesterséges intelligencia alkalmazását támogató környezet szabályozása a büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle, 2020. p. 7.

¹³ SZTE TTIK Informatikai Intézet: Számítógépes Algoritmusok és Mesterséges Intelligencia Tanszék. Természetesnyelv-feldolgozás., 2023. <https://www.inf.u-szeged.hu/algmi/kutatas/nlp>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

¹⁴ SHAIK, Thanveer – TAO, Xiaohui – LI, Yan – DANN, Christopher – McDONALD, Jacquie – REDMOND, Petrea – GALLIGAN, Linda: A Review of the Trends and Challenges in Adopting Natural Language Processing Methods for Education Feedback Analysis. IEEE Access, 2022/10. pp. 56720–39. DOI: 10.1109/ACCESS.2022.3177752 (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)

A felhasználók közösségi médiából kinyert érzelmi állapota üzleti információkat és üzleti értéket tartalmaz az üzleti intelligencia szempontjából, ahol az ügyfelek többsége a közösségi médiában ír a termékkel vagy szolgáltatással kapcsolatos érzéseiről vagy elégedettségéről. A rendszer által feldolgozott adatok alapján kimutatható, hogy különbség mutatkozott az emberek érzelmei között abban a két esetben, amikor a felhasználók nyitottabbak elégedetlenségük vagy véleményük kifejezésére, amikor általánosságban beszélnek barátaikkal és követőikkel.¹⁵

A nyelvi feldolgozó rendszerek képesek az üzleti adatok elemzésére és az üzleti folyamatok automatizálására is, amelyek segíthetnek a vállalatoknak hatékonyabban működni. Segíthetnek a pénzügyi elemzésekben, a piaci trendek követésében és a pénzügyi tranzakciók értelmezésében. Az alábbi diagramon mutatkozik meg az, hogy a pénzügyi ágazatban a legnagyobb esély arra, hogy a közeljövőben bevezetésre kerül az NLP, mint technológia. (2. ábra) A rendszer képes elemezni a pénzügyi hangulatot, és információkat kinyerni a pénzügyi szöveges adatokból, automatizálni a kereskedési jelzéseket és kockázati riasztásokat generálni, valamint tájékoztatni a döntéshozatalt és a kockázatkezelést a pénzügyi ágazatban.¹⁶

2. ábra: Az NLP alkalmazási területei a jelenben és a közeljövőben¹⁷

¹⁵ KHAN, Shakir: Business Intelligence Aspect for Emotions and Sentiments Analysis. In: 2022 First International Conference on Electrical, Electronics, Information and Communication Technologies (ICEEICT), 2022. pp. 1-5. DOI: 10.1109/ICEEICT53079.2022.9768485 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

¹⁶ MOLNÁR Attila – SZAUTER Ferenc – WERSÉNYI György – KOVÁCS Dénes Máté: Az ipari tevékenység átalakulása, az RPA – Robotic process automation – és a fizikai robotizálás folyamatai és hatásai. In: BORBÉLY Katalin – FILEP Bálint (Szerk.): Közteherviselés a digitális jólétben. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. p. 339. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17634> (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

¹⁷ Uo.

3.4. Egészségügy, mentálhigiénia

Az NLP alkalmazható az egészségügyben is, például az orvosi jegyzetek automatikus értelmezésében, és a diagnózisok segítésében. Ez javíthatja az egészségügyi ellátás hatékonyságát és pontosságát, ezáltal hozzájárulhat az orvosoknak a betegségek korai felismeréséhez, továbbá segíthet a kutatóknak az egészségügyi adatok elemzésében.

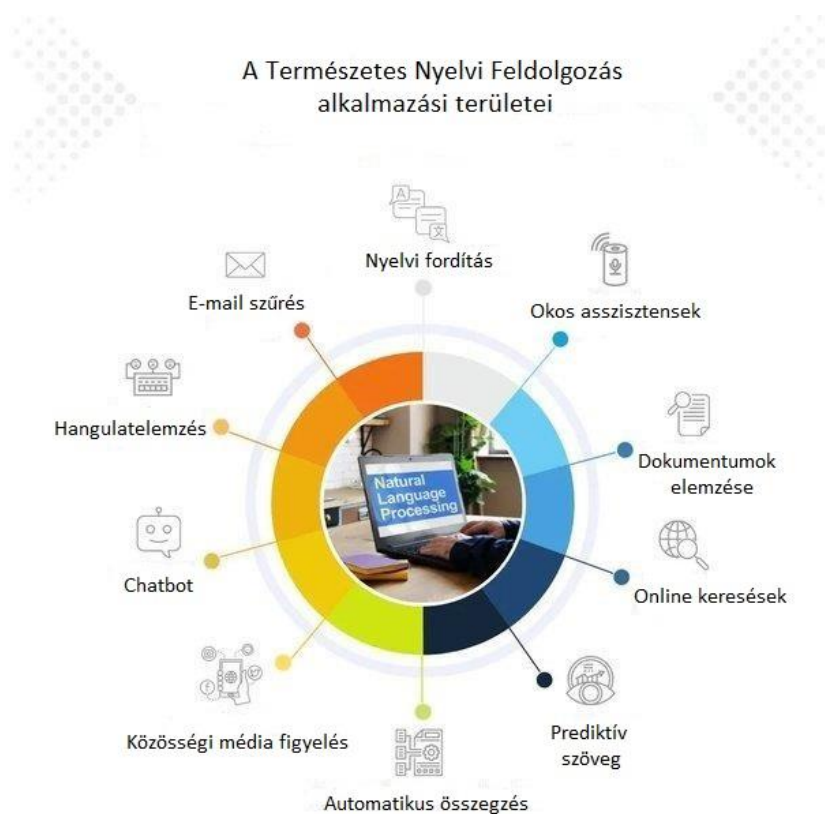
A technológia segítségével akár következtetéseket is levonhatunk emberek mentális állapotára abból, annak elemzésével, amit például a közösségi médiában írnak. A levont következtetések és a kielemezésük után az emberek releváns egészségügyi információkhoz juthatnak és további, személyre szabott kezeléseket kaphatnak.¹⁸

3.5. Közigazgatás

Az e-demokrácia, a közigazgatás és a polgárok közötti kommunikáció javítására szolgáló új technikák tervezése és fejlesztése a természetes nyelvi feldolgozás egyik fő alkalmazási területe. A globális e-demokrácia keretrendszerének elsődleges célja, hogy segítse a polgárokat az információkhoz könnyedén, intuitív módon hozzáférni.¹⁹ Az NLP hasznos lehet a hatékonyabb tartalomgyártásban, akár egy-egy adott célközönségeknek szóló interpretációs cikkek írásában. Például fiatalok számára egy-egy őket érintő veszélyforrás körüli kampányhoz vagy egy jogszabály indoklásához, hogy betartsák. Használható ezen felül a tartalom automatikus kategorizálásában és a médiaelemzésben is. Sokrétűségét az alábbi (3. ábra) ábra mutatja be.

¹⁸ CALVO, Rafael A. – MILNE, David N. M. –HUSSAIN, Sazzad – CHRISTENSEN, Helen: Natural Language Processing in Mental Health Applications Using Non-Clinical Texts. Natural Language Engineering, 2017/5. pp. 649-685. DOI: 10.1017/S1351324916000383 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

¹⁹ TÓZSA Róbert et. al.: A jó önkormányzás technológiai háttere a digitális transzformáció korszakában., 2020. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/handle/20.500.12944/15931>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

3. ábra: A természetes nyelvi feldolgozás alkalmazási területei²⁰

3.6. Részkonklúzió

Ezek alapján látható, hogy az NLP-technológia rendkívül ígéretes lehetőségeket kínál. A lehetőségekkel mindig vissza lehet élni, ezért fontos, hogy szigorú etikai és biztonsági intézkedéseket alkalmazzunk. A technológia fejlődése során az etikai normák és jogi szabályozások is lépést kell, hogy tartsanak az új kihívásokkal annak érdekében, hogy minimalizáljuk a kockázatokat, és megvédjük az egyének és a társadalmak érdekeit.

4. Az NLP használatának biztonsági kockázatai és lehetőségei

Az NLP-technológiák használata számos védelmi kockázatot is magában hordoz. Mint minden jó dolgot, lehet ezt a technológiát is rossz szándékkal is használni, akár olyan módon, hogy jelentős anyagi vagy egyéb károkat okozzon.

²⁰ ALAM, Fahad: Applications of Natural Language Processing alapján saját szerkesztés. <https://datasciencedojo.com/blog/natural-language-processing-applications/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

A bűnözés mellett azonban a bűn üldözésére is használható, mivel alkalmazható bűnügyi forgatókönyv-elemzésre, különösen arra, hogy nagy mennyiségű strukturálatlan szöveges adatból skálázható és hatékony módon nyerjenek betekintést a bűncselekmények eseménysoraiba.²¹ Példáinkban igyekszünk mind a két oldalt megemlíteni.

4.1. Tartalomhamisítás

Hamisított tartalmak könnyen létrehozhatók, így ez az NLP-vel való visszaélés legkézenfekvőbb kockázata. Akár automatikusan cáfolhatóak segítségével egy-egy hírsatorna hírei, melyeket a rendszer az elvárt paraméterek szerint tagadhat különböző áltudományos forrásokra hivatkozva vagy létező személyek szájába adva a gép által megfogalmazott érveket. A természetes nyelvi feldolgozó rendszerek hamis vagy félrevezető információkat terjesztő képességére nagyon jó példa a 2016-os amerikai elnökválasztási kampány eredményeként szerzett nemzetközi népszerűség.

A közvélemény befolyásolása érdekében hamis vagy félrevezető információk terjesztésének gyakorlata, vagyis a dezinformáció az információs hadviselés egyik fő fegyvere,²² amely az NLP fényében egy folyamatosan erősödő kiberbiztonsági fenyegetést jelent. Az előző példa mellett, véleményünk szerint, egy ilyen rendszer alkalmas lehet a DDOS-hez²³ hasonló, de az információt relativizáló, információelárasztásos műveletre is. Egy ilyen támadás következtében például a keresőprogramok (átmenetileg) a generált álinformációt is válaszul adnák, ezáltal az olvasók képtelenek lennének egy ideig tájékozódni a sokféleképpen hamisított, ellentmondásos információban. Ez a közhangulat befolyásolása mellett az alacsonyabb szintű döntéshozatalnál is jelentős károkat okozhat, sőt egy hibrid katonai művelet részeként zavarkeltésre is bevethető.

4.2. Személyazonosság-lopás

Ezen a téren több szempontból is új dimenziókat nyit meg az NLP. Egyrészt a személyazonosság-bűncselekményeket és azok utóhatásait leíró adatokat, mint a sajtót és a rendészeti szervek beszámolóit is képes kezelni. Ezek a strukturálatlan adatforrások, így az NLP technológia jól fel tudja dolgozni őket, és belőlük számos hasznos információt képes automatikusan kivonni.

²¹ CZENCZER Orsolya – BOTTYÁN Sándor: Büntetés-végrehajtási algoritmusok: Tallózás a büntető igazságszolgáltatásban alkalmazott technikai novumok és fejlett technológiai megoldások tárházából a büntetés-végrehajtás vonatkozásában. Magyar Rendészet, 2021/3. pp. 15-28. DOI: 10.32577/mr.2021.3.1 (Letöltés ideje: 2023. 11. 21.)

²² IBRISHIMOVA, Marina Danchovsky – FUN LI, Kin: A Machine Learning Approach to Fake News Detection Using Knowledge Verification and Natural Language Processing. In: BAROLLI, Leonard – NISHINO, Hiroaki – MIWA, Hiroyoshi (Szerk.): Advances in Intelligent Networking and Collaborative Systems. Advances in Intelligent Systems and Computing. Springer International Publishing, 2020. pp. 223-234. DOI: 10.1007/978-3-030-29035-1_22 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

²³ DDOS: Distributed Denial-of-Service szó szerint „elosztott szolgáltatásmegtagadással járó támadás”, de a pontatlan angol szó helyett helyesebb lenne „szétosztott forrásból támadó túlterhelés”-nek hívni.

Az ilyen adatbányászaton túl, segítségével akár valaki stílusa is hamisítható (jellegzetes szavajárását, mondat-használatát stb.).

Védelmi oldalról viszont a technika képes a tolvajok és csalók által személyazonosság-lopás elkövetésére használt viselkedési minták és erőforrások statisztikai elemzésére. Segítségével azonosítani lehet a személyazonosság-bűncselekményekhez gyakran kapcsolódó identitás-attribútumokat és a tolvajok személyazonossággal kapcsolatos bűncselekmények elkövetéséhez felhasznált erőforrásokat, valamint a bűnözői magatartás időbeli mintáit.²⁴

4.3. A rendszerek biztonsági rései

Egyrészt Az NLP alkalmas arra, hogy meglévő rendszerek programkódjában keressen részeket, másrészt maguknak az NLP-rendszereknek a tervezése vagy tanítása folyamata során is keletkezhetnek olyan biztonsági rések, amelyeket a kiberbűnözők kiaknáznak.

Az első esettel kapcsolatban tisztázni kell, hogy eddig ugyan az NLP természetes nyelvi képességein volt a hangsúly, de mint említettük, hogy a technológia különösen hatékony a sokkal kötöttebb programkódok terén. Ezt a képességét úgy is ki lehet kiaknázni, hogy programkódokban vagy az úgynevezett sérülékenységi adatbázisok²⁵ alapján olyan mintázatokat kerestünk vele, amelyek a már megtaláltakhoz hasonló biztonsági résekre hasonlítanak.²⁶ Ezt a kereső módszert egyaránt használja a fejlesztés és a kibervédelem a javítások érdekében, de nem kizárt, hogy a támadó előbb talál meg egy még ki nem javított hibát ezzel a módszerrel. A helyzetet nehezíti, hogy egy olyan rendszerben, ahol sok mindent telepítettek és állítottak be, ezen beállítások egymásra hatása is létrehozhat új sérülékenységet. Tehát bonyolult rendszerek esetében egyedi részek is adódhatnak, amelyeket lokális vizsgálat tárhat csak fel. Az ilyen célú mélytanulási modellek akár a 95%-osan pontos eredményt érnek már el. Ezen túlmenően lehetőség van arra is, hogy előre jelezzük, melyik sebezhetőségi osztályba tartozik egy adott forráskód.²⁷

²⁴ ZAEEM, Razieh Nokhbeh – MANOHARAN, Monisha – YANG, Yongpeng – BARBER, K. Suzanne: Modeling and analysis of identity threat behaviors through text mining of identity theft stories. *Computers & Security*, 2016/1. pp. 50-63. DOI: 10.1016/j.cose.2016.11.002 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

²⁵ Olyan gyűjtemények, melyek a szoftverek vagy rendszerek megtalált sérülékenységeit és azok javíthatóságát hivatottak kezelni.

²⁶ FEHÉR András Tibor: Mesterséges intelligencia a kibervédelemben. In: SZELEI Ildikó (Szerk.): *A hadtudomány aktuális kérdései napjainkban*. II. kötet, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. p. 130. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17628> (Letöltés ideje: 2022. 12. 07.)

²⁷ MOLNÁR, Anna – JAKUSNÉ HARNOS, Éva – Szent-Varga, Mónika: *Security, Resilience and Sustainability of the European Union*. Ludovika könyvek, 2023. <https://webshop.ludovika.hu/termek/konyvek/tarsadalomtudomany/security-resilience-and-sustainability-of-the-european-union/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

Mint említettük, az NLP-rendszerek maguk is sebezhetőek lehetnek a kiberbűnözők támadásaival szemben, ahogy minden szoftver. Elsősorban a tanításra szánt adatok manipulálásával, adatmérgezéssel lehet hibás válaszokat generáltatni egy ilyen rendszerrel,²⁸ ami például egy tőzsdeelemző szolgáltatás vagy döntéstámogatás esetében a támadónak komoly előnyöket biztosíthat. Sőt, maguk a tanulási metódusok, egy meghamisított tanulóalgoritmus is lehet tudatos és tendenciózus hibát létrehozó támadás, de véletlen tervezési vagy kódolási hiba is okozhat hasonló problémát.

4.4. A pszichológiai manipuláció nyelvi oldala (social engineering)

Az eddigiek alapján szinte kézenfekvő, milyen jól használható az NLP, és annak udvarias, humoros, kedves fogalmazási képessége social engineering²⁹ támadásokhoz. Ha ilyen rendszerek által támogatott Office-modulok képesek e-mailek automatikus megválaszolására (amint azt fentebb említettük), akkor ezáltal automatizálható a bizalom kialakítása egy többszörös levélváltáson keresztül. Mivel a megtámadott nem jön rá, hogy egy robottal levelezik, és személyre szóló, nem sablonos válaszokat kap, fel lehet építeni úgy a támadást, hogy az eleve egy harmadik-negyedik levél során kérjen csak személyes adatot. A rendszer társalgási képessége felhasználható arra is, hogy elhitesse az áldozattal, hogy egy olyan személlyel társalog, aki megbízható: egy távolabbi kolléga vagy régebből ismert ismerős. A támadó automatizálhatja az ehhez szükséges felderítést is, és egy közösségi oldalon talált olyan ismerős nevében hozhatja létre az első levelet, akivel nincs sok kommunikáció (tehát vélhetően nem élénk az élő kapcsolat). Ebben a levélben utalhat mondjuk a közös általános iskolára. Ezt eddig is alkalmazhatták a támadók, de csak személyes, humánerővel végzett felderítés és megkeresés során. Ez NLP-vel automatizálva nyilván hatékonyabb.

A védelmi oldal is jól felhasználhatja a természetes nyelvi feldolgozást használó megoldásokat a social engineering támadások felismerésére. Ezek a módszerek alkalmazhatók offline szövegekben vagy online környezetekben, és megjelölik a beszélgetést social engineering támadásként, vagy épp biztonságos szöveggént. Ahhoz, hogy megállapíthassák, hogy gép írta-e a szöveget, elsősorban olyan stílusbeli vagy nyelvtani fordulatokat keresnek, melyeket a gépi fogalmazás előszeretettel alkalmaz.

²⁸ FEHÉR András Tibor – NÉGYESI Imre: A mesterséges intelligencia alapú kibertámadások lehetőségei. *Studia Mundi – Economica* 2021/5. pp. 25-34. DOI: 10.18531/Studia.Mundi.2021.08.05.25-34 (Letöltés ideje: 2022. 12. 07.)

²⁹ „*A social engineering alapvetően annak művészete és tudománya, hogy az embereket rávegyük, hogy teljesítsék kívánságainkat.*” Lásd: PAPAŽOV, Yavor: *Social Engineering*. NATO Science & Technology Organization, 2017. <https://www.scribd.com/document/504374391/EN-IST-143-08> (Letöltés ideje: 2023. 11. 20.)

Ezek alapján a védelemre fejlesztett MI képes lehet a lehetséges támadások osztályozására is. Ehhez az ilyen rendszerek az eredményeket egy valós és egy félszintetikus adatkészlet segítségével értékelik ki, nagyon nagy pontosságú eredményekkel, mindkét adatkészletben alternatív osztályozási módszereket alkalmazva az összehasonlításhoz.³⁰

4.5. Az NLP biztonságos használatának alap-követelményei: adatvédelem és elfogultságmentesség

Az NLP-rendszerek szabályozási problémáinak számos sajátossága közül itt csak a legfontosabbakat emeljük ki. Először is, kezelni szükséges azt a helyzetet, hogy ezek a rendszerek természetüknél fogva hozzá kell, hogy férjenek érzékeny személyes adatokhoz. Viszont, ha ez sikerül, akkor más szempontból épp az NLP segíthet abban, hogy illetéktelen személyek ne láthassanak bizonyos információkat. Fontos említeni továbbá azt a problémát is, hogy minden MI, így ez is, a működési elvei miatt elfogult, hajlamos a diszkriminációra.

Az első probléma kezelése már elvi szinten is rendkívül nehéz. Ugyanis mindig is fontos volt az információ, ám napjainkra egy meghatározó hatalmi tényezővé nőtte ki magát. Általa a digitális térben a különböző virtuális (a fizikai tértől független) erőközpontok újszerű nyomás-gyakorlásra képesek.³¹ Ez egy olyan paradoxonhoz vezet, hogy a jobb MI érdekében minél több független adathalmaz összevonása szükséges minél nagyobb BigData halmazra – ám eközben, akinek az MI-rendszere kezeli ezt az összevont halmazt, az egyben birtokosa is ennek a sok hasznos adatnak, ami a függetlenséget csorbítja (sőt idővel függőséggé teheti). Tehát egyszerre lenne fontos, hogy élvezzük az ilyen NLP- és egyéb MI-rendszerek tudását, hatékonyságát, minden előnyét, valamint az is, hogy saját birtokunkban tartsuk és megvédjük ezeket az adatokat. Megfelelő adatvédelmi intézkedések híján néha inkább érdemes átmenetileg lemondani az említett előnyökről. Ez történt például idén tavasszal, amikor az olasz kormány a ChatGPT-t egy időre letiltotta,³² de a Samsung is tiltani kényszerült már dolgozóinak az ilyen lehetőséget.³³ Máskor a szabályozás kiforratlansága a szolgáltató részéről vezetett tiltáshoz, például a Google jó ideig nem tette elérhetővé új Bard nevű szolgálatát az EU-ban.³⁴

³⁰ LANSLEY, Merton – MOUTON, Francois – KAPETANAKIS, Stelios – POLATIDIS, Nikolaos: SEADer++: social engineering attack detection in online environments using machine learning. *Journal of Information and Telecommunication* 4, 2020/3. pp. 346-362. DOI: 10.1080/24751839.2020.1747001 (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)

³¹ FEHÉR András Tibor – NÉGYESI Imre: A digitális visszaélések katonai vonatkozásai és az orosz modell. *Honvédségi Szemle*, 2023/5. pp. 4-5. DOI: 10.35926/HSZ.2023.5.1 (Letöltés ideje: 2022. 12. 07.)

³² Ennek feloldásához az olaszok elérték, hogy OpenAI lehetővé tegye, hogy a felhasználók adataik törlését kérhessék a tanulási adathalmazból, sőt azok jövőbeni felhasználását letilthassák. DÖMÖTÖR Zsuzsa: Kivár a Google a Bard európai bevezetésével. HWSW. <https://www.hwsz.hu/hirek/66142/google-bard-europaiunio-gdpr-bevezetes.html>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 21.)

³³ HARANGI László: AI-botrány a Samsungnál: betiltották a ChatGPT-t és a generatív AI-t. IT café. 2023. https://itcafe.hu/hir/samsung_betiltotta_chatgpt_ai_botrany.html (Letöltés ideje: 2023. 11. 21.)

³⁴ DÖMÖTÖR i. m.

Ezekre a problémára, a paradoxon feloldására jelenthet megoldást a megfelelő EU-s szabályozás.³⁵ Ez négy biztonsági szintbe sorolja, és ennek megfelelően tiltja, regisztrációhoz köti vagy engedi a majd különböző célú fejlesztéseket. Ennek részletei számtalan kérdést vetnének fel, így sajnos ennek a dokumentumnak a vázlatos elemzése is túlmutat jelenlegi kereteinken.

Térjünk rá arra, hogy hogyan segíthet az NLP abban, hogy illetéktelen személyek ne láthassanak bizonyos információkat. Példaként hozhatjuk az adathomályosítási eljárások automatizálását. Ezzel a módszerrel az érzékeny adatokat tartalmazó scannelt dokumentumok esetében jól védhető a magánélethez való jog. Az érzékeny információk felismerését és elhomályosítás céljából történő kijelölését máig emberi szakértőkre kellett bízni. Az ilyen munka egyrészt unalmas, ám az óriási és exponenciálisan növekvő adatmennyiség túl is terheli a humánérőt, amely ráadásul általában jól képzett és bevizsgált személyekből áll. Az NLP által épp az ehhez hasonló monoton, de jól automatizálható munkák szempontjából hódít. Így ugyanis amellet, hogy lényegesen felgyorsíthatja a folyamatokat, lehetővé teszi a jobb humánereforrás-gazdálkodást, sőt emberi oldalról is jó, hiszen így az érdekesebb feladatok maradnak az emberekre.³⁶ Az ügyintézés küszöbön álló, ilyen jellegű automatizálása azonban emberi szempontból problémát is jelenthet, mivel sokan nem szokták meg a kreatív munkavégzést, megszokták, hogy „gépiesen” dolgoznak, és az ilyen munkavállaló számára a munkaerőpiac szűkülése várható.

Végül nem mehetünk el említés nélkül az MI-rendszerek egyik legnagyobb kihívása mellett: az NLP-rendszerek még talán könnyebben hajlamosak lehetnek diszkriminációra és elfogultságra, mint más MI-szolgáltatások. Számos közismert botrány³⁷ mutat rá, hogy bizonyos mértékű figyelem erre a problémára a fejlesztő cégeknek is érdekük. Am emellet fontos lenne a terület külső, objektív szabályozása is.³⁸

³⁵ Mellékleteivel együtt lenne fontos elemezni ezt a gyűjteményt. Európa Parlament és Tanács rendelete. A mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok (a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály) megállapításáról és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról., 2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206> (Letöltés ideje: 2023. 11. 03.)

³⁶ MARTINELLI, Fabio – Marulli, Fiammetta– Mercaldo, Francesco– Marrone, Stefano– Santone, Antonella: Enhanced Privacy and Data Protection using Natural Language Processing and Artificial Intelligence. In: 2020 International Joint Conference on Neural Networks (IJCNN), 2020. pp. 1-8. DOI: 10.1109/IJCNN48605.2020.9206801 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

³⁷ A legismertebb talán a „nácivá vált”MI esete, lásd: GRIFFIN, Andrew: Microsoft Has Apologised for Making a Robot That Promoted Genocide. The Independent, 2016. <https://www.independent.co.uk/tech/tay-tweets-microsoft-apologises-for-robot-s-racist-and-genocidal-tweets-a6955056.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 22.)

³⁸ MILLER, Katie: A Matter of Perspective: Discrimination, Bias, and Inequality in AI. Legal Regulations, Implications, and Issues Surrounding Digital Data, IGI Global, 2020. pp. 182-202. DOI: 10.4018/978-1-7998-3130-3.ch010 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

Az ilyen rendszerek tervezése során figyelembe kell venni, hogy a tanító adatok, algoritmusok, fejlesztő emberek (sőt fejlesztő team-ek) szintjein egyaránt létrejöhet az elfoglaltsági probléma.³⁹ Erre egyre több kiküszöbölési eljárásrend születik,⁴⁰ de a tökéletes megoldás esélyét a szakember sem igazolja.

5. Összegzés és következtetések

Fontos felismerni és kezelni a védelmi kockázatokat, hogy biztonságosan és hatékonyan használhassuk az újabb és újabb a technológiákat. Ehhez szeretnénk hozzájárulni azzal, hogy röviden áttekintettük a natural language processing, azaz az NLP-technológia lehetőségeit, felhasználását a különböző ágazatokban, valamint a felhasználással járó veszélyeket, biztonsági kockázatokat és a technikai kihívásokat. A természetes nyelvi feldolgozás sok további izgalmas lehetőséget is kínál a kommunikáció, az információfeldolgozás és az ember-gép interakció terén. Bátorítunk mindenkit, hogy kezdje el használni a különböző nyilvános NLP-rendszereket, ismerje meg a hatékony prompt-készítés trükkjeit, hiszen nagyon valószínű, hogy előbb vagy utóbb úgyis rákényszerül erre. A 90-es években a gépirási tudás elmaradt azok tudásához képest, akik számítógépen tudták feldolgozni az adatokat – hasonló változás várható most is.

Talán az itt leírtak is elegendőek ahhoz, hogy körvonalazódjon a Tisztelt Olvasóban, hogy ebben a fejlődési folyamatban milyen fontos körülményeket használunk ezeket a lehetőségeket. A társadalmi és gazdasági előnyök elérése általuk újszerű kockázatokkal jár. A védelmi felhasználást hátráltatja, hogy egyedi, offline rendszereket kell majd kialakítani és betanítani. Hiába kerül beszerzésre egy dokumentumelemző NLP-keretrendszer például bevándorlási kérelmek hitelességének vizsgálatára, ha a betanításhoz humán erővel kell létrehozni jelentős méretű tanító adathalmazt, majd elvégezni betanítást. Amikor ez elkészül, akkor óriási segítséget nyújt majd, de az eleve leterhelt védelmi szférában nehéz lesz átcsoportosítani az ilyen jellegű feladatokra a szakállományt.

De ez a jövő, ezért kell elkezdenie mindenkinek az önképzést a nyílt szolgáltatásokon. Mert az igaz, hogy a tárgyalt technológiák szabályozása sokkal nehezebb, mint a hagyományos rendszereké, és biztonságos használata újszerű kihívásokat rejt, de saját, hibás használatunkat ezen a téren sem mindig foghatjuk majd a szolgáltatóra vagy a gyártókra. Kénytelenek leszünk megtanulni nem csupán a helyes és hatékony prompt-írás művészetét, hanem a fentebb említett veszélyhelyzetekre (pld. okos-spamekre) való helyes reakciókat is. Végül, hogy ne valami ijesztő és negatív gondolattal zárjuk tanulmányunkat, gondoljuk át: talán emberi szempontból is előnyös lehet a várható folyamat. Hiszen, ha a helyes promptolás képességgé válik, ezáltal talán megtanulunk embertársaink felé is precízebben fogalmazni.

³⁹ FEHÉR András Tibor: A mesterségesintelligencia-alapú hidegháború etikai háttere. In: KOVÁCS Zoltán (Szerk.): A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2023. pp. 355-392. <https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/8690/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 20.)

⁴⁰ Részletesebben lásd pld.: TARISAYI, Kudzayi S: Strategic Leadership for Responsible Artificial Intelligence Adoption in Higher Education. CTE Workshop Proceedings, 2023. DOI: 10.55056/cte.616. (Letöltés ideje: 2023. 11. 25.)

Pontosabb, ezáltal hatékonyabb parancsokat adhatnak ki a vezetők, kevesebb félreértés és konfliktus keletkezik a munkahelyeken és a magánéletben. Így nem csupán hatékonyabbá és kevésbé unalmassá varázsolja majd munkánkat az MI, és ezáltal munkakedvünkre és emberi kapcsolatainkra is jó hatással lehet.

Felhasznált irodalom:

- ALAM, Fahad: Applications of Natural Language Processing alapján saját szerkesztés. <https://datasciencedojo.com/blog/natural-language-processing-applications/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- BOTTYÁN Sándor: A mesterséges intelligencia alkalmazását támogató környezet szabályozása a büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle, 2020.
- CALVO, Rafael A. – MILNE, David N. M. –HUSSAIN, Sazzad – CHRISTENSEN, Helen: Natural Language Processing in Mental Health Applications Using Non-Clinical Texts. Natural Language Engineering, 2017/5. pp. 649-685. DOI: 10.1017/S1351324916000383 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- CHOWDHARY, K. R.: Natural Language Processing. In: Chowdhary, K. R. (Szerk.): Fundamentals of Artificial Intelligence. pp. 603-649. Springer India, New Delhi, 2020. DOI: 10.1007/978-81-322-3972-7_19 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- CZENCZER Orsolya – BOTTYÁN Sándor: Büntetés-végrehajtási algoritmusok: Tallózás a büntető igazságszolgáltatásban alkalmazott technikai novumok és fejlett technológiai megoldások tárházából a büntetés-végrehajtás vonatkozásában. Magyar Rendészet, 2021/3. pp. 15-28. DOI: 10.32577/mr.2021.3.1 (Letöltés ideje: 2023. 11. 21.)
- DÖMÖTÖR Zsuzsa: Kivár a Google a Bard európai bevezetésével. HWSW. <https://www.hsw.hu/hirek/66142/google-bard-europaiunio-gdpr-bevezetes.html>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 21.)
- Európa Parlament és Tanács rendelete. A mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok (a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály) megállapításáról és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról., 2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206> (Letöltés ideje: 2023. 11. 03.)
- FEHÉR András Tibor – NÉGYESI Imre: A digitális visszaélések katonai vonatkozásai és az orosz modell. Honvédségi Szemle, 2023/5. pp. 3-15. DOI: 10.35926/HSZ.2023.5.1 (Letöltés ideje: 2022. 12. 07.)
- FEHÉR András Tibor – NÉGYESI Imre: A mesterséges intelligencia alapú kibertámadások lehetőségei. Studia Mundi – Economica 2021/5. pp. 25-34. DOI: 10.18531/Studia.Mundi.2021.08.05.25-34 (Letöltés ideje: 2022. 12. 07.)

- FEHÉR András Tibor: A mesterségesintelligencia-alapú hidegháború etikai háttere. In: KOVÁCS Zoltán (Szerk.): A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2023. pp. 355-392. <https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/8690/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 20.)
- FEHÉR András Tibor: Mesterséges intelligencia a kibervédelemben. In: SZELEI Ildikó (Szerk.): A hadtudomány aktuális kérdései napjainkban. II. kötet, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. <https://tudasportal.unike.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17628> (Letöltés ideje: 2022. 12. 07.)
- GRIFFIN, Andrew: Microsoft Has Apologised for Making a Robot That Promoted Genocide. The Independent, 2016. <https://www.independent.co.uk/tech/tay-tweets-microsoft-apologises-for-robot-s-racist-and-genocidal-tweets-a6955056.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 22.)
- HARANGI László: AI-botrány a Samsungnál: betiltották a ChatGPT-t és a generatív AI-t. IT café. 2023. https://itcafe.hu/hir/samsung_betiltotta_chatgpt_ai_botrany.html (Letöltés ideje: 2023. 11. 21.)
- IBRISHIMOVA, Marina Danchovsky – FUN LI, Kin: A Machine Learning Approach to Fake News Detection Using Knowledge Verification and Natural Language Processing. In: BAROLLI, Leonard – NISHINO, Hiroaki – MIWA, Hiroyoshi (Szerk.): Advances in Intelligent Networking and Collaborative Systems. Advances in Intelligent Systems and Computing. Springer International Publishing, 2020. pp. 223-234. DOI: 10.1007/978-3-030-29035-1_22 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- KHAN, Shakir: Business Intelligence Aspect for Emotions and Sentiments Analysis. In: 2022 First International Conference on Electrical, Electronics, Information and Communication Technologies (ICEEICT), 2022. pp. 1-5. DOI: 10.1109/ICEEICT53079.2022.9768485 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- KUMAR, Gautam: Role of Tokenization in NLP. Medium (blog), 2023. <https://kmr-gautam2893.medium.com/role-of-tokenization-in-nlp-18057618a102> (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)
- LANSLEY, Merton – MOUTON, Francois – KAPETANAKIS, Stelios – POLATIDIS, Nikolaos: SEADer++: social engineering attack detection in online environments using machine learning. Journal of Information and Telecommunication 4, 2020/3. pp. 346-362. DOI: 10.1080/24751839.2020.1747001 (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)
- MARTINELLI, Fabio – Marulli, Fiammetta– Mercaldo, Francesco– Marrone, Stefano– Santone, Antonella: Enhanced Privacy and Data Protection using Natural Language Processing and Artificial Intelligence. In: 2020 International Joint Conference on Neural Networks (IJCNN), 2020. pp. 1-8. DOI: 10.1109/IJCNN48605.2020.9206801 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- Microsoft ügyfélszolgálat. A Microsoft 365 Copilot áttekintése. 2023. <https://learn.microsoft.com/hu-hu/microsoft-365-copilot/microsoft-365-copilot-overview> (Letöltés ideje: 2023. 11. 16.)

- MILLER, Katie: A Matter of Perspective: Discrimination, Bias, and Inequality in AI. Legal Regulations, Implications, and Issues Surrounding Digital Data, IGI Global, 2020. pp. 182-202. DOI: 10.4018/978-1-7998-3130-3.ch010 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- MOLNÁR Attila – SZAUTER Ferenc – WERSÉNYI György – KOVÁCS Dénes Máté: Az ipari tevékenység átalakulása, az RPA – Robotic process automation – és a fizikai robotizálás folyamatai és hatásai. In: BORBÉLY Katalin – FILEP Bálint (Szerk.): Közteherviselés a digitális jólétben. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17634> (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- MOLNÁR, Anna – JAKUSNÉ HARNOS, Éva – Szent-Varga, Mónika: Security, Resilience and Sustainability of the European Union. Ludovika könyvek, 2023. <https://webshop.ludovika.hu/termek/konyvek/tarsadalomtudomany/security-resilience-and-sustainability-of-the-european-union/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- PAPAŽOV, Yavor: Social Engineering. NATO Science & Technology Organization, 2017. <https://www.scribd.com/document/504374391/EN-IST-143-08> (Letöltés ideje: 2023. 11. 20.)
- RACSKÓ Péter. Korszerű adatelemző algoritmusok alkalmazása a közigazgatásban. NKE Jegyzet, 2020. p. 110.
- SAM: Software Automatic Mouth. <https://discordier.github.io/sam/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 15.)
- Scribd szótár: A Morfémák Típusai – PDF. <https://www.scribd.com/document/412352286/A-Morfemak-Tipusai>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)
- SHAIK, Thanveer – TAO, Xiaohui – LI, Yan – DANN, Christopher – MCDONALD, Jacquie – REDMOND, Petrea – GALLIGAN, Linda: A Review of the Trends and Challenges in Adopting Natural Language Processing Methods for Education Feedback Analysis. IEEE Access, 2022/10. pp. 56720–39. DOI: 10.1109/ACCESS.2022.3177752 (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)
- SZTE TTIK Informatikai Intézet: Számítógépes Algoritmusok és Mesterséges Intelligencia Tanszék. Természetesnyelv-feldolgozás., 2023. <https://www.inf.u-szeged.hu/algmi/kutatas/nlp>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- SZŰTS Zoltán – JINIL, Yoo: Big Data, Az Információs Társadalom Új Paradigmája. Információs Társadalom, 2016/1. pp. 8-28.
- TARISAYI, Kudzayi S: Strategic Leadership for Responsible Artificial Intelligence Adoption in Higher Education. CTE Workshop Proceedings, 2023. DOI: 10.55056/cte.616. (Letöltés ideje: 2023. 11. 25.)
- TÖRÖK Péter – NÉGYESI Imre: A short overview for the cognition of the Internet of Things (MTMT). AMERICAN JOURNAL OF RESEARCH EDUCATION AND DEVELOPMENT, 2017. pp. 4-15.

- TÓZSA Róbert et. al.: A jó önkormányzás technológiai háttere a digitális transzformáció korszakában. 2020. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/handle/20.500.12944/15931>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)
- VÁRADI Tamás – SIMON Eszter – SASS Bálint – GERŐCS Mátyás – MITTELHOLTZ Iván – NOVÁK Attila – INDIG Balázs – PRÓSZÉKY Gábor – VINCZE Veronika: Az e-magyar digitális nyelvfeldolgozó rendszer. Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, Szeged, 2017. pp. 49–60. <http://real.mtak.hu/72361/>. (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)
- WIJERATNE, Yudhanjaya – DE SILVA, Nisansa – SHANMUGARASA, Yashothara: Natural Language Processing for Government: Problems and Potential. 2019. . https://www.researchgate.net/publication/333968711_Natural_Language_Processing_for_Government_Problems_and_Potential. (Letöltés ideje: 2023. 11. 24.)
- ZAEEM, Razieh Nokhbeh – MANOHARAN, Monisha – YANG, Yongpeng – BARBER, K. Suzanne: Modeling and analysis of identity threat behaviors through text mining of identity theft stories. *Computers & Security*, 2016/1. pp. 50-63. DOI: 10.1016/j.cose.2016.11.002 (Letöltés ideje: 2023. 11. 13.)

**ÁLLAMI HÁTTERŰ HACKERC SOPORTOK TAKTIKÁINAK,
TECHNIKÁINAK ÉS ELJÁRÁSAINAK ELEMZÉSE 2023 ESEMÉNYEI
ALAPJÁN**

Bevezetés

Az államilag támogatott hackercsoportokról általánosságban elmondható, hogy magasan képzettek, fejlett eszköztárral rendelkeznek, és egyaránt képesek hírszerző és destruktív kiberműveletek végrehajtására is. Motivációik és tevékenységük az őket támogató ország geopolitikai, gazdasági és egyéb törekvéseitől függően változhatnak. A kitűzött stratégiai célok elérése érdekében végzett tevékenységeiket hosszú előkészítési folyamat előzi meg, amely során szisztematikusan feltérképezik a megcélzott szervezet elektronikus információs rendszereit, és az összegyűjtött információk alapján határozzák meg a lehetséges támadási vektorokat és célpontokat.

Egy ilyen szofisztikált kibertámadásra sokkal nehezebb felkészülni, ha a feladat egy szervezet hálózati infrastruktúrájában található valamennyi rendszerelem védelme és a potenciális biztonsági rések kezelése. Annak érdekében, hogy az adott rendszerelemek elérjék a kívánt biztonsági szintet, szükséges a konfigurációs beállítások rendszeres felülvizsgálata és módosítása, más néven a hardeningje. A rendszeres sérülékenységvizsgálatok és az incidensmenedzsment-folyamat folyamatos fejlesztése is segítheti a felkészülést, azonban legtöbbször a felsorolt intézkedések együttesen sem bizonyulnak elegendőnek. A nemzetközi kibertér és a támadócsoportok tevékenységének folyamatos monitorozása, kiberfenyegetettségi trendelemzések feldolgozása és a megszerzett információ felhasználása is kritikus fontosságú lehet a rendszerekben tárolt adatok védelme során.

A kiberfenyegetések elemzésének háttéré

Az APT²-csoportok támadó műveletei legtöbbször hírszerzési célból, rejtett és obfuszkált³ módon kerülnek végrehajtásra. Egy jól felépített, a biztonsági szempontokat és a tárolt adatok védelmét előtérbe helyező elektronikus információs rendszer esetében azonban még ez a rejtett tevékenység is hagyhat digitális nyomokat. Ezen adatok monitorozása, feldolgozása és megosztása lehetővé teszi a kártékony tevékenység attributálását, ezáltal a támadók beazonosítását, továbbá – ami talán még fontosabb – az általuk használt támadási módszerek, úgynevezett TTP⁴-k, vagyis taktikák, technikák és eljárások megértését, ezáltal elősegíti a felkészülést a hasonló támadások megelőzésére és a rendszerek védelmének megerősítésére.

¹ ORCID: 0009-0003-7946-6312

² APT – Advanced Persistent Threat – Fejlett Folyamatos Fenyegetés

³ Az obfuszkálás egy kiberbiztonsági szakkifejezés a támadók által végzett tevékenység valódi jellemzőinek elfedését, megértésének megnehezítését célzó tevékenységre.

⁴ TTP – Tactics, Techniques and Procedures – Taktikák, Technikák és Eljárások

A taktikák azokat a magas szintű célokat foglalják magukban, amelyeket a kibertéri szereplő a támadás végrehajtása során elérni kíván. Ezek többek között lehetnek olyan tevékenységek is, mint a jogosulatlan hozzáférés megszerzése, érzékeny adatok kiszivároztatása, kritikus fontosságú szolgáltatások működésének akadályozása vagy a tartós hozzáférés kialakítása a célzott rendszerben egy későbbi hasznosítás érdekében. A technikák alatt a taktikai célok eléréséhez használt specifikus módszereket vagy mechanizmusokat értjük. Ezek már részletesebb információt képesek adni arról, hogyan kívánja elérni egy támadó a tevékenysége célját. A kezdeti hozzáférés megszerzése többek között megvalósulhat publikusan elérhető szolgáltatások sérülékenységeinek kihasználásán, bejelentkezési felületek brute-force⁵ típusú támadásán vagy adathalász e-mailek felhasználásán keresztül is. Az eljárások jelentik az előző folyamatok technikai megvalósíthatóság szintjéig részletezett lépéseit, amelyeket egy lehetséges támadó hajtana végre céljai elérése érdekében. Az eljárások magukban foglalhatják a felhasznált eszközöket, a végrehajtott műveletek sorrendjét és a támadás során végrehajtott konkrét parancsokat. A fent felsorolt folyamatos együttes elemzése segítheti a kiberbiztonsági szakembereket a kibertéri szereplők viselkedésének megértésében.

Egy, még be nem következett kiberbiztonsági incidens kapcsán az incidenskezelést végző szakértők gyakran csupán a támadás vagy kompromittáció indikátorait, vagyis a tradicionális IoC⁶-kat kísérlik meg azonosítani és detektálni, ezért érdemesnek tartom kiemelni a különbséget a két fogalom között. A legfontosabb különbség, hogy a TTP-k magasabb szintű jellemzői az offenzív műveleteknek és a támadócsoportok tevékenységének, ezáltal sokkal több információt és időt igényel az elemzési folyamat, mint az IoC-k esetében. Egy védelmi megoldás vagy rendszer sokkal hatékonyabb, ha a klasszikus IoC-k mellett TTP-alapú detektálásra is képes, hiszen így nem csak egyetlen konkrét támadó eszköz szignatúrájának, hanem valamennyi, hasonló módszer alapján működő eszköz használatának felismerésére is képessé válik.⁷

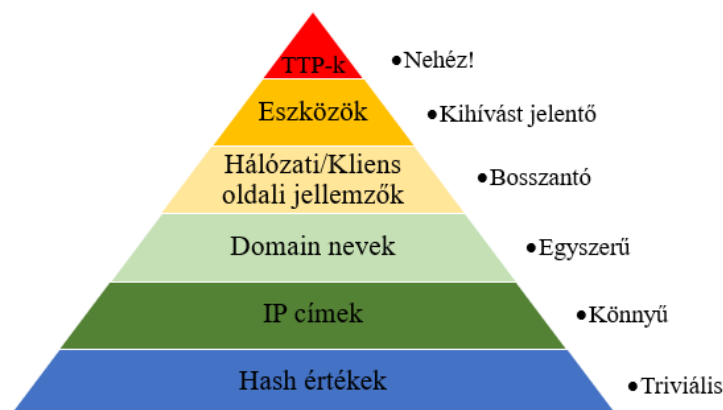
Az alábbi, már sokak által ismert „Pyramid of Pain”⁸, avagy „A fájdalom piramisa” elnevezésű ábra is egyértelműen szemlélteti, hogy egyes technikai jellemzőket felhasználó védelmi megoldások megkerülése mekkora kihívást jelenthet a hackercsoportok számára:

⁵ Bejelentkezési felületek esetén az egyik leggyakrabban alkalmazott támadási módszer, amely során egy felhasználóhoz tartozó érvényes jelszó megszerzését a támadó valamennyi lehetséges karakterkombináció automatizált végigpróbálásával kísérli meg elérni.

⁶ IoC – Indicator of Compromise – A kompromittáció indikátora

⁷ GUNDERT, Levi: Understand Your Attacker: A Practical Guide to Identifying TTPs With Threat Intelligence, Recorded Future White Paper, <https://go.recordedfuture.com/hubfs/white-papers/identifying-ttps.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 12. 03.)

⁸ BIANCO, D.:The pyramid of pain. Enterprise Detection & Response, 2013, <https://detect-respond.blogspot.com/2013/03/the-pyramid-of-pain.html> (Letöltés ideje: 2023.12.03.)

1. ábra: A fájdalom piramisa⁹

A támadócsoporthoz köthető TTP-k többféle forrásból is beszerezhetők. A leggyakrabban és a legszélesebb körben alkalmazott forrás a publikusan elérhető információ. Számos kiberbiztonsággal foglalkozó cég és gyártó nyilvánosan elérhető módon közléseket az általuk készített fenyegetés és károskodási jelentéseket, amelyek értékes információt tartalmazhatnak mindazok számára, akik szintén potenciális célpontjai lehetnek az adott hackercsoportnak, illetve a támadásban érintettekkel megegyező vagy azokhoz hasonló elektronikus információs rendszerekkel, szoftveres megoldásokkal rendelkeznek. A publikusan elérhető források mellett licenzalapú csatornák és megoldások is rendelkezésre állnak, amelyek az adott kiberbiztonsági cég által leggyakrabban a felügyelt rendszerekből begyűjtött és feldolgozott információkat tartalmazzák. Az említettek túl azonban talán a leginkább testre szabható, releváns és értékes információt biztosító forrás lehet a különböző megtévesztő technikák, például honeypot¹⁰ rendszerek használata. A honeypot rendszerek könnyű támadási célpontként, látszólag valós, az adott szervezethez köthető szolgáltatást imitálva igyekeznek a támadókat megtéveszteni, és tevékenységüket folyamatosan monitorozva lehetőséget adnak a támadók motivációinak és tevékenységének részletes elemzésére, kiértékelésére.¹¹

A kiberfenyegetések elemzésében jelentős segítséget nyújthat az elemzők számára a MITRE ATT&CK¹² keretrendszer ismerete és használata, ami iránymutatást ad a kibertéri szereplők tevékenységének leírásához és értékeléséhez. Ez a támadócsoporthoz által használt taktikák, technikák és eljárások részletes jellemzését, lehetséges védelmi intézkedési javaslatokat tartalmazó tudásbázis tükrözi a támadási életciklusok különböző fázisait és a felhasznált módszereket egyaránt.

⁹ BIANCO, D.:The pyramid of pain (i. m.) alapján saját szerkesztés

¹⁰ Csapdarendszerek, amelyek képesek egy potenciális támadó tevékenységének rögzítésére, monitorozására.

¹¹ ZIELINSKI, Daniel – KHOLIDY, Hisham: An Analysis of Honeypots and their Impact as a Cyber Deception Tactic. State University of New York (SUNY) Polytechnic Institute, Utica, NY USA, 2022. pp. 1-10. <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2301/2301.00045.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 12. 05.)

¹² MITRE ATT&CK – MITRE Adversarial Tactics, Techniques, and Common Knowledge

A hierarchikus keretrendszer 14 taktikát különböztet meg, amelyek a legmagasabb szintű elemei a tudásbázisnak, és valamennyi támadó kampány jellemzőit képesek lefedni.

2. ábra: Támadócsoportok által használt taktikák a MITRE ATT&CK keretrendszer szerint¹³

A keretrendszer által azonosított taktikák az alábbiak:

- felderítés – a célrendszer biztonsági réseinek, gyenge pontjainak azonosítása;
- támadó eszközök előkészítése, fejlesztése;
- kezdeti hozzáférés;
- kód futtatás;
- perzisztencia (a hálózatban történő tartós jelenlét) kialakítása;
- jogosultsági szint emelése;
- védelmi mechanizmusok megkerülése;
- hitelesítő adatok megszerzése;
- hálózat feltérképezése;
- oldalirányú mozgás – további jogosultságok megszerzése a hálózat további szegmenseiben, eszközein;
- információgyűjtés;
- C2¹⁴ kommunikáció kialakítása – külső, a támadó által irányított vezérlő szerverekkel;
- összegyűjtött információ hálózatból történő kijuttatása;
- rendszerre gyakorolt hatás – a támadás nyomainak eltüntetése, vagy a rendszer működését befolyásoló destruktív tevékenység végrehajtása.¹⁵

¹³ Forrás: What is the MITRE ATT&CK Framework?
<https://www.blackberry.com/us/en/solutions/endpoint-security/mitre-attack> (Letöltés ideje: 2023. 12. 04.)

¹⁴ C2 – Command and Control

¹⁵ <https://attack.mitre.org/> (Letöltés ideje: 2023.12.04.)

Egy tetszőleges szervezet elektronikus információs rendszereit célzó kibertámadás jellemzően a felsoroltak közül több elemet is lefed, de nem szükségszerűen az összes taktika követhető nyomon a hackersoportok tevékenységeinek elemzése során. A keretrendszer minden egyes taktikai elem vonatkozásában azonosítja az alkalmazható technikákat is, továbbá információt nyújt ezen technikák és eljárások által jelentett biztonsági kockázatok csökkentéséről és észlelési lehetőségeikről is.

A MITRE ATT&CK keretrendszert incidenskezelést, Threat Hunting¹⁶ vagy akár Red Teaming¹⁷ tevékenységet végző szakemberek is aktívan használják a jól felépített kategorizálási rendszere miatt egyfajta referenciaként, ha egy támadási folyamat különböző lépései által okozott biztonsági kockázat bemutatása, szemléltetése válik szükségessé. Biztonsági intézkedések, kontrollok adott elektronikus információs rendszerre történő bevezetése során is megfelelő támpontot adhat.

Bár a fent leírtak valóban hatékonyan segíthetik a biztonsági elemzők munkáját, a támadók – a hosszas előkészítésnek és eddig ismeretlen sérülékenységek vagy módszerek felhasználásának köszönhetően – továbbra is lépéselőnyben maradnak. Ennek egyik oka a kártékony tevékenységek detektálásának nehézsége. A CrowdStrike amerikai kiberbiztonsági cég 2022-re vonatkozó kiberfenyegetettségi jelentésében¹⁸ foglaltak szerint egy támadó átlagosan a kezdeti hozzáféréstől számítva 84 perc elteltével már további rendszerelemeket vesz célba a kompromittált rendszeren. A CrowdStrike által népszerűsített 1-10-60-as szabály alapján a kibervédelemmel foglalkozó szakértői csoportoknak a támadók által okozott károk minimalizálása érdekében már az első percben észlelniük kell a fenyegetést a rendszerben, legfeljebb tíz percen belül meg kell érteniük a káros tevékenység működését és 60 percen belül kezelniük kell az incidenst, ezáltal meggátolva a további kártékony tevékenységet az érintett rendszeren belül.

Az ukrán CERT¹⁹ egy 2023. júliusi jelentésében²⁰ szereplő információk alapján az UAC-0010, vagy más néven Gamaredon orosz háttérű APT-csoport által végzett támadások során a kezdeti hozzáférés megszerzését követő 30-50 percen belül megtörténik az értékes információt tartalmazó fájlok kiemelése a rendszerből. Ez alapján talán már az említett 1-10-60-as szabály is kezd iparági ajánlásból elavult biztonsági irányelvvé válni.

¹⁶ A „Threat hunting” egy proaktív folyamat, amely során az azt végző kiberbiztonsági szakértő káros vagy gyanús, a védelmi mechanizmusokat vélhetően megkerülő tevékenységek után kutat a hálózatban.

¹⁷ Kiberbiztonsági szakértők csoportja által végzett offenzív feladat, amelynek célja valós támadás szimulálásán keresztül minél magasabb szintű jogosultság megszerzése a hálózaton és ezáltal az elektronikus információs rendszer gyenge pontjainak azonosítása.

¹⁸ CrowdStrike 2023 Global Threat Report, <https://go.crowdstrike.com/rs/281-OBQ-266/images/CrowdStrike2023GlobalThreatReport.pdf> (Letöltés ideje: 2023.12. 04.)

¹⁹ CERT – Computer Emergency Response Team - Számítógép-biztonsági incidenskezelő csoport

²⁰ Information summary on the activities of the UAC-0010 group as of July 2023. <https://cert.gov.ua/article/5160737> (Letöltés ideje: 2023. 12. 04.)

Fenyegetettségi trendek 2023-ban

A világban zajló fegyveres konfliktusok kibertéri hatásai számos más, a konfliktusban közvetlenül nem érintett ország kormányzati, energia-, egészségügyi, oktatási, bank- és pénzügyi, illetve telekommunikációs szektorait is negatívan befolyásolhatják.

Egyre elterjedtebb az úgynevezett „Crime-as-a-Service” szolgáltatások kampányszerű felhasználása, amelynek keretében a dark weben meghirdetett szolgáltatások segítségével bizonyos összeg ellenében az abban érdekelt támadást hajthat végre célzott szolgáltatások vagy akár komplex IT-rendszerek ellen. A szolgáltatásnak több fajtája létezik, közülük is kiemelkedik a „DDoS²¹-as-a-Service”, vagyis az elosztott túlterheléses támadások szolgáltatásként történő biztosítása, valamint a „Ransomware-as-a-Service”, amely a zsarolóvírusokhoz történő hozzáférés lehetőségét biztosítja az ellenséges kibertéri szereplők számára. Többek között ezen szolgáltatások elterjedése is szerepet játszhatott a DDoS-támadások számában 2023 első félévére vonatkozóan mért 31%-os emelkedésben az előző évi adatokhoz képest, ahogy arról a Netscout amerikai székhelyű cég publikusan közzétett jelentésében²² beszámol.

A korábban már említett, CrowdStrike által kiadott, 2022-re vonatkozó kibernetikus fenyegetettségi jelentésben foglaltak szerint a támadók évről évre fokozatosan elfordulnak a malware-ek használatától a legitim szolgáltatások kártékony célú felhasználása felé. 2018-ban csupán a kártékony tevékenységek detektálásának 39%-át tette ki a legitim szolgáltatások gyanús használata, 2020-ban ez az arány már 51%, 2022-ben pedig már 71% volt.

Az APT-csoportok leggyakoribb támadási vektorai közé tartoznak az adathalász kísérletek, a pszichológiai megtévesztés²³ típusú támadási módszerek, az ellátási láncot célzó támadások, a kiszivárgott hitelesítési adatok felhasználása, valamint a publikusan elérhető szolgáltatások sérülékenységeinek, különösen az úgynevezett 0-day sérülékenységek²⁴ kihasználása.

Bár a hackercsoportok aktivitása folyamatosan változik, azonban a kibernetikus fenyegetettség-elemzést folytató cégek, szervezetek rendszeres időközönként kiadott jelentései alapján kijelenthető, hogy a Kína által támogatott csoportok bizonyulnak a legaktívabb szereplőnek a kibertérben, akiket rendszerint orosz, észak-koreai, iráni és pakisztáni kötődéssel rendelkező hackercsoportok követnek. A Trellix kaliforniai székhelyű cég 2023 júniusában kiadott jelentése alapján 2023 első negyedévében az államilag szponzorált csoportok által elkövetett kibertéri tevékenységek 79%-a Kínához volt köthető.²⁵

²¹ DDoS – Distributed Denial of Service

²² NETSCOUT DDoS Threat Intelligence Report, 2023, p. 3., https://www.netscout.com/threatreport/wp-content/uploads/2023/09/Threat_Report_1h2023.pdf (Letöltés ideje: 2023. 12. 05.)

²³ Social engineering

²⁴ Nem publikált, a gyártó által még nem javított támadásra felhasználható hardver vagy szoftverhiba.

²⁵ The Trellix CyberThreat Report, 2023, <https://www.trellix.com/advanced-research-center/threat-reports/jun-2023/> (Letöltés ideje: 2023. 12. 04.)

A továbbiakban a 2023-ban is aktív APT-csoportok egy-egy általuk végrehajtott nagyobb kampány során alkalmazott taktikai, technikai és eljárásai kerülnek részletesen kifejtésre.

Kínai háttérű támadócsoportok aktivitása az elmúlt évben

Mustang Panda

A Mustang Panda, TA416 vagy RedDelta néven azonosított hackercsoport 2014 óta folytat aktív támadó tevékenységet az Amerikai Egyesült Államok, Pakisztán, Vietnám és több európai ország kormányzati és civil szervezetei ellen.

Az elmúlt néhány évben az egyik legaktívabb kibertéri szereplővé vált csoport 2022 első felében, az orosz-ukrán háború kitörését követően több adathalász kampányt indított európai szervezetek ellen. Látszólag az Európai Unió és Ukrajna által kiadott hamis jelentések felhasználásával igyekezett a célzott felhasználókat rávenni a megtévesztő, káros kódot tartalmazó dokumentumok megnyitására. A MITRE ATT&CK tudásbázisban T1566 azonosítóval ellátott phishing, vagy más néven adathalászat a leggyakrabban felhasznált technika a kezdeti hozzáférés megszerzésére irányuló taktika arzenáljából.

2023 első félévében, a Check Point amerikai-izraeli cég elemzésében²⁶ foglaltak alapján az európai külügyminisztériumokat és nagykövetségeket célzó SmugX kampányuk során szintén hivatalosnak látszó, de hamisított, diplomáciai tartalmú dokumentumokat használtak fel a címzettek megtévesztése érdekében. Hasonló jellegű dokumentumok felhasználása visszatérő eleme a Mustang Panda csoport tevékenységének a kezdeti hozzáférés megszerzésének fázisában.

A felderítés taktikához kapcsolódó előkészítő tevékenységek során a Mustang Panda gyakran használja az úgynevezett „Pixel Tracking” technikát a megcélzott rendszerre és a felhasználók levelezéssel kapcsolatos szokásaira vonatkozó információk megszerzésére. A Pixel Tracking a *felderítés* taktikán belül több technikát, így az adathalászatot, valamint az áldozat rendszerével és a felhasználóval kapcsolatos információ gyűjtését magába foglaló módszer. A támadó egy külső weboldaltól elérhető, 1 pixel méretű, a felhasználó számára szinte észrevehetetlen képre mutató hivatkozást rejt az adathalász levél tartalmába. A levél megnyitásakor a kép automatikusan betöltésre kerül, így a felhasználó számítógépéről egy kérés kerül kiküldésre képet tároló, a támadó által felügyelt szerver felé. A kérés alapján a támadó következtetni tud többek között a felhasználó munkaidejére, valamint a használt munkaállomásról is információt szerezhet. Maga a módszer már régóta ismert, azonban szintén egy visszatérő elemként jelenik meg kínai hackercsoportok tevékenységében.

²⁶ Chinese Threat Actors Targeting Europe in SmugX Campaign, Check Point, 2023. 07. 03., <https://research.checkpoint.com/2023/chinese-threat-actors-targeting-europe-in-smugx-campaign/> (Letöltés ideje: 2023. 12. 06.)

A SmugX kampány neve a főként kínai háttérű APT-csoportok által széles körben használt PlugX malware egy újabb variánsának új célbejuttatási módszerére, az „HTML Smuggling” technika felhasználására utal. Az „HTML Smuggling” módszer alkalmazása során a támadó kártékony kódot képes elrejteni HTML formátumú dokumentumokban. A módszer használata más kibertéri szereplők által elkövetett kampányok során, például az orosz háttérű APT29 csoport tevékenységében is megfigyelhető. A MITRE ATT&CK keretrendszer a *védelmi mechanizmusok megkerüléséhez* sorolja a módszert az obfuszkált fájlok vagy információ felhasználására vonatkozó technikák egyik változataként.

A SmugX kampány során azonosított IoC-k között a *C2 kommunikáció* kialakítása során az elemzők kapcsolatot véltek felfedezni a kampányban felhasznált C2 szerver és egy korábbi, szintén a Mustang Panda által elkövetett támadás során használt C2 szerver között egy azonos tanúsítvány újbóli felhasználása által. Ez az információ megerősítette a támadás attributálását, miszerint a kampány a Mustang Panda hackercsoport tevékenységéhez köthető.

APT41

Az APT41, Winnti-csoport vagy Wicked Panda névvel azonosított, Kína által támogatott ellenséges kibertéri szereplő 2012 óta aktív. Tevékenységük széles skálán mozog, a videójátékok iparágától kezdve az egészségügyi és telekommunikációs rendszereken át a kritikus infrastruktúrákig számos szervezet és információs rendszer vonatkozásában attributáltak támadásokat a Winnti-csoporthoz.

A Symantec kiberbiztonsági cég által készített jelentésben²⁷ szereplő információk alapján, az általuk Redfly néven azonosított kínai háttérű hackercsoport megfigyelt jellemzői több esetben mutatnak egyezést az APT41 tevékenysége során tapasztaltakkal, feltételezhetően az APT41 egy alcsoportjaként tevékenykedik. A feltételezést megerősíti, hogy a Redfly csoport által felhasznált eszközök, malware minták és hálózati infrastruktúra is átfedést mutat a Winnti-csoport korábbi tevékenységeinek indikátoraival.

Az APT41 az általa végrehajtott kampányok során gyakran a Mustang Panda, és más kínai csoportokkal összefüggésben a PlugX malware egy módosított, moduláris verzióját, a ShadowPad elnevezésű malware-t használja fel.

A hivatkozott jelentésben szereplő információk szerint a kezdeti hozzáférést a támadók 2023 február végén szerezték meg, és közel 6 hónapon át végeztek információgyűjtést a rendszerben. A perzisztencia kialakítását egy rendszerindításkor automatikusan elinduló szolgáltatás létrehozásával érték el, amely saját tapasztalatok alapján talán az egyik leggyakrabban alkalmazott technika erre a célra.

²⁷ Redfly: Espionage Actors Continue to Target Critical Infrastructure, Threat Hunter Team, Symantec, 2023. 09. 12., <https://symantec-enterprise-blogs.security.com/blogs/threat-intelligence/critical-infrastructure-attacks> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)

A kampány során a detektálás elkerülése érdekében a támadók többek között úgynevezett „Living-off-the-Land”²⁸ technikákat alkalmaztak a rendszer beállításainak feltérképezésére, hozzáférések megszerzésére, jogosultságok kiterjesztésére, továbbá a rendszer által rögzített naplójegyzetek törlésére is.

Orosz háttérű támadócsoportok aktivitása az elmúlt évben

APT28

Az orosz katonai hírszerzéshez köthető APT28 – más néven Fancy Bear, Sofacy, vagy Sednit – hackercsoport 2004 óta aktív. Amerikai kormányzati és civil szervezeteken, valamint NATO rendszereken kívül főként a kelet-európai régióra fókuszálnak, a háború kitörése óta pedig egyértelműen Ukrajna számít a támadócsoport elsődleges célpontjának.

A csoport más ellenséges kibertéri szereplőkhöz hasonlóan visszatérő elemeket használ a támadások felépítése során. Gyakran phishing emailek formájában kísérik meg rávenni a megcélzott rendszer felhasználóit, hogy a szolgáltatás zavartalan működése érdekében látszólag Windows operációs rendszerhez köthető, valójában azonban kártékony kódot rejtő frissítőcsomagokat telepítsenek. E megtévesztő technika alkalmazásáról számol be a CERT-UA 2023. 04. 28-án²⁹ és 2023. 09. 04-én³⁰ közzétett jelentéseiben is. A korábbi kampány Ukrajna kormányzati rendszereit, a szeptemberi kampány pedig az ország kritikus energia infrastruktúráját célozta. A közel fél év különbséggel végrehajtott támadások kapcsán erős egyezések figyelhetők meg a MITRE ATT&CK keretrendszer által azonosított több taktika esetében is. A kezdeti hozzáférés megszerzése érdekében mindkét esetben adathalász levelek formájában, Windows frissítőcsomag telepítésére kísérik meg rávenni a felhasználót. Ez a módszer már korábbi, a hackercsoporthoz köthető támadási kísérletek során is megfigyelhető volt. A káros kódot a CVE-2023-38831³¹ azonosítóval ellátott, WinRAR-szoftvert érintő sérülékenységgel kihasználásával kísérelték meg futtatni a megcélzott rendszeren. A C2-kommunikáció kialakítása során is ugyanazon harmadik fél által biztosított szolgáltatások kerülnek felhasználásra, mégpedig a mocky.io, mockbin.org domain-eken elérhető API-k³², vagyis alkalmazásprogramozási interfészek tesztelésének lehetőségét biztosító webszolgáltatások. A szeptemberi kampány az említetteken kívül a szintén tesztelési célra létrehozott webhook.site domain-en elérhető szolgáltatást is felhasználja a C2-kommunikációban. Az APT28 mindkét kampány során a megcélzott operációs rendszer beépített, legitim szolgáltatásait használta fel a kártékony célú tevékenységének végrehajtására, a detektálás megnehezítése vagy elkerülése érdekében.

²⁸ Living-off-the-Land támadások: Bármely olyan támadó tevékenység, amely a célrendszeren található legitim eszközök vagy szolgáltatások kártékony célú felhasználásával kerül végrehajtásra.

²⁹ APT28 cyberattack: distribution of emails with "instructions" on "updating the operating system". <https://cert.gov.ua/article/4492467> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)

³⁰ APT28 cyberattack: msedge as a bootloader, TOR and mockbin.org/website.hook services as a control center. <https://cert.gov.ua/article/5702579> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)

³¹ <https://nvd.nist.gov/vuln/detail/CVE-2023-38831> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)

³² API – Application Programming Interface – Alkalmazásprogramozási felület

APT29

Az APT29 vagy Cozy Bear néven azonosított hackercsoport Oroszország Külföldi Hírszerző Szolgálatához, az SVR-hez³³ köthető és egyes források szerint már 2004 óta aktív. A csoport fejlett kiberkémkedési tevékenységet folytat, az utóbbi években főként NATO és európai országok, valamint kiemelten Ukrajna ellen.

Az APT29 kampányai során gyakran alkalmaz adathalász leveleket és megtévesztési technikákat, amelyeket az előzetesen elvégzett információszerzést követően személyre szabottan, kifejezetten a megcélzott személyek számára készít elő. Ez a módszer volt tapasztalható a Palo Alto amerikai cég kiberfenyegetések elemzésével foglalkozó csoportja által közzétett jelentésben³⁴ is, amely a Kijevben diplomáciai képviseletet ellátó személyeket célzó kampány technikai elemzését foglalja össze. Az APT29-csoport korábban megfigyelte, hogy ezen személyek milyen módon értékesítenek vagy vásárolnak gépjárműveket a diplomáciai képviselet ellátásának idejére, majd a megszerzett információk alapján BMW gyártmányú személygépjárművek értékesítéséről szóló hirdetéseket küldtek ki email-ben 22 ország kijevi nagykövetsége és hivatalai részére. A hirdetésekből szereplő képek megtekintésén keresztül HTML Smuggling technikával káros kódot tartalmazó fájl került letöltésre, a megcélzott rendszeren elérhető technikai és egyéb szenzitív információkat a támadók beépített parancsok és szolgáltatások felhasználásával szerezték meg.

A C2-kommunikáció kiépítéséhez a Dropbox és a Microsoft Graph API legitim felhőszolgáltatásokat használták fel a gyanús hálózati forgalom, és ezáltal a detektálás elkerülése érdekében. Az APT29-hackercsoport kampányai során a C2 kommunikációt gyakran jól ismert, megbízható szolgáltatások felhasználásával építi ki, a felsoroltakon kívül a Google Drive, GitHub, Notion API, Twitter, valamint a Microsoft OneDrive felhőszolgáltatások által biztosított funkciókat is aktívan kihasználta erre a célra az elmúlt néhány évben.

Következtetések

Az előző évek tapasztalataihoz hasonlóan 2023-ban is a Kína és Oroszország által támogatott kibertéri szereplők aktivitása volt a legjelentősebb hatással kormányzati, energia-, telekommunikációs és védelmi szektorok elektronikus információs rendszereinek működésére és biztonságára. Az APT-csoportok mellett egyre szignifikánsabb szerepet kapnak a hacktivisták közösségei is a nemzetközi kibertérben.

A 2023-ban észlelt és közzétett támadások elemzéseinek eredményei alapján az offenzív tevékenységet végző, közös érdekeltségű kibertéri szereplők együttműködése és információmegosztása folyamatos javulást mutat, kiemelten érzékelhető ennek jelentősége a kínai APT-csoportok által elkövetett támadások esetén.

³³ SVR – Sluzhba Vneshney Razvedki – Külföldi Hírszerző Szolgálat

³⁴ Diplomats Beware: Cloaked Ursa Phishing With a Twist,

<https://unit42.paloaltonetworks.com/cloaked-ursa-phishing/> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)

Az offenzív képességeket biztosító „Crime-as-a-Service” szolgáltatások igénybevétele inkább egyéni támadók vagy kisebb csoportok tevékenységében észlelhető. Az egyes hackercsoportok által alkalmazott technikák és eljárások átvétele, lemásolása hatékonyabbá és egyben nehezebben attributálhatóvá teszi a támadó műveleteket.

A mesterséges intelligencia és a nagy nyelvi modellek alkalmazásának elterjedése a 2023-ban elkövetett kibertámadások során még nem volt jellemző, illetve felhasználásuk egyelőre nem volt szignifikáns, azonban a jelenlegi trendek alapján továbbra is várható a gépi tanulás módszereinek alkalmazása az offenzív tevékenységekben is.

Az APT-csoport tevékenységét érintő publikus információ folyamatos monitorozása és feldolgozása továbbra is kritikus fontosságú, hiszen az idei események is megerősítik annak lehetőségét, hogy egy korábban elkövetett támadás során azonosított technikai jellemzők egy későbbi művelet során újra felhasználásra kerülnek. A TTP-alapú detektálási képességek kiépítése vagy megerősítése mellett az információbiztonsági auditok és sérülékenységvizsgálatok rendszeres végrehajtása, valamint a támadó tevékenységek szimulálása segíthetik a felkészülést egy esetleges kibertámadás észlelésére és kezelésére.

Felhasznált irodalom:

- ALSHAMRANI, Adel – MYNENI, Sowmya – CHOWDHARY, Ankur – HUANG, Dijiang: A survey of advanced persistent threats: Techniques, solutions, challenges and research opportunities, IEEE Communications Surveys and Tutorials, 2019/2. pp. 1852–1877.
- APT28 cyberattack: distribution of emails with "instructions" on "updating the operating system", <https://cert.gov.ua/article/4492467> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)
- APT28 cyberattack: msedge as a bootloader, TOR and mockbin.org/website.hook services as a control center, <https://cert.gov.ua/article/5702579> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)
- Chinese Threat Actors Targeting Europe in SmugX Campaign, Check Point, 2023. 07. 03., <https://research.checkpoint.com/2023/chinese-threat-actors-targeting-europe-in-smugx-campaign/> (Letöltés ideje: 2023. 12. 06.)
- CrowdStrike 2023 Global Threat Report, <https://go.crowdstrike.com/rs/281-OBQ-266/images/CrowdStrike2023GlobalThreatReport.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 12. 04)
- Diplomats Beware: Cloaked Ursa Phishing With a Twist, <https://unit42.paloaltonetworks.com/cloaked-ursa-phishing/> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)

- GUNDERT, Levi: Understand Your Attacker: A Practical Guide to Identifying TTPs With Threat Intelligence, Recorded Future White Paper, <https://go.recordedfuture.com/hubfs/white-papers/identifying-ttps.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 12. 03.)
- Information summary on the activities of the UAC-0010 group as of July 2023, <https://cert.gov.ua/article/5160737> (Letöltés ideje: 2023. 12. 04.)
- NETSCOUT DDoS Threat Intelligence Report, 2023, p. 3., https://www.netscout.com/threatreport/wp-content/uploads/2023/09/Threat_Report_1h2023.pdf (Letöltés ideje: 2023. 12. 05.)
- Redfly: Espionage Actors Continue to Target Critical Infrastructure, Threat Hunter Team, Symantec, 2023., <https://symantec-enterprise-blogs.security.com/blogs/threat-intelligence/critical-infrastructure-attacks> (Letöltés ideje: 2023. 12. 07.)
- The Trellix CyberThreat Report, 2023, <https://www.trellix.com/advanced-research-center/threat-reports/jun-2023/> (Letöltés ideje: 2023. 12. 04.)
- ZIELINSKI, Daniel – KHOLIDY, Hisham: An Analysis of Honeypots and their Impact as a Cyber Deception Tactic. State University of New York (SUNY) Polytechnic Institute, Utica, NY USA, 2022. pp. 1-10. <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2301/2301.00045.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 12. 05.)

DRÓNOKON ALKALMAZOTT OPTIKAI ÁRAMLÁS ALAPÚ LEGYEZÉSI SZÖGSEBESSÉGBECSLÉS ÉS HIBADETEKTÁLÁS

Rövidítések

OF	-	Optical Flow
FAST	-	Features from Accelerated Segment Test
SURF	-	Speeded-Up Robust Features
SIFT	-	Scale-Invariant Feature Transform
ORB	-	Oriented FAST and Rotated BRIEF
FPS	-	Frames Per Second
BRIEF	-	Binary Robust Independent Elementary Features
ROC	-	Receiver Operating Characteristic
FA	-	False Alarm
MD	-	Missed Detection
TP	-	True Positive
FP	-	False Positive
TN	-	True Negative
FN	-	False Negative
<i>Tol1</i>	-	Reziduál küszöbértéke
<i>Tol2</i>	-	Hibaszámláló küszöbértéke

Bevezetés

Napjainkban a drónok gyors elterjedése és méretnövekedése megköveteli a redundáns rendszerek használatát. A szögsebesség-szenzorok jelentős szerepet töltenek be a drónok irányításában, ezért meghibásodásuk gyors észlelése fontos feladat a személy- és vagyonbiztonság érdekében. A legtöbb drón különböző funkciók ellátása érdekében (pld. felvétel készítése, videószemüveg) fel van szerelve kamerával, amely célszerűvé teszi annak használatát a szenzorhibák detektálására.

A tanulmányban egy kutatást mutatunk be, amelynek célja volt egy hexakopterre erősített, gimballal stabilizált, lefelé néző kamera képe alapján becsülni a legyezési szögsebességet az optikai áramlás segítségével, majd ezen szögsebesség felhasználásával valós repülésben mért szögsebesség adatokon mesterségesen generált hibákat detektálni.

Ehhez először levezetésre kerülnek az egyenletek, amelyek a lyukkamera-modell segítségével kapcsolatot teremtenek az optikai áramlás és a légijárművünk sebességei között. Ezeket az egyenleteket korábban nem tömegközéppontba helyezték, előre, ferdén lefele néző kamerához vezették le merevszárnyas pilóta nélküli légijárművekre. Elsőként ezen egyenletek jelenlegi problémára történő aktualizálása, majd az optikai áramlás meghatározása kerül bemutatásra. Az optikai áramlás számításához az egymást követő képeken jellemzőpontokat (feature point) kell találnunk és összepárosítanunk, viszont mivel közelítő eljárásokat használunk, ezért fontos a hibás párosítások kiszűrése, amelyre szintén az optikai áramlást hívjuk segítségül. A meghatározott optikai áramlás és a levezetett egyenletek segítségével becsülhető a legyezési szögsebesség.

Ismertetésre kerülnek a vizsgált szenzorhibák, a hibadetekciós eljárások, annak hangolása és az alkalmazás eredményei. A valós repülési adatokon ezen hibák mesterségesen előállításra kerülnek. A detektáláshoz összehasonlításra kerül a kamerakép alapján számolt legyezési szögsebesség és a mért legyezési szögsebesség. Utóbbi két külön szenzor adatainak használatával, amelyből egy tartalmazza a generált hibákat.

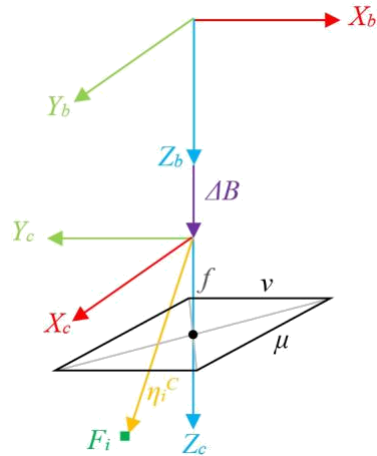
Végül bemutatásra kerül egy számlálót és határértékeket használó hibadetekciós eljárás, ahol minden időpillanatban kiértékelésre kerül az összehasonlítás, és ha ennek eredménye egy bizonyos határérték felett van, akkor egy számláló értékét növeljük, ha a határérték alatt van, akkor pedig csökkentjük egy előre meghatározott értékkel. A hibás szenzort a számláló egy bizonyos értéken való átlépése jelzi számunkra, és innentől kezdve a vizsgált szenzorunkat hibásnak tekintjük.

Optikai áramlás egyenletei a kamera koordináta-rendszerében

Ebben a fejezetben bemutatásra kerül a kapcsolat a kamera képe és a környezetben érzékelt jellemzőpontok között. Az itt ismertetett egyenleteket Joseph J. Kehoe és társai [1] cikkükben mutatták be, ahol az egyenletrendszer megoldásához különböző módszereket is leírtak. Ezt felhasználva [2] Kun Szabolcs és Bauer Péter bevezettek egy új kétlépéses lineáris megoldót, amellyel egy későbbi munkájukban [3] megmutatták, hogy a módszer alkalmas szenzorhiba detekcióra is. A kísérlet fő célja az volt, hogy megvizsgálja, ezen egyenletek alkalmazhatóak-e valós repülési adatok és valós kameraképek felhasználásával szögsebességszenzor hibadetekcióra.

Koordináta-rendszerek

Ahhoz, hogy megértsük, hogy a járművünk hogyan mozog a környezetünkben érzékelt jellemzőpontokhoz képest, először szükséges a koordináta-rendszerek meghatározása. A felhasznált koordináta-rendszereket az 1. ábra mutatja. Három fő koordináta-rendszert használunk:

1. ábra: Koordináta rendszerek
(saját szerkesztés)

Föld koordináta-rendszer (Earth): Más néven North-East-Down koordináta-rendszer. Ezen koordináta-rendszer a föld felszínének egy pontjához van kötve, amelynek x_e tengelye a geodetikus észak (N) felé mutat (a geodetikus észak az ellipszoid legészakibb pontja), y_e tengelye a geodetikus kelet (E) felé mutat, z_e tengelye pedig az érintősík merőlegese, a Föld belseje felé mutat (D).

Test koordináta-rendszer (Body): A test koordináta-rendszer a légi járművünk tömegközéppontjához (súlypont) van kötve, amelynek x_b tengelye a jármű orra felé néz, y_b tengelye a jármű jobb oldala felé, a z_b tengelye pedig lefelé mutat.

Kamera koordináta-rendszer (Camera): A kamerához kötött koordináta-rendszer. Ebben tudjuk értelmezni a kamera képe által szolgáltatott információkat, például ebben a rendszerben tudjuk számolni az optikai áramlást. Az x_c tengelye esetünkben a jármű jobb oldalának irányába mutat, y_c tengelye a jármű hátulja felé, z_c tengelye pedig lefelé mutat. Pozíciója a testrendszerben a ΔB vektorral van leírva, amely mutatja, hogy a kamera jó közelítéssel a súlypont alatt lefelé, függőlegesen helyezkedik el ($\Delta B = [0.0285 \quad -0.0115 \quad 0.175] [m]$).

Transzformációk

Mivel célunk, hogy a későbbiekben az egyenletek egyszerűbb formáját kapjuk, ennek okán a kamera koordináta-rendszerben írjuk fel az egyenleteinket.

Ehhez szükséges a testrendszerben értelmezett sebességvektorainak, szögsebességvektorainak, illetve a ΔB vektorának kamera koordináta-rendszerbe történő transzformálása. Ezt a két koordináta-rendszer között általánosan a Z-Y-X kötött forgatási sorrendű Euler szögekkel való transzformációval tudjuk megtenni. Euler szögeknek az azimut szöget (Ψ), bólintási szöget (Θ) és a bedöntési szöget (Φ) nevezzük. Ez három egymás utáni elforgatást jelent, amelynek sorrendje kötött.

Az első forgatás a z tengely körül történik az azimut szöggel, a második az y körül a bólintási szöggel, majd az utolsó forgatás x tengely körül a bedöntési szöggel a következők szerint:

$$T_{\Psi} = \begin{bmatrix} \cos(\Psi) & \sin(\Psi) & 0 \\ -\sin(\Psi) & \cos(\Psi) & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \quad T_{\Theta} = \begin{bmatrix} \cos(\Theta) & 0 & -\sin(\Theta) \\ 0 & 1 & 0 \\ \sin(\Theta) & 0 & \cos(\Theta) \end{bmatrix} \quad T_{\Phi} = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(\Phi) & \sin(\Phi) \\ 0 & -\sin(\Phi) & \cos(\Phi) \end{bmatrix}$$

A szögsebességeinket és sebességeinket a test koordináta-rendszerben mérjük. Ahhoz, hogy kamerarendszerbe áttranszformáljuk, először transzformálnunk kell a föld koordináta-rendszerbe, melyet az alábbi transzformációs mátrixszal tudunk megtenni:

$$T_{EB} = (T_{BE})^T = (T_{\Phi} T_{\Theta} T_{\Psi})^T$$

Ezután a Föld koordináta-rendszerből tudunk a kamerarendszerbe transzformálni. Mivel a használt kameránk egy gimballal stabilizált, folyamatosan függőlegesen lefelé néző kamera, így a Föld-kamera transzformáció során csak a Φ és Θ szögekkel szükséges transzformálnunk, hogy a Ψ elforgatás hatása megmaradjon. Mivel a kamerarendszerünk x_c tengelye a jármű jobb oldala felé néz, az y_c tengelye pedig hátrafelé, ez a Föld koordináta-rendszerhez képest egy z tengely körüli 90 fokos elforgatásnak felel meg. Így az Euler szögekkel való transzformáció után még szükséges a T_{90° rotációs mátrixal való szorzás is.

$$T_{90^\circ} = \begin{bmatrix} \cos(90^\circ) & \sin(90^\circ) & 0 \\ -\sin(90^\circ) & \cos(90^\circ) & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 \\ -1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

$$T_{CE} = T_{90^\circ} \cdot T_{\Psi}$$

Így az alábbi transzformációs mátrix adódik:

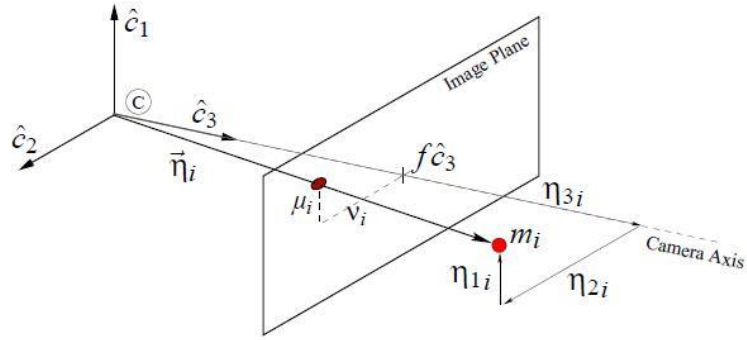
$$T_{CB} = T_{CE} * T_{EB}$$

A \underline{v}_b sebességvektor, a $\underline{\omega}_b$ szögsebességvektor és a ΔB pozíció vektor kamerarendszerbeli képe az alábbi módon számolhatóak:

$$\underline{v}_c = T_{CB} * \underline{v}_b, \quad \underline{\omega}_c = T_{CB} * \underline{\omega}_b, \quad \Delta C = T_{CB} * \Delta B$$

Lyukkamera-modell

Egy digitális kamera alapvető funkciója, hogy a háromdimenziós világunkról egy kétdimenziós képet csináljon. A legegyszerűbb kamera modell a lyukkamera (camera obscura). A lyukkamera-modell egy, a térben elhelyezkedő pont (későbbiekben jellemzőpont) koordinátái és a kamera képsíkjára vetített képe között határozza meg a matematikai összefüggést.

2. ábra: m pont leképezése a kamera képsíkjára [1]
(saját szerkesztés)

A kamera koordináta-rendszerének origója a kamera vetítési középpontjában van, azaz a fókuszpontban található. A kamera képsíkja merőleges a kamera optikai tengelyére. Az origó és a képsíkunk távolsága a fókusz távolság, a főtengely mentén mérve.[4]. A kamerarendszerben a jellemzőpontunk helyzetét az $(\eta_i = [\eta_{1i} \ \eta_{2i} \ \eta_{3i}]^T)$ vektor írja le. Ha ezt a pontot levetítjük a képsíkunkra, annak a vetületét a $(\mu_i \ \nu_i)$ koordináta páros fogja leírni. Ezt a leképezést az alábbi összefüggés írja le.[3]:

$$\mu_i = f \frac{\eta_{1i}}{\eta_{3i}} \quad (2.1)$$

$$\nu_i = f \frac{\eta_{2i}}{\eta_{3i}} \quad (2.2)$$

Képpont dinamikája

Maga az optikai áramlás a jellemzőpontnak a képsíkon értelmezett sebességeként értelmezhető. Tehát ha a korábbi lyukkamera-modell egyenletét idő szerint deriváljuk, azzal lényegében meghatározzuk az optikai áramlást. A deriválás elvégzése után:

$$\begin{bmatrix} \dot{\mu}_i \\ \dot{\nu}_i \end{bmatrix} = \frac{f}{\eta_{3i}^2} \begin{bmatrix} \eta_{3i} & 0 & -\eta_{1i} \\ 0 & \eta_{3i} & -\eta_{2i} \end{bmatrix} \dot{\eta}_i^C \quad (2.3)$$

egyenletrendszer adódik [1], ahol $(\dot{\mu}_i \ \dot{\nu}_i)$ koordináta páros írja le az optikai áramlást, η_i^C pedig a jellemzőpontunk sebessége a kamera koordináta-rendszerben kifejezve. A $(\dot{\mu}_i \ \dot{\nu}_i)$ koordináta páros értékei meghatározhatók a kamera által szolgáltatott képi adatokból, amennyiben két egymást követő képen követni tudjuk a jellemzőpontunkat. Ebben az esetben a képsíkon egyértelműen meghatározható a pozíciója, és numerikus algoritmusok segítségével jól becsülhető az optikai áramlás.

Az i -ik jellemzőpontunk sebessége meghatározható úgy, hogy a ΔC vektor és a η_i^C vektor összegének a sebességekkel és szögsebességekkel vett vektori szorzatát vesszük.[3]

$$\dot{\eta}_i^C = \left[-I_3 \mid [\Delta^C \times] + [\eta_i^C \times] \right] \begin{bmatrix} V^C \\ \omega^C \end{bmatrix} \quad (2.4)$$

A negatív előjelű 3×3 -as egységmátrix ($-I_3$) abból adódik, hogy amilyen irányba mozognak a kamerával, minden jellemzőpont azzal ellentétes irányba fog mozogni a kamera képsíkján. Tehát például, amikor a drónunkkal jobbra forgunk, akkor a jellemzőpontjaink balra fognak mozogni.

Egyenletek

Ha a 2.4 egyenletet behelyettesítjük a 2.3 egyenletbe, és kifejtjük, akkor az alábbi egyenletrendszert kapjuk:

$$\begin{aligned} \dot{\mu}_i &= \frac{\eta_{2i} f r^C}{\eta_{3i}} - \frac{f u^C}{\eta_{3i}} - f q^C + \frac{\eta_{1i} f w^C}{\eta_{3i}^2} - \frac{f q^C z^C}{\eta_{3i}} + \frac{f r^C y^C}{\eta_{3i}} - \frac{\eta_{1i}^2 f q^C}{\eta_{3i}^2} + \frac{\eta_{1i} \eta_{2i} f p^C}{\eta_{3i}^2} \\ &+ \frac{\eta_{1i} f p^C y^C}{\eta_{3i}^2} - \frac{\eta_{1i} f q^C x^C}{\eta_{3i}^2} \\ \dot{\nu}_i &= f p^C - \frac{f v^C}{\eta_{3i}} - \frac{\eta_{1i} f r^C}{\eta_{3i}} + \frac{\eta_{2i} f w^C}{\eta_{3i}^2} + \frac{f p^C z^C}{\eta_{3i}} - \frac{f r^C x^C}{\eta_{3i}} + \frac{\eta_{2i}^2 f p^C}{\eta_{3i}^2} - \frac{\eta_{1i} \eta_{2i} f q^C}{\eta_{3i}^2} \\ &+ \frac{\eta_{2i} f p^C y^C}{\eta_{3i}^2} - \frac{\eta_{2i} f q^C x^C}{\eta_{3i}^2} \end{aligned} \quad (2.5)$$

ahol $(p^C \ q^C \ r^C)$ és $(u^C \ v^C \ w^C)$ rendre a drón kamerarendszerbe transzformált szögsebesség és sebesség komponensei $(x^C \ y^C \ z^C)$ pedig a kamerarendszer testrendszerben lévő pozícióját leíró vektor koordinátái, amelyet átranzformáltunk kamerarendszerbe. Továbbá $(\eta_{1i} \ \eta_{2i} \ \eta_{3i})$ a jellemzőpontunk kamerarendszerbeli helyzetét leíró vektor koordinátái, $(\mu_i \ \nu_i)$ a jellemzőpontunk kamera képsíkján értelmezett koordinátái és a $(\dot{\mu}_i \ \dot{\nu}_i)$ a jellemzőpontunk sebessége a kamera képsíkján.

Ez az egyenletrendszer $6+3N$ ismeretlent tartalmaz, amelynek megoldására $2N$ egyenlet szolgál. Azonban, ha a lyukkamera-modellből kifejezzük a η_{1i} és η_{2i} jellemzőpont pozíció koordinátáit, akkor csökkenthetjük az ismeretleneink számát.[3]

$$\eta_{1i} = \frac{\mu_i f}{\eta_{3i}} \quad (2.6)$$

$$\eta_{2i} = \frac{\nu_i f}{\eta_{3i}} \quad (2.7)$$

$$\begin{aligned}
\dot{\mu}_i &= r^C \left(\nu_i + \frac{f y^C}{\eta_{3i}} \right) - q^C \left(f + \frac{\mu_i^2}{f} + \frac{f z^C}{\eta_{3i}} + \frac{\mu_i x^C}{\eta_{3i}} \right) \\
&\quad + p^C \left(\frac{\mu_i y^C}{\eta_{3i}} + \frac{\mu_i \nu_i}{f} \right) + \frac{\mu_i w^C}{\eta_{3i}} - \frac{f u^C}{\eta_{3i}} \\
\dot{\nu}_i &= p^C \left(f + \frac{\nu_i^2}{f} + \frac{f z^C}{\eta_{3i}} + \frac{\nu_i y^C}{\eta_{3i}} \right) - r^C \left(\mu_i + \frac{f x^C}{\eta_{3i}} \right) \\
&\quad - q^C \left(\frac{\nu_i x^C}{\eta_{3i}} + \frac{\mu_i \nu_i}{f} \right) - \frac{f v^C}{\eta_{3i}} + \frac{\nu_i w^C}{\eta_{3i}}
\end{aligned} \tag{2.8}$$

Ezek után további feltételezésekkel/elhanyagolásokkal élünk. Jelen vizsgálatunkban feltételezzük, hogy a drón a repülés során közelítőleg állandó magasságon repül és mivel a kamera koordináta-rendszer z_c tengelye a NED koordináta-rendszer *down* tengelyével egybeesik – mert a gimbal folyamatosan függőleges helyzetben tartja – a w^C sebesség komponens zérusnak tekinthető ($w^C = 0$).

Az u^C és v^C komponensek nem zérusok, hiszen a drónunk nem csak előre (u^C) tud haladni, hanem oldalazó mozgást (v^C) is tud végezni. Ez egy fontos különbség a merevszárnyas drón és a multikopter között (merevszárnyas drónnál $v^C = 0$ feltételezéssel élhetünk). Továbbá feltételezzük, hogy a legyezési szögsebességen (r^C) kívül a másik kettő szögsebesség értékünk zérusértékű ($p^C = 0$, $q^C = 0$). Ezen felül, mivel a kameránk közvetlenül a súlypont alá van elhelyezve függőleges irányban, azaz z_c koordináta-tengely mentén, az egyenleteinkben szereplő x^C és y^C értékek zérusnak tekinthetők (lásd ΔB vektor).

Ezeket beépítve az egyenletrendszerünkbe:

$$\dot{\mu}_i = \nu_i r^C - \frac{f u^C}{\eta_{3i}} \tag{2.9}$$

$$\dot{\nu}_i = -\mu_i r^C - \frac{f v^C}{\eta_{3i}} \tag{2.10}$$

Az így kapott egyenletrendszer már csak $3+N$ ismeretlent tartalmaz $2N$ egyenletre, így ez az egyenletrendszer már három darab jellemzőpontra számolt sikeres optikai áramlás esetén eredményre vezet.

Az egyenletrendszer megoldása

A (2.9) és (2.10) által alkotott egyenletrendszer egy nemlineáris egyenletrendszer, ahol az ismeretleneink r^C , u^C , v^C , η_{3i} . Ha figyelembe vesszük, hogy $u^C = kv^C$, akkor az alábbi egyenlet írható fel:

$$\frac{f u^C}{\eta_{3i}} = k \frac{f v^C}{\eta_{3i}} \tag{2.11}$$

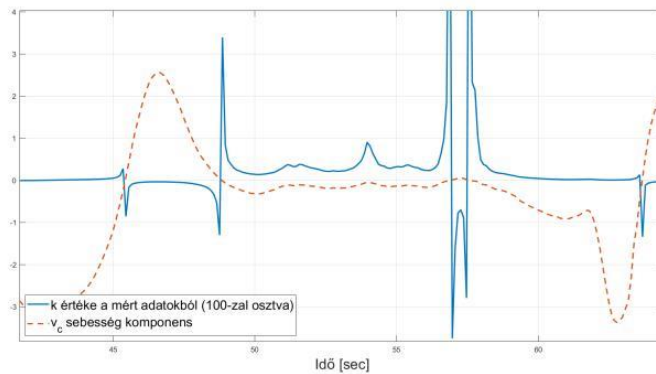
Ha a (2.11) egyenlet bal oldalát kifejezzük a (2.10) egyenletből és behelyettesítjük a (2.11) egyenletbe, majd ezt behelyettesítjük a (2.9) egyenletbe, akkor a következő összefüggést kapjuk:

$$\dot{\mu}_i = \nu_i r^C + k \mu_i r^C + k \dot{\nu}_i \tag{2.12}$$

Ez egy bilineáris egyenletrendszer, amelyben már az η_{3i} ismeretlen nem szerepel. Ez az egyenlet egy iterációs módszer segítségével megoldható. Az első iterációban k -t nullának tekintjük, majd a legyezési szögsebességet (r^C) kiszámoljuk a legkisebb négyzetek módszerével. Az így kapott r^C értéket behelyettesítjük a (2.11) egyenletbe és a legkisebb négyzetek módszerével kiszámoljuk a k értékét. A kapott k értéket visszahelyettesítve a (2.11) egyenletbe újra számolunk egy r^C -t, amelyet visszahelyettesítve egy újabb k értéket számolunk, és így tovább, folytatva az iterálást. Egy fedélzeti alkalmazásban természetesen konvergencia kritérium használata elengedhetetlen a fölösleges számítások elkerülése végett, jelen esetben offline számolva 100 iteráció lett végigszámolva, amely elegendőnek bizonyult.

Szingularitásvizsgálat

A (2.11) egyenletben ($k = \frac{u^C}{v^C}$) szingularitáshoz vezethet, hogyha v^C nullával egyenlő, vagy nullához közeli értéket vesz föl. A 3. ábra a mért adatokból számolt k értéket mutatja, amelyben a v^C -nek zérus átmenetei nagy kilengéseket okoznak k értékében.

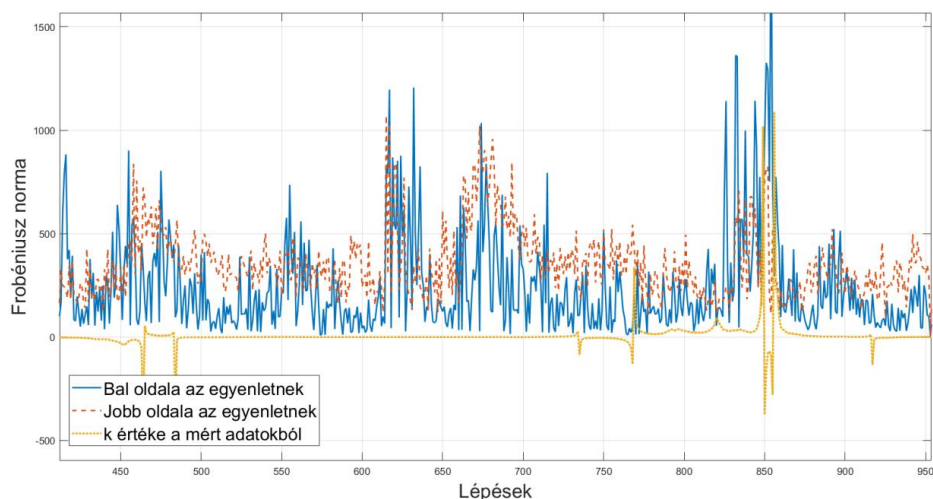

3. ábra: Mért szenzoradatokból számolt k érték
(saját szerkesztés)

A (2.10) egyenletben, hogyha v^C értéke zérus, abban az esetben ($\mu_i r^C + v_i = 0$) írható. Ha ezt behelyettesítjük a (2.12) átrendezett egyenletébe, akkor láthatóvá válik, hogy a (2.13) egyenlet mindkét oldalán zérus vektorok kell, hogy álljanak.

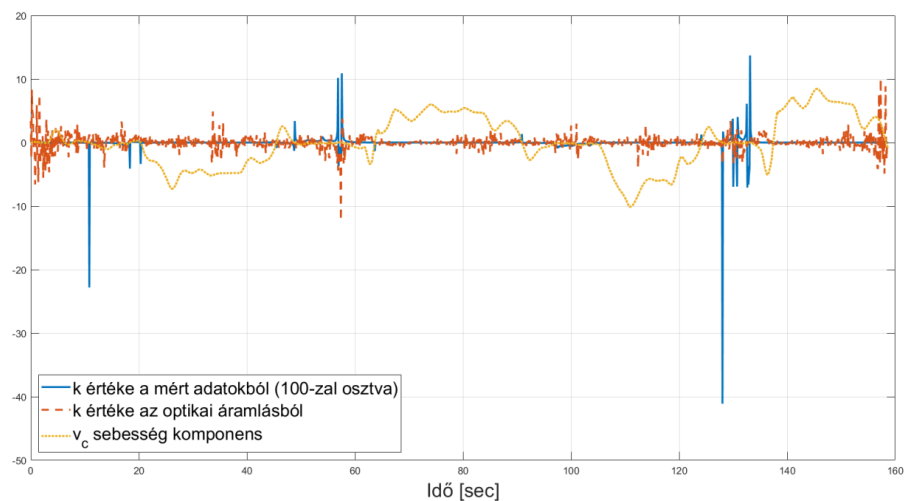
$$\dot{\mu}_i - v_i r^C = k (\mu_i r^C + v_i) \quad (2.13)$$

Ha kiszámoljuk mindkét oldal Frobeniusz-normáját, akkor eredményül azt kapjuk, hogy ezek nem lesznek zérus vektorok. Ez többnyire betudható a különböző zajoknak, amelyek adódhatnak a különböző pixelhibákból és pontatlan gimbszögekből. A 4. ábra mutatja a (2.13) egyenlet két oldalának Frobeniusz normáit. Ezen zajok miatt akkor sincsenek nulla közelében, ha v^C nulla, vagy közel nulla.

4. ábra: Frobenius normák a repülés egy szakaszában
(saját szerkesztés)

Köszönhetően ezeknek a zajoknak, a számításainkban szingularitás nem lépett fel. Ahogyan azt az 5. ábra mutatja, az iterációs módszer által számolt k értékeket a mért adatokból számolt k értékekkel közösen ábrázolva. Itt fontos megjegyezni, hogy utóbbi értéke 100-zal osztva van a jobb láthatóság végett. Ebből fakadóan szingularitásdetekcióra nem volt szükség.

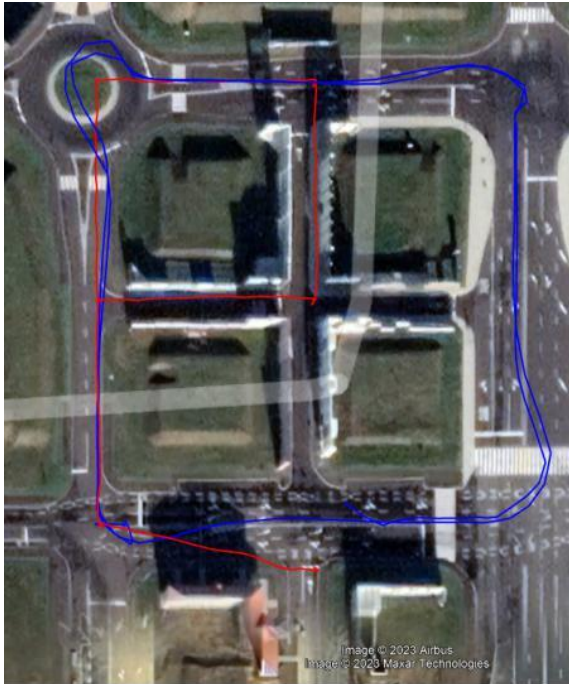

5. ábra: Optikai áramlásból és mért adatokból számolt k értékek
(saját szerkesztés)

Az optikai áramlás meghatározása

A cél a (2.12) egyenletben szereplő μ_i , ν_i , μ_i , ν_i értékek meghatározása. Bauer és Kun [3] munkájuk során Matlab-ban, merevszárnyas pilóta nélküli repülőgéppel szimulált repülési adatokat exportáltak Unreal-Carla környezetbe, amelyben több különböző közeget szimulálva (városi, erdő) kameraképeket készítettek, és alkalmazták a fentebb említett kétlépéses lineáris megoldót. Kutatásuk során sok problémát okoztak a hibásan párosított pontok, ezért saját adatsorunkban ezek kiszűrésére a megfordított optikai áramlást használtuk fel.

Repülési adatok

6. ábra: A felhasznált repülések útvonalai ZalaZONE Smart City felett
(saját szerkesztés)

Olyan valós kamera felvételeivel és valós szenzor adataival dolgoztunk, amelyeket két különböző repülés (Repülés1 és Repülés2) során készültek egy DJI M600-as típusú multikopterrel.[5] Az első repülés (Repülés1) gyorsabban ($\sim 6\text{m/s}$), egy nagy négyzet alakú útvonalat (kék útvonal) jár be hosszabb időtartamú ($\sim 6\text{sec}$) forgásokkal, mialatt a kamera látómezejében egy mozgó járművet követ. A második repülés (Repülés2) egy kicsit lassabban ($\sim 1\text{m/s}$), egy kis négyzet alakú utat (piros útvonal) jár be, rövidebb forgásokkal ($\sim 4\text{sec}$) és a kamera látómezejében nincsen mozgó jármű.

Oriented FAST and Rotated BRIEF

A jellemzőpontok detektálására és leírására az OpenCV könyvtárban implementált ORB (Oriented FAST and Rotated BRIEF) függvényt alkalmaztam. Ennek alternatívája lehetne a SIFT vagy SURF detekciós eljárás, de mivel ezek szabadalmaztatott eljárások, ezért az ORB detekcióra esett a választás. A Bauer és Kun [3] munkájában alkalmazott goodFeaturesToTrack (Shi-Tomasi sarokdetektor) ezeken a felvételeken már nem volt használható, mivel a 10FPS-sel készült valós képeken már nem volt képes elegendő számú jellemzőpontot találni. Az ORB függvény FAST sarokdetekciós eljárással egy többszintű képpiramis minden szintjén megkeresi a jellemzőpontokat, majd egy BRIEF (Binary Robust Independent Elementary Features) leíró használatával elkészíti a jellemzőpontunk leírását. A jellemzőpontok megtalálására egyszintű képpiramis lett alkalmazva, a jellemzőpontok 600-ban lettek maximalizálva.

7. ábra: ORB detektor jellemzőpontjai
(saját szerkesztés)

8. ábra: Shi-Tomasi sarokdetektor jellemzőpontjai
(saját szerkesztés)

A FAST algoritmus működésének lényege, hogy egy adott p pixel környezetében egy 16 pixelből álló 3 pixel sugarú kört vizsgál. A 16 pixel mindegyikét besorolja az alábbi két osztály egyikébe: világosabb, mint p plusz, vagy egy bizonyos határérték (t), sötétebb, mint p , vagy egy bizonyos határérték. Amennyiben legalább N pixele sötétebb, mint a $(p-t)$, vagy N pixele világosabb, mint $(p+t)$ akkor azt a pontot sarokpontként detektálja.

A BRIEF leíró a megtalált képpontokat egy bináris vektorba konvertálja, amely csak nullákat és egyeseket tartalmaz. Ennek nagy előnye, hogy míg a SURF és SIFT algoritmusok lebegőpontos számokat használnak, addig a BRIEF leírás kettes számrendszerbeli reprezentációt használ, amivel sok memóriát és feldolgozási időt megspórol.

Lucas és Kanade módszere

Miután meghatároztuk a jellemzőpontjainkat, ezeknek a pontoknak a mozgását szeretnénk követni az egymást követő képeken. Az optikai áramlás egy mozgásdetekciós eljárás, ami minden jellemzőponthoz meghatároz egy olyan vektort, amely arányos a pont mozgásával az egymást követő képeken.

Az OpenCV könyvtárban implementált OpticalFlowPyrLK függvénye 9×9 -es vizsgálóablak mérettel, maximum 7 szintű képpiramissal és maximum 10 iterációval volt alkalmazva.

9. ábra: Kiszűrt jellemzőpontok
(saját szerkesztés)

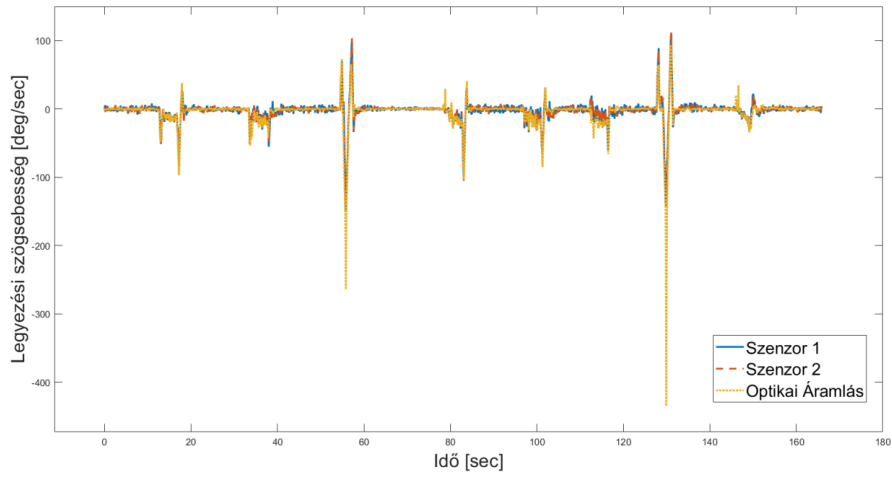
E módszer segítségével meg tudjuk határozni, hogy az ORB által a (k) -ik képen detektált pontok a $(k+1)$ -ik képen hol találhatóak. Vannak azonban esetek, amikor ezek a párosítások hibásan történnek meg, mert változik a pixelintenzitás, vagy túl nagyok a mozgások. E probléma feloldására a $(k+1)$ -ik képen párosított jellemzőpontokat visszaszámoljuk Lucas és Kanade módszerével a (k) -ik képre. Ezt követően az ORB által és a megfordított optikai áramlás által számolt jellemzőpontok koordinátái között egy Euklideszi távolságot számolunk. Erre az Euklideszi távolságra bevezethetünk egy határértéket, amit, ha átlép, akkor az adott pontot már ne használjuk fel a későbbi számításainkban. A 9. ábrán kék színnel láthatóak a kiszűrt pontok.

Miután meghatároztuk a pontok helyét a $(k+1)$ -ik képen, és a rossz párosításokat is kiszűrtük, az optikai áramlás sebessége numerikus deriválás segítségével számolható [3]:

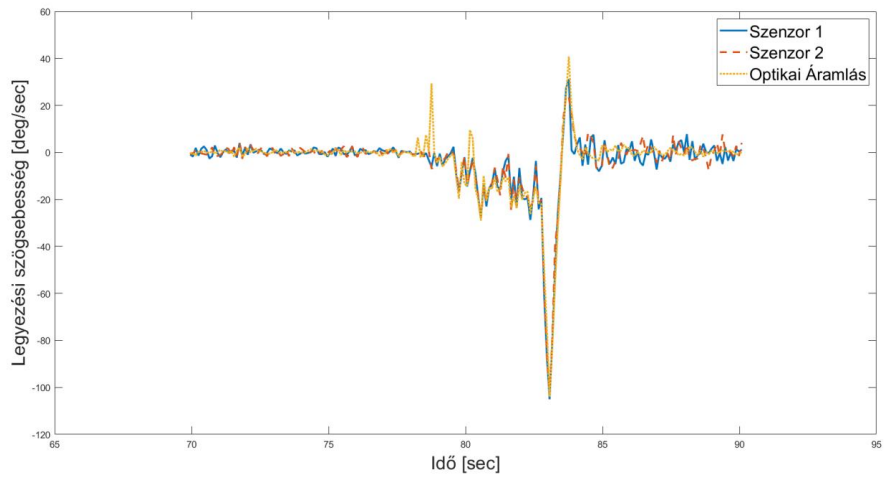
$$\dot{\mu}_i \approx \frac{\mu_i(k+1) - \mu_i(k)}{\Delta t}, \quad \dot{\nu}_i \approx \frac{\nu_i(k+1) - \nu_i(k)}{\Delta t}$$

ahol Δt a két egymást követő képkocka között eltelt időt jelöli.

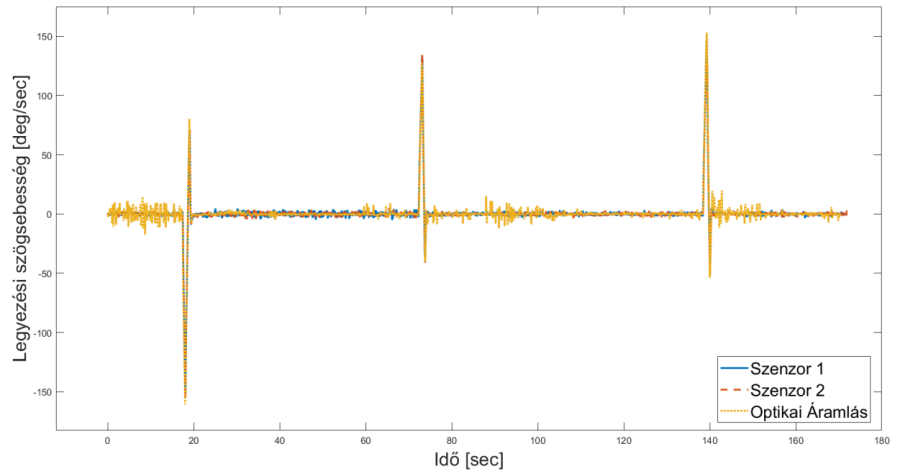
Ezzel a (2.12) egyenletben szereplő a $\dot{\mu}_i$, $\dot{\nu}_i$, μ_i , ν_i értékek meghatározásra kerültek. Amennyiben ezeket behelyettesítjük a (2.12) egyenletbe, és megoldjuk a fent bemutatott módon, az alábbi ábrákon látható eredményeket kapjuk.

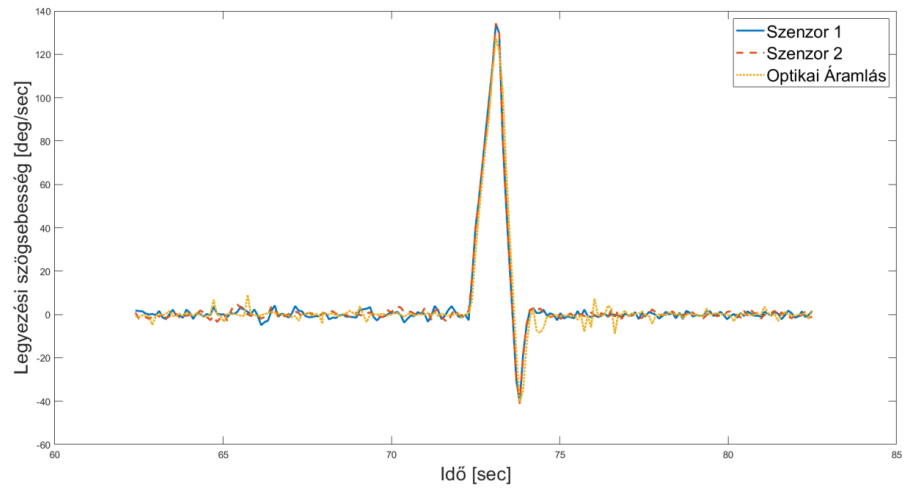
10. ábra: Az 1-es repülés mért és becsült szögsebességei (saját szerkesztés)

11. ábra: Az 1-es repülés mért és becsült szögsebességei 70s és 90s közötti időtartományban (saját szerkesztés)

12. ábra: A 2-es repülés mért és becsült szögsebességei
(saját szerkesztés)

13. ábra: A 2-es repülés mért és becsült szögsebességei 62s és 84s közötti időtartományban
(saját szerkesztés)

Ez a módszer korrekt becsléseket adott a legyezési szögsebességekre, de a 12. ábrán látható, hogy a két nagy sebességű forgásnál (58s és 110s) jelentősen túlbecsüli a szögsebességeket, viszont ez kiküszöbölhető, ha ismeretes, mekkora maximális szögsebesség értékekre van korlátozva a drónunk.

Szenzorhiba-detekció

Szenzormeghibásodások fajtái

Guillermo Heredia és társai [6] munkájukban részletesen bemutatják egy autonóm modellhelikopter jellemző szenzormeghibásodásait. Erre és [3] munkára alapozva az alábbi négyféle szenzorhibát vizsgáljuk:

1. Szenzor teljes meghibásodása: A hiba beálltának időpillanatától kezdődően zérus kimenetet ad a szenzor.
2. Szenzor konstans értéken történő beragadása: A szenzor kimenetén a hiba beálltának időpillanatától fogva, a hiba beálltának időpillanatában érvényes konstans érték fog csak megjelenni.
3. Additív típusú szenzormeghibásodás: A szenzor által mért értékekre egy konstans érték szuperponálódik.
4. Multiplikatív típusú szenzormeghibásodás: A szenzor kimenetén a mért értékek $100+P\%$ -a fog megjelenni.

Hibadetekciós eljárás

A DJI M600 drón három, egymástól független szögsebességszenzorról van felszerelve, amelyből kettőt (Szenzor1 és Szenzor2) használunk. A fentebb felsorolt hibákat Szenzor2 adatain mesterségesen állítjuk elő, Szenzor1 adatait érintetlenül hagyjuk. A hangolás és a tesztelés során Repülés1 és Repülés2 adatait használjuk. Ahmet Arda Ozdemir és társai [7] munkájuk során egy számlálót és határértékeket használó hibadetekciós eljárást használnak szélturbinák részegységei meghibásodásának előrejelzésére, amelyben a módszer alapja, hogy az optikai áramlásból becsült legyezési szögsebesség r_{OF} és a szenzorok által mért szögsebesség különbségét képezzük az alábbi reziduált kapva.

$$e_{1/2} = r_{sensor1/2} - r_{OF} \quad (4.1)$$

Ha ez az eltérés nagyobb, mint egy bizonyos határérték ($Tol1$), akkor egy számláló értékét növeljük egy előre meghatározott értékkel (U), ha kisebb, csökkentjük egy előre meghatározott értékkel (D). Ezeknek az értékeknek nem kell szükségszerűen azonosnak lenniük. Végül erre a számlálóra is be-vezetünk egy határértéket ($Tol2$) és ha a számláló átlépi ezt az értéket, a szenzort hibásnak tekintjük.

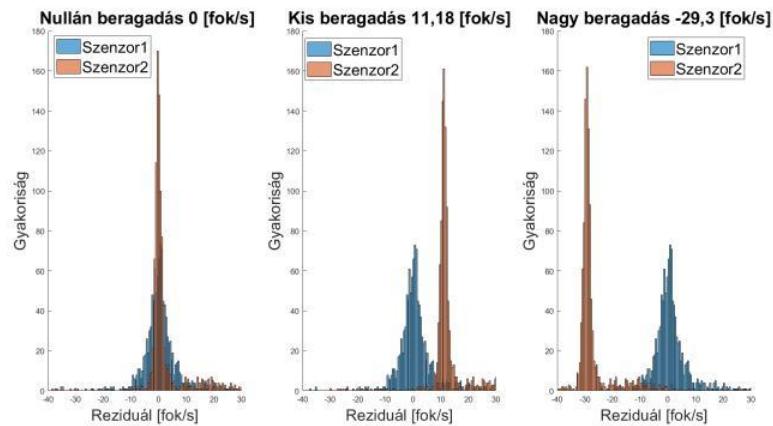
Határértékek hangolása

A $Tol1$ határérték adja meg a hibadetektálás érzékenységét, azaz, hogy mekkora eltérést tudunk maximálisan detektálni, a $Tol2$ pedig segíti a zajokból eredő téves riasztások elnyomását. Ezért előnyös a fel/le számlálót és határértékeket alkalmazó megoldás, mert ennek segítségével akár kisebb hibákat is észlelhetünk, mint egy egyszerű küszöbértékkel.

A határértékek hangolásánál nekünk egy kompromisszumot kell kötnünk, mivel a reziduálon lévő zajok téves riasztásokat (false alarm (FA)) okozhatnak, ha a zajok $Tol1$ küszöbértéknél nagyobbak, azaz hibát jelzünk akkor is, amikor valójában nincs szenzorhiba. Másik kedvezőtlen eset, amikor a szenzorhibánk mértéke kisebb, mint $Tol1$. Ebben az esetben tévesztést (missed detection (MD)) fog okozni, azaz nem jelzünk hibát, amikor a szenzorunk hibás. Tehát lényegében $Tol1$ meghatározása egy olyan optimalizálási feladat, melyben a téves riasztás és tévesztés arányát kell gondosan megválasztani. Gróf Tamás és Bauer Péter [8] cikkükben egy hasonló optimalizálási feladatot oldanak meg.

Ez alapján definiálunk egy valószínűséget ($P(\text{data} > Tol1 | \text{no error})$), mely azt fejezi ki, hogy a reziduálunk hány alkalommal lépi át a $Tol1$ küszöbértéket, mikor hibamentes a szenzorunk (FA), illetve definiálunk egy másik valószínűséget $P(\text{data} < Tol1 | \text{error})$, amikor azt vizsgáljuk, hogy a reziduálunk hányszor nem lépi át a $Tol1$ értéket egy hibás szenzoradatból generált különbség esetén (MD).

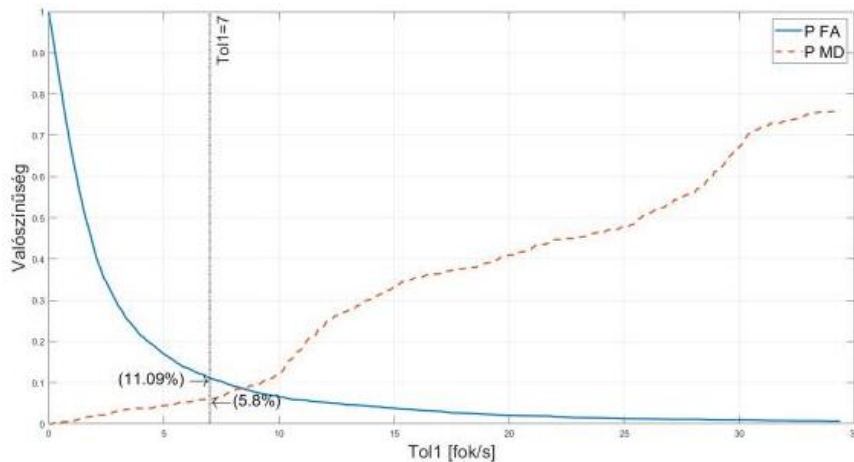
A $P(\text{data} < Tol1 | \text{error})$ számolásához a szenzoradatokat egy kis és egy nagy konstans értéken történő beragadás típusú szenzorhibát idéztem elő mindkét repülésre külön-külön. A kisértékű beragadáshoz repülés1: $-11.18^\circ/s$ és repülés2: $-9^\circ/s$, a nagyobb értékű beragadáshoz repülés1: $-29.3^\circ/s$ és repülés2: $23.45^\circ/s$ értékeken lett megakasztva a szögsebesség.

14. ábra: Repülés1 reziduál hisztogramjai különböző hibák esetén (Szenzor1 nem tartalmaz hibát, szenzor2 hibával terhelt) (saját szerkesztés)

Teljes szenzormeghibásodás (nulla értéken történő megakadás) a hangolás során nem lett figyelembe véve, mivel a reziduálja nem megkülönböztethető egy hibamentes szenzor reziduáljától. Ez jól látható 14. ábrán, ahol a teljes szenzormeghibásodás reziduáljának a hisztogramja közel teljes fedésbe van a hibátlan szenzor reziduáljának hisztogramjával. Amikor nincsen forgás, a nagyon kis értéken történő megakadások észlelését a mozgás hiánya megakadályozhatja, ezzel szemben ekkor a zajok képesek téves riasztásokat előidézni. Ennek a kiküszöbölésére csak akkor számoljuk a $P(\text{data} < Tol1 | \text{error})$ és $P(\text{data} > Tol1 | \text{no error})$ valószínűségeket, amikor a mért jelünk $Tol3 = 4^\circ/s$ feletti értéket vesz föl.

Ezt az értéket úgy határoztuk meg, hogy a 14. ábrán látható görbéket különböző $Tol3$ értékekre kiszámoltuk, majd figyelembe véve a reziduálon lévő zajok mértékét, $Tol3 = 4\%/s$ értéket választottuk.

15. ábra: A valószínűségek különböző küszöbértékek mellett (saját szerkesztés)

A $P(data > Tol1/no\ error)$ valószínűséget úgy határozzuk meg, hogy összeszámoljuk, mindkét repülésen hányszor haladja meg a $Tol1$ értékét a hibamentes reziduál, majd elosztjuk az összes időlépés számával. $P(data < Tol1/error)$ valószínűségeket úgy tudjuk meghatározni, hogy összeszámoljuk, hányszor nem lépik át a fentebb hibákat magukba foglaló reziduálok a $Tol1$ értékét, majd elosztjuk az összes időlépéssel, amelyekben a hibák fennálltak. Ezt megismételve különböző $Tol1$ értékekre $0\%/s$ és $34\%/s$ között a 15. ábrának megfelelő görbéket kapjuk. Ez az ábra szemlélteti, hogy a határérték növelésével a téves riasztások aránya csökken, míg a tévesztések aránya nő. Esetünkben a két arány körülbelül $8.37\%/s$ -nál egyenlő, ennél kicsit alacsonyabb, $Tol1 = 7\%/s$ határértéket választottunk, mert így a téves riasztások aránya csökkenthető.

A $Tol2$ határérték fogja eldönteni számunkra, hogy az adott szenzorunk meghibásodott, vagy sem. A döntéseinket 4 különböző csoportban osztályozhatjuk:

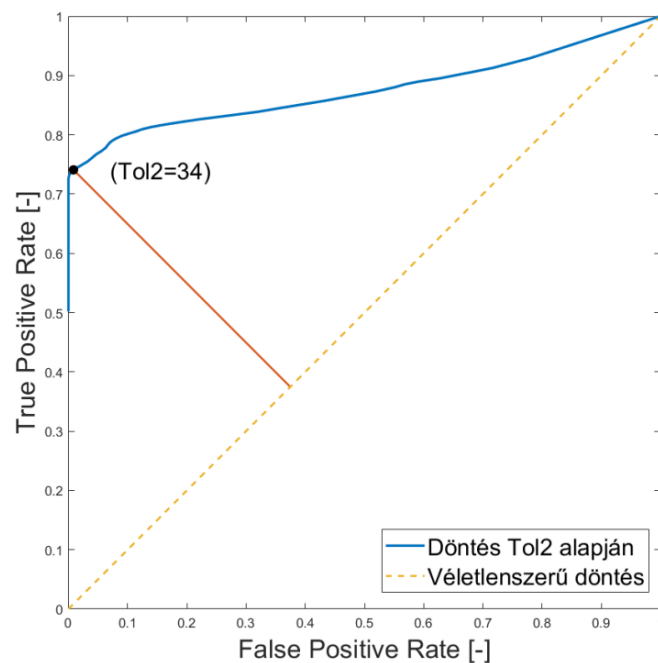
1. True Positive (TP): a szenzor hibás és hibásnak ítéljük.
2. False Positive (FP): a szenzor nem hibás és hibásnak értékeljük.
3. True Negative (TN): a szenzor nem hibás és nem hibásnak is osztályozzuk.
4. False Negative (FN): a szenzorunk hibás és nem hibásnak minősítjük.
 - a. $Tol2$ értékét a Receiver Operating Characteristic (ROC) görbe segítségével került meghatározásra [8]. Az ROC görbe a hamis pozitív arányának (FPR) függvényében ábrázolja a valós pozitív arányát (TPR) különböző küszöbértékek mellett.
 - b. False Positive észlelések aránya a hibamentes jel fel/le számlálóján a $Tol2$ határt meghaladó értékek összege osztva a False Positive és a True Negative észlelések számának összegével.

$$FPR = \frac{FP}{FP + TN} \quad (4.2)$$

A True Positive döntések arányának meghatározásához az eredeti jelünkön 25 különböző időpillanatban konstans értéken történő beragadás-típusú szenzorhibát idéztünk elő, mindkét repülésen külön-külön. Mind az 50 különböző esetben megszámláljuk, hogy a számláló hányszor lépi át a küszöbértéket, majd elosztjuk a True Positive és a False Negative észlelések számának összegével.

$$TPR = \frac{TP}{TP + FN} \quad (4.3)$$

Mind az FPR, mind a TPR a korábban már meghatározott $Tol1 = 7^\circ/s$ és $Tol3 = 4^\circ/s$ továbbá, $U = 1$ $D = 1$ paraméterekkel lett meghatározva. Ha a (4.2) és (4.3) egyenleteknek megfelelő számolásokat elvégezzük 0-tól 100-ig terjedő $Tol2$ értékre, a 4.3 függvényben szerinti ROC görbét kapjuk eredményül.

16. ábra: ROC görbe az optimális Tol2 érték meghatározásához
(saját szerkesztés)

Az ideális esetet a 16. ábra bal felső sarkában lévő (0,1) pont jelölné, amely azt jelentené, hogy a hibás szenzort mindig sikerült felismerni, és egyszer sem ítéltük hibásnak a hibátlanul működő szenzort. Azt szeretnénk, hogy a hibadetekciós eljárásunk a lehető legjobban közelítse meg ezt a pontot, azaz a True Positive döntések aránya a lehető legmagasabb, míg a False Positive döntések aránya a lehető legalacsonyabb legyen.

Ezt az optimális értéket meghatározhatjuk úgy, hogyha az átlós vonaltól (amely a véletlenszerű döntést reprezentálja) a legnagyobb merőleges távolságra lévő pontot megkeressük. Ez esetünkben a $Tol2 = 34$ érték, ahol False Positive döntések aránya ($F P R = 0.0085$) és True Positive döntések aránya ($T P R = 0.7408$).

A hibadetektálás eredményei

Az előzőekben meghatározott paraméterekkel ($Tol1 = 7^\circ/s$ $Tol2 = 34$ $Tol3 = 4^\circ/s$ $U = 1$ $D = 1$) felhangolt hibadetektációs tesztelése két különböző repülésen két különböző meghibásodási időpillanatban történt. Egyik, amikor a szögsebesség közel konstans értéket vesz fel (konstans), másik a forgások kezdetén a szögsebességben történő nagyobb változásoknál (változó).

Hiba típusa	Repülés1 Változó	Repülés1 Konstans	Repülés2 Változó	Repülés2 Konstans
Szenzor teljes meghibásodása	2.17s	5.367s	67.4377s	69.5392s
Konstans értéken beragadás	13.795s	5.367s	67.6409s	69.5392s
Additív típusú hiba	55.677s	59.677s	X	X
Multiplikatív típusú hiba	51.267s	55.267s	67.5392s	69.5392s

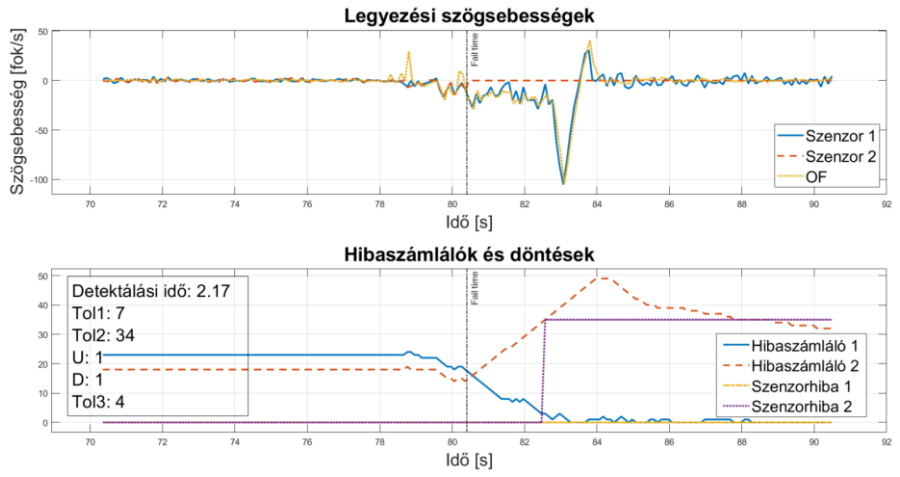
1. táblázat: Hibadetektálási időtartamok

Az 1. táblázat foglalja össze a hiba beálltának időpontjától a hibadetektálásáig terjedő időtartamokat sikeres hibadetektáció esetén, X jelöli a hibás szenzor detektálásának sikertelenségét.

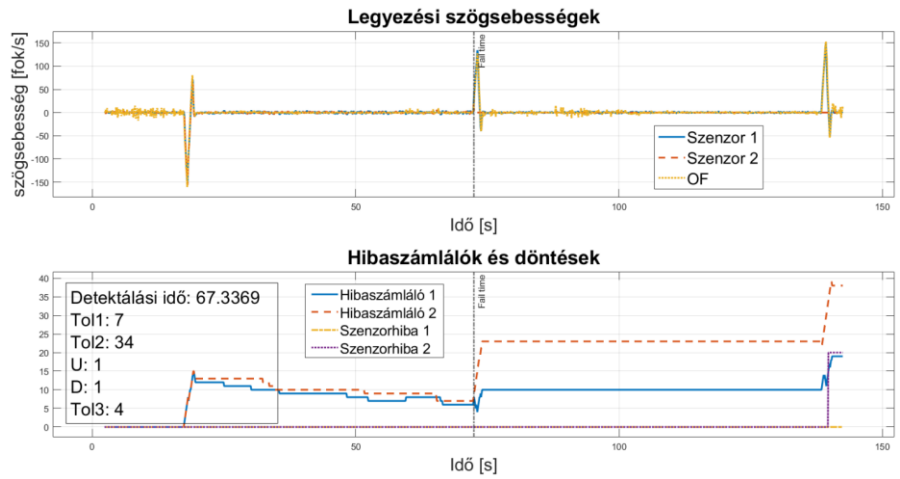
Additív típusú szenzormeghibásodás esetén ez a módszer ilyen hangolással $A = 2.1^\circ/s$ és ennél nagyobb hozzáadott konstans értékeket képes detektálni az 1-es repülés esetében.

Multiplikatív típusú szenzormeghibásodás esetén $P=8\%$ és nagyobb százalékok esetén képes detektálni mindkét repülés esetén. Az 1. táblázatban szereplő értékek a legkisebb A és P értékekhez tartoznak, amelyeket a módszer képes volt detektálni. Természetesen nagyobb eltérések esetén ezek a detektálási időtartamok fokozatosan rendre csökkennek.

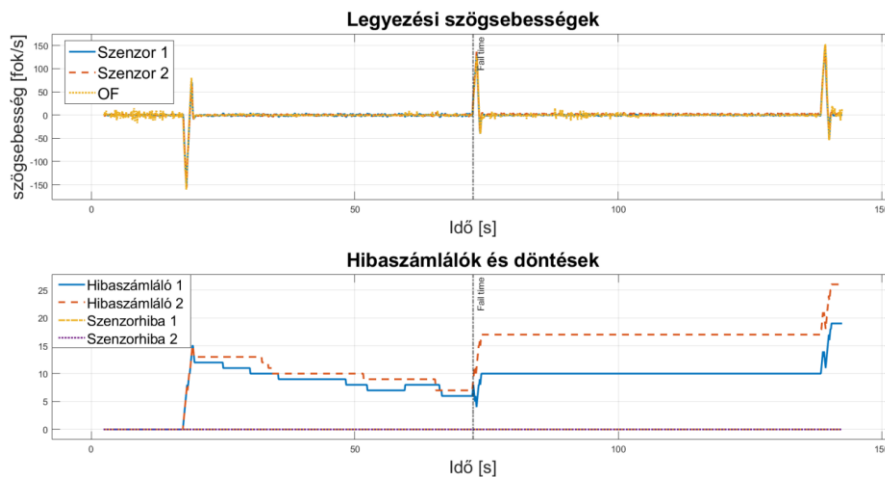
Additív típusú szenzormeghibásodás esetén a 2-es repülés hibás szenzorának detekciója nem volt sikeres, mert a hibaszámláló nem érte el $Tol2$ értékét a rendelkezésre álló időtartam alatt a rövid időtartamú forgások és a 10Hz-es mintavételezés miatt. A nagyon hosszú detektálási időtartamokat a rövid forgások okozzák, és így ez a módszer csak a következő forgásnál fogja tudni detektálni a hibás szenzort. Ez jól látható 18. ábrán, ahol a két forgás között közel 60 másodperc telik el. A 17. ábrán pedig a leggyorsabb detektálás látható.

17. ábra: Repülés1 teljes szenzormeghibásodással
(saját szerkesztés)

18. ábra: Repülés2 teljes szenzormeghibásodással
(saját szerkesztés)

19. ábra: Repülés2 additív szenzormeghibásodással
(saját szerkesztés)

Konklúzió

Kísérleteink igazolták, hogy a szögsebességszenzorok hibái hatékonyan detektálhatók és korrigálhatók a drónok kameráinak segítségével. Az optikai áramlás és a szögsebességek kapcsolatát leíró egyenletek bevezetése után az egyenletrendszert aktualizáltuk egy gimballal stabilizált függőlegesen lefelé néző kamera esetére. Az egyenletrendszer megoldását követően bemutattuk a szükséges képfeldolgozási eljárást. A szenzorhibák detektálására egy hibaszámlálót és küszöbértékeket használó módszert alkalmaztunk, amelynek hangolása a téves riasztások és a tévesztések rátájának figyelembevételével, illetve ROC görbe használatával történt. A valós repülési adatokban mesterségesen hibákat generáltunk, és ezeket a szenzoradatokat az optikai áramlásból becsült szögsebesség értékkel összehasonlítva detektáltuk. A kidolgozott módszer a legtöbb vizsgált szenzorhibát képes volt észlelni. Additív hiba esetén $2.1^\circ/s$ felett, multiplikatív hibáknál 8% feletti értékekre, utóbbiakat hosszabb időtartamra. Módszerünk a rövid időtartamú, gyors forgások esetén még nem bizonyult elég hatékonynak, a nagyon kis értéken történő beragadásokat, $2.1^\circ/s$ alatt nem volt képes detektálni. Jelen munkában csak a legyezési szögsebesség becslésével foglalkoztunk, azonban a hatékonyabb hibadetektálás érdekében a jövőben a többi szögsebesség-komponens becslésével tervezzük a módszert kiegészíteni egy merevszárnyas pilóta nélküli légi járművön, nem tömegközéppontba helyezett ferdén lefelé néző kamera képe és valós repülési adatok felhasználásával. A kis értéken történő beragadások detektálása a szögsebességekből kumulált szögelfordulás számításával és a kameraképekből a szögelfordulás meghatározásával válhat lehetségessé.

Felhasznált irodalom:

- [1] KEHOE, Joseph et al.: State Estimation Using Optical Flow from Parallax-Weighted Feature Tracking. AIAA Guidance, Navigation, and Control Conference and Exhibit. doi: 10.2514/6.2006-6721. <https://arc.aiaa.org/doi/abs/10.2514/6.2006-6721> (Letöltés ideje: 2023. 11. 27.)
- [2] KUN Szabolcs – BAUER Peter: Improvements in Optical Flow-based Aircraft Partial State Estimation. 2021 17th International Workshop on Cellular Nanoscale Networks and their Applications (CNNA), 2021. szept., pp. 1-4. doi: 10.1109/CNNA49188.2021.9610822 (Letöltés ideje: 2023. 11. 27.)
- [3] BAUER Peter – KUN Szabolcs: Optical flow-based angular rate sensor fault detection on UAVs*. IFAC-PapersOnLine 55.14 (2022). 11th IFAC Symposium on Intelligent Autonomous Vehicles IAV 2022, pp. 46-51. ISSN: 2405-8963. doi: 10.1016/j.ifacol.2022.07.581. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405896322009922> (Letöltés ideje: 2023. 11. 27.)
- [4] CZÚNI László – KATÓ Zoltán: Számítógépes látás. In: KATÓ Zoltán – CZÚNI László: Typotex. Egyetemi tananyag, 2011. <http://nbn.urn.hu/N2L?urn:nbn:hu-108199> (Letöltés ideje: 2023. 11. 27.)
- [5] BAUER Peter et. al.: Encounter Risk Evaluation with a Forerunner UAV. Remote Sensing 15.6 (2023). ISSN: 2072-4292. doi: 10.3390/rs15061512. <https://www.mdpi.com/2072-4292/15/6/1512> (Letöltés ideje: 2023. 11. 27.)
- [6] HEREDIA, G. et. al.: Detection of Sensor Faults in Autonomous Helicopters. Proceedings of the 2005 IEEE International Conference on Robotics and Automation, 2005. ápr., pp. 2229–2234. doi: 10.1109/ROBOT.2005.1570444 (Letöltés ideje: 2023. 11. 27.)
- [7] OZDEMIR, Ahmet Arda – SEILER, Peter – BALAS, Gary J.: Wind Turbine Fault Detection Using Counter-Based Residual Thresholding. IFAC Proceedings 2011/1. 18th IFAC World Congress, pp. 8289-8294. ISSN: 1474-6670. <https://doi.org/10.3182/20110828-6-IT-1002.01758>. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1474667016449426> (Letöltés ideje: 2023. 11. 27.)
- [8] GROF, Tamas – BAUER, Peter: Voting-based Fault Detection for Aircraft Position Measurements with Dissimilar Observations. This paper was supported by the János Bolyai Research Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences. The research presented in this paper was funded by the Higher Education Institutional Excellence Program. The research leading to these results has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No. 690811 and the Japan New Energy and Industrial Technology Development Organization under grant agreement No. 062600 as a part of the EU/Japan joint research project entitled 'Validation of Integrated Safety-enhanced Intelligent flight cONtrol (VISION)'. IFAC-PapersOnLine 2020/2., 21st IFAC World Congress, pp. 14724-14729. ISSN: 2405-8963. doi: 10.1016/j.ifacol.2020.12.1841. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405896320324551> (Letöltés ideje: 2023. 11. 27.)

DR. KENEDLI TAMÁS¹

**A BŰNÜGYI FELDERÍTÉS ÉRDEKÉBEN VÉGZETT ELEMZÉS-
ÉRTÉKELÉS KAPCSÁN MEGJELENŐ ÉS HASZNOSÍTHATÓ ELEMZŐ
ELJÁRÁSOK**

**MÓDSZERTANI AJÁNLÁSOK A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ SZAKEMBEREK SZÁMÁRA**

1. Bevezetés

A címben leírtaknak megfelelően a katonai nemzetbiztonsági elemző-értékelő munkatársak számára kívánok áttekintést nyújtani azokról az elemző-értékelő munkát támogató eljárásokról, amelyek a bűnügyi (felderítő) szakterületen dolgozó elemző-értékelő munkatársak feladatvégrehajtása során jelennek meg, ugyanakkor sajátosságaiknál fogva alkalmazhatók más szakterületen is. Bízom benne, hogy a nemzetbiztonsági hírszerzést és az elhárító munkát támogató elemzések során is hasznosak lehetnek az elemzőtisztek számára. A bűnügyi felderítés egyik nagyon fontos eszköze és módszere az elemző-értékelő munka. A felderítés és a bűnügyi nyomozás területén dolgozó munkatársak is nap mint nap végeznek elemzést, értékelést, amikor a megismert információkból kiemelik a fontosakat, összegzik a lényegeseket, és végül következtetéseket vonnak le. A megállapítás igazolásakor elegendő csupán a kriminalisztikai alapkérdések² megválaszolására gondolni.

A történelem számos példát ad az elemzés és értékelés jelentőségének bizonyítására, de talán egyetlen olyan sincs köztük, amelyik azt tudná bizonyítani, hogy a tájékozatlan – esetleg alulinformált – „katona” döntő jelentőségű értékelő munkát végzett volna. Már a római birodalom seregeiben voltak taktikai felderítők és stratégiai hírszerzők, akiknek információit a tanácsadók (értékelő-elemzők) közvetítették a hadvezérek számára.³ Az egyik legszebb példát a II. világháborúban a németek által használt Enigma rejtjelező rendszer titkának angol értékelő-elemzők által történt megfejtése szolgáltatta. Ehhez a hírszerzők által felderített információk és adatok, valamint a harcoló katonák, tengerészek zsákmányszerző munkája teremtette meg az alapot. Az említett értékelő-elemzők általában véve rendkívül műveltek, nagyon tájékozottak voltak, szakterületükön pedig magasan kvalifikáltak és elkötelezettek. Ugyancsak kiváló példa a II. világháború csendes-óceáni csatái közül a Midway-i ütközet, amelyben egyedül csak a haditengerészet értékelő-elemző csoportja volt képes meghatározni a japán tengeri haderő támadásának célját. Ezek az elemzők kiváló matematikusok, tengerészeti és távközlési szakértők, rejtjelfejtők voltak, továbbá igen magas szinten ismerték az ellenség nyelvét, kommunikációját, szokásait.

¹ ORCID: 0000-0001-6720-716x; Kézirat lezárva: 2022.10.30.

² Megismerhető: DR. DOBOS János – DR. KOVÁCS Gyula: Kis nyomozástan. KGyula@, 2008. pp. 68-72.

³ Lásd: Római légió taktikai felderítők – explorales; stratégiai hírszerzők – speculatores

Természetesen számos példával lehetne folytatni a sort Nagy Sándortól, Wellingtonon keresztül Zsukovig arra vonatkozóan, hogy hadvezérek és igényes parancsnokok mindig alkalmazták az elemző-értékelő munkát, döntéseikben támaszkodtak annak eredményeire, a helyzetelemzésre és célmeghatározásra.

A továbbiakban szenteljünk néhány gondolatot a hírszerzés-felderítés-nyomozás fogalomkörök értelmezésének, és tisztázzuk jelentőségüket a jelenlegi témánk szempontjából. A hírszerzés fogalmi rendszere vonatkozásában elmondható, hogy sem a hazai, sem a nemzetközi szakirodalomban nem található olyan megállapítás, amely általánosan elfogadott lenne a hírszerzés elméletének képviselői számára. A hírszerzés szónak számos jelentéstartalma ismert az egyes védelmi ágazatban megjelenő szereplők vonatkozásában. Jelentését, értelmezését illetően „*a hírszerzés szó a különböző nyelvekben nagyon hasonló tartalommal bír, alapvetően az információhoz, az adathoz, a tájékoztatáshoz, az értesüléshez, a kutatáshoz és a felvilágosításhoz köthető.*”⁴ Vida Csaba korábbi tanulmányában azt írja: *A hírszerzés alapeszköze az információ, amelynek megszerzése és elemzése-értékelése a hírszerzés fő tevékenységi formája.*⁵

Előzőket pontosítva azt mondhatjuk, hogy a hírszerzés legalább három fogalmi elemet testesít meg, amely tartalmát tekintve igaz a nemzetbiztonsági elhárító tevékenységre és a bűnügyi felderítés szakterületre is:

- az információt, amely a hírszerzés tárgyát képezi,
- a szervezetet, amely a hírszerzést végrehajtja,
- valamint magát a tevékenységet, amely kiterjed az információk megszerzésére, feldolgozására, hasznosítására, illetve a titkos és fedett információszerező műveletek végrehajtására.

Mint látjuk, a hírszerzés az információhoz és az adathoz kapcsolható fogalom, ugyanakkor nem magát a megszerzett információt jelenti, hanem azt a folyamatot, amely az információhoz történő hozzáférést biztosítja. A nemzetközi szakirodalomban, főként az amerikai terminológiában a „hírszerzés” szó eltérő értelmezése a bünelemzés során is megtevesztő lehet.⁶ Főnévként ezt a kifejezést klasszikus értelemben az ellenségről általában rejtett módon beszerzett információk leírására használják, így keletkeztek a „katonai hírszerzés”, a „bűnügyi hírszerzés” és a „hírszerzési elemzés” kifejezések. Az utóbbi években egyes szakértők igyekeztek ezt bármilyen operatív értékű információra, mint termékre, és nem az elemzés forrására utaló jelentésként meghatározni. Szinte lehetetlen egyetértésre jutni a kifejezés jelentése tekintetében, ugyanakkor teljesen elutasítani sem lehet, tekintettel annak elterjedtségére a teljes védelmi szektor szakmai végrehajtó területén.

⁴ BÉRES János: A hírszerzés feladatrendszere. In.: Dr. Dobák Imre (Szerk.): A nemzetbiztonság elmélete. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2014. p. 117. Hírszerzés jelentése angolul: intelligence; franciául: renseignement; németül: nachrichten; lengyelül: wywiadu; szlovákul: spravodajstvo; oroszul: razvedka; svédül: underrattelse; szlovénul: obvescalno.

⁵ VIDA Csaba: A hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái. In: KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek, Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. p. 85. ISBN: 978-615-5344-32-9

⁶ Definition and Types of Crime Analysis. Standard, Methods, & Technology (SMT) Committee White Paper 2014-02, International Association of Crime Analysts, 2014. p. 2.

A hírszerzés az elhárítással és a bűnügyi (felderítő) munkával közösen, egymás tevékenységére támaszkodva erősítik a védelmi szektor teljesítőképességét. Tevékenységük során információkkal és operatív műveletekkel támogatják a döntéshozókat. Ebben a munkafolyamatban jelenik meg az elemzés-értékelés, mint eszköz, szolgáltatás és munkamódszer.

Amennyiben a felderítés fogalmkörét vizsgáljuk, az alábbi összetevőkre érdemes hangsúlyt fektetni. A felderítés kifejezés a gyakorlati szóhasználatban, illetve a szakirodalomban többféle értelmezésben és összefüggésben szerepel. Ezekben a megközelítésekben az mindenképpen közös, hogy valamennyi meghatározás a felderítést egyfajta adatgyűjtő tevékenységnek tekinti, ugyanakkor a felderítés tárgya, keretei, eszközei és módszerei tekintetében már vannak eltérések az egyes nézőpontok között. *Köznapi értelemben az, aki felderít, valaminek az ismeretlen körülményeit tisztázza, a felderítés pedig az a cselekvés, amely szerint valakit vagy valamit felderítenek. Katonai szempontok szerint a felderítés jellemzően az ellenség helyzetére, szándékaira stb. vonatkozó adatoknak a megszerzése.*⁷ A bűnüldözéshez kapcsolódó hagyományos értelmezés a felderítés szerepét kétféleképp határozza meg; egyrészt az ismeretlen tettes által elkövetett ügyekhez kötve, másrészt a még nem ismert bűncselekmény megismerésére irányuló tevékenységként (a fejezet témaköre szempontjából utóbbit tekintjük meghatározónak).

A nyomozás a törvény által szabályozott tevékenység, amelynek során a nyomozószervek a büntetőeljárás keretében széleskörű, célirányos, sokrétű adatgyűjtő tevékenységet végeznek. Maga a nyomozás a „*múltbeli releváns esemény objektív igazságnak megfelelő rekonstruálására, és az eljárási célok elérésére irányuló sokoldalú szellemi és gyakorlati tevékenység, amely a szükséges és lehetséges cselekvések tervszerű, tudatos, a vonatkozó eljárási szabályoknak megfelelő végrehajtása útján valósítható meg.*”⁸ A felderítés egy olyan nyomozás, amikor az ügy lényeges körülményeit főként azért tisztázzuk, hogy az eljárás kezdetekor ismeretlen tettes vagy tettesek személyét megállapítsuk, és bűnösségüket bizonyítani tudjuk. A nemzetbiztonsági felderítés során nincs olyan bizonyítási kényszer, amely mentén a bizonyítékokat a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározott szigorú szabályok szerint kellene összegyűjteni. Erre lehet példa: egy nemzetbiztonsági ellenőrzés során kockázati tényezőként lehet megállapítani egy bűncselekmény gyanúját (vagy egy későbbi bűncselekmény elkövetésének lehetőségét magában hordozó tendenciát, pld. egy eladósodáshoz vezető játékszenvedélyt) akkor is, amikor a vonatkozó büntetőeljárásjog alapján még nem áll rendelkezésre elegendő bizonyíték. Tehát az elhárítás számára már akkor is megjelennek a felderítéshez kapcsolódó tevékenységi formák, amikor a nyomozó hatóság számára még büntetőjogi értelemben nem bír relevanciával.

⁷ JUHÁSZ József – SZŐKE István – O. NAGY Gábor – Kovalovszky Miklós (Szerk.): Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. p. 372. Az eredeti fogalom a szerző pontosító kiegészítésével.

⁸ BALLÁNÉ – BORSZÉKI – LAKATOS: Kriminálmétodológia. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000. pp. 58-60.

„...A nemzetbiztonsági tevékenységet végző szervezetek nem gyakorolják a bűnüldöző szervezetekhez rendelt nyomozó hatósági jogkört. Ebből adódóan a nemzetbiztonsági feladatkörbe tartozó tevékenységek, köztük az elhárítás nemzetbiztonsági célú bűnfelderítési szerepe is, csak a bűncselekmény gyanújának megállapításáig terjed.”⁹

Előzőek miatt mindenképp érdemes tekintettel lenni a bűnüldöző szervek célirányos támogatásának lehetőségére. A felderítés alapvető módszere tehát nem más, mint egy múltban lejátszódott esemény (pld. bűncselekmény) – amelynek elkövetője(i) a vizsgálat kezdetekor nem ismert(ek) – rekonstruálása. Fontos megemlíteni, hogy nem kizárólagosan, de fő szabály szerint a nyomozó szervek a múltbeli eseményekre fókuszálnak, a nemzetbiztonsági szervek azonban ezek mellett a jövőbeli scénáriókat is vizsgálják. Maga a rekonstrukció az eseményre vonatkozó ténybeli adatokon keresztül történik, ezért azt mondhatjuk, hogy a felderítés lényegében adatgyűjtés. Ez a tevékenység történhet tárgyi, személyi, illetve kombinált (vegyes források) felhasználásával, ugyanakkor a forrásokat a felderítő tisztnek (nyomozónak) kell felkutatni, arra figyelemmel, hogy a beszerzett adatok milyen mértékben állnak kapcsolatba a vizsgált eseménnyel, és igazságtartalmuk alapján milyen mértékben vehetők figyelembe a felderítő tevékenység során.

A felderítő tevékenységet támogató bűnügyi elemzés pozicionálása érdekében fontos tisztázni néhány alapvető, egyúttal megteremtve az egységes alapot a nemzetbiztonsági hírszerző és elhárító szakterület elemzési eljárásai irányába.

Jellemzően közös sajátosságok az alábbiak:

- központi eleme az információ;
- tervszerű, célirányos információszerző tevékenység jellemzi;
- elemző-értékelő eljárások által vezérelt információszerzési folyamatok érvényesülnek;
- minősített adatokat is tartalmazó információk feldolgozásával, értékelésével és elemzésével foglalkozik;
- releváns személyek tevékenységének és kapcsolataik feltárásának eszköze;
- múltbeli, vagy jelenleg megvalósuló nem ismert, illetve leplezett esemény megismerésére irányul, annak ismeretlen körülményeit tisztázza.

2. A bűnüldözés eszköztárában megjelenő bűnügyi elemzés

A bevezetőben ismertetett, a hírszerzéshez és katonai területen alkalmazott stratégiai tervezéshez alkalmazott, információelemzésen alapuló történelmi példák jó alapot szolgáltattak a bűnüldözési célú elemző eljárások bevezetéséhez. A XX. század második felétől a fejlett világ társadalmainak új ellenséggel kellett szembenéznie, mégpedig a fejlett országokat és állampolgárokat fenyegető szervezett bűnözéssel. *A professzionálisabb „minőségű” bűnözés „egyed-évszázados tradíciókkal rendelkező országokon túl megjelent az Egyesült Államokban, Nyugat-Európában, végül a redszerváltó, az állami vagyont privatizáló, volt szovjet blokk országában.”*¹⁰

⁹ SZABÓ Károly: Elhárítási alapismeretek. In: KOBOLKA István (Szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. p. 192. ISBN: 978-615-5344-32-9

¹⁰ ISTVANOVSKY László: Bűnelemzés a modern bűnüldözésben. Patrocinium, Budapest, 2012. p. 21. ISBN: 978-615-5107-58-0

Innen már csak egyetlen lépés volt a transznacionális bűnözés kialakulásáig, ez a momentum a klasszikus maffiacsoportok és az új típusú szervezett bűnözés „egymásra találása” volt. Az így kialakult szervezett bűnözés visszaszorítása érdekében a hatóságok minden olyan eszközt igyekeztek alkalmazni, amely hatást gyakorolhatott működésük korlátozására. Ilyen „jól bevált módszer” volt az elemző-értékelő munka rendszerbe állítása az 1960-as években az európai rendőrségek gyakorlatában. Ennek a folyamatnak az élén az Interpol, mint nemzetközi rendőrségi együttműködést elősegítő szervezet állt.

A folyamat előzményeként fontos megemlíteni, hogy a kriminológiai és kriminalisztikai jellemzőkre alapozott bűnügyi munka, majd későbbiekben a bűncselekmények jellemzőinek elemzési céloknak megfelelő gyűjtését és rendszerezését támogató környezet először a fenti bünszervezeti tevékenységek által leginkább érintett országokban honosodott meg (Anglia,¹¹ Franciaország, Egyesült Államok). Az Angliában kifejlesztett és bevezetett módszerek nemzetközi szakmai elismertséget követően az 1930-ban közzétett Uniform Crime Reporting Programban (UCR) kerültek kiadásra, amelyet módszertanába a Federal Bureau of Investigation (FBI) is beépített. Az Egyesült Államokban a bűnügyi elemzés gyakorlati alkalmazásának további markáns példájaként fontos megemlíteni Chicago rendőrfőnökét (Orlando W. Wilson, 1900-1970), aki 1963-ban publikált *Police Administration* című munkájában a feladatellátás oldaláról leírja a bűnügyi elemzés meghatározását.¹²

Visszatérve az európai szakmai környezetre, az 1970-es évektől figyelhető meg, hogy elkezdik kidolgozni a bűnügyi elemző rendszer jogi, szervezeti és technikai feltételeit (Anglia, Hollandia, Belgium), illetve a két utóbbi országban elkezdik tesztelni az elemző-értékelő technikákat. A folyamat csúcspontjának az 1992 májusában Hollandiában tartott nemzetközi bünelemzési konferencia tekinthető, ahol a jelenlévő tizenkét Interpol-tagország elfogadta a legfontosabb terminológiai meghatározásokat és felosztásokat. Az egységes bünelemzési módszertanra vonatkozó szándékot megerősítették az Interpol I. Bünelemzési Konferenciáján 1995. szeptember 12-13 között. Hazánkba a modern értelemben vett „*statikus adatfeldolgozást felváltó dinamikus bünelemzés*”¹³ az Interpol-ajánlást követően (holland, belga, német behatással) az 1990-es évek első felében honosodott meg, más régiós országokkal (Lengyelország, Csehország) egyidőben. Bevezetésének úttörője Kunos Imre r. ezredes volt, aki akkoriban a rendőrség Kriminalisztikai Azonosító Szolgálatát vezette. Az általa készített módszertani útmutató „*A bűnügyi felderítés érdekében végzett elemzés és értékelés típusai, formái és eszköztára*” (1995.) címet viselte, és tananyag lett a bűnügyi szolgálat elemző-értékelő szakemberei számára.

¹¹ August Vollmer (1876-1955) London rendőrfőnöke a Metropolitan Police szakmai munkájában vezeti be először az elemzési célokat támogató egységes rendőri jelentő rendszert.

¹² „*A bünelemző osztály azon napi rendszerű tevékenysége, amelynek során tanulmányozza a kiemelt bűncselekmények napi jelentéseit, megállapítja a helyszínt, az időpontot, a módszert és az egyéb különleges jellemzőket, keresi a hasonlóságokat más bűncselekményekkel, más jelentős tényekkel, melyek segíthetnek azonosítani egy bűnözőt, vagy egy már meglévő bűncselekményi mintát.*” *Police Administration*, 1963. p. 103.

¹³ ISTVANOVSZKI i. m. p. 29.

Ez a módszertani fejlődés magával hozta az elemző-értékelő szakterület normatív háttérének megteremtését is, amelyet a 13/2001. ORFK utasítással kiadott „*Bűnelemzési szabályzat*” keretében teljesített a szakmai vezetés. Ebben a dokumentumban már szerepeltek azok a feltételek és követelmények, amelyek az elemzést kérő és teljesítő szervek tevékenységét is meghatározzák. Ebben az összefüggésben az elemzést végző szervezet és személyek alatt a rendőri szervek bűnelemzéssel támogatott tevékenységét, valamint az e tevékenységet végrehajtó rendőri szervet és személyi állományát kell érteni. Az elemzést igénylők és felhasználók alatt az adatszolgáltatást végző, és a bűnelemzési tevékenységet igénylő, felhasználó rendőri szervek vezetőit és beosztotti állományát kell érteni.

3. A bűnügyi elemzés fogalma, célja, helye és szerepe

A bűnügyi elemzés legutóbbi szabályozási reformja során a bűnügyi elemző-értékelő munka egységesítése érdekében, az elemzés rendjének szabályozására a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról szóló 23/2018. ORFK utasítást jelentették meg. A szabályzat a bűnügyi elemzés fogalmát a következőképp határozza meg: „*a bűnügyi és bűnüldözési adatok és információk mennyiségi és minőségi vizsgálata, a közöttük levő kapcsolat meghatározása és értékelése a bűnözés egészének, valamint egyes bűncselekmények terjedelmének, dinamikájának és struktúrájának, hosszabb távon érvényesülő mintázatának, tendenciáinak meghatározása, a nyomozások támogatása, a bűncselekmények elkövetőinek felderítése és elfogása, a bűncselekmények megelőzése, valamint a hozzájuk kapcsolódó vezetői döntések megalapozása érdekében.*” A szabályzatban alkalmazott fogalmi meghatározások, különösen a bűnügyi elemzés fajtáira vonatkozóan, átstrukturálódást mutatnak a korábbi Interpol-meghatározásokhoz képest, ugyanis inkább az Egyesült Államokban¹⁴ alkalmazott terminológiát részesítik előnyben (adminisztratív bűnügyi elemzés, stratégiai bűnügyi elemzés, taktikai bűnügyi elemzés, nyomozást támogató bűnügyi elemzés). Szakmai tapasztalataim szerint az európai szakmai kultúrkörhöz közelebb áll a korábban európai országok által használatba vett fogalomrendszer, ezért a fejezet további részében már csak erre támaszkodva ismertetem az elemzés-értékelés jellemzőit.

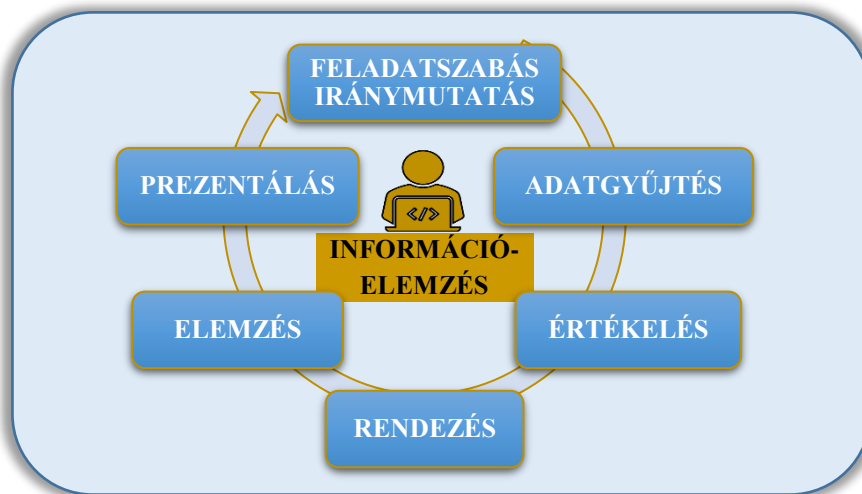
A korábbi szabályzat és a szakterület elismert szakemberei (Kunos, Istvanovszki) egy rövidebb célravezetőbb megfogalmazást használnak az Interpol-ajánlásnak megfelelően, e szerint „*a bűnelemzés a bűnügyi és más, potenciálisan érdemleges adatok közötti kapcsolatok felismerése, azonosítása és azok értékelésére folytatott rendszeres, célirányos, összehangolt tevékenység.*” Ebben a megfogalmazásban már jóval egyszerűbben értelmezhetők a párhuzamok a nemzetbiztonsági hírszerző vagy elhárító elemző-értékelő tevékenységgel, aminek a bemutatása jelen tanulmánynál egyik célunk is egyben.

¹⁴ Definition and Types of Crime Analysis. Standard, Methods, & Technology (SMT) i.m. p. 3.

OSBORNE, Deborah A. – WERNICKE, Susan C.: Introduction to Crime Analysis. Basic Resources for Criminal Justice Practice, The Haworth Press, Binghamton, NY. 2003. pp. 5-10.

A bűnügyi elemzés célja „a lehető legtöbb, rendezett, érdemi információ kinyerése a különböző forrásokból gyűjtött adathalmazból és ezek alapján döntések előkészítése.”¹⁵ Amennyiben az előzőnél specifikusabban, a bűnügyi felderítés érdekében történő elemzésre fókuszálva szeretnénk meghatározni annak célját, azt mondhatjuk, hogy a helyzetre jellemző lényeges adatok elemzésével döntési információk biztosítása a felderítési feladatok meghatározásához. A *bűnelemzés fontossága abban rejlik, hogy egységes, előre meghatározott technikák alkalmazásával az adatok gyűjtése célzottan folyik, megtakarítva ezzel időt és erőforrásokat.*¹⁶ Lehetővé teszi a döntéshozást, valamint a tények teljes ismeretére támaszkodó beavatkozást, ugyanakkor az elemzés e formáját nem lehet felfogni az egyes ügyek és a döntéstámogatás teljeskörű megoldásának. Semmilyen bűnügyi elemző módszer nem pótolhatja a döntésben érintett felderítő tiszt, bűnügyi szakember, vezető szakmai tudását, kreativitását. A bűnügyi elemzés során feltárt információk ugyanakkor minőségileg más értéket adnak az alapadatoknak; a logikusan felépített értékelő jelentés a további tevékenység meghatározásának lehet hasznos alapja.

A bűnügyi elemzés rendeltetése, hogy egységes, meghatározott technikák alkalmazásával, célirányos adatgyűjtést folytatva vezessen el a bűnüldözésben, felderítő tevékenységben alkalmazott erőforrások összehangoltabb elosztásához, időmegtakarításhoz, segítse elő a vezetői döntések meghozatalát. A bűnügyi elemzés egységes technikákat alkalmaz a hipotézisek felállításához, az egyes bűncselekmények rekonstruálásához, a bűncselekmény-sorozatok felismeréséhez és felderítéséhez, a bűnöző kapcsolatok megértéséhez, a szervezeten belüli feladatmegosztás megállapításához, tágabb megközelítésben a bűnözés kiterjedésének és hátterének vizsgálatához.

1. ábra: Az információelemzés ciklusa
(saját szerkesztés)

¹⁵ KUNOS Imre: A bűnügyi felderítés érdekében végzett elemzés és értékelés típusai, formái és eszköztára. (kézirat) Budapest, 1995. p. 5.

¹⁶ KUNOS Imre: Bűnelemzés – tananyag a bűnelemző tanfolyam hallgatóinak számára. ORFK Kriminálisztikai Azonosító Szolgálat, Budapest, 1997. p. 3.

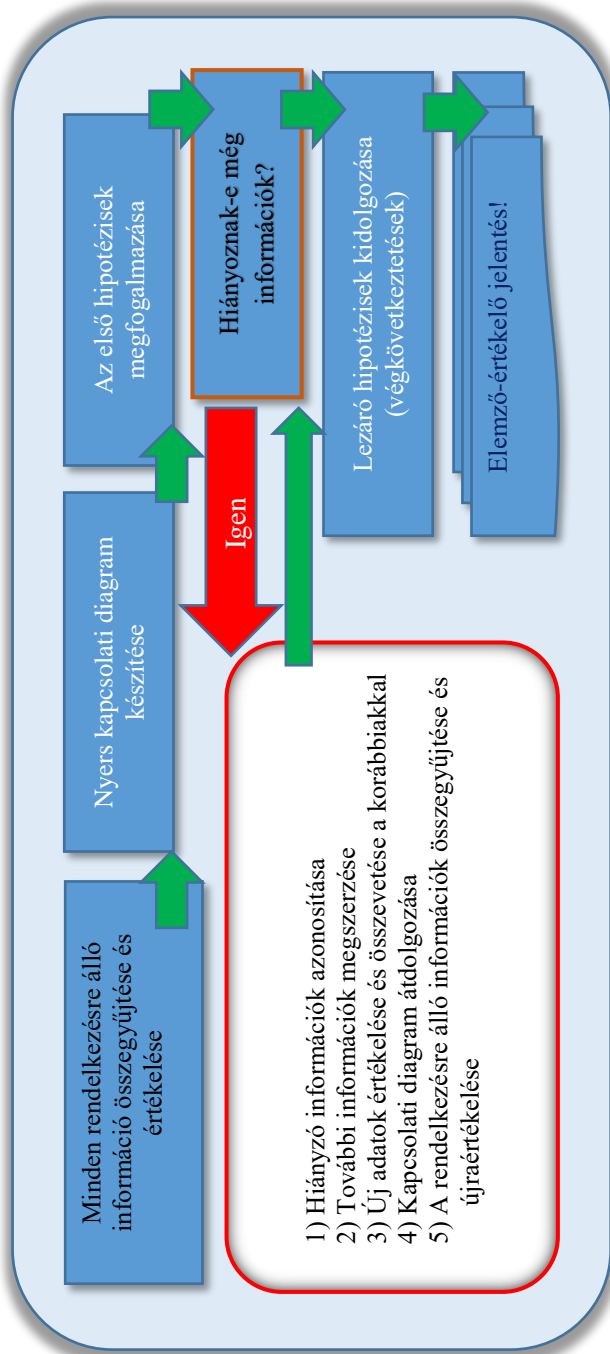
A bűnügyi elemző-értékelő tevékenység egy önmagára épülő, folyamatosan visszatérő, a jelenségekkel összhangban eszkalálódni kényszerülő, vertikálisan egyre mélyülő céltudatos tevékenység kell, hogy legyen. E tevékenységhez számtalan információra, időre, eszközre, energiára, és jól felkészült állományra van szükség.

Legfontosabb alapelvek, amelyek a fogalmakból is kiolvashatók:¹⁷

- célirányosság (elemzés csak a cél pontos, egyértelmű meghatározásával végezhető);
- folyamatosság (az elemzés egy tevékenységi sor, egymásra épülő logikusan felépített tevékenység);
- ciklikusság (az elemzés folyamata különböző munkafázisokra bontható, a feladatmeghatározástól a cél eléréséig terjedő cselekvéssor);
- teljesség (az elemzés során törekedni kell az adatok széleskörű felhasználására, az elemzés maradéktalan teljesítéséhez az elemző számára minden információt rendelkezésre kell bocsátani, és az elemzőnek minden rendelkezésre bocsátott adatot értékelni kell);
- objektivitás (az elemzési feladat végrehajtása csak tárgyilagosan, elfogulatlanul, az információk maradéktalan feldolgozásával történhet, az elemző csak a rendelkezésre álló adatokból tesz megállapítást);
- proaktivitás (az előre tekintést, változást, állandó alkalmazkodást, fejlődést szorgalmazó magatartás);
- operativitás (Folyamatosan figyelemmel kell kísérni a felhasználó információval szemben támasztott követelményeit, az alárendeltek és más felhasználók igényeit. A terjesztő rendszernek (hálózatnak) a képesség függvényében, folyamatosan készen kell állni az információs igények kielégítésére a fontossági sorrendnek megfelelően.)

Az alábbiakban felsorolt eljárásrend és a fenti elvek követésével a bűnügyi elemzők következtetéseket vonhatnak le, majd helyzetértékeléseket, kockázatelemzéseket, stratégiai prognózisokat és operatív terveket készíthetnek, mint az elemzés kimeneti termékeit.

¹⁷ HÉJJA István – KENEDLI Tamás: Az elemző-értékelő munka elméleti és gyakorlati kérdései. ZMNE egyetemi jegyzet, Budapest, 2011. p. 48.

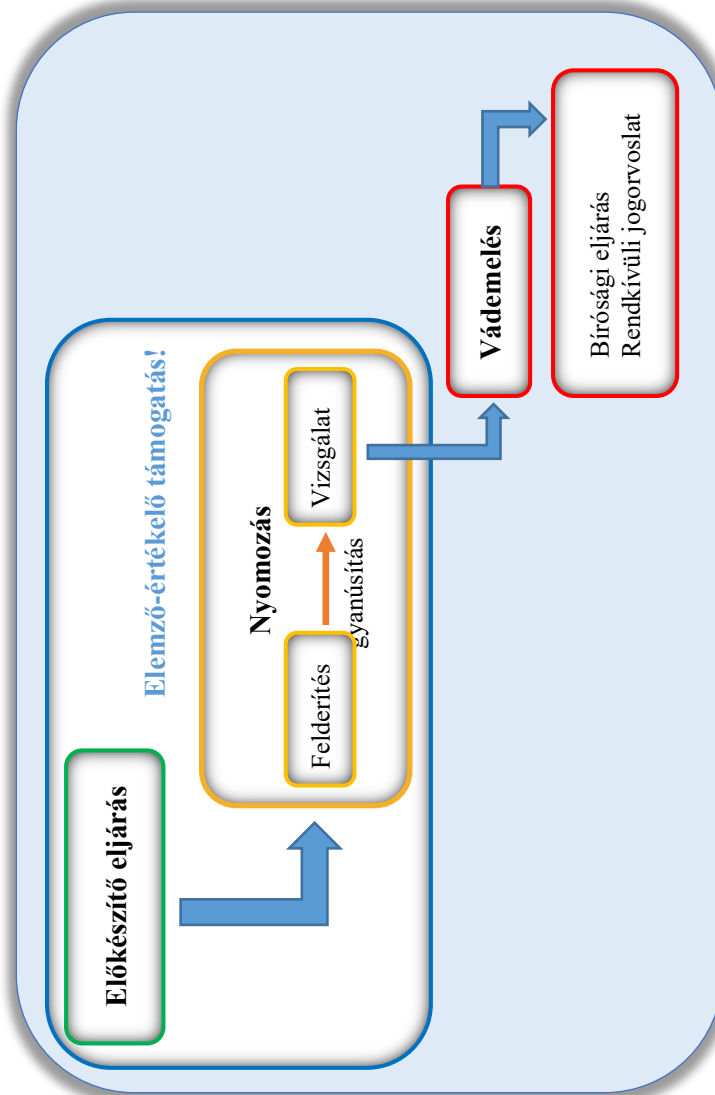
2. ábra: Az analízis folyamata¹⁸

¹⁸ HÉJJA – KENEDLI i. m. p. 51. alapján saját szerkesztés

A leírtakból megismerhető, hogy az elemzés és annak kimeneti terméke csak az elemző számára jelenti a munka befejezését, a stratégiai tervező, illetve bűnügyi felderítő szakterület számára csupán a munka kezdete, vagy egy megkezdett tevékenység új állomása.

4. A bűnügyi elemzés-értékelés szintjei

A témakör tanulmányozásához tekintsük át először a büntetőeljárás szakaszait, majd ezen belül érdemes feltárni azokat a pontokat, ahol az elemző-értékelő munka, mint támogató szolgáltatás megjelenik a sikeres nyomozás/felderítés érdekében.

3. ábra: Bűnügyi elemző-értékelő támogatás a büntetőeljárás szakaszaiban (saját szerkesztés)

A nyomozóhatóság a bűncselekmények felderítése érdekében előkészítő eljárást és nyomozást végez. A nyomozó hatóság az előkészítő eljárás és a felderítés során önállóan, a vizsgálat során az ügyészség irányításával jár el.¹⁹ Az előkészítő eljárás célja annak megállapítása, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e. Ha az előkészítő eljárás során beszerzett adatok alapján megállapítható a bűncselekmény gyanúja, a nyomozást el kell rendelni. A büntetőeljárás következő szakasza a nyomozás, amely törvény által szabályozott tevékenység, illetve egyfajta kertet ad a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásának, továbbá a felderítő tevékenység keretében is szolgál. A felderítés szerves része a nyomozásnak, de egy olyan nyomozás, amely során az ügy lényeges körülményeit azért tisztázzuk, hogy az előttünk ismeretlen elkövető(k) személyét megállapítsuk, és a bűnösséget bizonyítsuk.

A megfelelően előkészített bűnügyi elemző-értékelő munka (különös tekintettel az operatív bűnelemzés) a nyomozó/felderítő munkát végző szervezeti egység tudásával, annak megrendelése alapján, közösen kidolgozott operatív célok és szempontrendszer mentén zajlik, az előkészítő eljárástól egészen a vizsgálati szakaszig. Úgy is fogalmazhatnánk, a bűnügyi felderítés érdekében végzett szolgáltatás, ami az első mozzanattól kezdve szoros koordinációs tevékenységet követel meg a résztvevőktől.

A nyomozástervezés és elemzés-értékelés gyakorlati oldalát vizsgálva fontos megemlíteni, hogy válaszokat kell keresnünk arra vonatkozóan, hogyan kapcsolódnak össze az addig begyűjtött adatok, előértékelt információk, a feltett kérdésekre adott válaszok, illetve a nyomozástervezés és a verziókkal végzett munka. Ennek során a nyomozónak/felderítőtisztnek az adatok elemzése-értékelése alapján önállóan vagy elemző szakemberrel közösen alapverziókat szükséges felállítani a történésekre vonatkozóan, majd meg kell határozni a feladatokat és azok sorrendjét. A nyomozás, a nyomozási terv végrehajtásának teljes időszakában szükséges, hogy a nyomozó/felderítőtiszt elemezze és értékelje a rendelkezésre álló adatokat, amennyiben az ügy bonyolultsága szükségessé teszi, ebbe a folyamatba be kell vonni az elemző-értékelő szakembereket is. A folyamat során az adatok alapján megfogalmazott értékelést érdemes összevetni a jogi szabályozási környezettel, a kriminalisztika alapkérdéseivel, a saját nyomozási tapasztalatokkal, különösen a hasonló ügyek nyomozási tapasztalataival. Mindezekre alapozva kialakíthatók a cselekmény minősítésére és a történeti tényállásra, valamint az elkövető személyére vonatkozó verziók. E folyamat elemeinek rendszeres felülvizsgálatában is aktív szerephez juthat az elemző-értékelő szakállomány a folyamatosan végzett elemző tevékenységéből fakadó következtetések megfogalmazása által. Tevékenységével visszahat a nyomozási/felderítési folyamatra és újraszabhatja annak irányait és tartalmát.

Tartalmi szempontból megkülönböztetünk a nyomozás egészét átfogó (minden ügyre, felderítő tevékenységre vonatkozó) nyomozási tervet, illetve résztervet. Utóbbi a nyomozás egy-egy részének, cselekményének szakszerű lebonyolítása érdekében készíthető.

¹⁹ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról. V. fejezet – A nyomozó hatóság feladata 31. § (1-2) bek.

Ilyen lehet a valamely nyomozási cselekmény/intézkedés végrehajtására, az ügy egyes részeire (egy-egy cselekmény felderítésére), személy vagy csoport tevékenységének rekonstruálására, vagy a nyomozás részfeladataira, fázisaira (pld. sértettek és tanúk felkutatása, ismeretlen tettes kilétének felderítése), illetve előzetesen kidolgozott verziók ellenőrzésére irányuló tervező tevékenység. Fontos megjegyezni, hogy kötelezően nyomozási tervet kell készíteni akkor, ha az ügyben titkos információgyűjtést végeznek, továbbá az eljárás, a felderítő és összehangolt elemző-értékelő tevékenység ilyen forrásból származó adatokra is támaszkodik.

Az elemzés-értékelés a bűnügyi nyomozási tevékenység során több szervezeti szinten jelenik meg és a bűnüldözési tevékenység egyes fázisaiban különféleképpen hasznosíthatók az előnyei. Olyan folyamat, amit különféle rendezőelvek mentén többféleképp lehet felosztani. Ezek közül számunkra legszemléletesebb a tartalmi megközelítésre fókuszáló háromszintű felosztás.

Első szintnek tekinthető, amikor az elemzés-értékelést ismeretlen célszemély, elkövető felderítésében, a felderítő (bűnügyi) eljárásban, a felderítés tervezésében, valamint a bizonyításban veszik igénybe. E szint még magába foglalja a sorozatjelleggel elkövetett bűncselekmények és elkövetőinek felderítését is.

Az elemzés második szintjeként kell említeni azokat az elemzéseket, amelyeknél a kiinduló alap nem az egyes bűncselekmény, illetve nem a konkrét felderítő tevékenység közvetlen segítése. Ezek az elemzések általában előre megjelölt térben és időtartamban megvalósított bűncselekményekre, vagy a bűnözés egészére vonatkoznak. Közvetett módon segíthetik az egyes bűnügyi (felderítő) eljárások végrehajtását is.

Harmadik szintnek jelölhetők azok az elemzések-értékelések, amikor a bűnözést, mint társadalmi tömegjelenséget vizsgáljuk, figyelembe véve mindazokat az okokat és feltételeket, körülményeket, amelyekben létrejön a bűnözés, s amelyben – mint közegben – fennmarad. E körbe tartozik a felderítő tevékenység határfokának, a jogszabályok érvényesülésének vizsgálata is.

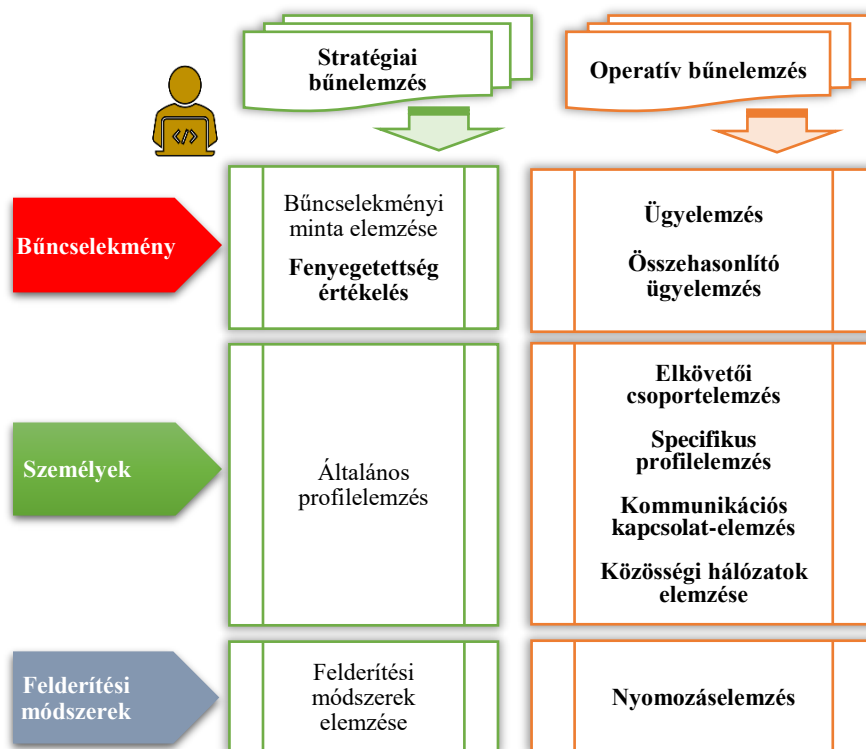
5. A bűnügyi elemzés típusai és eljárásai

Az európai bűnüldözési modellekben a bűnelemzés típusainak és eljárásainak meghatározását az egységes terminológia megteremtése indokolta annak érdekében, hogy a szakterület képviselői azonos keretrendszerben gondolkodhassanak (különösen indokolt ez a több ország együttműködését igénylő elemző-értékelő eljárások kapcsán). Az a megállapítás azonban továbbra is helytálló, hogy más módszerekkel, eszközökkel és adatok felhasználásával készülnek a különböző céloknak megfelelő bűnelemzések. Az ORFK által 2018-ban kiadott Bűnügyi Elemzési Szabályzat az elemzés céljára, valamint az elemzett adatok körére tekintettel négy fő típust határoz meg: adminisztratív bűnügyi elemzés, stratégiai bűnügyi elemzés, taktikai bűnügyi elemzés, nyomozást támogató bűnügyi elemzés. Ez a felosztás megegyezik az Egyesült Államokban alkalmazott²⁰ szakmai gondolkodásmóddal, amelyben a bűnügyi adminisztratív folyamatok támogatásától egészen a taktikai tevékenység támogatásáig szélesebb körben biztosít elemzési eljárásokat a szakterület számára.

²⁰ Lásd például: Exploring Crime Analysis (Readings on Essential Skills) (2nd ed.) International Association of Crime Analysts. Overland Park, KS 2008. p. 14.

Mindez azt is jelenti, hogy egyre több, a korábbi bűnelemző tevékenységben eddig nem honos, a különféle tudományterületekről integrált elemző eljárás alkalmazása válik szükségessé. Az elemzési típusok felosztása – az Interpol ajánlásnak megfelelően – ezt megelőzően egyszerűbb, s talán átláthatóbb módon az elemző eljárás bűnügyi irányultsága szerint kategorizálta a bűnelemzési típusokat, úgymint: 1) operatív célú elemzés és 2) stratégiai célú elemzés.

Jellemző, hogy a két fő típuson belül mindig előfordul a bűncselekmény – bűnelkövető vagy az áldozat – bűnüldözés (utóbbi a bűnözés ellenőrzésének módszertanát is lefedi) hármastagozódása, amelyeket az egyes elemző eljárások során vizsgálnak befolyásoló körülményeikkel, sajátosságaikkal együtt. Fontos megjegyezni, hogy a továbbiakban ismertetett elemzési típusok és eljárások között nincs alá- és fölérendeltségi viszony, azt, hogy a felsorolt eljárás melyik bűnügyi elemzési típushoz tartozik, főként az elemzés alá vont adatok fajtája és felhasználási területe határozza meg. Az elemző a kapott feladatnak megfelelően, a műveleti cél meghatározását követően dönti el, mely elemzési eljárást, vagy eljárások kombinációját használja a bűnelemző tevékenység során. A kiválasztott elemzési eljárás(ok) meghatározzák az elemzési folyamat menetét, ugyanakkor lehetőséget biztosítanak a szakterület-specifikus elhatárolásra is.

4. ábra: Bűnelemzési eljárások csoportosítása a teljesség igénye nélkül
(saját szerkesztés)

Az ábrán vastagítással jelölve a későbbiekben bemutatott eljárások.

Az elmúlt években a bűnügyi elemzők munkájával szemben támasztott követelmények egyre összetettebbé váltak, csakúgy, mint a felderítést igénylő bűnügyek. A megrendelői igények, a bűnügyek bonyolultsága olyan komplex elemzési formák használatát tette szükségessé, amelyek a klasszikus eljárások önálló alkalmazásán túlmutattak. *„Az egyes, nagy információtartalommal rendelkező nyomozások során a nyomozással párhuzamosan folytatott elemzések nem csupán ügyelemzések, hanem – például emberölések nyomozása esetén – szükség lehet specifikus profilelemzésre, kommunikációs-kapcsolat elemzésre, elkövetői csoport elemzésre, kapcsolati háló elemzésre, vagy éppen pénzügyi tranzakció elemzésre is.”*²¹

A továbbiakban olyan – szolgálati tapasztalatokon és kísérleteken nyugvó – általánosan használható eljárásokat mutatok be, amelyek segítséget nyújtanak az operatív bünelemzés megszervezésében, a felderítési tevékenység célirányos támogatásában, eredményes teljesítésében, illetve esetenként használhatók a nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka során is.

5.1. Operatív bünelemzés

Az operatív elemzés elnevezés valamelyest megtévesztő lehet, ugyanis nem kizárólag az operatívnek nevezett titkos információgyűjtéshez kapcsolódik, továbbá nem kizárólag az operatív forrásból származó információk feldolgozását jelenti. *Az operatív jelző ez esetben az azonnalíságot, a gyakorlati szintű beavatkozást, az „operativitást” jelenti.*²² Német nyelvterületen taktikai elemzésnek nevezik, angolszász országokban „intelligence analysisként” vagy „investigation analysis” néven ismert. Rövid távú, sokszor napi végrehajtású célok meghatározásához nyújt rendszerezett adatokon nyugvó támogatást az egyes konkrét eljárásokban rejlő információk vizsgálatával, összefüggések feltárásával. Valójában a titkos információgyűjtés, illetve a büntetőeljárás során nyíltan vagy leplezetten beszerzett, konkrét ügghöz kötött információkat használja, kiegészítve az egyéb forrásból, nyilvántartásokból beszerzett adatokkal. Az operatív elemzés, ráépülve a bűnüldözési, felderítő munkára, ellátja megfelelő mennyiségű és minőségű, rendezett információval a művelet irányítóját és végrehajtóját, továbbá döntési pozícióba hozza az adott felderítő szerv vezetőjét.

Az operatív bünelemzés célja a helyzetre jellemző, lényeges adatok elemzésével döntési információk biztosítása a felderítési feladatok meghatározásához.

AZ operatív elemzés formái lehetnek – a teljesség igénye nélkül:

- ügyelemzés;
- összehasonlító ügyelemzés;
- elkövetői csoportelemzés;
- specifikus profilelemzés;
- kommunikációs kapcsolat-elemzés;
- közösségi hálózatok elemzése;
- nyomozáselemzés.

²¹ SZABÓ János: A bűnügyi elemzés módszertanának megújítása a rendőrségnél. Szakmai Szemle, 2018/4. p. 136.

²² ISTVANOVSKAI i. m. p. 36.

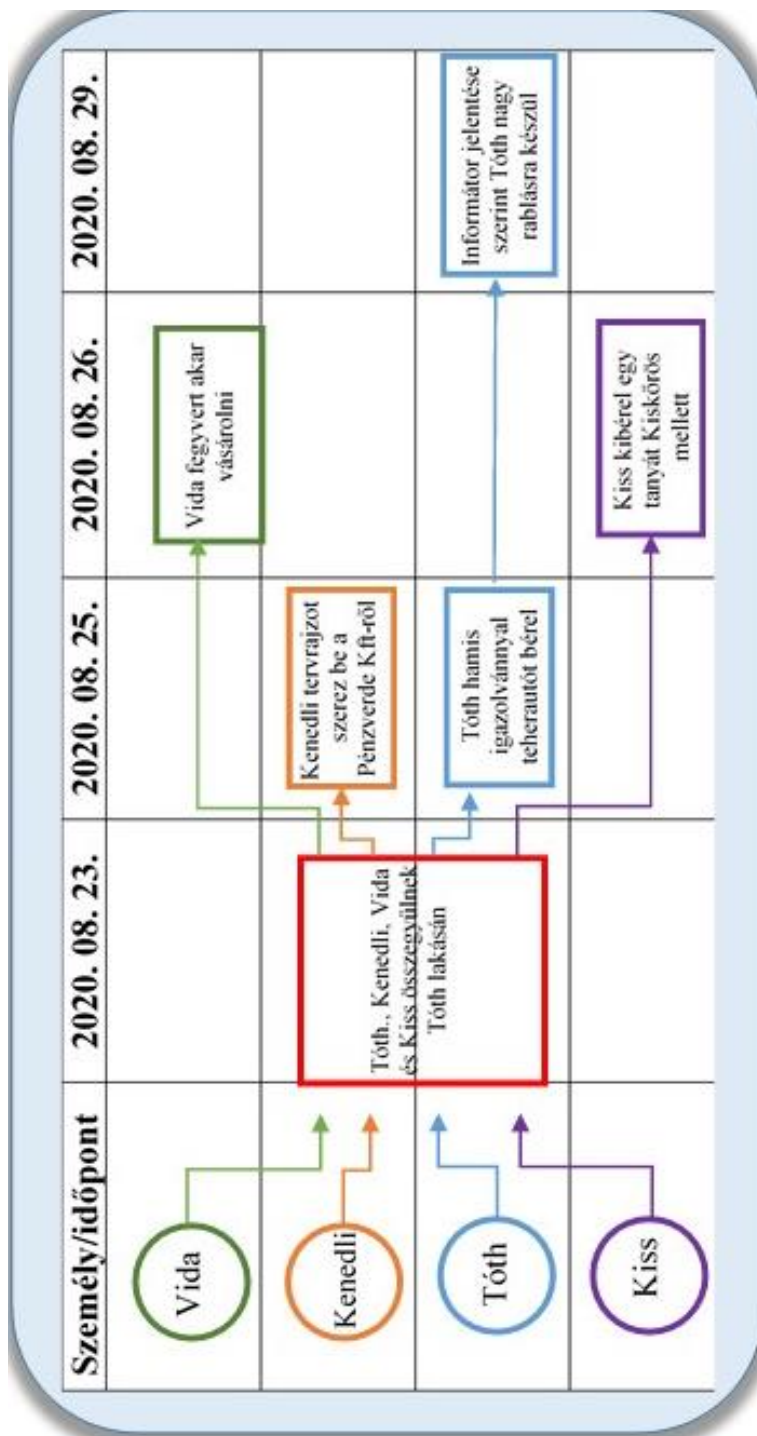
5.1.1. Ügyelemzés

Az ügyelemzésen értjük egy bűncselekmény elkövetési folyamatának rekonstruálását, a résztvevő személyek tevékenységének megismerését. Az elemző eljárások közül ez a leggyakrabban alkalmazott elemzési forma a felderítés és nyomozás támogatása érdekében. Az elemző eljárás során rekonstruálják egy vagy több bűncselekmény elkövetési folyamatát, az abban résztvevő elkövetők, sértettek és egyéb releváns személyek tevékenységét, illetve a bűnösséget igazoló személyi és tárgyi bizonyítékok rendszerezése is megtörténik. Az elemző eljárás során az egyik legfontosabb feladat megállapítani a cselekmények és események egymásutánosságát és jellemzőit, amely segít a nyomozás irányainak meghatározásában, a különböző forrásokból származó információk ellentmondásainak feltárásában.

Az elemzés kezdetekor fontos tisztázni, hogy a felderítő munka vagy nyomozási eljárás mely állapotában van, ugyanis ez befolyásolja az elemző módszertan kialakítását, az elemző-értékelő tiszt gondolkodásmódját. Az ügyelemzés az alábbi három nyomozási szakaszba illeszkedhet, és nyújthat segítséget: *nyomozást kezdeményező*; *nyomozást támogató* (taktikai); *nyomozást követő*. Utóbbi esetében az ún. „döglött ügyek”²³ lehetnek jellemző példák, amely kifejezés alatt általában azokat a minősített emberöléseket értjük, amelyek a nyomozás során felfüggesztett státuszba kerültek az elkövető ismeretlen mivolta miatt. Az ismeretlen elkövető kilétének megállapítása érdekében folytatott nyomozási tevékenység megrekedését követően a felderítés továbbfolytatásának központi eleme lehet az elemző-értékelő munka, ugyanis ismételten módszeresen át kell tekinteni, rendszerezni és újraértékelni az előállított iratokat (pld. sértett- és tanúkihallgatási jegyzőkönyvek, környezettanulmányok, adatgyűjtési irányok és eredményei, helyszíni szemlék, szakértői jelentések stb.). Ilyen ügyekben tipikus példa az elemző-értékelő tevékenység elrendelésére: amennyiben hasonló bűncselekmény történik, és feltételezhető, hogy azonos az elkövető, vagy olyan új, releváns nyom kerül felszínre, amely újabb verziók vizsgálatát kívánja meg (stb.).

Az elemzés eredményeképp idő–tér–esemény–tevékenység–személy kapcsolati halmazt kapunk, amelyet külön-külön, vagy egy összesített táblázatban, esemény diagramban, illetve jelentésben is szemléltethetünk.

²³ Döglött ügyek: Ez a fogalom a 2000-es évek elején került be a magyar a rendőri szakzsargonba, a büntetőeljárásról szóló törvényben ilyen megfogalmazás nem szerepel.

5. ábra: Példa a cselekmény ábrára
(saját szerkesztés)

5.1.2. Összehasonlító ügyelemzés

Az összehasonlító ügyelemzés a hasonlóságokat mutató bűncselekményekből származó információk összevetése azzal a céllal, hogy ezen cselekményeket azonos elkövető, vagy elkövetői csoport valósította/szervezte meg, illetve sorozatba illeszthetők-e. Alapvető kriminalisztikai igazság az, hogy több cselekmény több információt hordozhat az elkövető(k)ről. Főként olyan bűncselekményfajták felderítésének támogatására alkalmazható az összehasonlító ügyelemzés eljárása, amelyek speciális, egyedi módszerek alkalmazásával valósultak meg. A sorozatjellegű bűncselekmények általában nagyobb rendőri erőt kötnek le a felderítés, illetve a nyomozás során; nagy társadalmi és politikai figyelmet kapnak és eredménykényszert helyeznek a hatóságokra. Erre tekintettel is kiemelkedően fontos az összehasonlító ügyelemzés alkalmazása a sorozat-bűncselekmények felderítése során.

Az összehasonlító ügyelemzés *céljai között szerepel* a bűncselekmények közötti összefüggések felismerése, az azonos elkövetőkre utaló adatok felismerése; az azonos bűncselekmények elkövetéséért felelőssé tehető elkövető(k), elkövetői csoportok azonosítása; a már ismert elkövető(k) által megvalósított, de ezidáig nem felderített bűncselekmények utólagos felderítése; az összegyűjtött információk rendszerezése a különféle eljárási cselekmények (pld. kihallgatás, házkutatás, elfogás) végrehajtása érdekében.

Az összehasonlító ügyelemzés alkalmával összehasonlító táblázat elkészítésére van szükség az eljárás folyamatában. A táblázatban az összehasonlított ügyek bűnügyileg jellemző adatait rögzítik. A különféle bűncselekménytípusok jellegének megfelelő tényállás büntetőjogi, történeti és kriminalisztikai jellemzőit részletező, összehasonlító szempontrendszernek megfelelően kerül kialakításra. A táblázat összehasonlító ismérvei általában a bűncselekmény helyszínére, elkövetési módjára, idejére, eszközére, a sértett kiválasztási módjára és az elkövetőkre jellemző adatokat tartalmazzák.

ÉLETKOR	TESTMAGASSÁG	TESTALKAT	HAJ -ARCSZÓR	RUHÁZAT-FELSŐ	RUHÁZAT-ALSÓ	EGYÉB	ITAL	TÁRS
40-45	180	közepes	őszes barna hajú, tömött őszes bajuszú, kerek arcú	rövid, sötétszürke balonkabát szerű kabátú, sötét pasztel pulóver, fehér ing	fekete nadrág	na.	na.	
40-45	180	szélesvállú, sportos	sötétbarna hullámos haj, vastag szájközépig alatt 1,5 cm-rel leforgó bajusz	elegáns 3/4-es fekete bőrkabát, zippzáras	világos kék farmer nadrág	magyméretű, szögletes, zöldes árnyalatú napszemüveg	ítas	
40-45	175-180	közepes testalkatú, fehérbőrű	fekete, oldalra fésült haj, szájközépig érő fekete bajusz	fekete 3/4-es tollkabát, ríktó fehér cémával varva, jobb zsebe rongyos, középszürke pulóver	szürke nadrág-mintha pöttyös leme, fekete bőrcipő	na.	na.	
35-40	185	erős testalkatú	rövidvágott, dús, sötét hajú, tömött erős szájközépig érő bajuszú	sötét derékig érő bőrdzseki	sötét nadrág	na.	na.	
35-40	na.	közepes testalkatú, kerek széles arcú	sötétbarna dús hajú, átlagos frizurájú, dús erős bajusz	fekete rövid bőrkabát	sötét színű nadrág	na.	na.	
40-45	180	közepes, kerek arcú	nyakközépig érő, sötét, dús hajú, középen kiborított rövid, tömör bajuszú	2/4-es dzseki fazonú, balon anyagú kabát, galambszürke pulóver	na.	barnás fekete nagy napszemüveg	ítas	1 fő figyelo az utcáról

6. ábra: Példa az összehasonlító táblázatra – elkövető (saját szerkesztés)

Mai modern korunkban az összehasonlító ügyelemzés táblázatos technikáját egyre inkább felváltja a nyomozói gondolkodást modellező, az elemző által kiválasztott adatokra vonatkozó informatikai algoritmusokkal támogatott, nagyobb pontosságú számításokat végző szoftverkörnyezet. Ennek felhasználásával hatékonyabban tudja az elemző elvégezni a bűncselekmények összehasonlítását, illetve azok egy sorozatba illesztését. Az elemzést támogató szoftverkörnyezet fejlődésére jó példa a Rendőrség szakmai munkájának támogatására bevezetett „Alfonz Személyleírási Rendszer”²⁴, amelynek fejlesztése több évet ölelt fel, és 2017. évben kezdte meg működését. Anti Csaba László „A személyleírás”²⁵ című könyve jól bemutatja a szakmai módszertani alapok újragondolását, a digitális környezetben történő megvalósítás modernizációs elemeit, amelyek által lehetővé vált egy egységes irányelvek mentén történő adatrögzítés, egy pontosabban identifikált adatbázisrendszer használata. Mindez magasabb minőségű hozzáadott értéket jelent az elemző szakemberek számára, megnövelve ezáltal az elemzések hatásfokát.

5.1.3. Elkövetői csoportelemzés

Az egyik legelterjedtebb bűnelemzési forma. Az elkövetői csoportelemzés alkalmával a felderítő tevékenység vagy nyomozás során begyűjtött információk rendszerezése alapján képet alkothatunk bűnözői csoportok tevékenységéről, egymáshoz és a cselekményekhez fűződő kapcsolatukról. Egy beazonosított bűnözői csoportról megszerzett információk csoportosításával megkíséreljük rekonstruálni a szervezet tevékenységét, felépítését, tagjainak (cégjeiknek) szerepét, szervezettségét az adott csoporton belül.

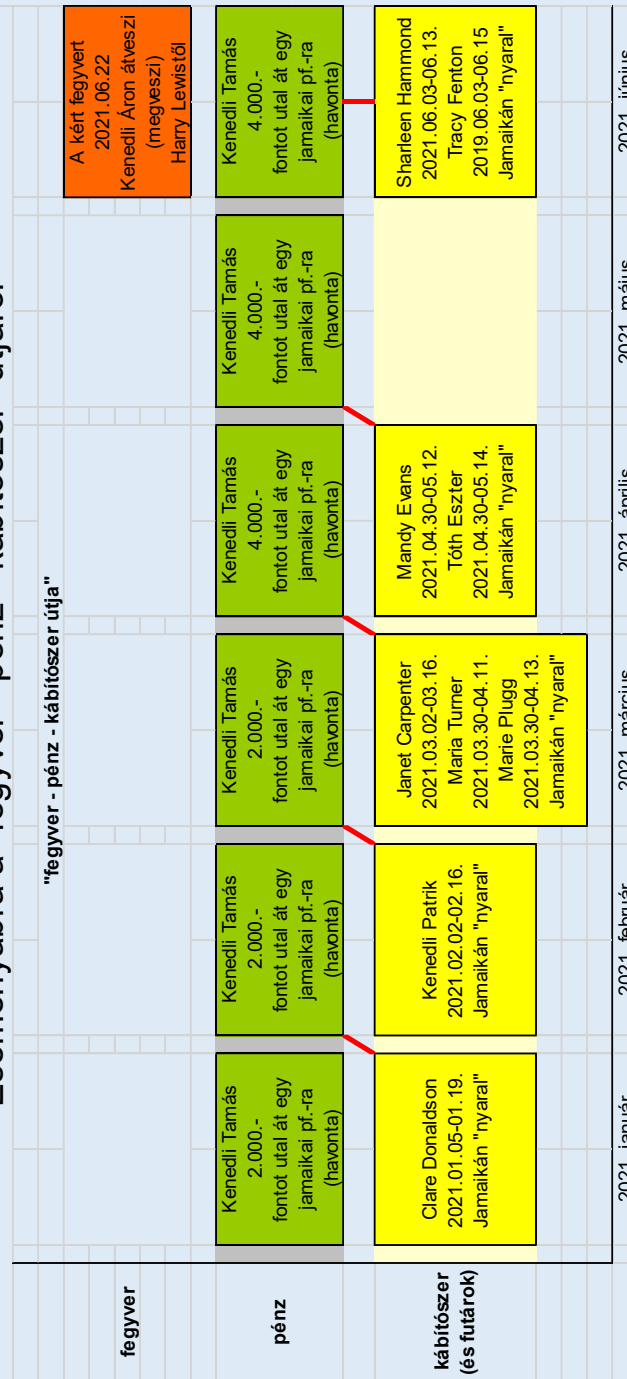
Célja:

- meghatározni ki(k) a kulcsfigurák, és ajánlásokat tenni e személyek ellen bevetendő operatív és nyílt intézkedésekre, technikai eszközök alkalmazására (megfigyelés, telefonlehallgatás stb.);
- felfedni, hogy egy bűnözői szervezetben melyek a gyenge pontok (nem ismert informátorok felkutatása, megkeresni azt a személyt, aki nyomás hatására információt szolgáltat), ennek segítségével felépíteni a szervezet bomlasztása, felszámolása érdekében készített stratégiát;
- meghatározni a pénz- és áruforgalmat annak érdekében, hogy megalapozott információk alapján pénzügyi vizsgálatot kezdeményezhessünk;
- meghatározni, milyen lényeges információkkal rendelkezünk, melyek szükségesek még a további fellépésünk sikere érdekében;
- meghatározni, hogy szervezett bűnözői csoport-e a csoport;
- meghatározni ki a csoport vezetője;
- meghatározni a szervezeten belüli viszonyokat;
- meghatározni a tagok számát, a tagokat, hogy azok milyen kapcsolatban vannak egymással, hogyan épül fel a munkamegosztás, milyen bűncselekményeket követnek el, az egyes bűncselekmények köthetők-e személyekhez.

²⁴ 26/2017. (VIII. 25.) ORFK utasítás az ALFONZ Személyleírási Rendszer bevezetésével és alkalmazásával kapcsolatos feladatokról

²⁵ ANTI Csaba László: A személyleírás. Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió, Budapest, 2017. ISBN: 9789633314098

Eseményábra a "fegyver - pénz - kábítószer" útjáról

7. ábra: Példa a pénz és áramlási ábrára
(saját szerkesztés)

A bűnszervezetek (terrorista csoportok) megismerésének egyik leghatékonyabban alkalmazható elemzési módja, amelynek eredménye érzékeltethető a kapcsolatokat bemutató ábrákon, eseményeket és szereplőket bemutató táblákon, jelentésekben. Látványos és igen hasznos a kapcsolati rajz, amely mögött sokszor hónapokig, évekig húzódó felderítő tevékenység rejlik.

5.1.4. *Specifikus profilelemzés*

A kiemelt bűnesetekben, sorozat-bűncselekmények esetén (így különösen erőszakos bűncselekmények – emberölés, nemi erkölcs elleni bűncselekmény – gyanús eltűnési ügyek), jellemzően olyan különösen súlyos esetekben, ahol túl kevés nyom maradt a helyszínen, és azokból nem nyerhető elégséges információ az elkövetőre vonatkozóan, segítségül lehet hívni a specifikus profilelemzőket. A legfontosabb alapkérdés, amire választ keresünk az, hogy a számításba vehető elkövetők sokaságából ki lehet, és milyen lehet a tényleges elkövető? Ez az elemzési forma az Egyesült Államokban a Szövetségi Nyomozó Irodánál (FBI) alakult ki a sorozatos szexuális bűncselekmények vizsgálata miatt felállított Viselkedéstudományi Egység (1972)²⁶ alapjain. A bűnügyi profilelemző eljárás a Virginia-i Személyiségkutató Laboratóriumban elhelyezett több tízezer eset felhasználásával készített interjú adatlapjainak feldolgozásával kialakított adatbázis háttértámogatásával valósítható meg. A börtönökben elhelyezett, erőszakos bűncselekményeket sorozatjelleggel elkövető bűnözőkkel pszichológus ismeretekkel rendelkező ügynökök interjúkat készítenek, tesztlapokat töltenek ki. Világviszonylatban azt mondhatjuk, hogy két irányzata ismert a specifikus profilalkotásnak, az előzőekben leírt angolszász pszichológiai és a Nyugat-Európában alkalmazott szociológiai.

Specifikus profilelemzésnek nevezzük egy cselekmény ismeretlen elkövetőjéről hipotetikus kép kialakítását. Célja a megszerzett információk alapján az elkövető tulajdonságainak, múltban tanúsított és a jövőben várható viselkedésének leírása. Ezen tulajdonságok lehetnek fizikaiak (pld. életkor, bőrszín, magasság, a test ismertetőjegyei), szellemiek (pld. iskolázott, vegyészetben jártas, nyelveket beszélő stb.), érzelmi (szereti a gyerekeket), szocializációs szintje, bűnügyi előélete stb., az ismeretlen elkövető személyét és cselekményét meghatározó legfontosabb (legjellemzőbb) adatok leírása.

Valójában a bűnesetek rekonstruálása és más hasonló felkutatása a legnehezebb feladat, ami a felderítőre és a profilelemzőre hárul. Az eset helyszínére kiérve „vissza kell pörgetnie az időt”, hogy rekonstruálni tudja a történeteket. Logikusan, teljesen hibátlan hipotéziseket kell felállítania, hogy a feltáró munkát eredményesen, az elkövető felderítésével tudja lezárni. Az eljárás teljes időtartalma alatt a bizonyítási eszközöket kell felkutatni, összegyűjteni, rögzíteni, katalogizálni és tárolni, annak érdekében, hogy az eljárás keretében, pld. elemzési feladatok során kifinomultabban lehessen értékelni, vizsgálni azokat. Sok olyan, nem klasszikus értelemben vett nyom található az események helyszínén, amelyeket nem tudunk adatként megőrizni, ugyanakkor sok információval szolgálhatnak az eset sikeres felderítésére vonatkozóan.

²⁶ 1997-től az Erőszakos Bűncselekmények Elemzésének Nemzeti Központja részeként működik Viselkedés Elemző Egység (Behavioral Analysis Unit - BAU) néven.

Ilyenek lehetnek például a gyűlölet, a harag, a fondorlat vagy a valóságtól való elrugaszkodottság. Ezek a nyomok jelen vannak az eset helyszínén, de láthatatlanok maradnak a gyakorlatlan szem előtt, ezért a feltérési folyamatban gyakran van szükség a felderítő és elemző-értékelő tisztt, valamint pszichológus szakértő együttműködésére.

A specifikus profilelemzés módszere egy logikai elven alapuló hipotézisre, és annak matematikai modellezésére épül. „*A hipotézis úgy fogalmazható meg, hogy a hasonló szocializáltsággal és pszichológiai jellemzővel rendelkező személyek hasonló helyzetben hasonló módon cselekednek.*”²⁷

Hazánkban a *szociológiai alapon működő módszert* fejlesztették ki az 1990-es évek második felében, amit azóta is sikeresen alkalmaznak például a rendőrség profilkészítói. Amennyiben profilalkotással foglalkozunk, és annak módszertanát szeretnénk kikísérletezni, elsőként adatbázist kell létrehoznunk. Az adatbázisba egy előzetesen a bűnesettel kapcsolatban kitöltött kérdőív²⁸ eredményét rögzítik. Ennek az adatbázisnak megfelelő részletességgel és elegendő számban kell tartalmazni azokat az adatokat, amelyek segítségével statisztikailag értelmezhető összefüggéseket lehet megállapítani. Az elemzés során egy számítógépes program statisztikai jellegű csoportosításokat készít az ismert elkövetők tulajdonságaiból, az ismertté vált motívumokból és az elkövetések körülményeiből.

A szociológiai alapú profilkészítés alapelvei:

- vannak a cselekménynek olyan jellemzői (áldozat kiléte, körülmények, esetenként az elkövető egyes vonásai), amelyeket ismerünk, és vannak olyanok (főként, de nem csak feltétlenül az elkövetőre vonatkozóan), amelyeket nem;
- a már feldolgozott cselekmények között meghatározható egy olyan kör, amelyhez tartozó esetek az ismert változóknak eléggé hasonlóak az ismeretlen esethez, és ezek alapján feltesszük, hogy az ismeretlen eset a nem ismert változóiban is hasonló csoport sajátosságait tükrözi;
- a hasonló adottságokkal rendelkező és hasonló körülmények között élő személyek egy adott szituációban hasonló módon viselkednek;
- így tehát a szociológiai típusú profilalkotás azon az egyszerű elméleten alapul; ha hasonló sértettek sérelmére, hasonló módon követnek el cselekményt, akkor feltehetőleg az elkövetők is azonos körből kerülnek ki.

²⁷ ISTVANOVSKI I. M. P. 63.

²⁸ Magyarországon a specifikus (vagy más néven szociológiai alapú) profilalkotáshoz szükséges 256 kérdést tartalmazó kérdőívet, illetve a kiértékeléshez szükséges számítógépes programot Fülöp Gyula szociológus és Pálvölgyi Miklós programozó alkotta meg (1996-1999).

8. ábra: A profil összetevői
(saját szerkesztés)

Az előbbi jellemzők egyfajta összegzése adja a lehetséges elkövető profilját. Természetesen az elkövetői profil sikeres alkalmazásához az is hozzájárul, hogy a felderítő tiszt képzettsége, felkészültsége és tapasztalata milyen színvonalú, továbbá milyen verziókat állított fel a felderítés további irányának a meghatározásához.

A specifikus profilelemzés alkalmával a következő kérdésekre lehet választ adni:

- Milyen az elkövető személyisége?
- Milyen módon szocializálódott?
- Feltételezett élethelyzetekben hogyan viselkedne?
- Hogyan választana áldozato(ka)t?
- Milyen módszerrel hajtaná végre cselekményét?
- Hogyan lehet elfogni?
- Az eljárás során milyen módon tudunk vele leginkább együttműködni?
(stb.)

Az előzőekben leírt módszer mellett az elemző-értékelő eljárások hasznos kiegészítő eleme lehet a geográfiai (földrajzi) profilalkotás. A földrajzi profilalkotás²⁹ számos egyéb tudományterületen többek között a biológiában, a járványtanban, a hadászatban, és jó eséllyel a nemzetbiztonsági munkában is használható eljárás. A legtöbb bűnelkövető esetében azonosítani lehet azt a földrajzi területet, amelyen belül feltételezhetően elköveti a bűncselekményeket. A földrajzi profilalkotást elsősorban sorozatjellegű bűncselekmények (tapasztalatok szerint minimum öt esetet foglal magába) elkövetőinek a felderítésére lehet használni. A szakirodalom elsősorban az emberölések és a szexuális jellegű bűncselekmények³⁰ elkövetőinek felderítését említi meg. Továbbá sikerrel alkalmazták már dzsihadista sejtek térbeli mintázatának és térbeli struktúrájának feltérképezésére is. Mindezekon túlmenően, amikor valamilyen jelentős földrajzi karakterisztikája van a bűncselekménynek, akkor egyszeri elkövetés esetében is alkalmazható a módszer. Az elemzés során térinformatikai szoftverek alkalmazása segítségével önállóan, vagy elemző keretrendszerhez integrálva, célirányosan épített – vagy szolgáltatásként igénybe vett – adatbázisszerkezetre támaszkodva valósítja meg a tevékenység támogatását. Üzemeltetése forrásigényes, ugyanakkor a technológiai környezet fejlődése miatt, az automatizmusok alkalmazásával, adatbázisok lehetséges összekapcsolása által, gyorsan vizualizált támogatást biztosít az elemzés verzióinak alátámasztásához, vagy elvetéséhez, nyomozási eljárások bevezetéséhez. Fentiek miatt a jövőben is fontos kiegészítője lehet az elemző-értékelő eljárásoknak.

5.1.5. Kommunikációs kapcsolat-elemzés

A kommunikációs kapcsolat-elemzés *alapfeladata* a hírközlési szolgáltatók (telefon, internet) által üzemszerűen rögzített hívás adatforgalmi, valamint egyéb technikai adatainak – speciális programok és módszerek alkalmazásával történő – elemzése során, minőségileg magasabb szintű, eddig még nem ismert adatok kinyerése, megállapítása. Tipikusan olyan módszer, ami *átjárási lehetőséget biztosít az egyes elemzési modellek között*, és képes egyszerre több elemzési eljárás részére hasznos összefüggéseket feltárni.

A kommunikációs kapcsolatok alapvető technikai területeinek behatárolása:

- fizikai, biológiai, vegyi jelek, jelzések technikai továbbítása;
- rejtekhely, technikai postaláda alkalmazása;
- küldemény eljuttatása;
- írott sajtó és egyéb kiadványok, telekommunikációs média felhasználása;
- vezetékes és GSM távbeszélő kapcsolat;
- egyéb rádiótechnikai, rádiófrekvenciás kapcsolat;

²⁹ „A földrajzi modellezés olyan bűnügyi vizsgálati módszer, amely meghatározza a sorozatjellegű bűncselekmények tetteseinek valószínűsíthető tartózkodási helyeit. Az elsődleges információk a gyanúsított körét határolják be.” ERDEI Gábor: A bűnözés elméleti és gyakorlati összefüggései (PhD-értekezés). NKE Hadtudományi Doktori Iskola, 2014. p. 140.

³⁰ Továbbá: a rablás, a szándékos gyújtogatás, a robbantásos merényletek, az emberrablás, a lakásbetörés, a gépjárműlopás, a bankkártyával elkövetett csalás és a graffitizés. Lásd: ROSSMO, D. Kim: Geographic Profiling. In: BRUINSMA, G.J.N. –WEISBURD, D.L. (Eds.): Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice. Springer Science+Business Media, New York, 2014. p. 6.

- internet kapcsolat;
- műholdas kapcsolat stb.

A digitális eszközeinkkel megvalósított kommunikáció manapság a munkahelyeken és a magánéletben is elengedhetetlen részét képezi mindennapjainknak. A digitális eszközök bűnözésben történő felhasználása megköveteli, hogy a bűnüldöző szervek is képesek legyenek elérni, elemezni és a büntetőeljárás (bizonyítás) során felhasználni a telekommunikációs (internet) szolgáltatóknál birtokolt, kommunikációs adatokból kinyert információkat. A kommunikációs kapcsolatok vonatkozásában olyan komplex hírszerző, adatgyűjtő, rögzítő, egységesítő, feldolgozó, elemző-értékelő, információ-visszacsatoló rendszert szükséges kialakítani, amely alkalmas:

- egyedi bűncselekmények feldolgozására;
- bűncselekmény-sorozatok behatárolására;
- az információk, feladatok, tevékenységek, szervek koordinációjára;
- a hazai és a nemzetközi bűnözés kapcsolatrendszerének feltárására,;
- a hazai és a nemzetközi bűnüldöző szervek korrekt együttműködésére;
- prevencióra-, valamint taktikai, stratégiai célkitűzések és feladatok megvalósítására;
- a különböző szintű vezetői döntések és döntés-előkészítések támogatására.

Hazánkban a kommunikációs kapcsolatok elemzése számos bűnügy felderítésében és bizonyításában nyújtott már segítséget,³¹ ezek között említhetjük például a robbantással elkövetett cselekményeket, a nagy értékű rablások elkövetőinek felkutatását, az embercsempész hálózatok feltárását, vagy éppenséggel nemzetközi gyermekpornográf bűnszervezet tagjainak azonosítását. A korábbi nevén híváslista-elemzésként végzett eljárás az elmúlt tizenöt évben hatalmas fejlődésen ment keresztül az informatikai, számítási eljárások, illetve a hardver- és szoftverháttér fejlődésének, valamint az automatizált folyamatokhoz illeszthető adatkinyerésnek és előértékelésnek köszönhetően.

Manapság fontos hírszerzési feladatnak kell tekinteni a virtuális világban (is) létrejött – a kommunikációk által létrehozott – „digitalizált nyomok” behatárolását és hasznosítását. Különösen fontos mindez, hiszen már nem csak a telefonhíváslistákhoz kötődő adatok elemzéséhez, hanem például internettevékenységből rögzített szokáselemzéshez, csoporthierarchia megállapításához is fel lehet használni a kapcsolatalemzés eljárását (utóbbiak már átvezetnek bennünket a közösségi hálózatok elemzése területére). A kommunikációs kapcsolat egy multidimenziós mátrix³² része, amelynek törvényszerűségei alapján alakulnak, hatnak és funkcionálnak maguk a kommunikációs kapcsolatok is.

³¹ Méhes József magyar rendőrségénél folytatott munkássága, eredményei alapján vált lehetővé az elemzési típus alapjainak létrehozása. Megállapításaira a jelenlegi fejezetben is támaszkodunk.

³² A kifejezést 1996-ban Méhes József használta először a rendészeti kommunikációs kapcsolatalemzési munkában, és határozta meg annak összetevőit.

A multidimenziós mátrix alapelemeinek meghatározása:

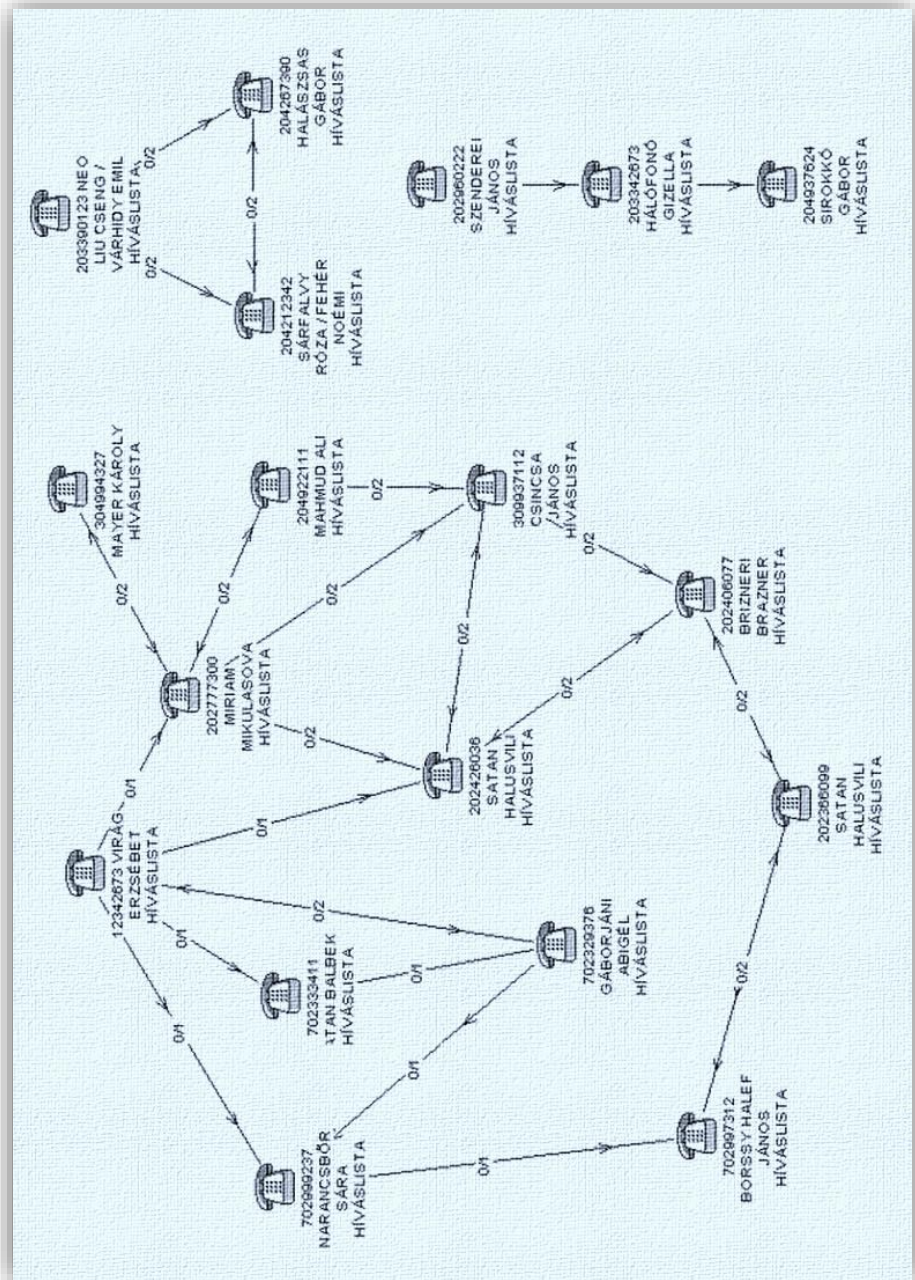
- a kommunikációs kapcsolatok, és maga a kapcsolatteremtés oka, témája, jellege, tervezett vagy spontán hatásmechanizmusa, megvalósítása, hasznosulása, kontrollja;
- a részvevők genetikai, etnikai, fizikai, egészségi, pszichikai, családi-társadalmi-gazdasági-politikai-szociális-vallási, neveltetési, kulturális adottságai, körülményei, beállítottsága, lehetőségei, igényei, érdekei;
- a szeretet, ragaszkodás, hűség, hűtlenség, függőség, indulat, harag, félelem, gyűlölet, gátlásosság, gátlástalanság, akarat, gyávaság, befolyásolhatóság tartalmának, irányának, intenzitásának dominanciái;
- a kapcsolatok, érdekek és célok nyílt, latens, konspirált jellege;
- az érdekérvényesítési mechanizmusok;
- a ki-, mit-, mikor-, hol-, kivel-, mivel-, miért-összefüggések;
- a kauzalitás (okszerűség) elve;
- a mélységében többlépcsős szűrő-kutató munka; a behatárolás, feltárás, elemzés-értékelés, hasznosítás, valamint a visszacsatolás következményei stb.

A kommunikációs kapcsolatok elemzésének leggyakoribb formája a távbeszélő állomások híváslistáinak elemzése, éppen ezért elsőként az erre vonatkozó *eszköz és módszer együttes kialakítása* a legfontosabb feladat, úgymint:

- a bűnüldözésben gyakori a híváslisták megkérése és hasznosítása;
- a távbeszélő-kapcsolatok, mint olyanok, a kapcsolat létrejöttét tekintve „igazak”;
- a kapcsolat-kombinációkra vonatkozó információk is „tények”;
- részben vagy egészben „magukban hordozzák a felderítésben releváns információkat”;
- az előírt eljárásrendnek megfelelően „dokumentálhatók”;
- megbízható módon „támogatják” a felderítést és a bizonyítást.

A kommunikációs kapcsolat elemzést megelőzően a nyomozó hatóságnak kell – büntetőeljárásban, illetve a felderítés során – a mindenkor hatályos szabályozásnak megfelelően a hírközlési szolgáltatóktól a távbeszélő forgalmazásokkal összefüggő híváslistákat megkérni, illetve lefoglalni. Egy-egy személy, intézmény, szervezet, gazdasági társaság stb. vonatkozásában minden számításba vehető releváns kapcsolási számra célszerű beszerezni a híváslistát, amelyek lekérési időtartamának egységesítésére külön figyelmet szükséges szentelni. Az eszköze együttes megalkotásakor hátráltató tényező lehet, hogy a távbeszélő szolgáltatók egymástól eltérő struktúrában és tartalommal adnak információkat a nyomozóhatóság számára, sőt folyamatosan változtatják saját adatszolgáltatási struktúrájukat is. A híváslista-elemzés kezdeti módszertanának kialakításakor Microsoft Excel makró-eljárásokkal váltak feldolgozhatóvá és egységesíthetővé a különböző tartalmú és struktúrájú híváslisták. Megalapozott jogi, kriminalisztikai, ügykezelési, ügyviteli ismeretek, az operatív és a bizonyítást végző munkában való jártasság, továbbá az elemző-értékelő munkához szükséges affinitáson kívül az átlagosnál magasabb szintű Word és Excel tudásra volt szükség az elemző eljárás alkalmazásához.

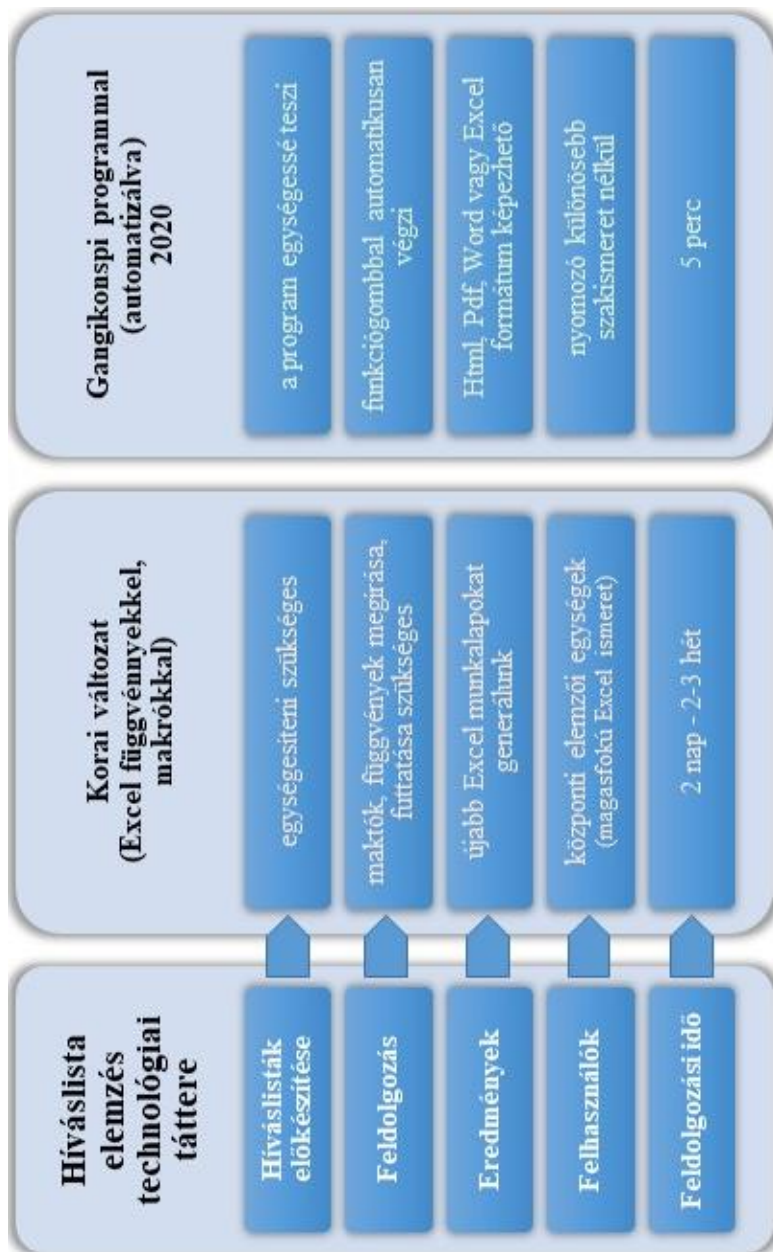
A híváslista-egységesítés és -feldolgozás munkafolyamatai során munkalapokat kell létrehozni, amelyek összeállítását követően már értékelést végezhetnek a bűnügyi felkészültséggel rendelkező bűnelemzők. A munkalapok jellemző típusai lehetnek: cellapozíció és gyakoriság, IMEI-eltérés munkalap, email-munkalap, hívási szokások munkalap, összekötő kapcsolási számok stb. A távbeszélő kapcsolatok vonatkozásában az eszköz- és módszerkomplexum segítségével elvégezhetők, behatárolhatók, feltárhatók, dokumentálhatók a telekommunikációs kapcsolatok, amelyek önmagukban, vagy a felderítés kiegészítő információival együtt hasznosíthatók.

9. ábra: Példa a híváslista-híváslista kapcsolatra
(saját szerkesztés)

Mindezekon túlmenően, nagyteljesítményű számítógépes hálózat, vagy az átlagos irodai felhasználói igényeket meghaladó memóriával, gyorsasággal,

tárolókapacitással rendelkező számítógép is szükséges az elemző eljárás elvégzéséhez. Későbbiekben a módszertan, illetve e perifériák fejlődésének is köszönhetően, célzottan a kommunikációs kapcsolat elemzéseket támogató szoftvercsomagok is megjelentek (pld. Help, Gangikonspi).

10. ábra: Híváslista-elemzés fejlődése (saját szerkesztés)

Ezek már felhasználóbarátabb környezetet teremtettek az elemzők számára. Összehasonlításképp pillantsunk az alábbi ábrára, amely érzékelteti a fejlődés legfontosabb területeit.

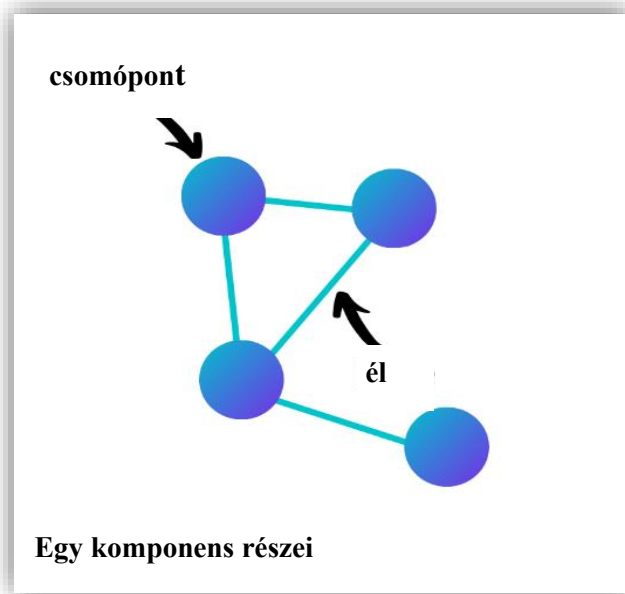
A manapság alkalmazott kommunikációs kapcsolatalemzést támogató technológiai környezet kialakulása megszüntette az Excel-program korlátait, ezzel megsokszorozva a feldolgozható adatbázis mennyiségét. Lehetővé tette egyéb adatbázisok, adatszolgáltatások kombinált használatát (pld. Véda, NetZsar, Facebook). Egy napjainkban használatos kommunikációs kapcsolatalemző szoftver képes saját számítógépen szimulálni a webservert-környezetet, és SQL-adatbázisba betölteni az adatokat, továbbá Webalapú HTML5 szabványnak megfelelő környezetben működni. Bárhonnan folytatható, gyors munkát tesz lehetővé, emellett képes többféle térképes megjelenítésre is, legyenek azok egyszerű híváslisták, vagy különféle kapcsolati vizsgálatok. Fontos, hogy egyre szélesebb körű új elemzési lehetőségek is elérhetővé váljanak a szolgáltatás révén pár kattintással. Ilyen például a hívásgyakoriságok – mint leggyakrabban igénybe vett lekérdezési forma – amelyek részeként több mint ötven módozat (hanghívásos, napszakos, napi, otthoni, településszintű, idegenbeni, IMEI stb.) áll rendelkezésre. Lehetőség legyen esetlegesen bioritmus-vizsgálatra, amelyből következtetéseket vonhatunk le például egy bűncselekményt elkövető személy mozgására, viselkedésére, szokásaira, amelyekről hőtérképes megjelenítéssel átláthatóbb riportokat készíthetünk. A kapcsolati elemzések megjelenítésekor a felderítés igényeihez igazodva biztosítson lehetőséget közös számok, együttmozgások megállapítására, bemutatására, kapcsolati ábrák rajzolására, hívássorendiség megállapítására, továbbá térképen történő megjelenítésükre.

5.1.6. Közösségi hálózatok³³ elemzése

Az előzőekben tárgyalt bünelemzési eljáráshoz kapcsolódó, ugyancsak többféle elemzési eljárással közösen, vagy annak részeként alkalmazható módszer a közösségi hálózatok elemzése, amely az emberek szerveződésének elmélete, és módszer az ilyen szerveződés vizsgálatára. A megközelítés azt jelzi, hogy a szereplőket egy nagyobb társadalmi hálózat pozicionálja és befolyásolja. Módszertanilag pontos, mennyiségi eszközt biztosít, amelyen keresztül a felderítő szervek azonosítani, feltérképezni és mérni tudják a kapcsolati mintákat. Egy olyan fontos elemzési eszközkészlet, amely a kapcsolatokat ábrázolja és méri. Az emberek (csomópontok vagy csúcsok, szereplők) sokféleképpen kapcsolódnak egymáshoz (élek vagy utak). A kapcsolatok lehetnek irányítottak (például a szülőtől a gyermekig, az elkövetőtől az áldozatig) vagy nem irányítottak, és erősségükben eltérőek. Egy komponens az összes csomópontból (és azok éléből) áll, amelyek egymással vannak összekapcsolva – az összes szereplő ugyanabba a struktúrába van ágyazva.

Három adatpont – két szereplő és a köztük lévő kapcsolat – alkotja az elemzés alapvető egységét. A szereplők „csomópontjai” emberek, szervezetek, számítógépek vagy bármely más entitás, amely információt vagy erőforrásokat dolgoz fel vagy cserél.

³³ Angol megfelelője: Social Network Analysis (SNA)

11. ábra: *Kapcsolat főbb elemei a hálózatban*
(saját szerkesztés)

A csomópontok közötti kapcsolatok (élek) a cseretípusokat képviselik, mint például az eladó és a vevő közötti drogügyletek, két terrorista közötti telefonhívások, vagy az áldozatok és az elkövetők közötti kapcsolatok. Az elemzés az egyének halmazai közötti pozitív és negatív kapcsolatokra egyaránt összpontosít.

Számos tudós megállapította már, hogy a hálózati elemzés „*hatékony eszköz lehet a bűnüldözési problémák megértésére irányuló nyomozásokban*³⁴, *valamint az ellenlépések kidolgozásában és elnyomási taktikák*³⁵ vonatkozásában.” Így joggal lehet azt állítani, hogy a bűnüldözési, illetve nemzetbiztonsági szakemberek számára elengedhetetlen a közösségi hálózatok megfelelő leírását és kihasználását biztosító eljárások ismerete.

³⁴ Lásd: COADY, W. F.: Automated link analysis: Artificial intelligence-based tool for investigators. *Police Chief* 1985/52. pp. 22–23.;
DAVIS, R. H.: Social network analysis: An aid in conspiracy investigations. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 1981/50. pp. 11–19.;
HOWLETT, J. B.: Analytical investigative techniques: Tools for complex criminal investigations. *Police Chief*, 1980/47. pp. 42–45.;
MCGLOIN, J. M.: Street gangs and interventions: Innovative problem solving with network analysis. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Community, Oriented Policing. 2005.

³⁵ Lásd: BRAGA, A. A. – KENNEDY, D. M.– WARING, E. J.– PIEHL, A. M.: Problem-oriented policing, deterrence, and youth violence: An evaluation of Boston’s operation ceasefire. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 2001/38: pp. 195–225.;
MCGLOIN 2005. i. m.

A közösségi hálózatok elemzése az emberi viselkedés (ideértve a bűnözést is) megértésének egyik módja az emberek kapcsolatai és interakciói révén, továbbá fontos elemzési eszközökkel látja el az elemzőket e viselkedés vizsgálatára.³⁶ Fogalmának meghatározását a bűnügyi felderítés viszonylatában a következőképp írnam le: annak megértése, hogy az egyének hogyan kapcsolódnak a társadalomhoz, pontosabban, hogy maguk a bűnözők hogyan kapcsolódnak egymáshoz. A közösségi (társadalmi) hálózatok elemzésének egyik jelentős alapítójaként Stanley Milgramot tartják számon az 1967-ben lefolytatott „A kis világ problémája” című kísérlete miatt. (Ebben a kísérletben Milgram arra volt kíváncsi, hogy két véletlenszerűen kiválasztott személy hogyan ismerheti meg egymást. Egyik elsődleges megállapítása az volt, hogy két véletlenszerűen kiválasztott embert átlagosan hat „kapcsolat” vagy ember köt össze.)

A bűnözői hálózatok a törvény határain kívül működő hálózatokként határozhatók meg, amelyek esetében a hálózati eredmények más egyének, csoportok vagy társadalmak árán jönnek létre.³⁷ Legtöbbször nincsenek elszigetelve, beágyazódnak a közösségbe, és támogatást kapnak a közösség tagjaitól. Az egész világon a bűnözői hálózatok jelentős hatással vannak a nemzetvédelemre és a biztonságra. A bűnözői hálózatok megpróbálnak behatolni a legális vállalkozásokba és kormányokba, erőszakkal és korrupcióval befolyásolva a gazdasági ágakat. A kormány és a bűnüldöző szervek ezért lehetőség szerint korai szakaszban keresik a bűnözői hálózati struktúrák hatékony megszakítását, azonban a bűnözői hálózat tagjai általában kerülnek a nyilvánosságot, megnehezítve a velük kapcsolatos adatok gyűjtését. Olyan struktúrákról beszélünk, amelyek például kötődhetnek a szervezett bűnözéshez, terrorista hálózatokhoz, a számítógépes bűnözéshez vagy gyermekpornográfiához stb., vagy akár a személyazonosság-lopás bűncselekményhez. Mindezek jelentős kárt okoznak a társadalomban, és proaktív beavatkozásokat igényelnek a cselekmények mögött megtalálható bűnözői hálózatok egyes tagjainak (csoportjainak) feltérképezéséhez, eljárás alá vonásukhoz.

Hollandia viszonylag nagy hagyományokkal rendelkezik a szervezett bűnözés elleni fellépésben, és a problémakör tanulmányozásában. A kriminológusok csak hosszú időt követően ismerték el a szervezett bűnözés más szemszögből – a szociális hálózati paradigma révén – történő vizsgálatának létjogosultságát.³⁸ Ezt a paradigmát alkalmazza a holland bűnüldözési hírszerző közösség is. Hatására a hierarchikus bünszervezetek feltérképezésének módszertanát indokolt volt kiegészíteni a bűnözői csoportok mikroszintjének megjelenítésével, olyan szerveződésekkel, amelyek a bűnügyi makro- és mezohálózatok keretében alakulnak ki és működnek. A gyakorlatban ez alatt azt értjük, hogy a világméretű makrohálózat a bűnügyi kapcsolatokon keresztül összekapcsol minden valós és potenciális elkövetőt.

³⁶ MCGLOIN, J. M. – KIRK, D.: An overview of social network analysis. *Journal of Criminal Justice Education*. 2010/2. p. 169.

³⁷ MILWARD, H.B. – RAAB, J.: Dark Networks as Organizational Problems: Elements of a Theory. *International Public Management Journal* 2006/3. pp. 333-360.

³⁸ MORSELLI, C.: *Inside Criminal Networks*. Springer, New York, 2009.

³⁸ DUIJN, Paul: *Detecting and Disrupting Criminal Networks. A Data Driven Approach*. Academic Thesis University of Amsterdam. 2016. p. 41. (Sparrow 1991, Kleemans és munkatársai 2002, Morselli és munkatársai 2009, Spapens 2010)

Majd ezt alábontva, a kisebb mezőhálózatok létrehozzák a bűnözői lehetőségek struktúráit, amelyek meghatározott időszakokban és területi korlátok között működnek és helyezkednek el. A bűnüldöző szervek fellépése csak akkor lehet hatékony „a hálózati elven működő társadalomban”, amennyiben megfigyelési és beavatkozási képességeket szerveznek azokon a „csomópontokon”,³⁹ amelyeken keresztül emberek, termékek, pénz és információ áramlása, vagy például a repülőterek, tengeri kikötők, autópálya-váltások stb. kommunikációja követhető.

Amennyiben a bűnszervezetek tevékenységén keresztül azonosítjuk a közösségi hálózatok jelentőségét és szerepét, az alábbi fogalmi dimenzió rajzolódik elénk, egyúttal szakmai iránymutatásként is szolgál a szervezett bűnözés elleni küzdelemben, illetve az ehhez kapcsolódó elemző-értékelő munkában:

- 1.) a bűnügyi üzleti folyamatok és logisztika (és ezek megzavarásának módjai);
- 2.) a fizikai infrastruktúra, amely lehetővé teszi a törvénytelen vállalkozók számára, hogy feltűnés nélkül előállítsák és szállítsák termékeiket;
- 3.) a közösségi hálózatokon létrejövő bűnözői együttműködés, illetve konfliktusok;
- 4.) a bűnözői köröknek energiát és motivációt biztosító pénzügyi folyamatok, összekapcsolása a „felsőbb legális világgal”, amely lehetővé teszi a nyomozók számára, hogy a különálló szervezeteket és társadalmi környezetüket összekapcsolják a bűncselekmények hasznélvezőivel.⁴⁰

Az elemzéssel megvalósuló bűnüldözési haszon az is, hogy a felderítő információt kaphat arról, hogy a bűnelkövető kivel társult (akár gyanúsított, áldozat, potenciális tanú is lehet), majd prognosztizálható az illető jövőbeni mozgásának előrejelzése. Ezen túlmenően az áldozatok és az elkövetők gyakran többféleképpen kapcsolódnak egymáshoz, és változó szerepet játszanak a bűncselekményekben (pld. az áldozat, elkövető, társelkövető vagy tanú gyakran a különböző események során cserélődnek) és a mindennapi társadalmi életben (pld. ismerősök, családtag, házastárs/élettárs stb.). A bűnszervezeteket nézve, egyes hálózatok megjelenésük szerint hierarchikusak, míg mások horizontálisak; vannak, amelyeket sok egyén egyirányú kommunikációja jelöl, míg mások sűrű és ismétlődő kommunikációs áramlásokkal járnak stb. A részmunkaidős opportunistá bűnözőket érintő bűnözői viselkedés mintázatai időszakosabban, egyik esetről a másikra különböznek egymástól, és az epizódokat olyan események érintik, amelyek nem kapcsolódnak az elkövetett bűncselekmény sajátosságaihoz, míg a hivatásos bűnözők általában specializálódnak, és állandóbbak, egységes mintákat követnek.

A felderítő munka, illetve a közösségi hálózatok elemző-értékelő tevékenysége kapcsán az alábbi folyamatokat kell szem előtt tartani egy sikeres bűnügyi fellépés érdekében.

³⁹ Manuel gondolkodásából ihletett „csomóponti orientáció”. Projectgroep Visie op de politiefunctie, Raad van Hoofdcommissarissen (2005) Politie in ontwikkeling: Visie op de politiefunctie. NPI, Den Haag.

⁴⁰ A Verantwoording aanpak georganiseerde criminaliteit 2012, 2013. megállapításait felhasználva.

- 1.) Adat- és forráskutatás tervezése
Az elemzési folyamat a lehetséges adatforrások azonosításával és adatgyűjtéssel kezdődik. Az adatokat többnyire a vizsgált társadalmi hálózat minden tagjától származó felmérések felhasználásával gyűjtik, beleértve az érintettek kölcsönös társadalmi kapcsolataik eredetére és jellegére vonatkozó információkat is (a tartalmi relációs adatok összegyűjtése, elegendő tartalommal a kölcsönös kapcsolatok természetének értelmezéséhez).
- 2.) Adatgyűjtés
Fontos a kezdeti összekapcsolható adatokat feltérképezni a különféle meglévő adatbázisokból, megelőző operatív jelentésekből (pld. lehallgatási adatsorokból, szemtanúktól, gyanúsítottaktól származó nyilatkozatokból), megfigyelési adatokból, majd azokat közös adatkészletbe egyesíteni. Majd ezt követően az elsődleges adatforrások mellett a közösségi médiából származó adatokat is fuzionáljuk, illetve a különböző internetes közösségek információival kiegészítjük. Ez az adattömeg már képes elénk tárni újabb összefüggéseket egy közösségi hálózatba ágyazott, elfedett, mezoszintű hálózatról, annak társas kapcsolatiról.
- 3.) Adatfeldolgozás
Az adatok különféle szereplőről-szereplőre mátrixok és grafikonok segítségével dolgozhatók fel.⁴¹ Tekintettel kell lenni a különféle családi és ún. érzékeny kapcsolatok fontosságára a társadalmi kapcsolatok szempontjából, illetve a közösségi hálózat rugalmasságának jellemzőire. Utóbbi lehetőséget is teremthet a későbbi bünygyi beavatkozásokra. Az adatfeldolgozás és elemzés során fontos rendezőelv lehet az alábbi szereplők közötti kapcsolattípusok megkülönböztetése: családi kapcsolatok, rokon kapcsolatok, érzékeny kapcsolatok. Minden kapcsolattípus esetében külön-külön szereplőről-szereplőre mátrixfeldolgozás szükséges annak érdekében, hogy később azokat össze lehessen hasonlítani a mélyebb rétegződésű kötelékek feltárása érdekében. A sikeres feldolgozás, vizualizáció érdekében speciális szoftverek (pld. UCINET 6, Netdraw, Gephi, Siena) felhasználására van szükség.

Az elemzés során, amennyiben összehasonlítjuk a közösségi hálózatok elemzéséből kinyert információkat az elkövetett bűncselekmény forgatókönyvének megállapításaival, pontosabb betekintést kaphatunk a bűnözői hálózat szereplőinek egyéni helyzetébe, megismerhetjük az elkövetők bűnös „üzleti” folyamatainak különböző szakaszait, annak szisztematikus tervrajzát.

⁴¹ Lásd részletesen: SCOTT, J.: Social network analysis: A handbook. Sage, Newbury Park CA, 2000., valamint
HANNEMAN R.A – RIDDLE, M.: Introduction to social network methods. University of California, Riverside, Riverside, CA, 2005.

Egyre több tanulmány tárja fel,⁴² hogy az olyan internetes közösségeket, mint a Facebook, a Twitter és a Googleare a bűnözők nemcsak hétköznapi társadalmi okokból használják, hanem bűnözői tevékenységük piacának bővítésére, vagy akár a bűnöző riválisok fenyegetésére. Előző okok miatt a Social Media Intelligence (SOCMINT) elismerten a bűnözői hálózati struktúrákkal kapcsolatos operatív hírszerzés nélkülözhetetlen eszköze lett.⁴³

McGloin & Kirk kutatásai⁴⁴ szerint a bűnügyi munkában a közösségi hálózatok elemzése három alapvető kategóriába sorolható: leíró grafikonok, hálózati mérések és fejlett hálózati modellezési technikák.

A leíró grafikonokat gyakran „szociogramnak” nevezik, a társadalmi hálózatok és az egyes szereplők között fennálló kapcsolatok egyszerű vizualizációjára szolgál. A szociogramok a térképhez hasonlóan működnek, és képet adnak az egyének közötti kapcsolatokról. A kapcsolatelemzés egy egyszerű szociogram, amely lehetővé teszi az elemzők számára, hogy azonosítsák az egyén társadalmi hálózatán belüli (bűnözői és egyéb) kapcsolatokat. A kapcsolatelemzés egyik fő hiányossága, hogy „egyszerűen közli az eredményeket.”⁴⁵ Amennyiben további adatokat és információkat gyűjtünk egyedi és átfogó kapcsolatokról, időigényes lehet a kapcsolatelemző munka.

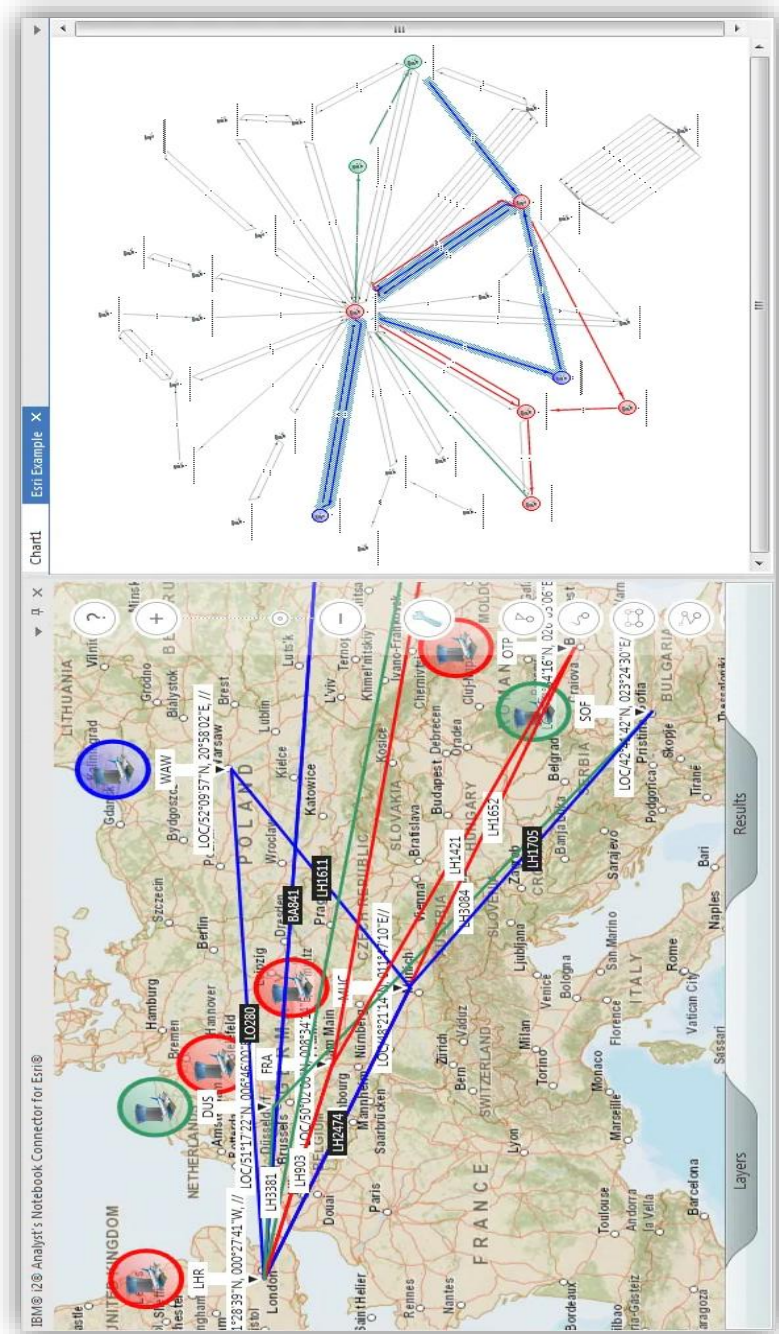
⁴² Lásd: DÉCARY-HÉTU, David – MORSELLI, Carlo: Gang Persence in Social Network Sites. *International Journal of Cyber Criminology*, 2011/2. pp. 876-890
<https://www.preventviolentextremism.info/sites/default/files/Gang%20Presence%20in%20Social%20Network%20Sites.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.); Decker és Pyrooz, 2009.;

DUIJN (2016) i. m. p. 73.

⁴³ ORMAND, D. – BARTLETT, J. – MILLER, C.: *Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)*, Intelligence and National Security, 2012. pp. 1-23.

⁴⁴ MCGLOIN – KIRK (2010) i. m. pp. 169-181.

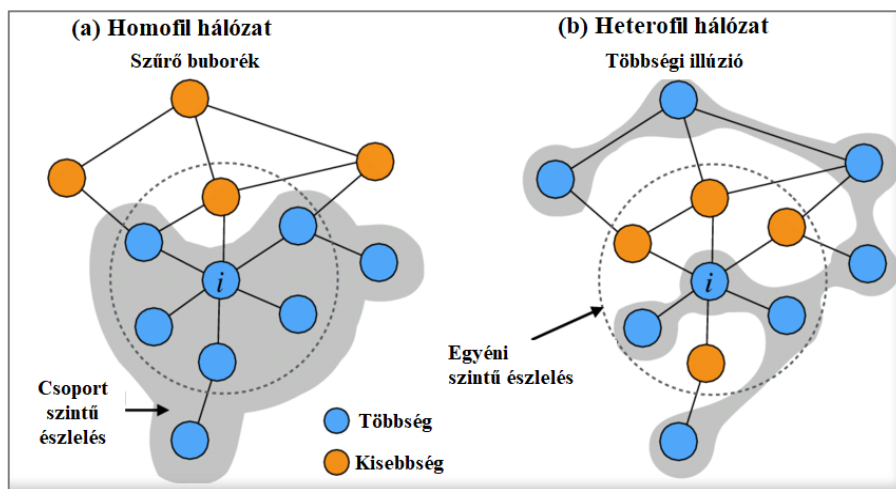
⁴⁵ SPARROW i. m. p. 254.

12. ábra: Példa a kapcsolatelemzés vizuális megjelenítésére⁴⁶

⁴⁶ Forrás: IBM. https://1.cms.s81c.com/sites/default/files/2020-04/additionalOfferingImg__2_47f749fd-6c56-4d93-9d93-52e50ceef54d.png (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)

A második bűnügyi elemzésben használható hálózatelemzési eljárás a hálózati mérések. Ezek központi szerepet játszanak a bűnözői hálózat általános felépítésének megértésében, a hálózat szereplőinek azonosításában, ezzel elősegítve a bűnüldözési stratégiák kidolgozását. Az ezekre a célokra alkalmazott leggyakoribb mérőszámok közé tartozik a sűrűség, a fokozat és a centralitás.⁴⁷ A sűrűség a hálózat „kohézióját” méri. A fokozat jelzi az egyén népszerűségét a hálózaton belül. A centralitás mutatja meg számunkra, hogy „*milyen mértékű kommunikációnak kell a hálózatban átmennie bizonyos egyéneken.*”⁴⁸ A bűnözői hálózaton belül ezek a mértékek segítenek azonosítani, hogy egy csoport mennyire szorosan kapcsolódik egymáshoz, mely tagok bírnak a legtöbb befolyással a kapcsolatuk száma alapján, és „hol ülnek” a kommunikációs vonalakon belül. További fontos szempont, hogy legyünk képesek azonosítani a kulcsszereplőket. „*A kulcsszereplők észleléséhez a hálózati stratégiák közül három hálózati központosság mérőszám értékelése szükséges: bezártság centralitás, fokozat centralitás és a közelség centralitás.*”⁴⁹

13. ábra: Példa a csoportos és egyéni hálózatokra⁵⁰

Egyéni és csoportszintű észlelési torzítás. A csomópontok a két csoport egyikéhez tartoznak (kék és narancs); A kék csomópontok a többség, a narancssárgák a kisebbség. Az észlelés torzítását kétféleképpen mérik: egyénszintű (szürke, szaggatott körök) és csoportszinten (szürke, árnyékos terület).

⁴⁷ MCGLOIN – KIRK (2010) i. m. p. 15.

⁴⁸ Uo. p. 174.

⁴⁹ HASHIMI, S.: On to the next one: Using social network data to inform police target prioritization. Master's Thesis. Simon Fraser University, 2015. p. 14.

⁵⁰ Homophily explains perception biases in social networks

Forrás: https://www.researchgate.net/figure/Individual-and-group-level-social-perception-bias-a-b-Individuals-belong-to-one-of-two_fig1_335132349 (Letöltés ideje: 2022. 10.

10.)

A homofília fogalma alatt azt értjük, hogy azok az aktorok, akik sok hasonló tulajdonsággal rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel kötnek barátságot egymással. Lásd: BURT, R. S.: Toward a structural theory of action: Network models of stratification, perception and action. Academic Press. NY. 1982.

A harmadik módszer a fejlett modellezési technikák alkalmazása, ami Papachristos és munkatársai nevéhez fűződik. Ezt a módszert használták például a chicagói és bostoni, halálos kimenetelű, bandák közötti lövöldözések feltárására. Szociogramokban azonosítják a bandatulajdonságokat, majd exponenciális véletlenszerű grafikonok (ERGM) segítségével (amelyek a fejlett hálózati modellezési technikák csoportjába tartoznak), megvizsgálják a kulcsfontosságú hálózati értékek jövőbeli értékét, hogy azonosítsák annak valószínűségét, hogy egy banda tagja milyen valószínűséggel próbálna elkövetni valamilyen bűnös cselekményt (pld. megpróbálja lelőni egy másik banda tagját). A vizsgálat során a térbeli közelséget, a korábbi erőszakot és a kölcsönösséget lehet azonosítani a legfontosabb változóként. A közelség központossága azt méri, hogy egy entitás milyen gyorsan férhet hozzá a hálózat több entitásához. Összességében elmondható, hogy az egyes elkövetők különféle tulajdonságainak és demográfiai jellemzőinek, és a másokkal való kapcsolataik minőségének, erősségének, irányának, és a bűnözői hálózat általános felépítésének megértése rendkívül értékes az elemző számára a felderítés további irányainak alakítása szempontjából. Mindez részletesen megismerhető Gunnell, Hillier és Blakeborough fontos hálózati statisztikák összefoglaló táblázatából.⁵¹

5.1.7. Nyomozáselemzés

A nyomozáselemzés (felderítés elemzése)⁵² során azt kívánjuk megállapítani, hogy a kitűzött felderítési vagy nyomozási célok elérése érdekében megtettünk-e minden lehetséges lépést, amit az eljárásjog, illetve kriminalisztika megkíván, beleértve a titkos információgyűjtéshez kötődő tevékenységeket is. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az „elvarratlan szálak” kutatását végezzük. Alkalmazható a vizsgálati munkában, az ismeretlen elkövetők felderítésében és a bűnügyi hírszerzés során is. Az elemzés választ adhat arra, hogy minden szükséges intézkedést megtettünk-e (pld. minden információt begyűjtöttünk-e, az ellentmondások feloldására intézkedtünk-e), illetve arra is, hogy van-e még feltáratlan információforrás.

Ezt az elemzési formát az alábbi négy esetben használhatjuk:

- feladatvégrehajtás közben is végezhető (egy bizonyos idő elteltével) azért, hogy felfedjük a felderítés hibáit és felépítésének hiányosságait;
- újabb irányokat mutathat a zátonyra futott felderítési vonalak részére (sok esetben mutat párhuzamot az ügyelemzéssel, azonban az elemzés tárgya ez esetben a felderítő munka vagy a nyomozás, nem pedig az események rekonstruálása);

⁵¹ GUNNELL, D. – HILLIER, J. – BLAKEBOROUGH, L.: Social Network Analysis of an Urban Street Gang using Police Intelligence Data. Research Report 89. 2016. ISBN: 978-1-78655-065-1

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/491578/horr89.pdf (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)

⁵² Angolszász területen: Investigation Analysis

- segítségével felmérhetjük, hogy a felderítés során alkalmazott speciális eszközök (pld. figyelés, telefonlehallgatás) a továbbiakban is szükségesek-e, és tudnak-e olyan információkat szolgáltatni, amelyekkel a felderítők sikeresen tovább végezhetik tevékenységüket;
- a felderítési munka módszereinek konkrét cselekménnyel kapcsolatos elemzése az előzőeken jóval túlmutató megállapításokat is képes tenni. Megállapíthatjuk, hogy a felderítés kezdetekor jól határoztuk-e meg a feladatokat, továbbá felmérhetjük, hogy kell-e más verziókat felállítani, módszereket alkalmazni a siker érdekében.

Legfontosabb láncszem a nyomozáselemzés folyamatában a felderítési, nyomozási terv és a nyomozási dosszié összehasonlítása az eljárás különféle időszakasaiban. A nagyobb horderejű, vagy bonyolult lefolyású ügyek esetében nyomozási terv készül, amelynek előírásai szerint történnek a felderítés vagy nyomozási tevékenység egyes mozzanatai.

Az operatív elemzésnek fent leírt formáját ritkán alkalmazzák hazánkban. Közvetlen visszacsatolást (minősítést) nyújt az elvégzett szakmai munkára vonatkozóan. A Magyarországon tevékenykedő felderítő és nyomozó szervek (szervezeti egységek) általában olyan leterheltséggel működnek, hogy az elvárások és a teljesítménykényszer hatásai alatt nehezen képesek teljesíteni a minden részletre kiterjedő szakmai elvárásokat, így aztán ritkán jelenik meg a nyomozási hibák korrigálására hivatott elemzési igény (néhány kiemelt vagy sorozatos elkövetést feltételező ügy azonban kivételt képez). Amennyiben világviszonylatban nézzük a nyomozáselemzést, leginkább alkalmazó térségként említhetjük Nyugat-Európát, különösen Németországot, illetve az Amerikai Egyesült Államokat. A magyar gyakorlatról annyit még feltétlenül meg kell említeni, hogy az elemző szervek általában nem önállóan, hanem más elemzési formákkal kombinálva (ügyelemzés, összehasonlító ügyelemzés, elkövetői csoportelemzés) alkalmazzák az eljárást.

Az előzőekben ismertetett operatív elemző eljárások mellett érdemes még megismerni a stratégiai bűnelemzés részeként megjelenő fenyegetettség-értékelés elemző eljárását. Azért gondoljuk, hogy hasznosan egészítheti ki a már megismert elemző-értékelő repertoárt, mivel kiindulási alapként éppen ezen eljárások elemzett és értékelt végeredményére támaszkodik, illetve stratégiai eszköznek tekinthető a szervezett bűnözés elleni fellépésben, ami a bűnüldözési és nemzetbiztonsági szakterület számára is egyaránt fontos.

5.2. Stratégiai bűnelemzés

A stratégiai elemzés a hosszabb távon érvényesülő tendenciák megállapításával, hatásuk mértékének meghatározásával, a távolabbi célok kitűzésével foglalkozik. Ilyenek például a nemzetközi kihívások, a társadalomra hatást gyakorló jelenségek vagy a bűnözés egészének, továbbá az egyes fenyegetések és bűncselekmények számszerű jellemzőinek, teljesítményének vizsgálata; az egyes pozitív vagy nehezítő körülmények és tendenciák azonosítása; válaszok kidolgozása a kihívásokra; felderítési ajánlások, prioritások meghatározása. Lehetőséget teremt különböző tendenciák vizsgálatával prognózis készítésére. Szolgáltatásai által a vezetés döntés-előkészítő mechanizmusában és a stratégiai tervezésben is igen fontos szerepet tölt be.

A stratégiai elemzés célja, hogy a fenyegetések, köztük a rendészeti és nemzetbiztonsági szempontból fontos jelenségek terjedelmének, szerkezetének dinamikájának vizsgálatával, a bűnelkövetők jellemzőinek feltárásával, a hírszerzés pozícióinak, erőforrásainak, hatékonyságának ismertetésével előre jelezze a szervezet és környezete jövőjét, ezzel irányt mutatva a tervezéshez és a feladatok meghatározásához szükséges vezetői döntések előkészítéséhez.⁵³

Módszere:

- ismertté vált célokról és lehetőségekről gyűjtött adatok elemzése;
- a felderítő munka adatainak elemzése;
- önértékelő és ellenőrző jelentések elemzése;
- az erőforrások és felhasználásuk hatékonyságának elemzése.

Felhívom a figyelmet arra, hogy az elemzés nem öncélú tevékenység, hanem valamely cél érdekében folytatott tudatos munka. A stratégiai elemzésnek éppúgy része a szervezeti eltérések kiszűrése, mint a hosszú távra vonatkozó, jelentős erőforrásokat igénylő döntések megalapozása.

A stratégiai elemzés segítséget nyújt:

- a tendenciák felismeréséhez és nyomon követéséhez;
- az új jelenségek felismeréséhez;
- a megelőzési ajánlások készítéséhez;
- a felderítési, felderítés elleni védelmi feladatok meghatározásához;
- az erőforrások optimális elosztásához és a fejlesztési feladatok meghatározásához;
- a műveletek szervezéséhez;
- a tervezési munkához (beleértve a költségvetési tervezést is) stb.⁵⁴

5.2.1. Fenyegetettség-értékelés

A fenyegetettség-értékelés, mint komplex elemzési eljárás legmarkánsabb példájával a szervezett bűnözés elleni közös uniós fellépés kapcsán találkozhatunk, az Europol hírszerzésalapú bűnüldözési mechanizmus⁵⁵ alkalmazása során.

⁵³ Interpol Bűnügyi Elemzési Kézikönyv (1997.) fogalom meghatározását felhasználva, újra fogalmazva.

⁵⁴ KENEDLI Tamás: Elemzőközpontú információfeldolgozás a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni harcban. Doktori (PhD) értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2010. p. 33.

⁵⁵ A bűnügyi tudományok hazai művelői között is vannak terminológiai különbségek az „intelligence-led policing” elnevezést illetően: Kenedli Tamás „hírszerzésalapú bűnüldözési mechanizmusnak” [Kenedli, 2010], Urszán József „műveleti információ alapú rendészeti modellnek” [Urszán, 2011], Korinek László akadémikus „adatfeldolgozás által vezérelt rendőrségnek” [Korinek, 2012], továbbá Csaba Zágón a „felderítési információkon alapuló rendészeti modellnek” [CSABA Zágón: Felderítési információkon alapuló rendészeti modell a nemzetközi akciók tapasztalatainak tükrében. Mérföldkövek az adó-és vámigazgatás történetéből. Válogatott tanulmányok, MRTT, 2017. SBN: 978-615-00-0517-1 SBN: 978-615-00-0517-1] fordítja, illetve írja le a modellt.

Jerry Ratcliffe különböző rendvédelmi modellek összehasonlításából kiindulva azt a véleményt fogalmazta meg, hogy „*az intelligence-led policing egy olyan üzleti modell és vezetési filozófia, ahol az adatok elemzése és a bűnügyi hírszerzés kulcsfontosságú a célra, a döntéshozatali keretekre nézve, amely elősegíti a bűnözésből fakadó problémák csökkentését, felszámolását és megelőzését a legsúlyosabb és a legnagyobb számú (bűncselekményt) elkövetőkre koncentráló stratégiai irányítás és hatékony rendészeti stratégiák által.*”⁵⁶ Az európai bűnözés globalizálódó jellege miatt olyan rendészeti modell kiválasztására volt szükség, amely „*megmutatja a bűnözés neuralgikus pontjait, ahol a társadalom számára legsúlyosabb fenyegetések, a bűnüldöző szervezetek számára pedig küldetésük teljesítése szempontjából a legsúlyosabb kockázatok jelentkeznek. Ezeket a kockázatokat szakértőknek kell elemezniük és értelmezhető formában rendelkezésre bocsájtaniuk*”⁵⁷ az erőforrások felhasználásának súlypontjainak meghatározásáról szóló szakpolitikai döntéshozatalhoz. Az információszerező, elemző, döntéshozó, majd annak alapján a bűnözésre hatást gyakorló intézkedéseket, az ezek által elért eredmények értékelését, majd mindezek folyamatba történő visszacsatolását ciklikus tevékenységként kell végezni. A hírszerzési ciklusként felfogható folyamatot⁵⁸ a had- és rendészettudomány alapvetésként kezeli, amely egyúttal kötelező eleme a hírszerzésalapú bűnüldözési mechanizmusnak.

Fentiekben leírtak az elemzés szemszögéből a minőségi, műveleti információkra épülő, konkrét fenyegetettségen alapuló dinamikus értékelés felé történő elmozdulást jelentik. A fenyegetettség-értékeléssel hatást gyakorolnak: a döntéshozókra a stratégiai prioritások meghatározásában (súlyos bűncselekmények értékelése által); elősegítik a műveleti célok meghatározását, az egyes hírszerzési eljárások kezdeményezését; a helyi szintű és határokon átvívelő műveleti tevékenység racionalizálását. A beszerzett „*új információk alapján tárják fel, hogy hol vannak még információs rések, milyen új jelenségeket, irányokat kell a bűnügyi hírszerzésnek megismernie, ezek valójában milyen fenyegetéseket, kockázatokat jelentenek.*”⁵⁹ Megállapításaikban a közösségi érdekeken és célokon túl regionális értékelést is végeznek, ugyanis Európa földrajzi kiterjedése, és az ott élő népek történelme, kultúrája, szokásai és szociális különbségei különböző megközelítést, és fellépést igényelnek. Fenti megállapítások a nemzetbiztonsági szolgálatok hírszerző tevékenységének értékelése kapcsán is alkalmazhatóak.

A fenyegetettség-értékelés célja:

- minőségi felméréssel, konkrét kritériumok alkalmazásával lehetővé tenni a legrelevánsabb bűnügyi jelenségek előszűrését;
- a bűnszervezetek bemutatásán keresztül lehetővé válik az aktuális szervezett bűnözői környezet megismerése;
- segítségével megismerhetőek a bűnözési piac szegmensei, a velük kapcsolatos általános megfigyelések eredményei;
- a megfigyelések értékelése során azonosíthatóak a csoportok működéséből fakadó legfőbb veszélyek, amelynek segítségével tipizálni lehetett a legveszélyesebb szerveződések;

⁵⁶ RATCLIFFE, J. H.: Intelligence-Led Policing. Portland, OR Willan, 2008. p. 89.

⁵⁷ CSABA i. m. p. 140.

⁵⁸ RATCLIFFE i. m. p. 105.

⁵⁹ ZÁGON i. m. p. 141.

- tipológiájának használata a szervezett bűnözés fenyegetésének jövőbeli elemzését nagyban segíti azáltal, hogy a jövőbeli információgyűjtés során fogalmi fókuszpontként szolgál;
- feltérképezhetőek a hírszerző szervezetek tevékenységét leginkább elősegítő körülmények, a regionális sajátosságok megjelölésével következtetések fogalmazhatóak meg;
- a kiemelt prioritások meghatározásával, rávilágít azokra a pontokra, amelyeket a megfelelő hírszerző eszközökkel hatékonyan lehet kezelni;
- segít áthidalni a szakadékot a stratégiai megállapítások és a műveleti tevékenységek között.

Az átrendeződő nemzetközi biztonsági környezet sajátossága, hogy abban egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű fenyegetések. Az új típusú fenyegetések és kihívások változatosabbak, kevésbé láthatók és előrejelezhetők. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódása. A kockázati tényezők globális, regionális és belső szinten, de általában nem egymástól elkülönülten, hanem egyszerre és egymást erősítve jelentkeznek. Mindezek együttesen okozták azt, hogy változtatni kellett a bünszervezetek értékelési metódusain. Új, eddig bűnügyi területen nem alkalmazott stratégiai elemzési technika, a fenyegetettség-értékelés meghonosítására volt szükség. Az elemzés-értékelés „végterméke” a „Súlyos és szervezett bűnözés fenyegetettség-értékelés” (SOCTA)⁶⁰ elnevezésű stratégiai bünelemző jelentés. Készítői törekszenek a bünszervezetek jövőorientált felmérésére, prognózisok elkészítésére, ennek részeként tájékoztatást nyújtanak a szervezett bűnözés helyzetéről, jellemzőiről, a bekövetkezett változások hatásairól. Amikor az elemző eljárás módszertanára és egyéb sajátosságaira utalnak, ugyancsak a fenti rövidítést használják, mint keretrendszert. A 2017. évi SOCTA jelentés⁶¹ már abban a megközelítésben is megvilágítja a jelenséget, hogy melyek azok a tényezők, amelyek a szervezett bűnözés „motorjaként” foghatók fel, annak elterjedéséért felelősek, a bűnözésből származó profit nagyságát növelik, az illegális forrásból származó bevételek felhasználhatóságát elősegítik, vagy éppenséggel a bűnelkövetés, illetve a bűnelkövetők felfedésének kockázatát csökkentik. A legutóbbi stratégiai helyzetelemzés megállapításai utolérhetőek egyéb, a jövőbeli szakmai munkát megalapozó stratégiai szintű dokumentumokban⁶², ezzel is céltudatosan alakítva a szervezett bűnözés elleni összehangolt tevékenységet.

⁶⁰ Angol nyelvű betűszó a „Serious and Organised Crime Threat Assessment” kifejezésből származik. Jelentése: Súlyos és szervezett bűnözés fenyegetettség-értékelés.

⁶¹ European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment 2017, Crime in the age of technology. Europol, the Hague, the Netherlands, 2017. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/report_socta2017_1.pdf (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)

⁶² Europol Programming Document 2019-2021. The Hague, 29 January 2019.

Az előzményekhez tartozik, hogy az Európai Bűnügyi Hírszerzési Modell (ECIM)⁶³ részeként 2006. évtől végeznek fenyegetettség-értékelést az Europol elemzői, amelynek elemzési terméke – egy proaktív, jövőbe mutató, a következő év hírszerzési prioritásait megfogalmazó – az Európai Unió szervezettbűnözés-fenyegetettség értékelése (OCTA)⁶⁴ volt. „A proaktív megközelítés alkalmazásával, az aktuális és a potenciális biztonsági kockázatok feltárásával lényegesen dinamikusabb pozíciót biztosít a nemzetbiztonsági és a rendvédelmi szervek számára a szervezett bűnözés elleni stratégiai és taktikai intézkedések megtervezéséhez és kivitelezéséhez.”⁶⁵

Az értékelés tartalma 2013 évben bővült ki egyes súlyos (Serious) bűncselekményi körökkel. 2013-2015 között az Europol felülvizsgálta SOCTA módszertanát.⁶⁶ A stratégiai dokumentum és az elemző eljárás sok kritikát kapott, ugyanis nem adtak információt a jelentés elkészítéséhez használt módszerekről. Egy, az EU Tanácshoz intézett dokumentum további útmutatást adott a SOCTA számára választott módszertani megközelítésről, ugyanakkor nagyon keveset tudunk arról, hogy miként gyűjtötték és értékelték az információkat.⁶⁷ Egyébként az értékelt információkat nemzeti hozzájárulás formájában gyűjtötték, és a nemzeti bűnügyi stratégiai és operatív bűnelemző információk egyféle szintéziseként fogható fel. (Az elemzési termék célzott információgyűjtés és értékelés eredménye kérdőíves formában történő kiértékeléssel.) A feldolgozott információk kiegészültek az EU ügynökségeinek értesüléseivel, továbbá a civil szektor, illetve az írott és elektronikus média felületein szabadon hozzáférhető, nyílt információkkal.

Módszertana három kulcsfontosságú szempontra összpontosít: bűncselekmények (bűncselekmények típusai), szervezett bűnözői csoportok és bűncselekmények vagy súlyos bűncselekményeket elkövető bűnözők, valamint a súlyos szervezett bűnözés és a bűnözők cselekedetének környezete. Az elemzések alkalmával figyelembe kell venni az Európai Unió szakértői csoportja (PC–S–CO)⁶⁸ által kidolgozott kritériumrendszert, amely kötelező és esetleges szempontok meglétéhez köti a szervezett bűnözői tevékenység megállapítását.

⁶³ European Criminal Intelligence Model – ECIM, Részletesen megismerhető: KENEDLI (2010) i. m.

⁶⁴ OCTA: European Union Organised Crime Threat Assessment, 2006.

⁶⁵ NYESTE Péter: A nemzetbiztonsági célú stratégiai felderítés/elhárítás és a bűnügyi célú stratégiai hírszerzés összehasonlítása, kiemelten a szervezett bűnözés elleni fellépés területén. Felderítő Szemle 2013/1. p. 113.

⁶⁶ Lásd: Council of the European Union: Serious and Organised Crime Threat Assessment 2017 – Revised methodology (no. prev. doc. 14056/1/15 REV 1), 14913/15. Brussels, 11 December 2015. <http://www.statewatch.org/news/2015/dec/eu-council-socta-2017-methodology-14913-15.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 10. 10.)

⁶⁷ Europol: EU Serious and Organised Crime Threat Assessment –SOCTA, The Hague, 2013. Council of the European Union: Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) –Methodology 2012.

⁶⁸ PC–S–CO: Az Európa Tanács Szervezett Bűnözés Büntetőjogi és Kriminológiai Kérdéseivel Foglalkozó Szakértői Csoportja (the Group of Specialists on Criminal Law and Criminological Aspects of Organised Crime – Groupe de spécialistes sur les aspects de droit pénal et les aspects criminologiques de la criminalité organisée).

Kötelező kritériumok:

1. három, vagy több személy együttműködése;
2. hosszú távú, vagy meghatározatlan időre szóló együttműködés;
3. súlyos bűncselekmények gyanúja, vagy azok elkövetése;
4. anyagi haszonszerzési, és/vagy hatalmi pozícióba kerülési cél.

Esetleges kritériumok:

1. minden egyes résztvevőnek meghatározott feladata, vagy szerepe van,
2. valamely belső fegyvelmi, vagy ellenőrzési forma használata;
3. megfélemlítés céljából erőszak, vagy egyéb eszközök alkalmazása;
4. befolyás kiterjesztése a politikusokra, a médiára, közigazgatásra, a rendészeti szervekre, az igazságszolgáltatásra, illetve a gazdasági élet szereplőire korrupció, vagy bármely más módszer alkalmazásával;
5. kereskedelmi, vagy üzleti jellegű struktúrák felhasználása;
6. részvétel a pénzmosásban;
7. nemzetközi szinten történő működés.

Az uniós értelmezés szerint a négy kötelező kritérium mellett további két esetleges ismérv megléte szükséges az adott szervezett bűnözői csoport bűnszervezetként történő meghatározásához. Az uniós szinten elfogadott bűnszervezet fogalom megismerhető a szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló, 2008. október 24-i 2008/841/IB tanácsi kerethatározatból.

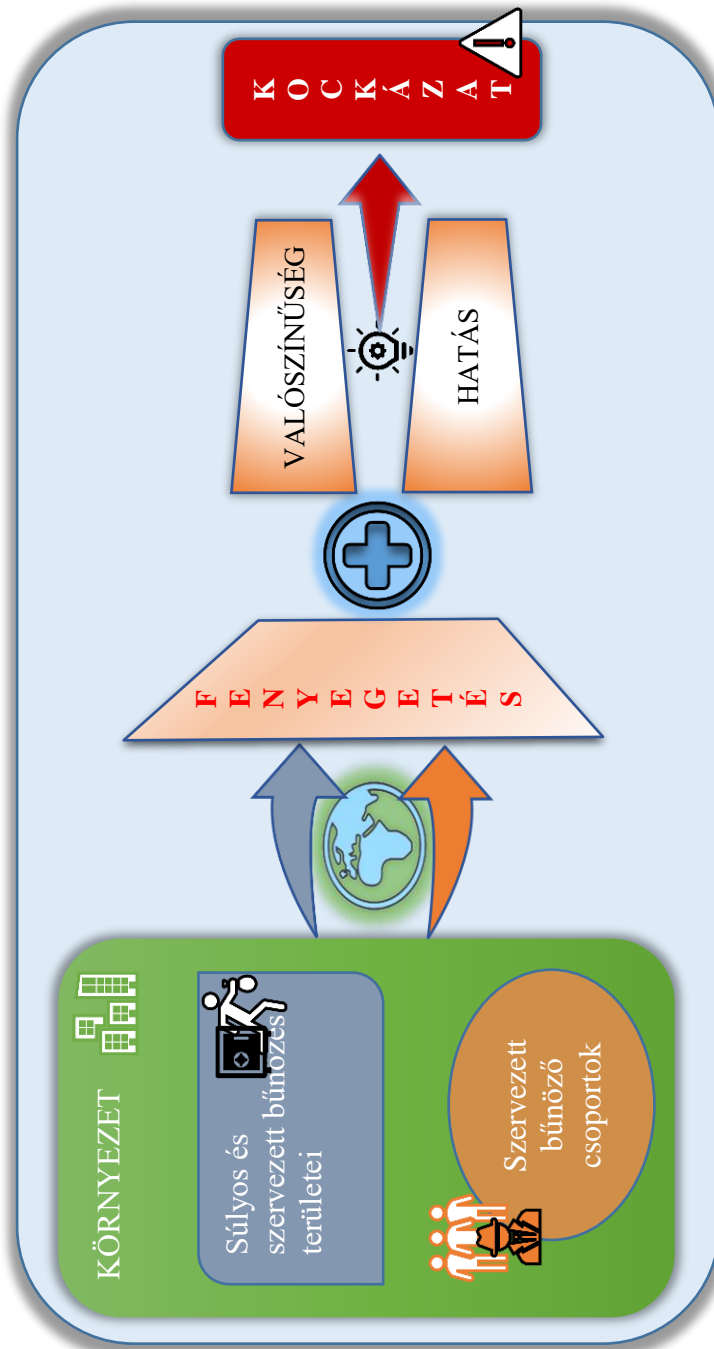
A fenyegetettség értékelés során fontos jellemzőket lehet megtudni a bűnszervezetek sajátosságairól,⁶⁹ például milyen bűncselekmények elkövetésében váltak érintetté, milyen felépítésben, munkamegosztásban végzik tevékenységüket, milyen időkeretek között, mely földrajzi környezetben, milyen legális és illegális üzleti csatornákat használnak működésük során, alkalmaznak-e erőszakot, befolyásolást a tevékenységük támogatására, a hatóságokkal szemben tesznek-e ellenintézkedéseket, valamint milyen specializált szakértőket vonnak be a tevékenységükbe. Fontos új szempont az is, hogy a bűnszervezet mennyire rugalmasan képes változtatni bűnözői tevékenységének összetételét. Ezeket túlmenően azonosítani lehet a bűnözési piacokat (helyi és transznacionális értelemben is), azok gócpontjait, és egymáshoz kapcsolódásukat.

⁶⁹ A 2015. évi SOCT jelentésben is találhatunk utalásokat a bűnszervezetek jellemző felépítésére, a bűncselekmények típusaira, az együttműködés formájára és időtartamára vonatkozóan. Mindezek a megállapítások visszautalnak az elemzésmódszertani sajátosságokra is. Lásd: Council of the European Union: Interim SOCTA 2015: An update on Serious and Organised Crime in the EU, 7271/15. Brussels, 16 March 2015. <http://www.statewatch.org/news/2015/mar/eu-europol-interim-SOCTA-7271-15.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)

14. ábra: Példa az EU bűnözési területek változására
(saját szerkesztés)

Az elemzés elvégzéséhez mindenekelőtt a problémakör értelmezéséhez szükséges fogalomrendszert kellett megalkotni vagy más szakterületekről átvenni azt. Ezek közé tartozik a kár (sérelem, kihatás, következmény); fenyegetés; sebezhetőség; kockázat, valószínűség. E fogalmak nemcsak szinonimái egymásnak, de szoros kapcsolatban is vannak egymással. A fenyegetés lényegében létező okot ismert meg velünk, amelyben ott rejlik a károsodás lehetősége. Ezen túlmenően pedig mindig képes kihasználni egy létező sebezhetőséget. A sebezhetőség olyan gyengeségeket hordoz, amely lehetővé teszi, hogy a létező fenyegetés kárt idézzon elő. E fogalmak kölcsönhatásai adják alapját mindennemű vizsgálatunknak. Segítségükkel az alábbi logikai keretrendszert tudjuk megalkotni. A potenciális bűnöző és az általa elkövetett bűncselekmények létrehozhatnak egy alapvető fenyegetést. Ez a fenyegetés mindig egy bizonyos sebezhetőségi pont kihasználására törekszik, ami kockázati tényezőket hordoz magába. A sebezhető területeken keresztül megteremtődnek a lehetséges célpontok, amelyek eredményes támadása által valamilyen károkozás történik, legyen ez akár anyagi, akár erkölcsi, fizikai stb. értelemben vett is.

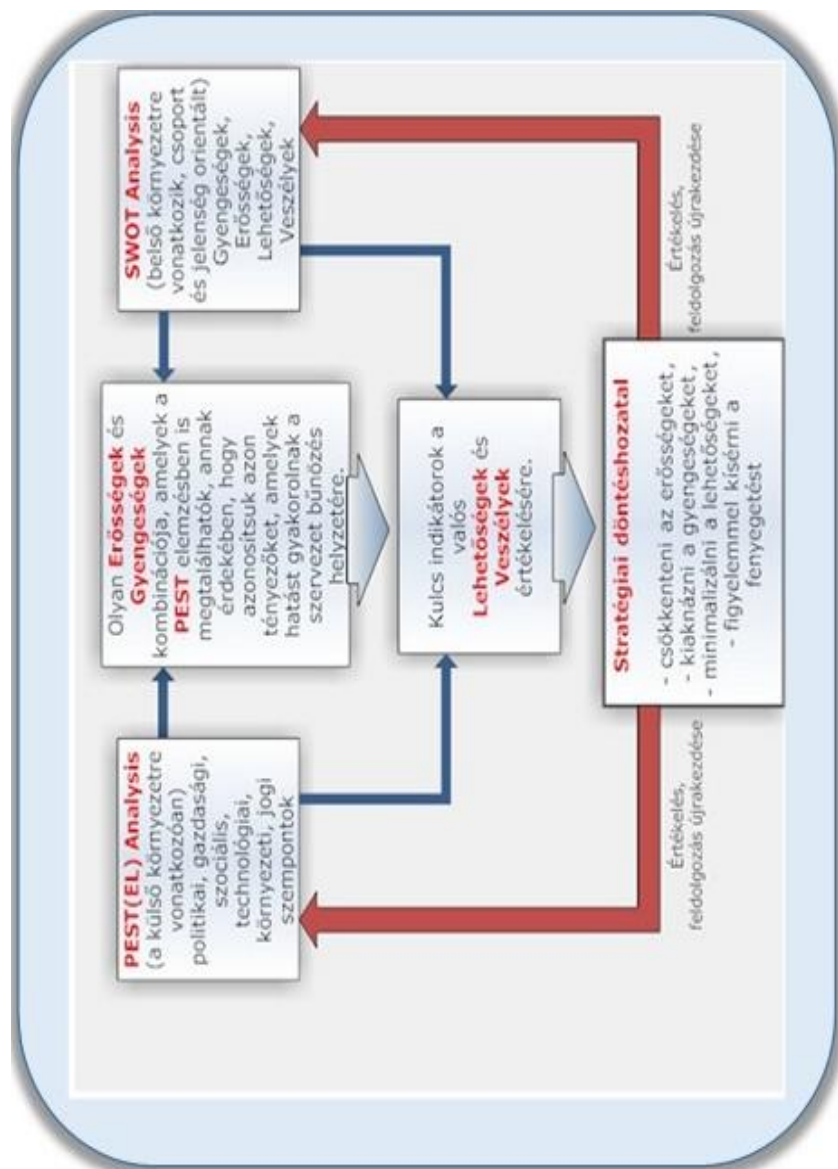
15. ábra: Fenyegetés kockázati modell
(saját szerkesztés)

A súlyos és szervezett bűnözés⁷⁰ veszélyét az egyének és a bűnözői csoportok tevékenysége határozza meg a bűnözés különböző területein. A kockázatot úgy határozzuk meg, hogy hozzáadjuk a változás valószínűségét (csökkenés–növekedés) és azt a hatást, amit a súlyos és szervezett bűnözés a társadalom egészére gyakorolhat. A folyamatba beavatkozni hathatós ellenintézkedésekkel lehetséges, amelyek eredményességük fokához mérten csökkenthetik a bekövetkező kár nagyságát, a sebezhető területek számát. Így közvetetten hatást gyakorolhatnak a bűnözők tevékenységére, az általuk elkövetett cselekmények gyakoriságára.

A fenyegetettség-értékelés során az információk felmérésére, a csoportok tevékenységének hatásvizsgálatára PEST- és SWOT-elemzést alkalmazunk. A két elemzési forma kapcsolatban van egymással, de alapvetően a PEST-elemzés nyújt lehetőséget a későbbi SWOT-analízis elvégzésére. A PEST(EL)⁷¹-analízis a szervezett bűnözésre hatással lévő azt körülölelő környezet vizsgálatához nyújt segítséget a politikai, gazdasági, szociális és technológiai mutatók megállapításai által. Az elemzés folyamatában ehhez párosul a SWOT-elemzés, amely az egyes bűnöző csoportok felépítését, tevékenységét vizsgálva azok erősségeit és gyengeségeit igyekszik meghatározni, segítségével láthatóvá válnak az egyes csoportok lehetőségei és valós fenyegetései. Kérdéseivel a bűnözők bűnelkövetési hajlandóságára és képességére, valamint a tevékenységük során megjelenő piaci feltételekre összpontosít. Az értékelési modell megfelelő iránymutatást ad a tagállami és közösségi fenyegetettségi szint vizsgálatára, a felderítő szervek által már detektált és bünszervezetnek minősített szervezett bűnözői csoportok működési mechanizmusának, hazai és nemzetközi szintű kapcsolódásainak, gazdasági és politikai törekvéseinek, támadási pontjainak, védekezési módszereinek bemutatására. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy nem minden szervezett bűnözői csoport működése ítéltető meg az elemzés ilyen formájával, vannak olyan szervezetek, amelyek – tevékenységüknél fogva – kívül esnek a PESTEL-analízis területén.

⁷⁰ Az uniós szakpolitika a súlyos bűnözés fogalma irányában mozdult el. A súlyos bűnözés fogalmát nem a szervezet vagy a tevékenység, hanem a bűncselekmény által okozott kár alapján határozzák meg. A fő kérdés itt az, hogy egy bűncselekmény eléggé súlyos-e ahhoz, hogy nemzetek feletti szinten foglalkozzanak vele. Ahogy az Europol fogalmaz: „Súlyos bűncselekmény az a jelentésre érdemesnek ítélt bűncselekmény, amely nem felel meg a bünszervezet 2008. évi kerethatározatban szereplő meghatározásnak. De facto a magányos elkövetőkre és az egyéni cselekményekre is vonatkozik.” Forrás: https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2201_Mythbuster_3_HU.pdf, (Letöltés ideje: 2021. 11.15.)

⁷¹ Az évek során tovább finomították az elemzési módszereket és 2016-ban belefoglalták a környezeti és a jogi szempontokat is, így PESTEL-re változott a rövidítés.

16. ábra: A fenyegetettség-értékelés folyamata és kölcsönhatásai (saját szerkesztés)

A fenyegetettség-értékelés többforrású megközelítésen alapul, ideértve a rendészeti és a nem rendészeti forrásokat. Ezek a források a különböző európai hivatalos ügynökségeket és a magánszektor foglalkozókat magukba. Az értékelés külön hangsúlyt fektet a köz- és magánszféra partneri viszonyából eredő előnyök és hasznosulások kidolgozására. A magánszektor jelentősége akkor válik nyilvánvalóvá, amikor olyan területeket vizsgálunk, amelyek a bűnszervezetek károsultjává váltak (elsősorban anyagi veszteségek). Az ilyen magánszereplők szívesen szolgáltatnak releváns információkat az új tendenciózus jelenségekkel kapcsolatban.

Ennek egyik oka az, hogy olyan érdekek sérülnek a folyamat során, amelyek növelik az üzleti szektoron belüli sebezhetőségüket. Az így szolgáltatott információk főként azért hasznosíthatóak, mert más megközelítésbe helyezik a felderítő szervek által beszerzett és bűnügyi szemmel értékelt információkat.

Az előzőleg tárgyalt elemzési eljárások sikeres alkalmazásának feltétele, hogy megfelelő létszámú tapasztalt elemzőre támaszkodva végezzük, és lehetőség szerint műveleti területen szerzett jártassággal rendelkezzenek a munkatársaink. A személyeknek és a tudásbázisnak (adatbázisoknak) a nyílt és titkos forrásokból származó adatok összevetésére alkalmasnak kell lennie. A bűnszervezetek és terrrorszervezetek működésének nyomon követésére jól felhasználható adatbázisokra (a nemzetközi jellegű öltött szervezetek esetében különböző tudásbázissal rendelkező adatbázisok összekapcsolására) van szükség. Az ilyen területen folytatott elemző tevékenység semmiképpen nem korlátozódhat a napi hírek elemzésére (current intelligence), igen nagy szükség van a tények, összefüggések tervszerű, alapos feltárására. A helyzetelemzések mellett nem nélkülözhetőek a hosszú távú elemzések sem (pld. bűnözési piacok Európában, az iszlám radikális mozgalom trendje a világban).⁷²

6. Befejezés – A bűnügyi (nemzetbiztonsági) elemzést befolyásoló jövőbeli hatások

A fejezet zárásaként tegyünk egy technológiai szemléletű kitekintést az elemző-értékelő munka fejlődési ívének felrajzolása érdekében. Az elemző feladatokat ellátó személy eszköztárának fontos összetevői a különféle adatbázisok, irodai programok, konzultációs és adatkezelő programok, kapcsolatelemző és vizualizációs, illetve földrajzi programok, továbbá rajzoló és célirányosan fejlesztett segédprogramok. Ezek adatbázisháttérének felépítéséhez és üzemeltetéséhez a kor követelményeinek megfelelő informatikai háttér szükséges (a területet folyamatos fejlesztések kell, hogy jellemezzék), amelyben már megújult adatszerkezetben összetett keresési lehetőséget biztosító öntanuló rendszerek üzemelnek előértékelést végző automatizmusokkal kiegészülve.

A korábban létrehozott, elavult adatszerkezettel bíró, vagy nem megfelelően strukturált adatbázisokat meg kell újítani, újabb szolgáltatástartalommal felruházni annak érdekében, hogy az elemző-értékelő munkatárs számára lehetővé váljon ugyanazon adattartalom különböző szempontokból történő feldolgozása az elemző hipotéziseinek kidolgozásához, ellenőrzéséhez. A fiatal kollégák digitalizációs szintjéhez kell igazítani az adatbázisból kinyert eredményeket olyan megjelenítési környezetben, amelyet amúgy is használnak a mindennapokban, így fenntartva érdeklődésüket, egyúttal modellezve a piaci digitalizációs viszonyokat.

⁷² Kis-Benedek József a terrorizmus ellen folytatott hírszerzés elemző aspektusainak vizsgálata során hasonló eredményre jutott az alkalmazható módszerek tekintetében. Véleménye szerint is szükséges kockázat elemzést; stratégiai fenyegetettség elemzést; taktikai (műveleti szintű) fenyegetettség és sebezhetőség elemzést végezni. Lásd: KIS-BENEDEK József: A terrorizmus ellen folytatott hírszerzés. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2004/2.

Nagy adatmennyiség feldolgozása érdekében – mivel hosszú távra szóló döntés – körültekintően, az adattípusoknak megfelelően, az információátvitel, -visszakeresés és -feldolgozás munkafolyamatára, annak továbbfejlesztési irányaira tekintettel, a technológiai képességeinknek megfelelően szükséges megválasztani a tároló és feldolgozó rendszer elemeit. A megfelelő adatbányászati technikák és modellek kiválasztása és szakértő alkalmazása szakmaspecifikus kérdés, más-más szempontrendszer szerint történik bünygyi és nemzetbiztonsági szakterületen. A feladat automatizálása azonban elengedhetetlen az adatmennyiség növekedése és a rendelkezésre álló rövid elemzési idő relációja miatt. Az elemzési feladatokhoz igazított adatfeldolgozás és eszközrendszer a jövőben a megszokott hivatali kereteket átlépve egyre többször fog támaszkodni külső fejlesztésekre, másról meglévő szolgáltatások igénybevételére. Az elemző-értékelő szakterületen kívül a piaci értelemben megjelenő képességek és szakértelem bevonása gyakoribbá válik a keretrendszerek és a digitális elemzési eszköztár fejlesztése érdekében. Erre jó példa az előrejelző (prediktív) modellek⁷³ alkalmazása, amelyek nem csupán az üzleti életben, hanem a bünygyi munkában és a nemzetbiztonság területén is óriási szerephez juthatnak a közeljövőben, hiszen a jól megválasztott modellekkel és adathalmazokkal jelentősen növelhető az előrejelzés, ezáltal a felderítés hatékonysága.

Világviszonylatban paradigmaváltás zajlik az információkezelés területén. Az elérhető adatok jelentős hányada már elektronikus formában hozzáférhető nyílt (pld. felhőben) adatbáziskezelő rendszerekből, ami egy kisebb terjedelmű műveleti adathalmazal egészül ki az elemzések során, így az információkeresés manapság jórészt elektronikus információkeresést jelent. A jelentésalapú vagy szemantikus keresés, a strukturálatlan vagy félíg strukturált adatok tömeges jelenléte miatt felértékelődik a jövőben. A mesterséges intelligencia szolgáltatások folyamatos terjedése és felhasználása jelentős mértékű változásokat idéz elő az információkeresés területén is. Ennek kapcsán az elemző-értékelő állomány mellett felértékelődik a civil elemzők foglalkoztatása, az általuk készített elemzési termékek felhasználása, azok adattartalmának frissítését és újraértékelését követően.

A témakör kapcsán meg kell jegyezni, hogy az adatok tárolásának költsége folyamatosan csökken. Az adatfeldolgozást bizonyos esetekben olcsóbb felhőben elvégezni, mint saját informatikai rendszeren belül. Az összegyűjtött szöveges állományokat az eredeti, géppel olvasható változatban tároljuk le és tesszük hozzáférhetővé az elemző számára. Az elemzést végző szakemberek munkájának támogatására olyan lehetőségek honosodnak meg, mint a komplex mesterségesintelligencia-alkalmazások (a mesterséges és konvolúciós neurális hálózatok képességeinek felhasználásával), a mélytanulásra épülő gépi fordítás, kérdező-válaszoló alkalmazások és a kivonatolók. Továbbá a technológiai fejlődés újabb és összetettebb vizualizációs eljárások alkalmazását teszi lehetővé az elemzési eredmények szemléltetése érdekében (pld. 3D technológia, kiterjesztett valóság – augmented reality).

⁷³ A prediktív modellek alkalmazásáról bővebben tájékozódhat: BEREZKI Dávid: Adatelemzés felsőfokon II. rész – a prediktív modellezés útvesztőjében. Szakmai Szemle, 2020/3. pp. 167-188.

Az előzőekben leírt technológiai fejlődés azonban csak akkor tud megfelelően végbe menni, amennyiben az elemzési célterületnek megfelelő, jó felkészültségű elemző-értékelő munkatársak állnak rendelkezésre és folyamatos a továbbképzésük az új technológiák alkalmazására vonatkozóan. Fontos megemlíteni, hogy egy felkészült bűnöző esetében a fejlett technológia alkalmazása (internetes csevegő, vagy titkosított applikáción keresztüli kommunikáció) tovább segíti bűnös tevékenysége elrejtését, helyzeti előnyhöz juttatva őt a bűnüldöző szervekkel szemben. Ezért a felderítésüket végző szakembereknek is azokat a fejlett technológiákat tartalmazó eszközöket kell új módszerekkel, célirányosan támadni, amelyekről beszerezhető a terhelő bizonyíték a bűnös tevékenységre vonatkozóan. Az eszközökről konspirált módon megszerzett adatokat olyan formátumban kell előállítani, fuzionálni, amely lehetővé teszi az elemző-értékelő szakember számára azok kiértékelését és információvá alakítását. Mindez azt jelenti, hogy pld. a korábban alkalmazott híváslista-elemzések mellett egy jóval proaktívabb módszertannal megszerzett adathalmaz közvetlen feldolgozását is el kell végezni. A technológiai környezet változása miatt a bűnügyi elemző-értékelő ismereteket birtokló munkatársak mellett az elemző szervezeti egységeknél szükséges felépíteni egy, az új technológiákban jártas, az adatbázis-menedzsment és optimalizálási, illetve modulprogramozási feladatokat ellátó specialistákból álló szakállományt. Mindezt annak érdekében, hogy a megfelelően fókuszált bűnügyi elemző tevékenység ne sérüljön az újabb (informatikai, matematikai ismereteket megkövetelő) feladatkörök rendszerbe integrálása miatt.

Bízom abban, hogy bűnügyi célból végzett elemző-értékelő eljárásokból merített tapasztalatok a katonai nemzetbiztonsági elemző-értékelő munkában, különösen a katonai elhárítás területén elősegíthetik egy komplex eszköztár kialakítását, egyúttal támogatják a nemzetbiztonsági feladatok szakszerű végrehajtását.

Felhasznált irodalom

- 13/2001. ORFK utasítás Bűnelemzési szabályzat
- 23/2018. ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról
- 26/2017. (VIII. 25.) ORFK utasítás az ALFONZ Személyleírási Rendszer bevezetésével és alkalmazásával kapcsolatos feladatokról
- ANTI Csaba László: A személyleírás. Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió, Budapest, 2017. ISBN: 9789633314098
- BALLÁNÉ – BORSZÉKI – LAKATOS: Kriminálmétodológia. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000.
- BEREZCKI Dávid: Adatelemzés felsőfokon II. rész – a prediktív modellezés útvesztőjében. Szakmai Szemle, 2020/3. pp. 167-188.
- BÉRES János: A hírszerzés feladatrendszere. In.: Dr. Dobák Imre (Szerk.): A nemzetbiztonság elmélete. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2014.

- BRAGA, A. A. – KENNEDY, D. M.– WARING, E. J.– PIEHL, A. M.: Problem-oriented policing, deterrence, and youth violence: An evaluation of Boston's operation ceasefire. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 2001/38: pp. 195–225.
- BURT, R. S.: *Toward a structural theory of action: Network models of stratification, perception and action*. Academic Press. NY. 1982.
- CARRERA Sergio – Guild, Elspeth – Vosyliūtė, Lina – Scherrerand, Amandine – Mitsilegas, Valsamis: *The Cost of Non-Europe in the Area of Organised Crime*. CEPS Paper Liberty and Security in Europe, 2016. ISBN 978-94-6138-513-0. <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2016/04/LSE%20No%2090%20Cost%20of%20Non-Europe%20in%20Organised%20Crime.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)
- CLARKE, Ronald V. – ECK, John E.: *Crime Analysis for problem solvers (In 60 small steps)* U.S Department of Justice. 2005.
- COADY, W. F.: *Automated link analysis: Artificial intelligence-based tool for investigators*. *Police Chief* 1985/52.
- Committee White Paper 2014-02. International Association of Crime Analysts, 2014.
- Council of the European Union: *Interim SOCTA 2015: An update on Serious and Organised Crime in the EU*, 7271/15. Brussels, 16 March 2015. <http://www.statewatch.org/news/2015/mar/eu-europol-interim-SOCTA-7271-15.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)
- Council of the European Union: *Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) –Methodology 2012*.
- Council of the European Union: *Serious and Organised Crime Threat Assessment 2017 – Revised methodology* (no. prev. doc. 14056/1/15 REV 1), 14913/15. Brussels, 11 December 2015. <http://www.statewatch.org/news/2015/dec/eu-council-socta-2017-methodology-14913-15.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)
- *Crime pattern definitions for tactical analysis* (2011). International Association of Crime Analysts (White Paper 2011-01). Overland Park, KS
- *Criminal Intelligence (Manual for Analysts)* United Nations, New York 2011.
- *Criminal Intelligence Analysis for Management*. National Police Agency The Netherlands, and National Criminal Intelligence Service United Kingdom, 2000.
- CSABA Zágón: *Felderítési információkon alapuló rendszer a nemzetközi akciók tapasztalatainak tükrében. Mérföldkövek az adó-és vámigazgatás történetéből. Válogatott tanulmányok, MRTT, 2017. SBN: 978-615-00-0517-1*
- DAVIS, R. H.: *Social network analysis: An aid in conspiracy investigations*. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 1981/50.

- DÉCARY-HÉTU, David – MORSELLI, Carlo: Gang Persence in Social Network Sites. *International Journal of Cyber Criminology*, 2011/2. pp. 876-890 <https://www.preventviolentextremism.info/sites/default/files/Gang%20Presence%20in%20Social%20Network%20Sites.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)
- Definition and Types of Crime Analysis. Standard, Methods, & Technology (SMT) Committee White Paper 2014-02, International Association of Crime Analysts, 2014.
- Definition and Types of Crime Analysis. International Association of Crime Analysts (White Paper 2014-02). Overland Park, KS, 2014.
- DR. DOBOS János – DR. KOVÁCS Gyula: Kis nyomozástan. K.Gyula@, 2008. pp. 68-72.
- DUIJN, Paul: Detecting and Disrupting Criminal Networks. A Data Driven Approach. Academic Thesis University of Amsterdam. 2016. ISBN: 978-90-77595-41-1 (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)
- ERDEI Gábor: A bűnözés elméleti és gyakorlati összefüggései (PhD-értekezés). NKE Hadtudományi Doktori Iskola, 2014.
- European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment 2017, Crime in the age of technology. Europol, the Hague, the Netherlands, 2017. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/report_socta2017_1.pdf (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)
- Europol Programming Document 2019-2021. The Hague, 29 January 2019.
- Europol: EU Serious and Organised Crime Threat Assessment –SOCTA, The Hague, 2013.
- Exploring Crime Analysis (Readings on Essential Skills) (2nd ed.) International Association of Crime Analysts. Overland Park, KS 2008.
- GUNNELL, D. – HILLIER, J. – BLAKEBOROUGH, L.: Social Network Analysis of an Urban. Street Gang using Police Intelligence Data. Research Report 89. 2016. ISBN: 978-1-78655-065-1. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/491578/horr89.pdf (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)
- HANNEMAN R.A – RIDDLE, M.: Introduction to social network methods. University of California, Riverside, Riverside, CA, 2005.
- HASHIMI, S.: On to the next one: Using social network data to inform police target prioritization. Master's Thesis. Simon Fraser University, 2015.
- HÉJJA István – KENEDLI Tamás: Az elemző-értékelő munka elméleti és gyakorlati kérdései. ZMNE egyetemi jegyzet, Budapest, 2011.
- HOWLETT, J. B.: Analytical investigative techniques: Tools for complex criminal investigations. *Police Chief*, 1980/47. pp. 42–45.
- IBM. https://1.cms.s81c.com/sites/default/files/2020-04/additionalOfferingImg__2_47f749fd-6c56-4d93-9d93-52e50ceef54d.png (Letöltés ideje: 2022. 10. 10.)

- Interpol Bűnügyi Elemzési Kézikönyv (11.5.4), 1997.
- ISTVANOVSZKI László – KENEDLI Tamás: Új értékelési módszerek alkalmazása a szervezett bűnözés részéről megnyilvánuló fenyegetés mérésére. Magyar Rendészet, 2007/1-2.
- ISTVANOVSZKI László: Bűnelemzés a modern bűnüldözésben. Patrocinium, Budapest, 2012. ISBN: 978-615-5107-58-0
- JOHNSON, J.A. – REITZEL, J. D.: Social Network Analysis in an Operational Environment: Defining the utility of a network approach for crime analysis using the Richmond City Police Department as a case study. Working Paper No. 39, International Police Executive Symposium. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. Cognita-For Police Reforms and Community Safety, 2011.
- JUHÁSZ József – SZÓKE István – O. NAGY Gábor – KOVALOVSKY Miklós (Szerk.): Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
- KENEDLI Tamás: A szervezett bűnözés új típusú fenyegetés-értékelése. In: A biztonságpolitika specifikus területei Budapest, MK Katonai Biztonsági Hivatala, 2007.
- KENEDLI Tamás: Elemzésközpontú információfeldolgozás a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni harcban. Doktori (PhD) értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2010.
- KIS-BENEDEK József: A terrorizmus ellen folytatott hírszerzés. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2004/2.
- KORINEK L.: A rendőrség szerepe, funkciói és típusai. In: HAUTZINGER Z. - VERHŐCZKI J. (Szerk.): Sodorvonalon – Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozat, 2012.
- KUNOS Imre: A bűnügyi felderítés érdekében végzett elemzés és értékelés típusai, formái és eszköztára. (kézirat) Budapest, 1995.
- KUNOS Imre: Bűnelemzés – tananyag a bűnelemző tanfolyam hallgatóinak számára. ORFK Kriminálisztikai Azonosító Szolgálat, Budapest, 1997.
- MCGLOIN, J. M. – KIRK, D.: An overview of social network analysis. Journal of Criminal Justice Education. 2010/2. pp. 169-181.
- MCGLOIN, J. M.: Street gangs and interventions: Innovative problem solving with network analysis. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Community, Oriented Policing. 2005.
- MILWARD, H.B. – RAAB, J.: Dark Networks as Organizational Problems: Elements of a Theory. International Public Management Journal 2006/3. pp. 333-360.
- MORSELLI, C.: Inside Criminal Networks. Springer, New York, 2009.
- NYESTE Péter: A nemzetbiztonsági célú stratégiai felderítés/elhárítás és a bűnügyi célú stratégiai hírszerzés összehasonlítása, kiemelten a szervezett bűnözés elleni fellépés területén. Felderítő Szemle 2013/1.

- ORMAND, D. – BARTLETT, J. – MILLER, C.: *Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT), Intelligence and National Security*, 2012.
- OSBORNE, Deborah A. – WERNICKE, Susan C.: *Introduction to Crime Analysis. Basic Resources for Criminal Justice Practice*, The Haworth Press, Binghamton, NY. 2003.
- Projectgroep Visie op de politiefunctie, Raad van Hoofdcommissarissen (2005) *Politie in ontwikkeling: Visie op de politiefunctie*. NPI, Den Haag.
- RATCLIFFE, J. H.: *Intelligence-Led Policing*. Portland, OR Willan, 2008.
- ROSSMO, D. Kim: *Geographic Profiling*. In: BRUINSMA, G.J.N. –WEISBURD, D.L. (Eds.): *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. Springer Science+Business Media, New York, 2014.
- SCOTT, J.: *Social network analysis: A handbook*. Sage, Newbury Park CA, 2000.
- SPARROW, M.: *The application of network analysis to criminal intelligence: An assessment of the prospects*. *Social Networks*, 1991/3. pp. 251-274.
- SZABÓ János: *A bűnügyi elemzés módszertanának megújítása a rendőrségnél*. *Szakmai Szemle*, 2018/4.
- SZABÓ Károly: *Elhárítási alapismeretek*. In: KOBOLKA István (Szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Nemzeti Közzolgálati és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. ISBN: 978-615-5344-32-9
- URSZÁN J.: *A Harmony projekt: Európa stratégiai válasza a szervezett bűnözés kihívásaira*. In: *Nemzet és Biztonság*, 2011. július
- VIDA Csaba: *A hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái*. In: KOBOLKA István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*, Nemzeti Közzolgálati és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. ISBN: 978-615-5344-32-9

RÉMAI DÁNIEL¹

AZ ISZRAELI NEMZETBIZTONSÁGI RENDSZER FEJLŐDÉSE

1. Bevezető helyett – az izraeli hírszerzés kezdetei

Mikorra is datálható az izraeli hírszerzés kezdete? Adja magát a logikus válasz: 1948. május 14-re, hiszen akkor történt a modern Izrael Állam megalapítása. De lehet, hogy érdemes kicsit visszatekinteni az időben: „*1. És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: 2. Küldj el férfiakat, hogy kikémleljék Kánaán országát, amelyet én adok Izrael fiainak; egy-egy férfiút atyái törzse szerint küldjete, mindegyik fejedelem közülük. [...]*”² írja Mózes negyedik könyve. Tehát Mózes kiküldi a kémeket Kánaán országába, hogy kikémleljék a helyzetet, a kémek visszatérnek, és a történet további részéből még azt is megtudjuk, hogy a kémekre figyelni kell, mert lázítani tudják a népet, ha nem megfelelően értelmezik a hírszerzési ciklust, és nem a megfelelő helyre jelentenek vissza.

De biztos, hogy ilyen messzire kell visszanyúlnunk az időben, ha arra vállalkozunk, hogy bemutassuk az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fejlődését és működését? Egyrészt természetesen nem, másrésztől látni fogjuk, hogy „a történelem ismétli önmagát” mondás mennyire igaz a vizsgált kérdéskör esetében is. Az izraeli hírszerzési közösség vonatkozásában számos olyan 20. századi szervezeti reformot, működési módszert tudunk felvonultatni, amelyeknek korabeli megfelelőjét megtalálhatjuk a Tanakhban³. Azonban a tanulmány célja nem a múltba révedés, hanem a modern izraeli nemzetbiztonsági struktúra felvázolása. A módszer, amit a tanulmányban alkalmazni fogunk, hogy áttekintjük az izraeli biztonsági környezet alakulását az 1900-as évek elejétől, valamint az izraeli biztonsági percepciót. Majd a kihívások, kockázatok és fenyegetések hálózatán keresztül tárjuk fel az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fő pillérét, és a nemzetbiztonsági szolgálatok szervezetrendszerét 1948-tól egészen napjainkig.

A tanulmány az államalapítást megelőző időszakra röviden reflektál, az 1948 utáni időszak fókuszában pedig a Moszad⁴, a Shin Bet⁵ és az Aman⁶, mint a nemzetbiztonsági triád, azaz a három kiemelt izraeli hírszerző szervezet áll.

¹ ORCID: 0000-0002-5664-0977.

² Biblia. A Magyar Biblia Tanács fordítása, Mózes 4. 13:1–2
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/KalvinK-biblia-a-magyar-biblia-tanacs-forditasa-1/mozes-negyedik-konyve-1CA2/4moz-13-205D/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 10.)

³ A Tanakh, más néven Miqra, a héber szentírások kanonikus gyűjteménye, beleértve a Tórát, a Nevi'im-eket és a Ketuvim-okat.

⁴ המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים – Moszad: Hírszerzés és Különleges Műveletek Intézete.

⁵ שירות הביטחון הכללי – Shabak/ShinBet: Általános Biztonsági Szolgálat.

⁶ אגף המודיעין – Aman: Katonai Hírszerzés.

A hagyományos – feladatkörökre, jogkörökre és kiemelt műveletekre épülő – megközelítés mellett vizsgálni fogjuk a szervezetek működését egyéb szempontok – például szervezetfejlesztés, humánerőforrás-menedzsment, társadalmi megítélés és beágyazottság – szerint és természetesen – bár a kézirat lezárásakor még aktívan zajlik a 2023-as gázai konfliktus – röviden kitérünk a 2023. október 7-i események és az azt követő katonai konfliktus titkosszolgálati dimenzióira és várható következményeire.

2. Az izraeli biztonsági környezet dióhéjban – kihívások, kockázatok, fenyegetések hálójá

Az izraeli biztonsági környezet komplexitásáról szóló elemzések, értékelések és összefoglalók egy könyvtárat meg tudnának tölteni. A Palesztin Mandátum területén élő zsidó közösségek és az 1948-ban létrejött Izrael Állam számos különböző fenyegetéssel nézett szembe történelme során. Ezek egy része egy-egy korszakban jellemző és meghatározó, míg mások folyamatosan jelen vannak és feladatot jelentenek az izraeli nemzetbiztonsági szervek, az Izraeli Védelmi Erők (IDF) és a rendvédelmi szervek számára. Yossi Melman, a Haaretz hírszerzési és biztonsági témákban kiemelt tudósítója 2022-ben egy interjúban úgy fogalmazott, hogy a legnagyobb fenyegetést Izrael számára a palesztin kérdés rendezése, pontosabban a rendezés hiánya jelenti. Emellett kiemelt kihívásként jelenik meg az izraeli társadalom megosztottsága, valamint Irán szerepvállalása a régióban.⁷ Az IDF által 2015-ben publikált kiemelt fenyegetések listájának első helyén Irán áll, ami egy hagyományos, konvencionális fenyegetést jelent. A lista másik három helyén a Hamasz,⁸ a Hezbollah⁹ és a palesztin terrorizmus szerepelt, amely egyértelműen egy más típusú választ követel; összetett biztonsági rezsimek alkalmazását, valamint aszimmetrikus és egyben hibrid, új típusú hadviselési formák és biztonsági intézkedések alkalmazását.¹⁰ A régió, és legfőképp Izrael biztonsági helyzetét röviden úgy foglalhatjuk össze, hogy Izrael Állam minden történelmi korban bonyolult és összetett kihívások, kockázatok és fenyegetések hálójával néz szembe. A biztonság keretrendszere Izraelben egyszerre folyamatosan fejlődő és körkörösön önmagába visszatérő. Mit is jelent ez pontosan? Egy folyamatosan fejlődő, a kihívások, kockázatok, fenyegetések rendszerére releváns és hatékony válaszokat kereső biztonsági infrastruktúrát látunk, amelynek alapja az Izraeli Védelmi Erők, a nemzetbiztonsági rendszer elemei, a rendvédelmi szerveknek, a magánbiztonsági szektor, és összességében az egész izraeli társadalom.

⁷ MELMAN, Yossi. 'Israel Is Living On Borrowed Time': Yossi Melman on Security Threats and Social Divisions. <https://fathomjournal.org/israel-is-living-on-borrowed-time-yossi-melman-on-security-threats-and-social-divisions/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁸ A Hamasz palesztin terrorszervezet és a Gázai övezet kormányzó szerve. A Hamasz 1987-ben alakult a Muzulmán Testvériség egyik ágaként, célja Izrael állam megsemmisítése és az önálló Palesztin Állam megteremtése.

⁹ A Hezbollah Hasszán Naszrallah vezetése alatt hihetetlenül erős katonai erővel rendelkező, Irán támogatását élvező, erőteljes terrorszervezetté vált. A szervezet katonai, politikai és ideológiai tevékenysége, különösen Libanonban, jelentős hatással van a regionális biztonságra.

¹⁰ IDF: Israel Security Threats. <https://www.idf.il/en/mini-sites/security-threats/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

Ephraim Kishon, vagy eredeti nevén Kishont Ferenc, izraeli humorista és író mondata már-már elcsépeltnak tűnhet, amelyben úgy fogalmaz, hogy „*Israel az az ország, amelyben nem várnak a csodára, hanem ceruzával a kézben tervszerűen számolnak vele*”.¹¹ Nem állíthatjuk, hogy az izraeli biztonsági szektor a csodára épít, mint az egyik alapvető építőelemre, de látni fogjuk, hogy ennek a sokrétű, kultúrákban, vallásokban, hagyományokban gazdag és megosztott országnak számos esetben a hagyományos gondolatmentől eltérő megoldásokhoz kellett folyamodnia, és nincs ez másképp a nemzetbiztonsági szervezetrendszer vonatkozásában sem.

A biztonsági infrastruktúra minden elemének alapvető célja Izrael Állam lakosainak védelme és a területi integritás megőrzése. Ugyanakkor azt is kijelenthető, hogy a műveleti tér nem korlátozódik magára az állam területére, amely többek között számos érdekes nemzetközi jogot érintő kérdést, és egyben problémát is felvet. Az időbeliség kérdése mentén vizsgálva a védelmi tervezést, azt látjuk, hogy nagyon erősen reflektál a múltra, és merít a korábbi korok tapasztalataiból a jelen kihívásainak leküzdéséhez, míg folyamatosan a jövőben tekintve próbálnak eljárni, legalább 10-15 éves időtávra, előretekintve a várható kihívások, a fejlesztések és a biztonsági tervezés tekintetében.

Rendszeresen felmerülő kérdés, hogy a formálisan elfogadott és írott izraeli nemzeti biztonsági koncepció vagy doktrína hiánya előnyt vagy hátrányt jelent-e a zsidó állam számára? Yaakov Amidror – Benjamin Netanyahu korábbi nemzetbiztonsági tanácsadója és a Nemzetbiztonsági Tanács vezetője (2011-2013) – kísérletet tett arra, hogy összefoglalja az izraeli biztonság alappilléreit. Amidror szerint „*a nemzeti biztonsági doktrína végrehajtásának fő eszköze az IDF, de nem ez az egyetlen érintett szervezet. A hírszerzésnek is fontos szerepe van Izrael védelmében, különösen a Moszadnak és a Shabaknak, valamint bizonyos helyzetekben az Izraeli Atomenergia Bizottságnak, a Nemzeti Kiber Ügynökségnek, az izraeli rendőrségnek és az elsősegélynyújtó szervezetnek. Tágabb értelemben a Külügyminisztériumnak és más érintett kormányzati szerveknek, amelyek befolyásolják Izrael helyzetét a világban (és diplomáciai és gazdasági interakcióit), szintén fenn kell tartaniuk a védelmi doktrína vezérelveit, és ennek megfelelően kell cselekedniük.*”¹² Az izraeli védelmi koncepció alapja a Ben-Gurion által 1953-ban papírra vetett három alappillér: (1) az elrettentés, (2) a korai figyelmeztetés és (3) a támadóerő.¹³ A 2010-es évek elejétől a Benjamin Netanyahu vezette kormányok kiemelt feladatnak tekintették az izraeli biztonsági koncepció újragondolását, kiszélesítését, és az izraeli nemzeti biztonsági koncepció elkészítését. Ugyan írásos és elfogadott dokumentum nem keletkezett, de annyi nyilvános, hogy a Netanyahu vezette kabinet szerint az izraeli biztonság négy fő pillére a (1) katonai, (2) a gazdasági, (3) a politikai és a (4) társadalmi pillér. Az első, azaz a katonai pillér esetében az eredeti három pillér kiegészült.

¹¹ JOFFE, Lawrence: Ephraim Kishon. <https://www.theguardian.com/news/2005/feb/01/guardianobituaries.booksobituaries> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

¹² AMIDROR, Yaakov. Israel's National Security Doctrine. <https://jiss.org.il/en/amidror-israels-national-security-doctrine/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

¹³ A Ben-Gurion által felvázolt három pillér erőteljesen katonai jellegű, ami az állam alapítása utáni évtizedekre alapvetően jellemző kihívások, kockázatok és fenyegetések korabeli rendszeréből következett.

Jelenleg az izraeli biztonsági koncepció katonai dimenziójának három alappillére (1) az elrettetés, (2) a korai figyelmeztetés és (3) a *védelmi* és a támadó erő.¹⁴ Amidror 16 pontban foglalja össze az izraeli nemzeti biztonsági rendszer fő elemeit, aktorait és feladataikat. Külön pont foglalkozik a nemzetbiztonsági szervezetrendszerrel, amelyben Amidror úgy fogalmaz, hogy „*Izraelnek (méretéhez képest) nagy létszámú hírszerző alakulatot kell fenntartania, amely több párhuzamos és egymást kiegészítő feladatot lát el.*”¹⁵ A fő feladatok között a stratégiai környezet jobb megértését lehetővé tevő információszerzés, a korai figyelmeztetés, a célinformációk pontosságának növelése és a hírszerző hadviselés áll. Ez utóbbi alatt Amidror a jelenleg Izrael által alkalmazott „két háború közötti hadjárat”¹⁶ elvének keretében végzett információszerzésekre gondol, amelyek olyan különleges műveleteket támogatnak, mint a terrrorszervezetek elleni katonai fellépés, vagy az iráni atomprogram ellen végrehajtott különböző típusú akciók.¹⁷

A Netanyahu által megfogalmazott új biztonsági koncepció szinte alig tér el a Ben-Gurion által lefektetett alapoktól, ugyanakkor bevezet egy jelentős újítást: szektorális alapokra bontja a biztonság kérdéskörét. Katonai, gazdasági, politikai és társadalmi biztonsággal és azok eltérő aspektusaival foglalkozik.¹⁸ Ezek a szektorok Izraelben nagyon szorosan összefonódnak, ami számos kérdéskör esetében – például a kutatás-fejlesztés, a társadalom biztonságérzete, az együttműködés és kooperáció – megjelenik, mint a biztonság szempontjából releváns tényező.

A biztonság izraeli rendszere éppen olyan összetett, mint a kihívások, kockázatok és fenyegetések hálója. Egyrészt megjelennek a hagyományos kihívások, amelyek végigkísérték az állam történetét, másrészt folyamatosan jelentkeznek új típusú fenyegetések. Az izraeli védelmi tervezés éppen ezért mindig megpróbál a realitásokat alapul véve, az adott biztonsági helyzetet elemezve tervezni és kooperatív módon feloldani a kialakult biztonsági szituációkat, amelynek során jelentős mértékben épít az egyes szektorok és szervezetek együttműködésére.

3. Történelmi előzmények és az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer alapvető pillérei

Ahogy a bevezetőben említettük, a kémkedés, mint feladatkör már a Tanakhban megjelenik. Az ősi, bibliai szövegek több helyen említik a kémeket, az információszerzés és a felderítés fontosságát, a kiképzést, a kémekkel való kapcsolattartást, a támogatók és szimpatizánsok toborzását, vagy éppen azt a tevékenységet, amelyet mai fogalmainkkal hálózatok építésének neveznénk.

¹⁴ NAGEL, Jacob – SCANZER, Jonathan: From Ben-Gurion to Netanyahu: The Evolution of Israel's National Security Strategy. <https://www.fdd.org/analysis/2019/05/13/from-ben-gurion-to-netanyahu-the-evolution-of-israels-national-security-strategy> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

¹⁵ AMIDROR i. m.

¹⁶ CSEPREGI Zsolt. A „hadjárat a háborúk között” eljárás helye az izraeli katonai stratégiában. *Nemzet és biztonság*, 2023/1. pp. 35-48. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb/article/view/6519/5579> (Letöltés ideje: 2023. 11. 22.)

¹⁷ AMIDROR i. m.

¹⁸ NAGEL – SCANZER i. m.

Mózes utódja, József „*Nún fia titokban két kémeket küldött Sittimből, és ezt mondta nekik: Menjetek, vegyétek szemügyre azt a földet és Jerikót! Azok elmentek, betértek egy Ráháb nevű parázna nő házába, hogy ott töltsék az éjszakát.*”¹⁹ Ráháb elrejtí a zsidó kémeket a Jerikó királyának katonái előtt, mert hisz a jövődőlésben, hogy az Úr Izrael fiainak ígérte azt a földet. Cserébe azt kéri, hogy, amikor majd elfoglalják területet, akkor őt és családját kíméljék meg. Viccesnek tűnhet, hogy az izraeli kémtevékenység kezdeteit a Bibliában keressük, de látni fogjuk, hogy sok ezer év mitikus távlatából is hatást gyakorolnak ezek a történetek az izraeli nemzetbiztonság szervezetrendszer működésére, és olykor módszereire is. Ráháb története visszaköszön majd az 1960-as években, amikor Meir Amit a Moszad igazgatójaként létrehozta a sayanimok²⁰ hálózatát.²¹

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer erőteljesen épít a múlt tapasztalataira. Egy nagyobb ugrással az 1900-as évek elejére jutunk, a Palesztin Mandátum területére. A Jisuv²² létszáma eléri azt a kritikus szintet, ami felszítja az arab és a zsidó lakosság közötti első komolyabb villongásokat (vö. Jaffói felkelés – 1921. május), és ezáltal életre hívja az első zsidó önvédelmi közösségeket. Számos, az 1920 és 1948 közötti időszakban meghatározó, eltérő ideológiák mentén és eltérő módszerekkel működő szervezet alakul, amelyek portfóliója az önvédelemtől, a szabotázsakciókon át egészen a célzott terrorjellegű merényletek elkövetéséig terjed. Ezen szervezetek közül a tanulmány által vizsgált szempontrendszer szerint kiemelkedik a Hagana.²³ Nevezhetjük a Haganát az Izraeli Védelmi Erők elődszervezetének. A britek által támogatott, a belső rend fenntartására és a zsidó telepek védelmére fókuszáló szervezet 1940-ben eléri azt a fejlettségi szintet, hogy önálló hírszerző és kémelhárító egységet hoz létre Sherut Yediot, azaz Shai néven.²⁴ A Shai alapvetően brit segítséggel, brit kiképzéssel és felszereléssel hajt végre hírszerző és szabotázsakciókat a II. világháborúban a közel-keleti hadszíntéren, támogatva a brit érdekeket a térségben. Kezdetben hírszerzési, összekötői, tolmácsolási feladatokat látnak el, majd 1945 és 1948 között fő céljukká a független izraeli állam létrehozása válik. Ebben az időszakban a Shai feladatai között találjuk „*a brit mandátumhivatalokba való beszivárgást, hogy tájékoztassák a zsidó és cionista vezetést a brit hozzáállásról és a tervezett intézkedésekről; a propagandaként felhasználható politikai információk gyűjtését; az arab és cionistaellenes frakciókba való beszivárgást a térségben és külföldön; valamint a Hagana fegyvercsempészési és illegális bevándorlási programjainak biztosítását.*”²⁵

¹⁹ Biblia, A Magyar Biblia Tanács fordítása, József könyve 2:1
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/KalvinK-biblia-a-magyar-biblia-tanacs-forditasa-1/jozsue-konyve-2E7A/jozs-2-2EAO/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 10.)

²⁰ A héber nyelvben a Sayanim jelentése "segítők" vagy "asszisztensek". A Moszadban a sayanimok olyan önkéntesek hálózata a világ minden tájáról, akik hűségesek Izraelhez és hajlandóak segíteni az ügynökséget.

²¹ ELLMER, Michael: The Sayanim: Mossad's International Volunteers.
<https://greydynamics.com/the-sayanim-mossads-international-volunteers/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

²² A Palesztin Mandátum területén élő zsidó közösség elnevezése.

²³ A Hagana szó jelentése „védelem”. A Palesztin Mandátum területén működő legnagyobb, legjobban szervezet és részben a brit uralom által támogatott zsidó önvédelmi és rendvédelmi alakulat 1920 és 1948 között.

²⁴ שירות ידיעות - Sherut Yediot: Információs Szolgálat.

²⁵ RICHELSON, Jeffery T.: A Century of Spies: Intelligence in the Twentieth Century. Oxford University Press, 1997.

Azaz főleg hírszerzési feladatokat végeznek az önálló állam létrehozása érdekében. A szervezet méretét jól illusztrálja, hogy 1948-ban 68 munkatársa volt, 60 brit és zsidó ügynököt, valamint 80 arab ügynököt foglalkoztatott évi 700.000 dolláros költségvetéssel.²⁶ A Shai tekinthető a Jisuv legfejlettebb hírszerző és elhárító szervének, amelynek alapjain 1948-ban megalakul mind a Shin Bet, mind az AMAN, a Katonai Hírszerzési Igazgatóság.

Tekintettel arra, hogy nem a Hagana volt az egyetlen zsidó önvédelmi alakulat a Palesztin Mandátum területén 1948 előtt, így nem a Shai volt az egyetlen olyan szervezet sem, amely hírszerzési és elhárítási feladatokat látott el. A revizionista cionista alapelvek mentén Ze'ev Jabotinsky²⁷ által létrehozott Irgun²⁸ radikális, terrorjellegű módszerekkel vette fel a harcot az önálló zsidó állam létrehozása érdekében. Jabotinsky halála után a szervezet válságba került, egészen Menachem Begin²⁹ színre lépéséig. Begin újrászervezte az Irgunt és nagy hangsúlyt fektetett a propagandára, a szervezet üzeneteinek széles körben történő terjesztésére és a külföldi kapcsolatok fejlesztésére. Ennek egyik kiemelt eszköze lett a Delek³⁰ nevű szervezeti egység, amely a hírszerző részleg feladatait látta el. A Delek volt felelős a hírszerzésért és a fordításért, valamint a helyi és külföldi újságírókkal való kapcsolattartásért. Szorosan együttműködött az Irgun Forradalmi Reklámalakulatával (HATAM), amely a propaganda előállításáért és nyomtatásáért volt felelős. A vezetői kör származása és a szervezet ideológiai háttere miatt a Delek külföldi működési területét és kapcsolattartási hálójának fő irányát a kelet-európai országok jelentették.³¹ Az Irgun a Palesztin Mandátum területén propagandaterjesztést, szabotázsakciókat, célzott merényleteket (pld. Folke Bernadotte ENSZ-különmegbízott meggyilkolása, 1948) és terrorjellegű akciókat (pld. a Dávid Király Hotelben található brit főparancsnokság elleni robbantásos merénylet, 1946) hajtott végre.

A Palesztin Mandátum területén működő zsidó önvédelmi és irreguláris szervezetek egymással is konkuráltak, és nem egy alkalommal kerültek összeütközésbe, amely azonban a nem jelentett problémát és nehézséget, amikor az állam megalakítását övező események során Ben-Gurion felszólította a szervezeteket, hogy tömörüljenek egységbe a létrejövő Izrael Állam védelme érdekében.

Az 1948-as függetlenségi háború időszakát sok esetben a nemzetbiztonsági és hírszerző feladatokat ellátó szervek ad hoc működése jellemzi. Ben-Gurion régi barátja, Reuven Shiloah³² kezdi el kiépíteni a nyugati titkosszolgálatokkal az együttműködést az 1940-es évek második felében.

²⁶ ADELMAN, Jonathan R.: *The Rise of Israel: A History of a Revolutionary State.* Routledge, 2008.

²⁷ Ze'ev Jabotinsky (1880-1940): revizionista cionista politikai vezető a Jisuv területén. Az Irgun nevű földalatti szervezet alapítója, vezetője és fő ideológusa egészen haláláig.

²⁸ הארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל – Irgun.

²⁹ Menachem Begin (1912-1992): az Irgun vezetője 1943-1948 között, izraeli politikus, későbbi miniszterelnök.

³⁰ A *benzin* szó héberül.

³¹ BELL, Bowyer J.: *Terror out of Zion.* 1976.

³² Reuven Shiloah (1909-1959): a Moszad első igazgatója.

Ben-Gurion Shiloah sürgetésére hozza létre 1949 decemberében a Központi Koordinációs Intézetet a hírszerzési és elhárítási feladatok koordinálására, de bürokratikus akadályok és frakcióharcok miatt a szervezet csak 1951-ben kezdi meg működését Moszad néven.

A Ben-Gurion féle nemzetbiztonsági reform három pillérre tagolja az izraeli nemzetbiztonsági struktúrát: „*Az Aman megbízatása az volt, hogy gyűjtse az arab államok hadseregéről szóló hírszerzési információkat és védje az izraeli nemzeti érdekeket. A Shin Bet feladata volt a belföldi hírszerzés és kémelhárítás, míg a Moszad volt a külföldi hírszerzésért felelős központi hatóság, beleértve a más államokkal való titkos kapcsolattartást és a különleges műveleteket.*”³³ Tehát a három pillér (1) a belbiztonság, (2) a külföldi hírszerzés és elhárítás, valamint (3) a katonai hírszerzés.

4. Az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer „kiegészítő” pillérei

Az 1950-es évek elején két további szervezettel bővül az izraeli nemzetbiztonsági paletta. Moshe Sharett miniszterelnök 1952-ben alapította meg a Nativ³⁴ nevű szervezetet, amely a keleti-blokkban élő zsidósággal való kapcsolattartásért volt felelős, és ösztönözte az alija mozgalmat, azaz az Izrael Állam területére történő bevándorlást. A Nativ elődszervezetének tekinthető az állam alapítása előtt a Hagana égiszén belül működő Mossad Le'aliyah Bet, amely a Palesztin Mandátum területéről történő – sok esetben illegális – bevándorlást volt hivatott elősegíteni. Az 1967-es hatnapos háború után a Szovjetunió és a keleti-blokk államai megszakították a kapcsolatot Izraellel, így a Nativ tevékenysége egyre inkább a nyugati államokra fókuszált. A szervezet kampányok és politikai nyomásgyakorlás által próbált meg érvényt szerezni küldetésének. A keleti-blokk széthullása után a Nativ főleg adminisztratív feladatokat látott el a bevándorlás kapcsán. Alapvetően kis szervezetről van szó – becsült létszáma kevesebb, mint 100 fő –, és eredeti feladatkörének fontossága erőteljesen lecsökkent az elmúlt évtizedekben, ugyanakkor a Nativ része az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszernek. A Nativ jelentős informális és formális nemzetközi hálózattal rendelkezik, és feltételezhetően a mai napig aktív kapcsolatot ápol olyan nyugati szervezetekkel, amelyek támogatják Izrael Államot. Izrael Állam több szempontból épít az ilyen jellegű szervezetekre. Ezek a szervezetek jelentős politikai lobbierővel rendelkeznek, képesek regionális népszerűsítő kampányok, adománygyűjtő akciók lebonyolítására, jelentős taglétszámmal rendelkeznek, erős formális és informális hálózatot tartanak, amely jelentős logisztikai erőforrásokat is jelent. Példaként említhető az egyik legnagyobb ilyen jellegű szervezet, az Izraeli Védelmi Erők Barátai (FIDF), amely nem politikai és nem katonai szervezet, hanem egy 501c3-as besorolású nonprofit társaság, amelynek központja New Yorkban található és 26 regionális irodát működtet az Egyesült Államokban. Az 1981-ben holokauszt-túlélők egy csoportja által alapított FIDF célja, hogy az Izraeli Védelmi Erők katonáinak, veteránjainak és családtagjainak jólétéről gondoskodjon.³⁵

³³ BARUCIA, Admir: The Historical Evolution of Israeli Intelligence. In: American Intelligence Journal, 2020/1. <https://www.jstor.org/stable/27087696> (Letöltés ideje: 2023.11.07.)

³⁴ Az *útvonal* szó héberül.

³⁵ FIDF – About us. <https://www.fidf.org/about-fidf/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

Bár hivatalosan semmi sem bizonyítja, hogy az ilyen szervezetek együttműködnek az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer bármely elemével, ugyanakkor bármely nemzetbiztonsági szakértő véleménye valószínűleg az lenne, hogy vétek lenne parlagon heverve hagyni ilyen erőforrásokat.

Szintén az 1950-es években alakult meg a Lekem³⁶ elnevezésű szervezet, amely az izraeli nemzetbiztonsági rendszer egyik elhalt pillére. Az 1957-ben létrehozott Lekem fő feladata külföldi tudományos és technikai hírszerzési információk gyűjtése volt nyílt és titkos forrásokból. A kezdeti időkben kiemelt prioritást élvezett az izraeli nukleáris program számára hasznos információk megszerzése. A Lekemet közel harminc éves története alatt összesen két igazgató irányította: Benjamin Blumberg 1957 és 1981 között, míg Rafi Eitan 1981 és 1986 között.³⁷ 1986-ban a Lekemet felszámolták, miután az Egyesült Államokban 1985-ben letartóztatták Jonathan Pollardot, az NSA hírszerzési elemzőjét azzal a váddal, hogy Izraelnek kémkedett, és számos nemzetbiztonsági szempontból fontos dokumentumot adott át 1984-ben Izrael nemzetbiztonsági szerveinek.³⁸ Pollard ellen vádat emeletek és 1987-ben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.³⁹ Az ügy különösen kellemetlen volt a zsidó állam számára, hiszen az egyik legszorosabb szövetségese, az Egyesült Államok ellen végzett hírszerzési tevékenységről volt szó. Az 1985-ös év nemcsak a Pollard-ügy miatt volt mélyrepülés a Lekem számára: Richard Kelly Smyth-t, amerikai repülőmérnököt, a MILCO cég elnökét ugyanebben az évben vád alá helyezték, mert több mint 800 nukleáris fegyverekben használt alkatrészt csempészett Izraelbe.⁴⁰ A két ügy után a Lekem túlélése a korábbi működési keretek között ellehetetlenült, a szervezetet feloszlatták. A Lekem feladatkörei az Izraeli Védelmi Minisztérium Biztonsági Hatóságához (MALMAB)⁴¹ kerültek, amelynek feladatköre a korábbi belső ellenőrzési és kiemelt infrastruktúra védelmi feladatok mellett kiegészült technikai és tudományos hírszerzési feladatokkal is.

A felsorolt szervezeteken túl meg kell említenünk az Izraeli Külügyminisztérium Politikai Kutatási Központját. Izrael kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkezik, valamint a Külügyminisztérium szervezete által aktív kapcsolatot tart fenn a világ zsidó diaszporáival, így nem meglepő, hogy viszonylag jelentős humán erőforrás bevonásával figyeli az eseményeket, fejleményeket és a politikai folyamatokat, főként a Közel-Keleten.

³⁶ הלשכה לקשרי מדע – Tudományos Kapcsolatok Irodája.

³⁷ BARUCJA i. m.

³⁸ HERSH, Seymour M.: The traitor. In: New Yorker.

<https://www.newyorker.com/magazine/1999/01/18/the-traitor> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

³⁹ Pollardot 2015. november 20-án engedték szabadon, az ítélethozatal idején érvényben lévő szövetségi irányelveknek megfelelően. 2020. november 20-án lejárt a feltételes szabadlábra helyezése, és minden korlátozást feloldottak vele szemben. 2020. december 30-án Pollard és második felesége Izraelbe költözött, és Jeruzsálemben telepedtek le. Lásd: Jonathan Pollard arrives in Israel, 35 years after his arrest for spying. <https://www.timesofisrael.com/jonathan-pollard-arrives-in-israel-35-years-after-his-imprisonment-for-spying/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁴⁰ ROSENZWEIG, Rosen: Engineer Sentenced in Nuclear Trigger Case.

<https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2002-apr-30-me-krytron30-story.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁴¹ ממונה על הביטחון במערכת הביטחון – MALMAB

A központ fő feladatai közé tartozik a politikai információk gyűjtése, elemzése és értékelése a minisztérium igényei szerint; rendszeres politikai tájékoztatások és iránymutatás Izrael külképviseleteinek. A szervezet számos forrásban megjelenik,⁴² ugyanakkor önálló szervezeti elemként nem került feltüntetésre az Izraeli Külügyminisztérium honlapján.⁴³

A „kiegészítő” hírszerző szervek körében meg kell említenünk az Izraeli Rendőrség hírszerzési részlegét,⁴⁴ annak ellenére, hogy kizárólag bűnügyi hírszerzésre fókuszálnak, ugyanakkor terrorizmussal kapcsolatos ügyekben rendszeresen kooperálnak a Shin Bettel és a Moszaddal, ugyanakkor nem tekinthetők szorosan az izraeli nemzetbiztonsági rendszer integrált szervezeti elemének.⁴⁵

5. Törvényi háttér és ágazati reformok

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer törvényi szabályozottsága, ellenőrzése és működési, döntési mechanizmusai jelentősen eltérnek a nyugati világban megszokott sztenderdektől. Izraelben nem egy darab alaptörvényt találunk, hanem azoknak a törvényeknek az összességét nevezik basic law-nak, amelyek a kormányzás vezérelveit foglalják magukban.⁴⁶ Izrael a nemzetbiztonsági rendszer irányítása tekintetében szűk körben tartja a döntési és ellenőrzési jogköröket, ugyanakkor a felügyelet terén jelentős mértékben támaszkodik a bíróságokra. Az évtizedek során az izraeli Legfelsőbb Bíróság de facto felügyeleti szervvé vált.⁴⁷

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer egyik kiemelt és viszonylag gyakran alkalmazott felügyeleti módszere az ellenőrző bizottságok és egyéni ellenőrök szerepkörének életre hívása. Az ellenőrzésnek ilyen formái általában valamilyen fiaskó vagy probléma felszínre kerülése után válnak aktuálissá. Az egyik leghíresebb ilyen a jom-kippuri háború eseményeit vizsgáló Agranat-bizottság volt.⁴⁸ Fontos szereplője az ellenőrzési rendszernek az Állami Főellenőr Irodája, amely ellenőrzi, felülvizsgálja és auditálja Izrael Állam kormányának politikáját és működését.

⁴² Center for Political Research Ministry of Foreign Affairs.
<https://irp.fas.org/world/israel/mfa/index.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁴³ Israeli Ministry of Foreign Affairs.
https://www.gov.il/en/departments/ministry_of_foreign_affairs/govil-landing-page (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁴⁴ Israel Police the Department of Investigations and Intelligence.
<https://www.israc.gov.il/?pg=Lab&CategoryID=246&ArticleID=79> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁴⁵ MORAG, Nadav: Homeland Security in Israel.
https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_HS_in_israel_pt2_v2/Homeland_Security_in_Israel_Module_2.pdf (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁴⁶ Britannica – Basic law of Israel. <https://www.britannica.com/topic/basic-law-Israel> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁴⁷ BITTON, Raphael: In Law We Trust: The Israeli Case of Overseeing Intelligence.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190458072.003.0007> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁴⁸ Agranat Commission – Yom-Kippur War.
<https://israeled.org/resources/documents/agranat-yom-kippur-war/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

A Kneszet égisze alatt működve hatáskörrel rendelkezik a kormány valamennyi ügynökségének vizsgálatára.⁴⁹ 1962 előtt az Állami Főellenőr jogköre nem terjedt ki a nemzetbiztonsági szolgálatokra, de a Mossad akkori igazgatója, Isser Harel javaslatára a Shin Bet és a Mossad is az Állami Főellenőr ellenőrzése alá került.⁵⁰

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer működése szempontjából komoly kihívást jelent, hogy számos ponton az egyes szolgálatok működési területei és feladatkörei között átfedés mutatkozik. Ezeknek a kritikus pontoknak a tisztázásra jött létre a Magna Carta elnevezésű dokumentum az 1990-es évek közepén, amelyben a három kiemelt szolgálat vezetői folytattak kísérletet arra, hogy a vitás kérdésekkel kapcsolatban megállapodásra jussanak.⁵¹ A fennmaradt vitás kérdések tisztázására a szolgálatok vezetői a 2000-es évek elején elfogadták a Magna Carta 2. dokumentumot, amely részletesen meghatározza, hogy mely feladatokért mely szervezet a felelős, és elismeri a katonai hírszerzős elsődleges szerepét a hírszerzési információk gyűjtése és elemzése területén. Ugyanakkor még a Magna Carta 2. elfogadása után is maradtak nyitott kérdések, például a korábban már tárgyalt Politikai Kutatási Központ feladatköre, így szükséges lenne egy Magna Carta 3. dokumentum elfogadása.⁵²

A nemzetbiztonsági rendszer új elemeként jelent meg 1999-ben a Benjamin Netanyahu által vezetett kabinet javaslatára a 4889. kormányrendelettel⁵³ létrehozott Nemzetbiztonsági Tanács (NSC).⁵⁴ Az NSC Izrael központi szerve a nemzetbiztonsági koordináció, integráció, elemzés és ellenőrzés területén, a miniszterelnök és kormány nemzetbiztonsági fóruma, amely a kormánytól kapja a felhatalmazást, és a miniszterelnök iránymutatásai szerint működik. Az NSC célja, hogy a miniszterelnök és a kormány számára központosított tanácsadó testületként szolgáljon nemzetbiztonsági kérdésekben. A Tanács három szárnyat foglal magában: a (1) biztonságpolitikai, (2) a külpolitikai és a (3) terrorizmusellenes irodát. Ajánlásai nem kötelező érvényűek a miniszterelnökre nézve, ugyanakkor az NSC létrehozása óta fontos szerepet tölt be az izraeli nemzetbiztonsági döntési struktúrában.⁵⁵

Összességében látható, hogy az izraeli nemzetbiztonsági rendszer törvényi szabályozása, ellenőrzése és felügyelete számos ponton eltér a megszokott formáktól.

⁴⁹ The State Comptroller. <https://www.mevaker.gov.il/En/Pages/default.aspx> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁵⁰ Mossad website – History – The CEOs. Isser Harel. <https://www.mossad.gov.il/history> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁵¹ RÉMAI Dániel: Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fejlődésének története. Nemzetbiztonsági Szemle, 2019/4. http://real.mtak.hu/111495/1/WEB---NSZ_2019_4-1_Remai_3-19.pdf (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁵² KAHANA, Ephraim: Historical dictionary of israeli intelligence. <https://www.lander.odessa.ua/doc/HistoricalDictionaryOfIsraeliIntelligence.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁵³ Feladatait 2008-ban törvényi szinten rögzítették a második libanoni háború tanulságainak levonása okán.

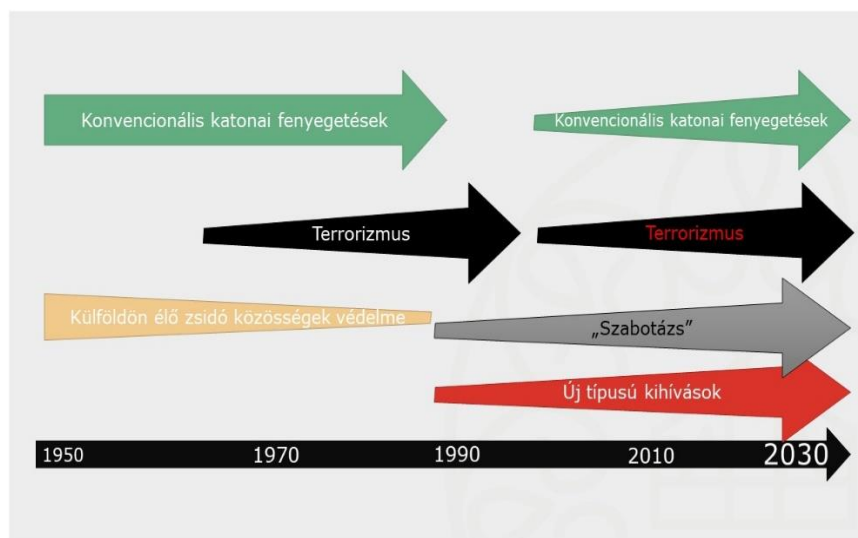
⁵⁴ המטה לביטחון לאומי – NSC – Nemzetbiztonsági Tanács.

⁵⁵ National Security Council. <https://www.gov.il/he/departments/national-security-council/govil-landing-page> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

Az ágazati reformokat minden esetben a gyakorlati szükség hívta életre, az ellenőrzésben pedig kiemelt szerepet kapnak a speciális bizottságok és ellenőrök. Ugyanakkor azt mondhatjuk, hogy a 2000-es évek első felétől az izraeli nemzetbiztonsági struktúra szabályozása, működési keretei és szabályrendszere számos ponton stabilizálódott.

6. A nemzetbiztonsági rendszer három kiemelt pillére

Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fő szervezeteinek bemutatásához röviden át kell tekintetnünk a kihívások, kockázatok, fenyegetések rendszerének változásait.

1. ábra: A kihívások, kockázatok és fenyegetések alakulása az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer fókuszából
(saját szerkesztés)

Az 1. ábra nagyvonalakban foglalja össze az izraeli nemzetbiztonsági rendszer szempontjából releváns témaköröket. Kezdetben a szomszédos arab országok jelentette katonai fenyegetés volt a leginkább meghatározó, valamint a külföldön élő zsidó közösségek védelme. Az 1979-es egyiptomi–izraeli békemegállapodás⁵⁶ jelentős mértékben javította Izrael stratégiai helyzetét a régióban, ugyanakkor a palesztin népcsoport számára egyértelművé tette, hogy a korábban tapasztalt mértékben nem számíthat a környező arab országok segítségére az önálló Palesztin állam kialakítása kérdésében. Ez a felismerés megágyazott a palesztin terrorszervezetek felemelkedésének. Az 1990-es évek első felében az izraeli politikai elit egy része – a békepárti szárny – jelentős eredményeket várt az osloi békefolyamattól, ugyanakkor a szkeptikusok a megállapodásban a Palesztin Felszabadító Szervezet (PFSZ) megerősödésének veszélyét látták.⁵⁷

⁵⁶ 1979. március 26. Washington

⁵⁷ NETANYAHU, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen. Alexandra kiadó, 1995.

A megállapodás ellenére a terrortámadások száma nem csökkent Izraelben, és a béke reményének szétfoslásával a modernkori terrorizmus új erőre kapott, amely a második intifádában csúcspontot ért el 2000-ben. A 2006-os második libanoni háborút követően a hagyományos, konvencionális jellegű katonai fenyegetések háttérbe szorultak, ugyanakkor az Izraeli Védelmi Erőknek a haderő új típusú alkalmazására, a terrorizmus és a tömegmegmozdulások elleni fellépésre kellett felkészülni. Izrael szemszögéből a biztonsági helyzetet komplikálttá teszi Irán erősödése a régióban és az iráni nukleáris program jelentette fenyegetés. Az új típusú kihívások között meg kell említenünk a kibertérben végrehajtott műveleteket, a dezinformációs műveleteket, az ipari és gazdasági létesítmények elleni támadásokat, valamint az izraeli társadalom egyre élesebben megnyilvánuló fragmentáltságát mind a politikai, mind a gazdasági, mind a társadalmi dimenziók mentén.

Az új típusú kihívások új típusú fellépést és új típusú módszerek alkalmazását követelik meg a biztonság megteremtésében érdekelt aktoroktól, így a nemzetbiztonsági szervektől is. Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer kiemelt szervezeteinek ilyen biztonsági környezetben kellett és kell a működési területeket érintő feladatokat elvégezniük.

6.1. Mossad

A Mossad hivatalosan 1950. április 1-jén jött létre. A szervezet fő feladatkörei a (1) CBRN és fejlett katonai fenyegetések elleni fellépés, a (2) külföldön izraeli és zsidó célpontok elleni terrorfenyegetések elhárítása, (3) speciális kapcsolatok kialakítása, (4) zsidó közösségek kimentése, hazatelepítése, valamint (5) különleges műveletek végrehajtása Izraelen kívül.⁵⁸

A szervezet történeti fejlődését az egyes igazgatók által végrehajtott reformok mentén mutatjuk be.⁵⁹ A szervezet alapítója és első igazgatója a korábban már említett Reuven Shiloah volt, aki kezdeményezte a peremországokkal (Törökország, Irán, Etiópia) való kapcsolatok kiépítését. A szervezet az ő vezetése alatt vette fel a kapcsolatot a kurd felszabadító mozgalommal, és ő alakította ki a kapcsolatokat a nyugati hírszerző szolgálatokkal, amelyek közül kiemelkedik a Mossad és a CIA közti speciális kapcsolat. Összességében Shiloah teremtette meg a működés kereteit, és alapozta meg a Mossad nemzetközi kapcsolati hálóját. Utódja, Isser Harel 1952 és 1963 között vezette a szervezetet. Nevéhez olyan kiemelt akciók fűződnek, mint a náci háborús bűnös, Adolf Eichman elfogása és Izraelbe szállítása.⁶⁰ A Mossadot meghatározó arculatot és szervezeti kultúrát Harel alapozta meg. Nagy hangsúlyt fektetett a humán erőforrás-képzésre, a lojalitás kialakítására és a szervezetrendszer fejlesztésére. Kiemelten fontosnak tartotta a demokratikus elvek betartását a nemzetbiztonság területén is. Igazgatósága alatt kerültek a nemzetbiztonsági szolgálatok is az Állami Főellenőr ellenőrzési hatáskörébe. Meir Amit 1963 és 1968 között szintetizálta elődei munkáját: a Mossad működését operatívabbá tette, létrehozta például az önálló főparancsnokságot.

⁵⁸ Mossad website. – About. <https://www.mossad.gov.il/about> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁵⁹ Mossad website. – History. <https://www.mossad.gov.il/history> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁶⁰ GELLER, Doron – BARD, Mithcell: The Capture of Nazi Criminal Adolf Eichmann – Operation Finale – and His Trial. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-capture-of-nazi-criminal-adolf-eichmann> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

Nagy hangsúlyt fektetett a külföldi műveletekre, például igazgatósága alatt sikerült beszervezni egy iraki pilótát, aki egy MiG-21-es vadászrepülőgéppel dezertált Izraelbe, ezzel kiemelt fontosságú információkhoz jutatta a nyugati hírszerző szervezetek a szovjet technológiáról.⁶¹ Amit szorgalmazta a már meglévő nemzetközi kapcsolatok elmélyítését és újak kialakítását. A műveleti módszerek tekintetében előnyben részesítette az ellenséges országokban történő kapcsolatok kialakítását, akár toborzást is. Nevéhez fűződik a korábban már említett sayanim-rendszer létrehozása, amelyben Ráháb története köszön vissza.⁶² Ezeknek az önkéntes segítőknek a számát Gordon Thomas 1998-ban Nagy-Britanniában 4000, az Egyesült Államokban pedig mintegy 16000 főre becsülte.⁶³ Zvi Zamir volt az első igazgató, akinek a palesztin terrorizmussal, mint kiemelt fenyegetéssel kellett szembenéznie a müncheni olimpián történt támadások okán.⁶⁴ Zamir igazgatósága alatt (1968-1973) került sor a jom-kippuri háborúra, amely során a Moszad hírszerzési információi megerősítették a szervezet szerepét az izraeli nemzetbiztonsági rendszeren belül. Yitzhak Khofi 1974 és 1982 között irányította a szervezetet. Nevéhez fűződik az egyiptomi-izraeli közeledés elősegítése, amely az 1979-es Washingtoni Egyezményben csúcsosodott ki, az ugandai Entebbe repülőtéren terroristák által túszul ejtett foglyok kiszabadítását célzó, merész és egyben hihetetlenül sikeres mentőakció,⁶⁵ és hivatali ideje alatt kezdődött el az etiópai zsidók kimenekítésére irányuló akciók előkészítése. Nachum Admoni volt a Moszad első olyan igazgatója, aki a szervezet soraiból került ki. Hivatali ideje alatt (1982-1989) jelentős erőfeszítéseket tett a szervezet és Izrael Állam nemzetközi kapcsolatainak bővítéséért, különösen a Jordániával való kapcsolat elmélyítéséért. Működése alatt került sor az Operation Moshe-akcióra – amely az Etiópában élő zsidó közösség kimentésének egy új szintjét jelentette⁶⁶ –, illetve az atomtitkokat szivárogtató Mordechai Vanono elfogására és bíróság elé állítására.⁶⁷ Shabtai Shavit 1989 és 1996 között irányította a szervezetet, egy olyan időszakban, amikor a történelem eseményei viharos gyorsasággal változtak. A hidegháború végével Shavit vezetésével a Moszad felvette a kapcsolatot számos kelet-európai és ázsiai országgal, aktívan közreműködött a szocialista blokk országaiban élő zsidó népesség Izraelbe történő telepítésében, a szervezet jelentős szerepet játszott az Izrael és Jordánia között 1994-ben aláírt békemegállapodás előkészítésében.⁶⁸ Shavit vezetése idején jelentős erőforrásokat összpontosítottak a szervezeti kultúra fejlesztésére és ekkor fogalmazták meg a Moszad alapértékeit rögzítő dokumentumot is. 1996-ban Danny Yatomot kérte fel Shimon Peres a Moszad vezetésére.

⁶¹ GELLER, Doron: Stealing a Soviet MiG “Operation Diamond”.
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/stealing-a-soviet-mig> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁶² ELLMER i. m.

⁶³ THOMAS, Gordon: Gideon's Spies: Mossad's Secret Warriors. Pan Macmillan, 2000. 01. 01.

⁶⁴ Jewish Virtual Library: Terrorism: The Munich Olympics Massacre.
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-munich-olympics-massacre> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁶⁵ Jewish Virtual Library: The Entebbe Rescue Operation.
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-entebbe-rescue-operation> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁶⁶ ROZEN-WHEELER, Adam: Operations Moses, Joshua, and Solomon (1984-1991).
<https://www.blackpast.org/global-african-history/operations-moses-joshua-and-solomon-1984-1991/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁶⁷ Jewish Virtual Library: Mordechai Vanono.
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/mordechai-vanunu> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁶⁸ Wadi Araba Treaty. 1994. október 26.

Ő volt az első igazgató, akinek nevét még hivatali ideje alatt nyilvánosságra hozták. Yatom feladata az volt, hogy előkészítse a Moszad működésének hosszú távú stratégiai terveit. Az általa felvázolt irány a régióban kialakulni látszó nukleáris fenyegetés elhárítására és a terrorizmus visszaszorítására fókuszált. A Moszad 1997. október 25-én Jordániában sikertelen merényletet hajtott végre Khaled Mashal palesztin politikai vezető ellen, amely a két ország kapcsolatainak erőteljes megromlásához vezetett. Yatom nyugdíjba vonulása után Benjamin Netanyahu miniszterelnök Ephraim Halevit, a Moszad korábbi igazgatóhelyettesét kérte fel a szervezet vezetésére, aki jó kapcsolatokat ápolt Husszein Jordán királlyal. Az izraeli politikai vezetés Halevi személyében látta a két ország közötti kapcsolatok helyreállításának lehetőségét. Halevinek sikerült enyhíteni a két ország közötti feszültségét, hivatali idejének végéig, azaz 2002-ig a Moszad főleg az iráni atomprogram jelentette kihívásra fókuszált. Halevi számos szervezeti reformot vezetett be, különösen a hírszerzési területen. A Halevi által kiemelten támogatott hírszerző, elemző-értékelő időszakot erőteljes változás követte, amikor 2002-ben Meir Dagan vette át a szervezet vezetését. Dagan 2002 és 2011 között vezette a szervezetet, amely a terrorizmus elleni fellépésre, a Hamasz és a Hezbollah jelentette fenyegetésekre és a szíriai, valamint iráni nukleáris fenyegetésre fókuszált. Dagan kiemelten fontosnak látta az aktív hírszerző és elhárító tevékenységet, így számos új módszert, metódust és eljárásrendet vezetett be az operatívabb működésre való törekvés jelszava alatt. Tamir Pardo 2012 és 2016 között folytatta Dagan munkáját a kihívások, kockázatok és fenyegetések kezelése terén. Számos új típusú kihívással – például a kritikus infrastruktúra, a K+F szektor és az izraeli gazdaság kiemelt ágazatai ellen végrehajtott szabotázsakciókkal – kellett szembenéznie. Hivatali ideje alatt a szervezet számos műveleti, technológiai, hírszerzési és logisztikai képességgel bővült. Szorosabbra fűzte az együttműködést külföldi társszervekkel, kapcsolatokat épített ki olyan országokkal is, akikkel Izrael Államnak nincs hivatalos diplomáciai kapcsolata, és javított az izraeli nemzetbiztonsági rendszeren belüli együttműködés és információcsere hatékonyságán. A Moszad jelenlegi szervezeti működésének alapjait fektette le, amikor jelenlegi formájában létrehozta a Moszad műveleti igazgatóságát. Yossi Cohen 2016 és 2021 között irányította a szervezetet. Jelentős szerepe volt az iráni atomprogram ellen végrehajtott operatív akciók vezénylésében, a koronavírus-járvány idején a Moszad is szerepet vállalt az orvosi eszközök és felszerelések beszerzésében, és nem utolsósorban a Cohen vezette szervezet jelentős erőfeszítéseket tett az Ábrahám-egyezmények titkos tárgyalási szakaszainak sikeres lebonyolításában.⁶⁹ 2021 óta a Moszadot David Barnea vezeti, akinek hivatali idejét alapvetően fogja meghatározni a Hamasz által 2023. október 7-én végrehajtott, Operation Al-Aqsa Flood elnevezésű terrortámadás Izrael ellen és az azt követően kialakult tűzhelyzet, valamint a tanulmány kéziratának lezárásakor is zajló izraeli katonai akció a Gázai-övezetben.

A Moszadot közvetlenül az izraeli miniszterelnök irányítja, a vezetésére kinevezett igazgatót a mindenkor miniszterelnök nevezheti ki, a szervezet ellenőrzése pedig a korábbi fejezetben kifejtett formákban valósulhat meg.

⁶⁹ Mossad website. – History. i. m.

A Moszad létszáma és a szervezet költségvetése is titkosított, csak becsléseket találhatunk, amely alapján hétezer főre becsülik a szervezet tagjainak létszámát, a költségvetését pedig évi 2,73 milliárd dollárra.⁷⁰

A Moszad pontos szervezeti struktúrája is titkos, így pontos képet nem tudunk alkotni. Különböző források alapján ismert, hogy létezik (1) hírszerzési részleg, amely a hírszerzésért és titkos akciók végrehajtásáért felel külföldön;⁷¹ (2) a különleges műveleti részleg;⁷² valamint (3) az elektronikus megfigyelésre és lehallgatásokra specializálódott részleg;⁷³ továbbá (4) egy Metsadanak nevezett különleges műveleti divízió, amely a szabotázsakciókért és a célzott gyilkosságokért felel.⁷⁴ Érdekességképpen meg kell említenünk, hogy 2017-ben a Moszad kockázati tőkekapot hozott létre, hogy izraeli high-tech start-upokba és új technológiákba fektessen.⁷⁵

Összességében láthatjuk, hogy az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer és az izraeli biztonsági struktúra egyik alapvető pillére a Moszad, amely feladatkörei alapján, a rendelkezésre álló eszközök széles palettájával külföldön igyekszik érvényesíteni az izraeli érdekeket.

6.2. *Shin Bet*

A belbiztonságért felelős szervezet a Shin Bet,⁷⁶ amelyet 1949. március 11-én alapítottak, mint a Shai, a Hagana hírszerző szervezetének jogutódját. A Shin Bet első vezetője a korábban már említett Isser Harel volt. A szervezet kezdetben az Izraeli Védelmi Erők szervezetébe volt integrálva, innen került át a miniszterelnök közvetlen irányítása alá 1952-ben. A Shin Bet története során 15 igazgató váltotta egymást, így a szervezet történeti fejlődésének bemutatására sokkal alkalmasabbak a Shin Bet égisze alatt lezajlott akciók.⁷⁷

⁷⁰ LEVINSON, Chaim: A Golden Age for the Mossad: More Targets, More Ops, More Money. <https://www.haaretz.com/israel-news/2018-08-26/ty-article-magazine/premium/more-ops-more-secrets-more-money-mossads-supercharged-makeover/0000017f-f641-d460-afff-ff67ac1a0000> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁷¹ THOMAS, Gordon: Mossad's licence to kill. <https://ghostarchive.org/archive/KTWNf> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁷² KATZ, Yaakov – HENDEL, Yoaz: Israel Vs. Iran: The Shadow War. Potomac Books, Inc, 2012.

⁷³ BERGMAN, Ronen: Gender revolution in Mossad ranks. <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-5023619,00.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁷⁴ Mossad The Institute for Intelligence and Special Tasks. <https://irp.fas.org/world/israel/mossad/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁷⁵ KEINON, Herb: Israel's Mossad is looking for a few good startups. <https://www.jpost.com/Israel-News/Israels-Mossad-is-looking-for-a-few-good-startups-498063> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁷⁶ שירות הביטחון הכללי – Sabak – Shin Bet – Izraeli Biztonsági Ügynökség.

⁷⁷ Shin Bet website – History. <https://www.shabak.gov.il/en/moreshet/timeline#cbpf=.1948-1956> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

Ilyen kiemelt eredmény volt, amikor 1956-ban a Shin Bet megszerezte Nyikita Hruscsov, a Szovjetunió főtitkárának Sztálint elítélő beszédét, és megosztották az Egyesült Államok hírszerzési szerveivel.⁷⁸ A Shin Bet 1961-ben leleplezett egy szovjet kémot, Israel Be'ert, aki a legmagasabb izraeli politikai körökbe is bejáratos volt.⁷⁹ 1967-ben egy izraeli–egyiptomi kettősügynök az Operation Yated művelet keretében hamis információkat adott át az egyiptomi hírszerzésnek, amely megalapozta az izraeli sikereket a hatnapos háborúban, és lehetővé tette az egyiptomi légierő földön történő megsemmisítését.⁸⁰ 1984. április 12-én négy arab fegyveres túszoikat ejtett a Gázai-övezet melletti Asdod település közelében haladó 300-as buszon. A négy elkövető közül ketten életüket vesztették az Izraeli Védelmi Erőkkel folytatott tűzharcban, kettejükkel az őrizetbe vétel után a Shin Bet tisztjei végeztek, majd ezt követően megpróbálták eltussolni az eseményeket. Az ügy miatt lemondásra kényszerült a Shin Bet akkori igazgatója, Avraham Shalom.⁸¹ A Shin Bet számára nehéz évek következtek. 1987-ben a Landau Bizottság, amely a Shin Bet kihallgatási módszereit vizsgálta megállapította, hogy az engedélyezett gyakorlatok között szerepelt a „foglyok gyötörően kényelmetlen testhelyzetben tartása, fejük piszkos és rossz szagú zsákokkal való befedése és az alvástól való megfosztás”.⁸² 1995. november 4-én Yigal Amir meggyilkolta Jichak Rabin miniszterelnököt Tel-Avivban. Amir korábban szélsőséges nézetei miatt a Shin Bet látókörébe került, de a szervezet a fenyegetést nem tartotta valósnak. Az eseményeket vizsgáló Shamgar Bizottság továbbá megállapította, hogy a személyvédelmi egység is súlyos mulasztásokat vétett, amely Rabin halálához vezetett.⁸³ A megtépzott renoméjű szervezet moráljának és működésének helyreállításával Ami Alayont bízták meg, aki 1996 és 2000 között újrászervezte a Shin Bet működését, megteremtette a működés alapelveit, fejlesztette a szervezetet és a morált, és felvázolt egy stratégiát, hogyan válhatna a Shin Bet modern, hatékony belbiztonsági szervvé.⁸⁴ Ennek egyike eleme, hogy a Shin Bet nagy hangsúlyt fektet a társadalmi kommunikációra és az online térben történő jelenlétre. Már 2007-ben online toborzási kampányt folytatott azzal a céllal, hogy fiatal, az informatika területén jártas szakemberekkel bővítse állományát.⁸⁵

⁷⁸ Jewish Virtual Library: The Israeli Security Agency (ISA)/Shin Bet/Shabak. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-israeli-security-agency-isa-shin-bet-shabak> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁷⁹ Jewish Virtual Library: Israel Be'er. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-be-er> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁸⁰ MELMAN, Yossi: Haaretz How Israel Won the Six-Day War. <https://www.haaretz.com/2011-03-31/ty-article/how-israel-won-the-six-day-war/0000017f-db6d-d856-a37f-ffedde770000> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁸¹ Jewish Virtual Library: The Bus 300 Affair. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-bus-300-affair> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁸² BBC: Israel admits torture. https://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/637293.stm (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁸³ Shamgar Commission Report on the Assassination of Prime Minister Yitzhak Rabin. <https://israeled.org/resources/documents/shamgar-rabin-assassination/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁸⁴ Shin Bet website – History. i. m.

⁸⁵ KATZ, Yaakov: Shin Bet security agency launches blog. <https://www.jpost.com/Israel/Shin-Bet-security-agency-launches-blog> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

A Kneszet 2022-ben fogadta el a Shabak-törvénynek nevezett dokumentumot, amely a Külügyi- és Biztonsági Bizottság felügyelete alá helyezi a szervezetet, míg az Igazságügyi Bizottságot bízza meg a jogorvoslati kérdések kezelésével. Az 5762-2002-es törvény részletesen definiálja a Shin Bet működési kereteit és feladatait, valamint a szervezet működésének alapelveit.⁸⁶ A Shin Bet működési területe Izraelre, a Gázai övezetre és Ciszjordániára korlátozódik, ugyanakkor feladatai sokétűek. Alapvető feladata (1) a nemzetbiztonság védelme, (2) harc a terrorhálózatok ellen, (3) a terrorgyanus elemek kihallgatása, (4) terrorelhárítási hírszerzés a Gázai övezetben és Ciszjordániában végrehajtott terrorellenes akciók okán, (5) kémelhárítás, (6) a vezető köztisztviselők védelme, (7) a kritikus infrastruktúra védelme, (8) a kormányzati épületek védelme, (9) a nagykövetségek védelme és (10) az izraeli légi járművek védelme.⁸⁷

A Shin Bet szervezeti felépítése a rendelkezésre álló források alapján három nagy pillérré oszlik. Az első pillér „Az arab kapcsolatok osztálya”, amely a palesztin és arab terroristákkal kapcsolatos műveletekért felelős. A második pillér „A nem arab kapcsolatok osztálya”, amely a kémelhárításért és az izraeli diplomáciai képviselők védelméért felel. A harmadik pillért a Védelmi Biztonsági Osztály jelenti, amely minden, a Shin Bet hatáskörébe utalt személy és létesítmény biztonságáért felel.⁸⁸

A terrorizmus elleni fellépés kiemelt jelentőségű volt az elmúlt évtizedekben Izraelben, így a Shin Bet nagyon szoros együttműködést alakított ki a terrorizmus elleni harc égisze alatt az Izraeli Védelmi Erőekkel, az Izraeli Rendőrséggel és számos civil, valamint gazdasági szervezettel.⁸⁹

A Shin Bet által alkalmazott műveleti és kihallgatási módszerekkel szemben az elmúlt években is számos alkalommal merültek fel kritikák akár az érintettek, akár emberi jogi szervezetek részéről. Azonban ezek a problémák a szervezet szempontjából eltörpülnek ahhoz képest, hogy a 18 évvel a Rabin elleni merénylet után a Shin Bet hatáskörébe tartozó műveleti területekről súlyos csapás érte Izraelt. Jelenleg is naponta derülnek ki információk azzal kapcsolatban, hogy hírszerzési hiba állhat-e annak hátterében, hogy a Hamasznak sikerült előkészítenie és végrehajtania a 2023. október 7-i támadást. A kezdeti hírek hatásvadász módon az izraeli nemzetbiztonsági szektor 9/11-ének nevezték az eseményeket, azonban a kézirat lezárásakor már tudjuk, hogy valószínűsíthetően az izraeli nemzetbiztonsági szervek tudtak a Hamasz tervéről, de nem tartották megvalósíthatónak.

⁸⁶ General Security Service Law, 5762-2002.
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Politics/GeneralSecurityServicesLaw.pdf>
(Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ BBC: Profile: Israel's Shin Bet agency.
https://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1791564.stm (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁸⁹ COHEN, Daniel – LEVIN, Daniella: Operation Protective Edge: The Cyber Defense Perspective. https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/systemfiles/Operation%20Protective%20Edge_%20The%20Cyber%20Defense%20Perspective.pdf (Letöltés ideje: 2023.11.07.)

Ez egyértelműen döntéshozatali hibát jelent, nem pedig a teljes nemzetbiztonsági intézményrendszer vagy akár a Shin Bet fiaskóját. Ronen Bar, a Shin Bet jelenlegi igazgatója nem sokkal a Hamasz támadása után bejelentette, hogy a harcok végével lemond az igazgatói pozícióról,⁹⁰ és nem ő lesz az egyetlen, hiszen a harcok befejezése után távozik az IDF Katonai Hírszerzési Igazgatóságának vezetője, Aharon Haliva is.⁹¹

6.3. AMAN

1948-ban az Izraeli Védelmi Erők katonai hírszerzése a vezérkarhoz rendelt egység volt, amely jórészt olyan személyekből állt, akik korábban a Hagana kötelékében láttak el hasonló feladatokat. Az Aman⁹², azaz az Izraeli Katonai Hírszerzés 1950-ben vált ki a vezérkarból önálló osztályként. Az Aman fő feladata a hírszerzési információk értékelése a politika és a katonai tervezés részére, ezen hírszerzési információk terjesztése az IDF vezetése és a kormányzati szervek felé. Az Aman felelős Izrael éves biztonsági országjelentésének elkészítéséért, amelyhez az információkat a többi szervezettől megkapja. A feladatai között megjelenik az (1) információgyűjtés; (2) térképek rajzolása, a térképek terjesztése; (3) szabványos működési eljárások, azaz SOP-k készítése; (4) a hírszerzési technológiák és módszerek fejlesztése; (5) terrorfelderítés; (6) a katonai attasék koordinálása; (7) a katonai cenzúra működtetése.

Az Aman a vezérkari főnök alárendeltségében működik, vezetője vezérőrnagyi rendfokozatban irányítja a szervezet munkáját. 2000 áprilisában megalakult az IDF ötödik szárazföldi hadteste, a Modash⁹³, amely egy harcoló hírszerző egység és arra tervezték, hogy betöltse az Aman néhány korábbi harctéri hírszerzési funkcióját. A két szervezet szoros kooperációban, alapvetően az Aman irányításával működik. Az Amant története során 21 vezető irányította, akik között későbbi miniszterelnökök (Ehud Barak) és vezérkari főnököket találunk (pl.: Aviv Kochavi, Herzi Halevi). Az Aman szoros kapcsolatokat ápol a tudományos és akadémiai szférával is, például az egyik legnagyobb izraeli biztonságpolitikai think tank, az INSS vezetője, Tamir Hamin 2018 és 2021 között vezette a szervezetet.⁹⁴

Az Aman szervezeti ábrája a rendelkezésre álló információk alapján felrajzolható, és alapvetően azt láthatjuk, hogy nagyon kiterjedt, számos szervezeti elemet és tevékenységet magában foglaló szervezetről van szó.

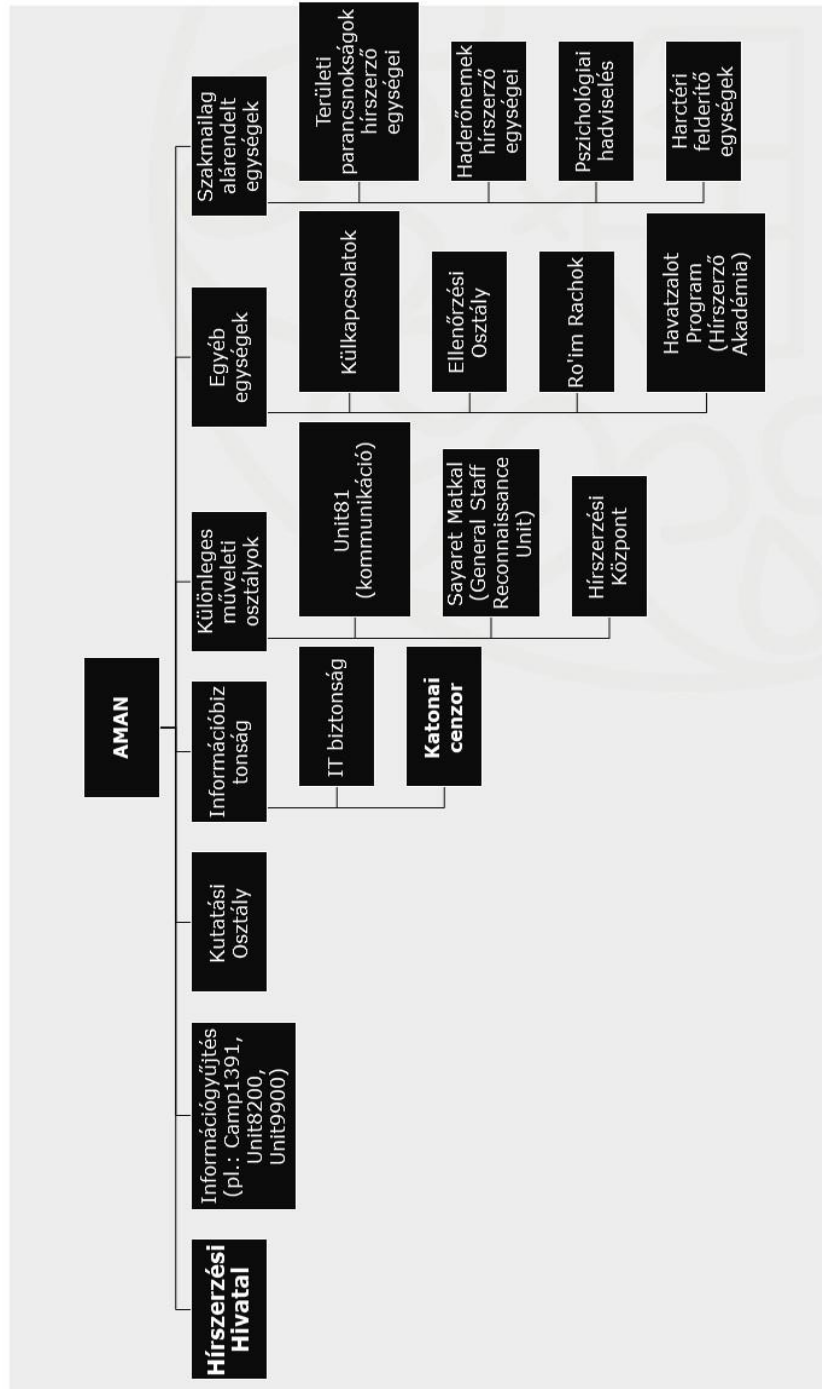
⁹⁰ Reuters: Israeli intel agency chief says it failed in stopping Hamas attack. <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-intel-agency-chief-says-it-failed-stopping-hamas-attack-2023-10-16/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁹¹ БОНВОТ, Amir: Military Intelligence Directorate head to resign due to Oct. 7 massacre, takes responsibility. <https://www.jpost.com/israel-news/article-775611> (Letöltés ideje: 2023. 12. 01.)

⁹² אגף המודיעין – Izraeli Katonai Hírszerzés.

⁹³ השדה - Combat Intelligence Collection Corps - Modash.

⁹⁴ Jewish Virtual Library: Israel Intelligence & Security: Directors of Military Intelligence (Aman). <https://www.jewishvirtuallibrary.org/directors-of-military-intelligence-aman> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

2. ábra: Az AMAN szervezeti felépítése
(saját szerkesztés)

Az Izraeli Védelmi Erők haderónemi és területi parancsnokságai rendelkeznek önálló felderítő és hírszerző egységekkel. Szervezeti működés szempontjából ezen egységek az adott haderónemi vagy területi parancsnokshoz kötődnek, de a szervezeti struktúra szempontjából az Amanhoz is szorosan kapcsolódnak. A következőkben a teljesség igénye nélkül kiemelünk néhány fontos vagy érdekes szervezeti elemet. A szervezeti egyik legfontosabb része a Hírszerzési Hivatal, amely feldolgozza, elemzi és értékeli az összegyűjtött információkat. Az információk számos forrásból származhatnak. Különösen érdekes a 8200-as egység működése, amely főleg a SIGINT és a kódfejtés, elhárítás, kiberhadviselés területén aktív.⁹⁵ A Camp1391 elnevezésű helyszín és egyben szervezeti elem az IDF kiemelt biztonsági fokozatú börtöne az észak-izraeli régióban,⁹⁶ amelyet a humán hírszerzéssel foglalkozó 504-es egység üzemeltet. A börtönt számos kritikai érte az alkalmazott vallatási módszerek miatt, ugyanakkor kiemelt eleme az Aman hírszerzési portfóliójának évtizedek óta.⁹⁷ A katonai cenzor szintén az Aman kötelékébe integrált szervezeti egység, amely az izraeli biztonság szempontjából kiemelten fontos információk közzétételének ellenőrzését és szűrését végzi. A szervezeti elemet a főcenzor vezeti.⁹⁸ Az izraeli katonai cenzor évente átlagosan 2240 sajtócikket cenzúráz, ebből körülbelül 240-et teljes egészében, körülbelül 2000-et pedig részlegesen.⁹⁹ A 81-es egység feladatai a technológiai kutatás-fejlesztésre fókuszálnak, céljuk az izraeli nemzetbiztonság szempontjából kiemelten fontos, legmodernebb technológiák megalkotása.¹⁰⁰ A Sayeret Matkal elnevezésű egységet legendák lengik körül, mivel ez a vezérkar különleges felderítő egysége, amelynek számos kiemelt feladatkört és különleges műveletek széles skáláját tulajdonítják.¹⁰¹ Kiemelt figyelmet érdemel az Aman elitképző akadémiaja, a Havatzalot Program, amelynek célja magasan képzett hírszerző tisztek képzése. A tanulmányoknak a Jeruzsálemi Héber Egyetemen ad otthont. A képzés egy dupla szakos alapképzési diplomát nyújt, amelynek egyik szakja társadalomismeretekre fókuszál, míg a másik szakja a matematika, filozófia, számítástechnika és közgazdaságtan tématerületek közül választható. Az alapképzés mellett jelentős mennyiségű hírszerzési ismeretet is tanulnak a kadétek és tanulmányutak keretében megismerik az IDF működését.

⁹⁵ Financial Times: Unit 8200: Israel's cyber spy agency. <https://www.ft.com/content/69f150da-25b8-11e5-bd83-71cb60e8f08c> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁹⁶ International Commission of Jurists, Swedish Section: Report from the second hearing in the High Court of Justice Jerusalem, 15 December 2004. "Facility 1391" - a secret prison. <https://hamoked.org.il/items/6082.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁹⁷ GROSS, Judah Ari: IDF human intelligence unit earns commendation for thwarting terrorists in north. <https://www.timesofisrael.com/idf-human-intelligence-unit-earns-commendation-for-thwarting-terrorists-in-north/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁹⁸ BENN, Aluf: Israel: Censoring the past. <https://web.archive.org/web/20090619213158/http://www.bsos.umd.edu/pgsd/people/staff/pubs/Avner-BASreport7-01.htm> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

⁹⁹ הרשות נתונה, אבל לאף אחד לא אכפת (A letöltés ideje: 2023.11.07.)

¹⁰⁰ BEHAR, Richard: Inside Israel's Secret Startup Machine. <https://www.forbes.com/sites/richardbehar/2016/05/11/inside-israels-secret-startup-machine/?sh=2f03fc941a51> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

¹⁰¹ Jewish Virtual Library: Israel Special Forces: Sayeret Matkal. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/sayeret-matkal> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

A képzés elvégzését hat éves szolgálat követi az Aman különböző szervezeti elemeinél.¹⁰² Végül, de nem utolsó sorban ki kell emelnünk a 2013-ban alapított Ro'im Rachok programot,¹⁰³ amelynek keretében autista fiatalokat segítenek felkészülni a munkaerőpiacra, és a legjobbak bekerülhetnek a 9900-as egységbe, amelyben autizmus spektrumzavarral élő fiatalok vesznek részt hírszerzési és elemzési feladatokban. A 9900-as egység az Izraeli Védelmi Erők legkülönlegesebb egységeinek egyike.¹⁰⁴

Összességében láthatjuk, hogy az Aman egy hihetetlenül összetett és komplikált szervezet, amelynek célja Izrael katonai biztonságának fenntartása és Izrael Állam érdekeinek és lakosainak védelme. Az Aman különösen érzékeny a kihívások, kockázatok, fenyegetések változására, ezért nem meglepő, hogy a szervezet mindent megtesz annak érdekében, hogy lépést tartson a változó biztonsági környezettel. Ennek egyik kiemelt eleme a Ma'asei Aman elnevezésű kezdeményezés, amely egy 2011 óta zajló stratégiai gondolkodásmód-váltást és szervezeti átalakulást célzó folyamat. A koncepció célja egy, a változásokat követni képes szervezeti kultúra létrehozása, de ezzel párhuzamosan kiemelt cél a működéshez és a fejlődéshez szükséges folyamatok, módszerek, eszközök megteremtése.¹⁰⁵

Összegzés

És el is jutottunk Mózesztől és Józsuétól a modern hírszerző tevékenység összefoglalásáig. Láthatjuk, hogy az izraeli hírszerző közösséget sokszínű, eltérő feladatkörű szervezetek alkotják. Alapvető megállapítás, hogy az izraeli hírszerző közösség felépítése minden történelmi korban reflektál az aktuális kihívásokra és veszélyekre. Ezen túlmenően a szervezetek igyekeznek innovatív módon viszonyulni a kihívások, kockázatok, fenyegetések rendszeréhez és a működési területükön próbálják a legjobb teljesítményt nyújtani Izrael Állam és lakosai védelme érdekében.

A vizsgált szervezetek az 1949 és 2023 közötti időszakban megélték kudarcokat, fiaskókat, de a megfelelő vezetéssel képesek voltak újradefiniálni önmagukat, megtalálták működésük új, hatékony kereteit. A 2023-es évben zajló izraeli igazságügyi reform ugyan közvetlenül nem érintette az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer, de hatással volt a működési környezetre. A Hamasz által 2023. október 7-én végrehajtott támadás azonban közvetlen és vélelmezhetően súlyos következményeket fog okozni az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer működésében. Egyelőre csak találgatni tudjuk, hogy a személyi változásokon túl várhatóak-e szervezeti átalakítások. Erre valószínűleg csak a konfliktus aktuális fejezetének lezárulása és a megalakuló vizsgálóbizottság működése után kerül sor.

¹⁰² LAPPIN, Yaakov: Elite Military Intelligence cadets complete training. <https://www.jpost.com/Defense/Elite-Military-Intelligence-cadets-complete-training-331197> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

¹⁰³ Ro'im Rachok. <https://www.roim-rachok.org/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

¹⁰⁴ Unique Intelligence Teams: The Group Within Unit 9900. <https://www.idf.il/en/mini-sites/our-soldiers/one-of-the-idf-s-most-unique-intelligence-teams-the-group-within-unit-9900/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

¹⁰⁵ KOCHAVI, Avivi – ORTAL, Eran: Ma'asei Aman - Permanent Change in a Changing Reality. <https://www.idf.il/en/mini-sites/dado-center/vol-2-change-and-transformation/ma-asei-aman/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

Az izraeli nemzetbiztonsági szervek a világ élvonalába tartoznak mind a rendelkezésükre álló tapasztalat, mind az elérhető források, mind az innovatív gondolkodásmód és az alkalmazott módszerek tekintetében. Kijelenthető, hogy a 2023. október 7-i események nem feltétlenül hordozzák magukban a szervezetrendszer átalakításának szükségességét, lehetséges, hogy a hatékony működés eléréséhez a személycseréken túl elegendő lenne – az 1990-es években lezajlott folyamatokhoz hasonlóan – az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer működési alapelveinek újragondolása.

Felhasznált irodalom:

- תפוח אש לא אכפת (A letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- ADELMAN, Jonathan R.: The Rise of Israel: A History of a Revolutionary State. Routledge, 2008.
- Agranat Commission – Yom-Kippur War.
<https://israeled.org/resources/documents/agranat-yom-kippur-war/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- AMIDROR, Yaakov. Israel's National Security Doctrine.
<https://jiss.org.il/en/amidor-israels-national-security-doctrine/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- BARUCJA, Admir: The Historical Evolution of Israeli Intelligence. In: American Intelligence Journal, Vol 37. No.1. 2020.
<https://www.jstor.org/stable/27087696> (Letöltés ideje: 2023.11.07.)
- BBC: Israel admits torture.
https://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/637293.stm (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- BBC: Profile: Israel's Shin Bet agency.
https://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1791564.stm (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- BEHAR, Richard: Inside Israel's Secret Startup Machine.
<https://www.forbes.com/sites/richardbehar/2016/05/11/inside-israels-secret-startup-machine/?sh=2f03fc941a51> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- BELL, Bowyer J.: Terror out of Zion. 1976.
- BENN, Aluf: Israel: Censoring the past.
<https://web.archive.org/web/20090619213158/http://www.bsos.umd.edu/pgsd/people/staffpubs/Avner-BASreport7-01.htm> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- BERGMAN, Ronen: Gender revolution in Mossad ranks.
<https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-5023619,00.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Biblia. A Magyar Biblia Tanács fordítása, Mózes 4. 13:1–2
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/KalvinK-biblia-a-magyar-biblia-tanacs-forditasa-1/mozes-negyedik-konyve-1CA2/4moz-13-205D/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 10.)

- Biblia, A Magyar Biblia Tanács fordítása, József könyve 2:1
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/KalvinK-biblia-a-magyar-biblia-tanacs-forditasa-1/jozsef-konyve-2E7A/jozs-2-2EA0/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 10.)
- BITTON, Raphael: In Law We Trust: The Israeli Case of Overseeing Intelligence. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190458072.003.0007> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- BOHBOT, Amir: Military Intelligence Directorate head to resign due to Oct. 7 massacre, takes responsibility. <https://www.jpost.com/israel-news/article-775611> (Letöltés ideje: 2023. 12. 01.)
- Britannica – Basic law of Israel. <https://www.britannica.com/topic/basic-law-Israel> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Center for Political Research Ministry of Foreign Affairs. <https://irp.fas.org/world/israel/mfa/index.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- COHEN, Daniel – LEVIN, Daniella: Operation Protective Edge: The Cyber Defense Perspective. https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/systemfiles/Operation%20Protective%20Edge_%20The%20Cyber%20Defense%20Perspective.pdf (Letöltés ideje: 2023.11.07.)
- CSEPREGI Zsolt. A „hadjárat a háborúk között” eljárás helye az izraeli katonai stratégiában. *Nemzet és biztonság*, 2023/1. pp. 35-48.
<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb/article/view/6519/5579> (Letöltés ideje: 2023. 11. 22.)
- ELLMER, Michael: The Sayanim: Mossad’s International Volunteers. <https://greydynamics.com/the-sayanim-mossads-international-volunteers/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- FIDF – About us. <https://www.fidf.org/about-fidf/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Financial Times: Unit 8200: Israel’s cyber spy agency. <https://www.ft.com/content/69f150da-25b8-11e5-bd83-71cb60e8f08c> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- GELLER, Doron: Stealing a Soviet MiG “Operation Diamond”. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/stealing-a-soviet-mig> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- GELLER, Doron, - BARD, Mithcell: The Capture of Nazi Criminal Adolf Eichmann – Operation Finale – and His Trial. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-capture-of-nazi-criminal-adolf-eichmann> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- General Security Service Law, 5762-2002. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Politics/GeneralSecurityServicesLaw.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- GROSS, Judah Ari: IDF human intelligence unit earns commendation for thwarting terrorists in north. <https://www.timesofisrael.com/idf-human-intelligence-unit-earns-commendation-for-thwarting-terrorists-in-north/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

- HERSH, Seymour M.: The traitor. In: New Yorker. <https://www.newyorker.com/magazine/1999/01/18/the-traitor> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- IDF: Israel Security Threats. <https://www.idf.il/en/mini-sites/security-threats/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- International Commission of Jurists, Swedish Section: Report from the second hearing in the High Court of Justice Jerusalem, 15 December 2004. "Facility 1391" - a secret prison. <https://hamoked.org.il/items/6082.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Israeli Ministry of Foreign Affairs. https://www.gov.il/en/departments/ministry_of_foreign_affairs/govil-landing-page (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Israel Police the Department of Investigations and Intelligence. <https://www.israc.gov.il/?pg=Lab&CategoryID=246&ArticleID=79> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Jewish Virtual Library: Israel Be'er. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-be-er> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Jewish Virtual Library: Israel Intelligence & Security: Directors of Military Intelligence (Aman). <https://www.jewishvirtuallibrary.org/directors-of-military-intelligence-aman> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Jewish Virtual Library: Israel Special Forces: Sayeret Matkal. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/sayeret-matkal> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Jewish Virtual Library: Mordechai Vanono. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/mordechai-vanunu> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Jewish Virtual Library: The Bus 300 Affair. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-bus-300-affair> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Jewish Virtual Library: The Entebbe Rescue Operation. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-entebbe-rescue-operation> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Jewish Virtual Library: Terrorism: The Munich Olympics Massacre. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-munich-olympics-massacre> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Jewish Virtual Library: The Israeli Security Agency (ISA)/Shin Bet/Shabak. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-israeli-security-agency-isa-shin-bet-shabak> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- JOFFE, Lawrence: Ephraim Kishon. <https://www.theguardian.com/news/2005/feb/01/guardianobituaries.booksobituaries> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

- Jonathan Pollard arrives in Israel, 35 years after his arrest for spying. <https://www.timesofisrael.com/jonathan-pollard-arrives-in-israel-35-years-after-his-imprisonment-for-spying/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- KAHANA, Ephraim: Historical dictionary of israeli intelligence. <https://www.lander.odessa.ua/doc/HistoricalDictionaryOfIsraeliIntelligence.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- KATZ, Yaakov: Shin Bet security agency launches blog. <https://www.jpost.com/Israel/Shin-Bet-security-agency-launches-blog> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- KATZ, Yaakov – HENDEL, Yoaz: Israel Vs. Iran: The Shadow War. Potomac Books, Inc, 2012.
- KEINON, Herb: Israel's Mossad is looking for a few good startups. <https://www.jpost.com/Israel-News/Israels-Mossad-is-looking-for-a-few-good-startups-498063> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- KOCHAVI, Avivi - ORTAL, Eran: Ma'asei Aman - Permanent Change in a Changing Reality. <https://www.idf.il/en/mini-sites/dado-center/vol-2-change-and-transformation/ma-asei-aman/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- LAPPIN, Yaakov: Elite Military Intelligence cadets complete training. <https://www.jpost.com/Defense/Elite-Military-Intelligence-cadets-complete-training-331197> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- LEVINSON, Chaim: A Golden Age for the Mossad: More Targets, More Ops, More Money. <https://www.haaretz.com/israel-news/2018-08-26/ty-article-magazine/.premium/more-ops-more-secrets-more-money-mossads-supercharged-makeover/0000017f-f641-d460-afff-ff67ac1a0000> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- MELMAN, Yossi: Haaretz How Israel Won the Six-Day War. <https://www.haaretz.com/2011-03-31/ty-article/how-israel-won-the-six-day-war/0000017f-db6d-d856-a37f-ffedde770000> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- MELMAN, Yossi. 'Israel Is Living On Borrowed Time': Yossi Melman on Security Threats and Social Divisions. <https://fathomjournal.org/israel-is-living-on-borrowed-time-yossi-melman-on-security-threats-and-social-divisions/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- MORAG, Nadav: Homeland Security in Israel. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_HS_in_israel_pt2_v2/Homeland_Security_in_Israel_Module_2.pdf (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Mossad The Institute for Intelligence and Special Tasks. <https://irp.fas.org/world/israel/mossad/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Mossad website. – About. <https://www.mossad.gov.il/about> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Mossad website. – History. <https://www.mossad.gov.il/history> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Mossad website – History – The CEOs. Isser Harel. <https://www.mossad.gov.il/history> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

- NAGEL, Jacob – SCANZER, Jonathan: From Ben-Gurion to Netanyahu: The Evolution of Israel's National Security Strategy. <https://www.fdd.org/analysis/2019/05/13/from-ben-gurion-to-netanyahu-the-evolution-of-israels-national-security-strategy> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- National Security Council. <https://www.gov.il/he/departments/national-security-council/govil-landing-page> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- NETANYAHU, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen. Alexandra kiadó, 1995.
- RÉMAI Dániel: Az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fejlődésének története. Nemzetbiztonsági Szemle, 2019/4. http://real.mtak.hu/111495/1/WEB---NSZ_2019_4-1_Remai_3-19.pdf (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Reuters: Israeli intel agency chief says it failed in stopping Hamas attack. <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-intel-agency-chief-says-it-failed-stopping-hamas-attack-2023-10-16/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- RICHELSON, Jeffery T.: A Century of Spies: Intelligence in the Twentieth Century. Oxford University Press, 1997.
- Ro'im Rachok. <https://www.roim-rachok.org/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- ROZEN-WHEELER, Adam: Operations Moses, Joshou, and Solomon (1984-1991). <https://www.blackpast.org/global-african-history/operations-moses-joshua-and-solomon-1984-1991/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- ROSENZWEIG, Rosen: Engineer Sentenced in Nuclear Trigger Case. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2002-apr-30-me-krytron30-story.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Shamgar Commission Report on the Assassination of Prime Minister Yitzhak Rabin. <https://israeled.org/resources/documents/shamgar-rabin-assassination/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Shin Bet website – History. <https://www.shabak.gov.il/en/moreshet/timeline#cbpf=.1948-1956> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- The State Comptroller. <https://www.mevaker.gov.il/En/Pages/default.aspx> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- THOMAS, Gordon: Gideon's Spies: Mossad's Secret Warriors. Pan Macmillan, 2000. 01. 01.
- THOMAS, Gordon: Mossad's licence to kill. <https://ghostarchive.org/archive/KTWNf> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)
- Unique Intelligence Teams: The Group Within Unit 9900. <https://www.idf.il/en/mini-sites/our-soldiers/one-of-the-idf-s-most-unique-intelligence-teams-the-group-within-unit-9900/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 07.)

DR. FARKAS ÁDÁM

KATONAI KIBERTÉR 2023 KONFERENCIABESZÁMOLÓ¹

Az Európai Kiberbiztonsági Hónap eseményeihez kapcsolódva került megrendezésre 2023. október 26-án a „Katonai Kibertér 2023” címet viselő szakmai-tudományos tanácskozás a Stefánia Palotában. A konferencia célja az volt, hogy a résztvevők áttekinthessék a kibertérben rejlő aktuális kihívásokat, különös tekintettel a katonai reagálás lehetséges megoldásaira. A konferenciát a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) Költségvetési Kutatóhely Tudományos Tanácsa, a KNBSZ Kibertér Művelési Központja, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékén működő katonai nemzetbiztonsági kibertér művelési szakcsoportja közösen szervezte.

*Barthel-Rúzsa Zsolt, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat irányításáért felelős államtitkár
(forrás: KNBSZ archívum)*

A rendezvényen elméleti-tudományos és gyakorlati szakemberek egyaránt megosztották gondolataikat, de a kibertér jellegéből következő műszaki szemléletű előadások mellett biztonsági, oktatási-képzési és jogi-szabályozási álláspontokat is megismerhetett a hallgatóság.

¹ Jelen beszámoló a rendezvény interneten közzétett ismertetőjének bővített változata.
Forrás: <https://honvedelem.hu/hirek/kulcsfontossagu-a-kiberter-vedelme.html> (Letöltés ideje: 2023. 11. 23.)

Az eszmecsere értékes jellemzője volt, hogy az előadók építő jelleggel reagálhattak egymásra, a megosztott gondolatok pedig ismételten aláhúzták, hogy az állam kibertérrel érintő képességei kulcsfontosságúak úgy a haderőfejlesztés, mint a biztonság tágabb szavatolása tekintetében.

Barthel-Rúzsza Zsolt, a HM katonai nemzetbiztonság irányításáért felelős államtitkára, a rendezvény védnökeként, köszöntőjében hangsúlyozta, hogy a digitális ökoszisztéma fejlődése mellett a napjaink biztonsági környezetében bekövetkezett változások, a folyamatosan fejlődő, egyre szofisztikáltabb, intenzívebb hatású kibertér-műveletek újabb és újabb kihívások elé állítják a katonai kibertér szakembereit. Ezek a jelenségek azonban a biztonság egészét érintik, vagyis a katonai szféra mellett a nemzetgazdaság, a létfontosságú infrastruktúra, a közigazgatás vagy például a nemzetbiztonság területén tudnak kárt okozni. Kiemelte azt is, hogy a kibertér védelme – többek között a kibertér-műveletek – „*meghaladták a korábbi, csupán informatikára redukált címkézést*”. A kibertérben végzett tevékenységek tágabb biztonsági, gazdasági, társadalmi és politikai hatásai, illetve a kibertér-műveleteknek az információs műveletekbe ágyazottsága magától értetődővé teszi egy együttműködéses reagálás építését, és ehhez a különféle szakterületek és szervezetek hatékony kooperációját.

A konferencia első panelét Prof. Dr. Kovács László dandártábornok, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos rektorhelyettese, az Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Kiberbiztonsági Kutatóintézet intézetvezetője gondolatébresztő előadása nyitotta meg. Ennek fókuszában a katonai, még tágabb értelemben az állami kibervédelem és civil szférával való együttműködés megkerülhetetlensége állt. Az előadás – akárcsak tábornok úr nemrég megjelent kapcsolódó munkái² – egyértelművé tette, hogy megfelelő együttműködések mellett a védelem hatékonyabbá, a fejlesztések költségghatékonyabbá, általában véve pedig a védelmi rendszer is alkalmazkodóképesebbé tehető. A professzor felhívta a figyelmet arra is, hogy a civil-állami együttműködésnek is túl kell mutatnia a műszaki területeken, hiszen az hasznos felhajtó erő lehet a stratégiai környezet alakításától a sokszor nem kellően korszerű szabályozás fejlesztésén, az oktatás és képzés területén át számos nem technikai területen is.

² Példaként lásd: KOVÁCS László: Nyomásgyakorlás a kritikus információs infrastruktúrák támadásán keresztül: A Digital Pearl Harbortól a digitális ökoszisztéma teljes támadásáig. In: KRASZNAY Csaba (Szerk.): Taktikák és stratégiák a kiberhadviselésben. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023, pp. 151-168.; KOVÁCS László: Hadviselés a 21. században: kiberműveletek. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.

Prof. Dr. Kovács László dandártábornok
(forrás: KNBSZ archívum)

A panel második előadója, Dr. Kucsera Erika ezredes, a KNBSZ Kibertér Műveleti Központ vezetője volt, aki ismertette azokat az aktuális biztonsági és tevékenységi trendeket, amelyek az elmúlt időszakban a katonai kibervédelmi funkció ellátását jellemzik. Az áttekintés a főbb tevékenységi köröket, a hazai és nemzetközi együttműködések építésére való töretlen szándékot, illetve a képzés és biztonság tudatosítás fontosságát is aláhúzta. E területek és a stratégiai összefüggések a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékének katonai kibertérműveleti szakcsoportjában is kiemelt figyelmet kaptak az elmúlt években.³

³ Példaként lásd: KELEMEN Roland: Cyberfare Sate. Egy hibrid állammodell 21. századi születése. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/1.; FARKAS, Ádám: THE UK'S National Cyber Force. Beginning of a Hybrid Trend or a New Answer for Cyber Domain. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/2.; PONGRÁCZ Alex: Variációk hibrid állammodell-építésre. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/3.; VIKMAN László: Szempontok a kibertér egyes aktuális fenyegetéseinek jogi értékeléséhez. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/4.; KASSAI Károly: A honvédelmi célú elektronikus információs rendszerek fejlesztéséhez szükséges, továbblépést megalapozó vizsgálat – Egy zöld könyv kialakításának támogatása. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/5.; KÁDÁR Pál: A kibertér és a kibertér műveleti képességek jelentősége a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásának fejlesztésében. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/7.; BÁNYÁSZ Péter – KRASZNAY Csaba – TÓTH András: A kibervédelem szakpolitikai szintjének helyzete és kihívásai Magyarországon, az EU-ban és a NATO-ban. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/8.; GÁL István – BARTKÓ Róbert: A kibertérben megjelenő kihívások és fenyegetések büntetőjogi kezelésének tendenciái. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/12.;

A panel záró előadását Dr. Farkas Ádám őrnagy, a Nemzeti Közszerológáti Egyetem és a Széchenyi István Egyetem tudományos főmunkatársa tartotta meg a szabályozás és szervezés aktuális kihívásai és lehetőségei kapcsán. Előadásában az előtte szólókra és korábbi kutatásaira⁴ hivatkozva vezette elő, hogy ha a kibertér jelentőségének növekedését, komplex hatásmechanizmusait egyfajta korszakváltásként értelmezzük, akkor annak szabályozásában is úgy kell korszakváltást véghez vinnünk, hogy az a feladatellátást aktuálisan és perspektivikusan is támogatni tudja. Kiemelte, hogy az elmúlt évek szabályozása az aktualitásokra reagált, és e téren többé-kevésbé jó teljesítményt tükrözött, de a dinamikus fejlődéshez rendszerszemléletre van szükség, és a különféle szakmai, elméleti, gyakorlati, politikai nézőpontok szintetizálására.

A második panel Ambrus Éva, a Magyar Honvédség Kiberműveleti Parancsnokság munkatársának előadásával vette kezdetét, aki részletes áttekintést adott a Honvédség kiberműveleti képzési rendszeréről, annak tapasztalatairól és lehetséges jövőbeni fejlesztési irányairól, mint a képességfejlesztések egyik fontos területéről⁵. Az előadás konkrét működési gyakorlatokkal támasztotta alá az első panel főbb üzeneteit, és az oktatás-képzés oldaláról világította meg, hogy milyen sokrétű is valójában az a kihívás, amit a kiberbiztonság fenntartása jelent csak a különféle információs rendszereket alkalmazó személyi állomány felkészítése, biztonságtudatosságának fokozása felől közelítve.

A panel második előadója Polyecskó László alezredes, a Magyar Honvédség Kiber- és Információs Műveleti Központ parancsnoka volt, aki az informatív szervezeti bemutatás után arra irányította a hallgatóság figyelmét, hogy miközben a kibervédelem egy önálló, és egyre mélyebb, egyre szerteágazóbb szakterület, aközben ez a terület számos más képességgel együtt tud a leghatékonyabban érvényesülni, hiszen önálló működése mellett más nem-kinetikus tevékenységek támogatására, de a hagyományos katonai műveleti fellépés támogatására is hivatott.

VIKMAN László: A német kiberbiztonsági szisztéma áttekintése. Szervezeti keretek, különös tekintettel a nemzetbiztonsági szolgálatok és a hadsereg szerepére és kapcsolatára, valamint a szabályozási háttér alakulására. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2021/2.;

SPITZER Jenő A francia kibervédelmi és kiberbiztonsági rendszer egyes stratégiai aspektusai. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2021/3.;

PETRUSKA Ferenc – VIKMAN László: Egy formabontó hírszerzési nyilatkozat a jogi sérülékenységek szempontjából. Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2022/4.

⁴ FARKAS Ádám – KELEMEN Roland: Nemzeti biztonság és kibertér. Budapest, Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság, 2023.;

FARKAS Ádám – KELEMEN Roland (Szerk.): A fejlődés fogságában? Tanulmányok a kibertér és a mesterséges intelligencia 21. századi állam- és jogfejlesztési, társadalmi, biztonsági kapcsolódásai köréből. Gondolat Kiadó, Budapest, 2023.;

FARKAS Ádám: A védelem és biztonság-szavatolás szabályozásának alapkérdései Magyarországon. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2022.

⁵ AMBRUS Éva: Lehetőségek a magyar kiberműveleti képességek fejlesztésére. In: KRASZNAY Csaba (Szerk.): Taktikák és stratégiák a kiberhadviselésben. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2023, pp. 259-278.

Előadásából egyértelművé vált, hogy a haderőfejlesztés e téren is tett eredményes lépéseket, azonban még komoly út áll előttünk, akárcsak a szövetségeseink előtt, mivel a kibertér különféle – nem csak katonai – műveleti kiaknázásának lehetőségei napról-napra bővülnek és változnak.

A panelt Vörös Gyula alezredes, a KNBSZ Kibertér Műveleti Központ munkatársának előadása zárta, aki az orosz–ukrán háború kapcsán ismertette a kibertér műveleti tevékenységek szerepét és főbb tapasztalatait. Az előadás egyik oldalról megvilágította, hogy a kibertér jelentős szereppel bírt a különféle előkészítő tevékenységek és a konkrét katonai műveletek hatékonyságának fokozása terén, de másik oldalról arra is rámutatott, hogy a kibertér-műveletek jellegének és strukturáltságának változásai alapján a kibertér-műveletekre is igaz a katonai tervezés azon törvényszerűsége, hogy a haditerveket a tényleges harc gyökeresen megváltoztatja. Az alezredes elgondolkodtató szám- és tényadatokkal villantotta meg az önkéntes kibertéri műveleti szereplők jelentőségét mind az ukrán, mind pedig az orosz oldal tekintetében.

A harmadik panel Marsi Tamás, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Nemzeti Kibervédelmi Intézet munkatársának prezentációjával kezdődött, aki számos műszaki kapcsolódás ellenére is közérthető módon mutatta be a hallgatóságnak azokat a működési kereteket, gyakorlatokat és főbb funkciókat, amelyek mentén a civil és az állami szféra is törekszik a kibertéri fenyegetések hatékony megelőzésére és kezelésére. Előadásában rávilágított arra, hogy miközben a kiberbiztonság terén egy rendkívül szerteágazó műszaki-informatikai tevékenységrendszerben kell ellátni a feladatokat, aközben legalább ilyen fontos a széles értelemben vett biztonságtudatosítás, és a felhasználók képzése, felvilágosítása is, mivel a hagyományosan bűnözői jellegű ártó kibertéri cselekmények éppúgy építenek a felhasználók közrehatására, mint adott esetben egyes katonai vagy nemzetbiztonsági szférát érintő támadási formák. Az előadó a Nemzeti Kibervédelmi Intézet rendkívül széles feladatrendszeréhez illeszkedő jelleggel mutatott rá arra, hogy milyen dinamikus változó környezetben kell helytállni, és ennek apropóján maga is aláhúzta, hogy a különféle szervezetek közötti együttműködések fokozása nélkül nem képzelhető el a kiberbiztonságunk erősítése sem a jövőben.

Szekcióelnökség
(forrás: KNBSZ archívum)

Ezt követően Havasi Bence főhadnagy, a KNBSZ Kibertér Műveleti központ munkatársa a felhőszolgáltatások kiberbiztonsági kérdéseit járta körül. A korábban – különösen állami tekintetben – viszonylagos bizalmatlansággal kezelt informatikai szolgáltatás megítélésének változása és vele alkalmazásának terjedése egyértelművé teszi, hogy annak biztonsági vonatkozásai is felértékelődnek. Az előadás rávilágított azokra a kulcskérdésekre és kiemelt szempontokra, amelyek mentén a felhőszolgáltatások biztonságos alkalmazása megítélhető, illetve amely szempontokat az állami, adott esetben a katonai alkalmazás során is figyelembe kell venni a jövőben. Az előadó a technikai sajátosságok mellett a bizalmi tényező, illetve a biztonság tudatos felhasználás fontosságát is hangsúlyozta olyan negatív külföldi tapasztalatok és példák említésével is, amelyek egyértelművé teszik, hogy az emberi tényező minden újszerű információs szolgáltatásban kimagasló szereppel bír.

A panelt és a konferenciát előadóként Szulcsányi Viktor főhadnagy, a KNBSZ Kibertér Műveleti Központ munkatársa zárta, aki az APT-támadások fenyegetettségi trendjeinek 2023-as alakulásáról osztott meg információkat a közönséggel. Előadásában ismertette a támadás jellegét, sajátosságait, röviden kitekintett annak evolúciójára, és konkrét példákkal, adatokkal, elkövetői csoportok megnevezésével tudatta a hallgatósággal, hogy az APT-támadások terén egy dinamikusan növekvő, erősödő tendencia azonosítható, ami komoly kihívást jelent a civil és az állami kiberbiztonsági feladatok ellátására is. Mivel ez a támadásfajta alapvetően a tartós és rejtett adatlopásra irányul, jelentősége a hosszú távú hatásaiban, illetve az eltulajdonított adatok más célú lehetséges felhasználásának kockázataiban rejlik. Ahogy az előadó ezen támadások ciklusát, lefutását és számszerű növekedését bemutatta, egyértelművé tette azt is, hogy ez a fajta támadás az üzleti célú károkozás mellett komplex nemzetbiztonsági fenyegetéseket is táplálhat információkkal egy sikeres végrehajtás esetén.

Dr. Kenedli Tamás ezredes
(forrás: KNBSZ archívum)

Az előadások után Dr. Kenedli Tamás ezredes, a KNBSZ Költségvetési Kutatóhely Tudományos Tanácsának titkára zárszavában megköszönte az előadóknak az előzetes felkészülést, és azt, hogy a témáikba betekintést engedtek a nagyközönség számára is, elősegítve ezzel a kölcsönös tanulást, információcserét.

Megjegyezte, hogy az előadók sokrétű, konstruktív, néhol már-már provokatív gondolatokkal hívták fel arra a figyelmet, hogy a kiberbiztonság fenntartása és fokozása csak együttműködéssel képzelhető el a jövőben. Rávilágítottak együttműködési felületekre a stratégiai szinttől egészen az operatív kérdésekig, illetve olyan témakörökre, amelyekben közös érdekek mentén előbbre léphetnek a jelenlévő szakterületek képviselői. Reményét fejezte ki, hogy az elhangzottak formálják majd stratégiai gondolkodásunkat, hatással lesznek szervezetközi kapcsolatainkra, alakítják a módszertanokat, illetve hozzájárulnak egyes szervezetfejlesztési kérdések megfogalmazásához, végigviteléhez is.

Az elhangzott előadásokat meghallgatva ösztönözte a jelenlévőket arra, hogy szűkebb, a szakterületek számára fontos fókuszterületeken szervezzenek célzott, workshop jellegű műhelybeszélgetéseket. Ezek eredményeit pedig juttassák el a saját szakmai közegekbe a munkatársak tudásfejlesztésének érdekében. Az arra hivatottak pedig tudományos igényességgel elvégzett kutatásaik eredményeit tegyék közzé kölcsönös tanulás jegyében. Hozzátette, hogy a tudástranszfer ebben a témakörben különösen fontos az újdonságok feldolgozása, és a töretlen fejlődés érdekében. A rendezvényt a Kutatóhely korábbi kiberbiztonsági tárgyú konferenciáinak méltó folytatásaként értékelte, és arra biztatta az előadókat és a hallgatóságot is, hogy ezt a fajta együttműködést és diskurzust a jövőben is folytassák, erősítsék, mivel ez a tudományos gondolatvilágunk sokrétűsége mellett a hazai védelmi képességek fejlesztését is támogatni tudja.

MEGHÍVÓ

KATONAI KIBERTÉR 2023. TUDOMÁNYOS - SZAKMAI KONFERENCIA

Időpont: 2023. október 26. 08:30 – 14:00

Forma: Zártkörű meghívásos rendezvény, jelenléti keretek között kerül megrendezésre

Helyszín: Stefánia Palota (1143 Budapest, Zichy Géza utca 3.)

A konferencia védnöke:

Barthel-Rúzsa Zsolt

katonai nemzetbiztonság irányításáért felelős államtitkár

A konferencia célja:

Olyan tudományos - szakmai fórum biztosítása, amelynek keretében a katonai kiberbiztonság és az ahhoz közvetlenül csatlakozó területeken dolgozó szakemberek, kutatók meg tudják osztani a katonai kibertér aktuális kérdéseivel kapcsolatos tapasztalataikat, eredményeiket.

PROGRAM:

08:00 - 08:30 *Beérkezés, regisztráció*

Köszöntő

08:30-08:40 **Barthel-Rúzsa Zsolt** (vagy képviselője)

katonai nemzetbiztonság irányításáért felelős államtitkár

Panel I.

Levezető elnök: Dr. Magyar Sándor ezredes, PhD

08:40-09:00 **Prof. Dr. Kovács László dandártábornok, az MTA doktora**

A katonai kibervédelem és a civil kiberbiztonság együttműködése

09:00-09:20 **Dr. Kucséra Erika ezredes, PhD**

Aktualitások a katonai kibertérben

09:20-09:40 **Dr. Farkas Ádám őrnagy, PhD**

Az állami kiber képességek szervezésének és szabályozásának aktuális kérdései

09:40-10:20 **KÁVÉSZÜNET**

- Panel II.** Levezető elnök: Dr. Kucséra Erika ezredes, PhD
10:20-10:40 **Pozderka Gábor ezredes**
Azonosított kihívások a Magyar Honvédség kibertér műveleti erőinek felkészítése során, a korábbi képzési-oktatási rendszer megújítása a tapasztalatok felhasználásával
10:40-11:00 **Polyecske László alezredes**
A Magyar Honvédség Kiber- és Információs Műveleti Központ kiber és nem-kinetikus képességeinek helye és szerepe a műveletek végrehajtásában
11:00-11:20 **Vörös Gyula alezredes**
A háború kiberhatásai

11:20-11:50 **KÁVÉSZÜNET**

- Panel III.** Levezető elnök: Dr. Farkas Ádám őrnagy, PhD
11:50-12:10 **Marsi Tamás**
A Nemzeti Kibervédelmi Intézet CTI tevékenysége
12:10-12:30 **Havasi Bence főhadnagy**
Felhőszolgáltatások általános kiberbiztonsági kérdései
12:30-12:50 **Szulcsányi Viktor főhadnagy**
APT támadások fenyegetettségi trendje 2023-ban

Zárszó

- 12:50-13:00 Dr. Kenedli Tamás ezredes, PhD
KNBSZ Költségvetési Kutatóhely Tudományos Tanács titkára

13:00-14:00 **BÜFÉEBÉD**

A panelelőadások végén a résztvevőknek lehetőségük lesz kérdéseket feltenni az előadók számára.

Az eseményen történő részvétel előzetes regisztrációhoz kötött. Kérjük, hogy részvételi szándékát legkésőbb **2023. október 20-ig** szíveskedjen jelezni a tt-utkar@knbsz.gov.hu e-mail címen.

Tájékoztatjuk, hogy a rendezvény résztvevői számára nem áll módunkban fenntartott, illetve ingyenes parkolóhelyet biztosítani.

Konferencia szervezőbizottságának társelnökei:

Dr. Kenedli Tamás ezredes
Dr. Magyar Sándor ezredes

Konferencia szervezőbizottságának tagjai:

Dr. Farkas Ádám őrnagy
Dr. Kucséra Erika ezredes
Dr. Tóth András őrnagy
Dr. Zán Krisztina ezredes
Knapp Gábor alezredes

E SZÁMUNK TARTALMA

MEZEI JÓZSEF

A MAGYAR KÉMELHÁRÍTÁS SZERVEZETI -, ÉS EGYES LÉNYEGI MŰKÖDÉSI VÁLTOZÁSAI, KIHÍVÁSAI AZ 1962-ES NAGY ÁTSZERVEZÉST KÖVETŐ IDŐSZAKBAN 2.

1962 augusztusában jelentősen átszervezték a Belügyminisztériumot és az annak részeként működő állambiztonsági szerveket. Létrehozták a III. Főcsoportfőnökséget és benne a kémelhárításért felelős III/II. Csoportfőnökséget. Egy szervezeti átalakítás és az azzal járó változások mindig hatással vannak az adott rendszer működésére. Az állambiztonsági munkát vizsgálva azonban nem csak az új struktúra jelentett kihívást ebben az időszakban, hanem a működést befolyásoló külső tényezők, így a belpolitika és a nemzetközi kapcsolatok addig stabilnak tekinthető irányvonalában bekövetkezett jelentős elmozdulások is. Az állambiztonság átszervezését egy többévtényi tervezőmunka előzte meg, így a kialakult struktúra és annak működése kapcsán joggal vélelmezhetnénk egy stabil időszakot. Ezzel szemben az 1962-t követő évekre a III/II. Csoportfőnökség esetében egy rendkívül mozgalmas időszakként tekinthetünk. Ezen két részből álló publikáció célja, hogy bepillantást engedjen a kémelhárítás működésébe az 1962-es átszervezést követő években, vizsgálva a szervezeti változásokat, a feladatkör bővülését és a kémelhárítás által folytatott ügyeket.

Kulcsszavak: állambiztonság, titkosszolgálat, kémkedés, kémelhárítás, bizalmas nyomozás

DR. PÁL ISTVÁN

A BUENOS AIRES-I FÉRFI

JULIO JELINEK, A NEW YORK-I REZIDENTÚRA „LEGÍGÉRETESEBB” JELŐLTJE 1961-1967.

Amikor 1961-ben a magyar kérdés még nem került le az ENSZ napirendjéről, a magyar képviselő fedésében működő New York-i rezidentúra erősen ki volt téve a mindenhol jelenlévő FBI zaklatásának. Horváth József rendőr főhadnagy ezért szorgalmazta, hogy az általa megismert, vele szemben lojális, magyar származású, Buenos Aires-i születésű ENSZ biztonsági őrt jó lenne megnyerni a Magyar Köztársaság ügyének. Először a világszervezet központjának védelmi személyzete és az FBI közötti kapcsolatokat szerették volna a közreműködésével feltárni, illetve korai figyelmeztetést vártak volna tőle. Jelinek fordítói ambíciója pedig arra kínálta lehetőséget, hogy a spanyol nyelvű fordításra kijelölt amerikai állásfoglalásokat a magyar hírszerzés idejekorán megismerje. A fordítói vizsga nem sikerült, ugyanakkor az ügynök személyi ellentétek miatt távozni kényszerült az ENSZ-től. A III/I. Csoportfőnökség ekkor vállalta Jelinek egyetemi tanulmányainak finanszírozását, hogy nagyobb eséllyel induljon a State Department felvételi vizsgáján, csak hogy Bernát Ernő az átállásával egyidőben őt is azonosíthatta az FBI előtt.

Kulcsszavak: ENSZ, hírszerzés, perspektivikus ügynök, átállás következménye, FBI

CONTENTS

JÓZSEF MEZEI

**THE ORGANIZATIONAL AND SOME ESSENTIAL OPERATIONAL
CHANGES AND CHALLENGES OF HUNGARIAN
COUNTERINTELLIGENCE IN THE PERIOD FOLLOWING THE MAJOR
REORGANIZATION IN 1962 2.**

In August 1962, the Ministry of the Interior and its state security agencies were significantly reorganized. The III Main Directorate and the III/II Directorate responsible for counterintelligence were created. Organizational restructuring and accompanying changes always have an impact on the operation of the system. Not only the new structure could be a challenge in this period, but also the change in domestic politics and international relations. The reorganization of state security was preceded by several years of planning work, so we could rightly assume a stable period in relation to the established structure and its operation. On the other hand, the years after 1962 can be seen as an extremely busy period in the operation of the III/II Directorate. The aim of this two-part publication is to present the operation of the Counterintelligence Service and the changes that occurred in it in the initial period following the major reorganization in 1962.

Keywords: state security, intelligence, espionage, counter-espionage, confidential investigation

ISTVÁN PÁL DR.

**THE MAN FROM BUENOS AIRES.
*JULIO JELINEK, THE MOST PROMISING AGENT OF PERSPECTIVE OF
THE NEW YORK RESIDENCY***

In 1961, when the Hungarian question had not yet been removed from the United Nations agenda yet, the New York Residency, operating under the cover of the Hungarian Mission, was heavily harassed by the ubiquitous FBI. Police Lieutenant József Horváth therefore urged that Julio Jelinek, the Buenos Aires-born UN security guard with Hungarian background, whom he had got acquainted and found loyal to him, should be won over to the cause of the Hungarian People's Republic. First, the residency counted on his cooperation in unfolding the links between the security staff at the world organization's headquarters and the FBI, and they would have expected an early warning from him. However, Jelinek's ambition to become a translator offered the opportunity to make the US positions, which had been assigned for translation into Spanish, available to Hungarian intelligence at an early stage. The entrance exam to the translation group failed, but the agent was also forced to leave the UN because of personal conflicts. The III/I Directorate then agreed to finance Jelinek's university studies in order to give him a better chance of passing the State Department entrance examination, but in the end police captain Ernő Bernát must have been identified Jelinek to the FBI parallel to his defection in April 1967.

Keywords: UNO, intelligence, agent of perspective, the consequence of defection, FBI

DR. RITECZ GYÖRGY
KERÍTÉS A MEGOLDÁS?

A magyar Ideiglenes Biztonsági Határozat (IBH), egyes politikusok szerint megoldás az irreguláris migráció kezelésére, másoknak is ajánlandó a használata. A tanulmány széleskörű statisztikai adatokkal vizsgálja és elemzi, hogy az IBH mennyiben tekinthető hatékonynak, illetve, hogy a magyar rendőrség adatai mennyire tükrözik az objektív valóságot.

Kulcsszavak: migráció, határozat, statisztika, hatékonyság

FEHÉR ANDRÁS TIBOR – KERESZTHEGYI ISTVÁN
**A GÉPI NYELVFELDOLGOZÁS VÉDELMI FELHASZNÁLÁSI
LEHETŐSÉGEI ÉS KOCKÁZATAI**

A természetes nyelvfeldolgozás (Natural Language Processing, NLP) egy olyan tudományterület, amely a számítógépek és a természetes emberi nyelv közötti kapcsolat vizsgálatára összpontosít. Az olyan népszerű nyelvi modellek, mint a ChatGPT és a Google Bard erre az alapra épülnek, az automatizált nyelvfeldolgozás területe azonban messze túlmutat ezeken a példákon. Köztudott, hogy az ilyen technológiák felhasználása és fejlesztése különböző biztonsági kockázatokkal és etikai aggályokkal jár. Ez a tanulmány a védelmi területre koncentrálni nyújt rövid áttekintést ezekről a kihívásokról és magáról a technológiáról.

Kulcsszavak: természetes nyelvfeldolgozás, mesterséges intelligencia, kiberbiztonság

SZULCSÁNYI VIKTOR
**ÁLLAMI HÁTTERŰ HACKERC SOPORTOK TAKTIKÁINAK,
TECHNIKÁINAK ÉS ELJÁRÁSAINAK ELEMZÉSE 2023 ESEMÉNYEI
ALAPJÁN**

Az államilag szponzorált hacker csoportok évek, sőt évtizedek óta egyre növekvő kihívások elé állítják a kiberbiztonsági szakértőket, tevékenységük pedig a célzott informatikai rendszereken túl akár a diplomáciai kapcsolatokra, gazdasági stabilitásra és a nemzetbiztonságra is hatással lehet. A támadócsoportok képességeinek részletes technikai elemzése kritikus fontossággal bír az általuk képviselt biztonsági kockázatok mitigálása és egy esetleges támadásra történő hatékony felkészülés szempontjából.

A tanulmány célja, hogy röviden bemutassa e kibertéri szereplők támadó képességének főbb jellemzőit az általuk 2023-ban elkövetett kibertámadások során alkalmazott taktikák, technikák és eljárások elemzésén keresztül.

Kulcsszavak: fenyegetés, TTP, Command-and-Control, perzisztencia, indikátor, APT-csoport

GYÖRGY RITECZ DR.

IS A FENCE THE SOLUTION?

According to some politicians, the Hungarian Temporary Security Border Barrier (IBH) is a solution to deal with irregular migration, and its use is also recommended for others. The study uses extensive statistical data to examine and analyse the extent to which the IBH can be considered effective, and to what extent the data of the Hungarian police reflect the objective reality.

Keywords: migration, border closure, statistics, efficiency

ANDRÁS TIBOR FEHÉR – ISTVÁN KERESZTHEGYI

DEFENSE USES AND RISKS OF MACHINE LANGUAGE PROCESSING

Natural Language Processing (NLP) is a scientific field that focuses on examining the relationship between computers and natural human language. Popular language models like ChatGPT and Google Bard are built upon this foundation, yet the domain of automated language processing extends far beyond these examples. It is well-known that the utilization and advancement of such technologies come with various security risks and ethical concerns. This study provides a brief overview of these challenges, with a specific focus on the security aspect and the technology itself.

Keywords: natural language processing, artificial intelligence, cyber security

VIKTOR SZULCSÁNYI

ANALYSIS OF THE TACTICS, TECHNIQUES AND PROCEDURES OF STATE-SPONSORED HACKER GROUPS BASED ON THE EVENTS OF 2023

State-sponsored hacker groups have been posing ever-increasing challenges to cyber security experts for years or even decades, and their activities can affect not only the targeted IT systems, but also diplomatic relations, economic stability, and national security as well. A detailed, technical analysis of the capabilities of attack groups is of critical importance in terms of mitigating the security risks they represent and effectively preparing for a potential attack.

The purpose of this study is to briefly present the main characteristics of the offensive capabilities of these cyberspace actors through the analysis of the tactics, techniques and procedures used by them during cyberattacks in 2023.

Keywords: threat, TTP, Command-and-Control, persistence, indicator, APT group

DR. BAUER PÉTER – JEVUCZÓ GÁBOR – TÓTH SZABOLCS

DRÓNOKON ALKALMAZOTT OPTIKAI ÁRAMLÁS ALAPÚ LEGYEZÉSI SZÖGSEBESSÉGBECSLÉS ÉS HIBADETEKTÁLÁS

Napjainkban a drónok terjedése és méretének növekedése megköveteli a redundáns rendszerek alkalmazását. A szögsebesség-szenzorok kulcsfontosságú szerepet játszanak a drónok irányításában, így azok meghibásodásainak gyors észlelése elengedhetetlen a személy- és vagyonbiztonság érdekében. A legtöbb drón kamerával van felszerelve különböző funkciók (például felvétel készítése, videószemüveg) ellátására, így a kamera alkalmazható a szenzorhibák detektálására is.

A tanulmány egy kutatást ismertet, amelynek célja egy hexakopterre erősített, gimballal stabilizált, lefelé néző kamera képe alapján becsülni a legyezési szögsebességet az optikai áramlás segítségével. A kutatás továbbá mesterségesen generált hibák detektálását célozza valós repülési adatokon keresztül. A publikáció részletezi az optikai áramlás és a légi jármű sebességei közötti kapcsolatot teremtő egyenleteket, valamint az optikai áramlás meghatározásának folyamatát.

A vizsgált szenzorhibákat, a hibadetekciós eljárásokat, azok hangolását és az alkalmazás eredményeit ismertetik. A detektáláshoz a kamerakép alapján számolt legyezési szögsebességet összehasonlítják a mért legyezési szögsebességgel, beleértve a mesterségesen előállított hibákat is. Végül bemutatásra kerül egy számlálók és határértékeket használó hibadetekciós eljárás, amely folyamatosan kiértékeli az összehasonlítást, és hibás szenzor esetén értesítést generál.

Kulcsszavak: drónok, redundáns rendszerek, szögsebesség-szenzorok, kamera, optikai áramlás, légi jármű, szenzorhibák, hibadetekció

DR. KENEDLI TAMÁS

A BŰNÜGYI FELDERÍTÉS ÉRDEKÉBEN VÉGZETT ELEMZÉS-ÉRTÉKELÉS KAPCSÁN MEGJELENŐ ÉS HASZNOSÍTHATÓ ELEMZŐ ELJÁRÁSOK

MÓDSZERTANI AJÁNLÁSOK A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ SZAKEMBEREK SZÁMÁRA

A címben leírtaknak megfelelően a katonai nemzetbiztonsági elemző-értékelő szakemberek számára kívánok áttekintést nyújtani azokról az elemző-értékelő munkát támogató eljárásokról, amelyek a bűnügyi szakterületen dolgozó elemző-értékelő munkatársak feladatvégrehajtása során jelennek meg, ugyanakkor sajátosságaiknál fogva alkalmazhatók más szakterületen is. Bízom benne, hogy a teljesség igénye nélkül leírt módszerek összetevőinek ismertetése és fejlődésük leírása a nemzetbiztonsági hírszerzést és az elhárító munkát támogató elemzések során is hasznosítható lesz az elemzőtiszték számára.

Kulcsszavak: elemzés-értékelés, hírszerzés, elhárítás, módszertan

PÉTER BAUER DR. – GÁBOR JEVUCZÓ – SZABOLCS TÓTH

OPTICAL FLOW-BASED YAW RATE ESTIMATION AND ERROR DETECTION ON DRONES

In today's world, the rapid proliferation and increase in size of drones necessitate the use of redundant systems. Angular rate sensors play a crucial role in drone control, making the rapid detection of malfunctions essential for personal and property safety. Most drones are equipped with cameras for various functions (such as recording or video streaming), making them useful for detecting sensor errors.

This article presents a study that aimed to estimate the yaw rate based on the image from a downward-facing camera mounted on a hexacopter with a gimbal stabilization system, using optical flow. The research also focuses on the detection of artificially generated errors using real flight data. The article details the equations establishing the relationship between optical flow and aircraft velocities, as well as the process of determining optical flow.

The examined sensor errors, error detection procedures, tuning, and application results are discussed. The detection involves comparing the yaw rate calculated from the camera image with the measured yaw rate, incorporating artificially generated errors. Finally, a detection procedure using counters and thresholds is introduced, continuously evaluating the comparison and signaling the malfunction of the sensor when a predefined threshold is exceeded.

Keywords: drones, Redundant Systems, Angular Rate Sensors, Camera, Optical Flow, Aircraft, Sensor Errors, Error Detection

TAMÁS KENEDLI DR.

**ANALYTICAL PROCEDURES THAT CAN BE USED AND APPLIED IN THE CONTEXT OF ANALYSIS-EVALUATION FOR CRIMINAL INTELLIGENCE
*METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR MILITARY NATIONAL SECURITY ANALYST-EVALUATORS***

As described in the title, I intend to provide military national security analysts and evaluators with an overview of the analytical and evaluative support processes that are used by analysts and evaluators in the criminal justice field, but which are also applicable to other fields because of their specificity. I trust that the description of the components of the methods described and their development will be useful to analysts in the course of their work in support of national security intelligence and counter-intelligence.

Keywords: analysis-evaluation, intelligence, counter-intelligence, methodology

RÉMAI DÁNIEL

AZ IZRAELI NEMZETBIZTONSÁGI RENDSZER FEJLŐDÉSE

A tanulmány célja a modern izraeli nemzetbiztonsági rendszer történeti fejlődésének, a szervezetek feladatrendszerének áttekintése a modern Izrael Állam biztonsági környezetének perspektívájából vizsgálva. Izrael Állam megalapítása látszólag egyértelmű kezdőpontot ad a vizsgálódáshoz, de a tanulmány hangsúlyozza, hogy érdemes visszatekinteni az időben a történelmi és kulturális kontextus megértése érdekében.

A tanulmányban alkalmazott vizsgálati módszer, hogy áttekintjük az izraeli biztonsági környezet alakulását és az izraeli biztonsági percepció változását, majd az adott korra jellemző kihívások, kockázatok és fenyegetések elemzésén keresztül mutatjuk be az izraeli nemzetbiztonsági rendszer fő pilléreit. Az 1948 utáni időszak számos hírszerző szerve bemutatásra kerül, de a vizsgálatok fókuszában a Moszad, a Shin Bet és az Aman, mint a nemzetbiztonsági triád három kulcsfontosságú szervezete áll. A hagyományos megközelítés mellett a szervezetek működését más szempontok, például humán erőforrás-menedzsment, társadalmi megítélés és társadalmi beágyazottság alapján is vizsgáljuk.

A kézirat lezárásakor a 2023-as gázai konfliktus még javában zajlik, a tanulmány röviden kitér a konfliktus titkosszolgálati dimenzióira, és ennek fényében próbáljuk meg felvázolni az izraeli nemzetbiztonsági szervezetrendszer jövőjét.

Kulcsszavak: Izrael, nemzetbiztonság, nemzetbiztonsági szervezetek, hírszerzés, felderítés

DÁNIEL RÉMAI

EVOLUTION OF THE ISRAELI NATIONAL SECURITY SYSTEM

The aim of this paper is to review the historical development of the modern Israeli national security system and the organisation's mission from the perspective of the security environment of the modern State of Israel. The founding of the State of Israel seems to provide a clear starting point for examination, but we are looking back in time to understand the historical and cultural context.

The method of inquiry used in this study is to review the evolution of the Israeli security environment and the changing perception of Israeli security, and then to present the main pillars of the Israeli national security system through an analysis of the challenges, risks and threats that characterise every single period. We describe the intelligence services of the post-1948 period, but the focus of the analysis will be on Mossad, Shin Bet and Aman as the three key agencies of the national security triad. In addition to the traditional approach, other aspects of the organisations' functioning will be examined, such as human resource management, social perception.

At the end of the writing process of the manuscript, the 2023 Gaza conflict is still living. The paper briefly discusses the intelligence dimensions of the conflict and attempts to outline the future of the Israeli intelligence sector and organisations.

Keywords: Israel, national security, intelligence services, intelligence, reconnaissance

SZERZŐINK

Dr. Farkas Ádám	őrnagy, PhD, a KNBSZ munkatársa Nemzeti Közzolgálati Egyetem HHK Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszék tudományos munkatárs
Mezei József	nb. alezredes, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, egyetemi tanársegéd
Dr. Pál István	PhD, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, oktató
Rémai Dániel	Nemzeti Közzolgálati Egyetem Terrorelhárítási Tanszék munkatársa, NKE Hadtudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató
Dr. Ritecz György	PhD, ny. r. ezredes, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, témavezető
Fehér András	alezredes, Nemzeti Közzolgálati Egyetem HHK Informatikai Tanszék, tanársegéd
Kereszthegyi István	százados, a KNBSZ munkatársa, Nemzeti Közzolgálati Egyetem HHK Informatikai Tanszék, MsC-hallgató
Szulcsányi Viktor	főhadnagy, a KNBSZ munkatársa
Dr. Bauer Péter	PhD, HUN-REN SZTAKI Rendszer és Irányításelméleti Kutatólaboratórium, tudományos főmunkatárs
Jevuczó Gábor	HUN-REN SZTAKI Rendszer és Irányításelméleti Kutatólaboratórium, fejlesztő
Tóth Szabolcs	HUN-REN SZTAKI Rendszer és Irányításelméleti Kutatólaboratórium, K+F vezető mérnök
Dr. Kenedli Tamás	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, oktató

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Dr. habil. Boda József	vezérőrnagy, PhD, Nemzeti Közszolgálati Egyetem NBI Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék, habilitált egyetemi docens
Dr. habil. Hautzinger Zoltán	r. ezredes, PhD, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, tanszékvezető egyetemi docens, oktatási dékánhelyettes
Dr. Kassai Károly	ezredes, PhD, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, c. egyetemi docens
Dr. habil. Kis-Benedek József	nyá. ezredes, DSc, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, c. egyetemi tanár
Dr. Fürjes János	alezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa,
Dr. habil. Négyesi Imre	PhD, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Informatikai Tanszék, tanszékvezető
Tóth Csaba Mihály	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Vida Csaba	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa Nemzeti Közszolgálati Egyetem HHK Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, egyetemi docens

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, amelyet a szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal);
- a kéziratot elektronikus formában, Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail címre. A kézírathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembevételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja.

A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;

- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez rövid tartalmi összefoglalót (Absztrakt/Rezümé) kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez három–öt kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni;
- a publikációkhoz tartozó, lényeges információkat tartalmazó ábrák, táblázatok, diagrammok, képek szerkesztése során szükséges azokat számozással ellátni, továbbá megjelölni az illusztráció forrását vagy a saját szerkesztés tényét. Az ajánlott felbontás legalább 300 dpi legyen.

A KÖZLEMÉNYEKSEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata);

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul);

REZÜMÉ (magyarul, angolul);

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul);

SZERZŐI NYILATKOZAT.

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések lábjegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; (Letöltés ideje: 2012. 04. 19.)

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993/6. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; (Letöltés ideje: 2012. 04. 19.)

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (például 1. ábra);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: saját szerkesztés);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG